

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการแนวทางการสร้างความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง
(People - Centric Justice) ระยะที่ 1

ดำเนินโครงการโดย
หัวหน้าโครงการ ผศ. ดร.ต่อภัสสร ยมภาค
คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สนับสนุนโดย
สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน)
กันยายน 2565

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการแนวทางการสร้างความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People - Centric Justice) ระยะที่ 1

คณะผู้วิจัย

1. ผศ. ดร.ต่อภัสสร ยมนา	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ผศ. ดร.ธานี ชัยวัฒน์	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ดร.พีรพัฒน์ โชคสุวัฒนสกุล	คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. นางสาวสุภัจจา อังค์สุวรรณ	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. นางสาวธิดาภรณ์ แป๊ะสมัน	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
6. นายภัทรชัย อ่อนน่วม	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
7. นายเจริญ สู้ทุกทิศ	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
8. นายจรรวุฒน์ เอ็มชบุตร	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
9. นางสาวรัชพรรณ บัณฑิตเลิศลักษณ์	คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
10. นายภิรมณ กลิ่นประทุม	คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
11. นางสาวเพียงกมล สุรางค์ไทย	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สนับสนุนโดย สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน)

บทสรุปผู้บริหาร

ในปีงบประมาณ 2565 ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการด้านการวิจัยเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรม ระหว่างสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (คณะเศรษฐศาสตร์) เพื่อส่งเสริมการพัฒนางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการลดช่องว่างระหว่างประชาชนกับกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียม และกระบวนการยุติธรรมสามารถให้ความเป็นธรรมกับทุกคนอย่างเสมอภาค สอดคล้องกับหลักสากล อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของกระบวนการยุติธรรมของไทย ให้ทัดเทียมระดับนานาชาติ โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย ให้ดำเนินการศึกษาวิจัยภายใต้ โครงการแนวทางการสร้างความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centric Justice) การดำเนินการในโครงการนี้ มีระยะเวลา 3 ปีต่อเนื่อง (2565 - 2567) โดยในแต่ละระยะ จะมีเป้าหมายที่ต่อยอดสูงขึ้นเป็นลำดับ และมีปลายทางเพื่อลดช่องว่างระหว่างประชาชนและกระบวนการยุติธรรมในระยะที่ 3

โครงการวิจัยนี้ จึงมีเป้าหมายเพื่อลดช่องว่างระหว่างประชาชนกับกระบวนการยุติธรรมให้แคลง ด้วยการออกแบบการสร้างความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centric Justice) ผ่านการทำความเข้าใจประชาชนซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการให้บริการในกระบวนการยุติธรรม เพื่อออกแบบการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่มีพื้นฐานจากปัญหา และความต้องการของประชาชนเป็นหลัก อันจะนำไปสู่การเพิ่มโอกาสการเข้าถึงระบบยุติธรรมของประชาชนไทยอย่างเท่าเทียม และเป็น การเพิ่มความเชื่อมั่นในระบบยุติธรรมของไทย

สำหรับรายงานการศึกษาระดับนี้ เป็นการดำเนินโครงการในระยะที่ 1 ที่มุ่งเน้นเรื่อง Justice Needs and Costs โดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษาอุปสงค์ และอุปทานในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ตรงกัน (Justice Mismatch) ผ่านประเด็นความต้องการ (Need) และต้นทุน (Cost) ที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม (Needs and Costs) ด้วยการวิเคราะห์จากวิถีชีวิตของประชาชนเป็นศูนย์กลาง (Customer Journey) โดยจะมีการจำแนกการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแต่ละประเภทที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งแนวทางการศึกษาจะยึดหลักตามรายงาน Justice Needs Survey ของ Hiil เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดกรอบการวิเคราะห์ที่มีหลักการสากลเป็นพื้นฐาน และสามารถเปรียบเทียบผลการศึกษากับผลการศึกษาขององค์กรระหว่างประเทศได้ว่า ความยุติธรรมของประเทศไทยในมิติของประชาชน มีประเด็นปัญหาเรื่องอะไร และอยู่ในระดับมากน้อยแค่ไหน เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต่าง ๆ ในขณะที่การศึกษาทางด้านต้นทุนการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมจะใช้งานศึกษาของสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทยที่เคยทำไว้มาประกอบการวิเคราะห์และตีความ โดยมีผลการศึกษา และข้อเสนอแนะจากงานวิจัยตามวัตถุประสงค์หลักของโครงการ 2 ประการ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษา สํารวจ และประเมินความต้องการกระบวนกรยุติธรรม (Justice Needs) และต้นทุนการใช้ประโยชน์ (Costs) จากกระบวนกรยุติธรรมของประชาชน

จากการศึกษาเรื่องความต้องการกระบวนกรยุติธรรม (Justice Needs) และต้นทุนการใช้ประโยชน์ (Costs) จากกระบวนกรยุติธรรมของประชาชน โดยในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงสำรวจภาคตัดขวาง (Cross-Sectional Research) โดยมีแบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาคือประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และจังหวัดหัวเมืองใหญ่ (กรุงเทพมหานคร นนทบุรี เชียงใหม่ อยุธยา ชลบุรี ขอนแก่น และนครศรีธรรมราช) โดยมีประชากรเป้าหมาย 3 กลุ่ม คือ (1) บุคคลทั่วไปที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเองในการเข้าสู่กระบวนกรยุติธรรม (2) บุคคลทั่วไปที่มีประสบการณ์ผ่านคนรู้จักใกล้ชิดในการเข้าสู่กระบวนกรยุติธรรม และ (3) บุคคลที่ไม่มีประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนกรยุติธรรม รวมทั้งสิ้น 2,000 คน ผลการศึกษา จากการสำรวจความคิดเห็นประชากรภายในประเทศที่มีต่อกระบวนกรยุติธรรมของประเทศไทย จากกลุ่มตัวอย่างสามารถสรุปสาระสำคัญได้ 8 ประเด็นหลักที่น่าสนใจดังนี้

- 1.) ด้านความหลากหลาย (Diversity)** แสดงให้เห็นถึงภาพรวมของการสำรวจที่มีความหลากหลายทั้งด้านประชากรและประเภทคดี ที่มีความสัมพันธ์กับความแตกต่างกันตามอายุ และฐานะมากกว่าปัจจัยด้านคุณลักษณะอื่น เพราะประสบการณ์การพบเจอคดีมีความสัมพันธ์กับสองปัจจัยนี้เป็นหลัก นอกจากนี้หากพิจารณาเฉพาะกลุ่มผู้หญิงที่เข้าสู่กระบวนกรยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องพบว่า ผู้หญิงมักจะมีสถานะเป็นผู้ฟ้องร้องในกรณีของประเด็นด้านการคุกคามทางเพศ แต่ในประเด็นอื่น ๆ มีโอกาสเป็นได้ทั้งผู้ฟ้องร้อง และผู้ถูกฟ้องร้อง เช่น คดีฉ้อโกงและการโจรกรรม นอกจากนี้กลุ่มผู้หญิงไม่ว่าจะเป็นผู้ฟ้องร้องหรือผู้ถูกฟ้องร้องจะมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องความก้าวร้าว/รุนแรง และความรุนแรงในครอบครัว ในสัดส่วนที่สูงใกล้เคียงกัน
- 2.) ด้านความเหลื่อมล้ำ (Inequality)** แสดงให้เห็นถึงการเข้าสู่กระบวนกรยุติธรรมที่มีความเหลื่อมล้ำจากฐานะ ความรู้ทางกฎหมาย และความเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือ ก็คือความเหลื่อมล้ำของกระบวนกรยุติธรรมเกิดขึ้นจากระบบที่มีความยากกับความแพงอย่างชัดเจน กล่าวคือ คนที่มีความรู้มากกว่า มีรายได้มากกว่า สามารถใช้ประโยชน์จากกระบวนกรยุติธรรมได้ดีกว่าคนกลุ่มอื่น ประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นต้นทุนที่สูงและความซับซ้อนของกระบวนกร ดังนั้นการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าสู่กระบวนกรยุติธรรมจึงควรเน้นที่สองประเด็นนี้ อีกทั้งหากพิจารณาในกลุ่มผู้ที่มีรายได้น้อยจะพบว่า มีความแตกต่างกันระหว่างผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้อง โดยกลุ่มผู้ที่มีรายได้น้อยมักจะเข้าสู่กระบวนกรยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้อง กรณี่ที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับเงินทองเป็นหลัก เช่น การโจรกรรมลักทรัพย์และการฉ้อโกง/ฉ้อฉล ในขณะที่

ผู้มีรายได้น้อยในกลุ่มผู้ถูกฟ้องร้องส่วนใหญ่ มักจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องอื่น ๆ โดยเฉพาะ ยาเสพติดและเรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรง

- 3.) **ด้านความรู้ (Knowledge)** แสดงให้เห็นว่า การให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนทั่วไปยังเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะการให้ความรู้ทางกฎหมายและสิทธิทางกฎหมายเฉพาะทาง ในช่วงเวลาที่เหมาะสมกับอายุและฐานะ และควรทำให้คำอธิบายกฎหมายและกระบวนการใช้กฎหมายเป็นเรื่องง่ายที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าใจได้ โดยสามารถศึกษาจากตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในประเทศไทยแล้วในระดับหนึ่ง คือการให้ความสำคัญกับผู้หญิง และการให้ผู้หญิงเข้าใจสิทธิที่ตนเองพึงได้รับในด้านการคุกคามทางเพศ
- 4.) **ด้านทัศนคติ (Attitude)** แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความเชื่อมั่นต่อระบบและกระบวนการยุติธรรมอยู่ในระดับกลาง ๆ และคนที่มียุ่่มากมีระดับความเชื่อมั่นมากกว่าคนที่มีอายุน้อย อีกทั้ง เมื่อพิจารณาถึงตัวบุคคลที่มีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรม พบว่า ศาลได้รับความน่าเชื่อถือมากที่สุดในหน่วยงานยุติธรรมทั้งหมด
- 5.) **ด้านการปฏิบัติ (Practice)** ปัญหาที่พบในการดำเนินการทางกฎหมาย คือความไม่สบายใจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความไม่แน่นอน และต้นทุนที่สูงที่รวมทั้งค่าใช้จ่ายและเวลา และมีประชาชนเพียงครึ่งเดียวเท่านั้นที่ใช้บริการทนายความหรือทนายอาสา อีกครึ่งหนึ่งไม่ใช้บุคคลกลาง เนื่องจากกลัวจะเสียค่าใช้จ่ายในกระบวนการสูง
- 6.) **ด้านทางเลือก (Alternative)** พบว่า ประชาชนจำนวนในสัดส่วนที่มากมีความคาดหวังกับกระบวนการยุติธรรมไม่มากนักแต่เชื่อถือกฎหมายมากกว่า และหากพิจารณาในกลุ่มคนรุ่นใหม่จะพบว่ามีความคาดหวังกับกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันไม่มากนัก แต่ยังคงมีความหวังในกระบวนการยุติธรรมในอนาคต จึงอาจทำให้มีการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันที่ต่ำเกินจริง ไม่สะท้อนความต้องการที่แท้จริงของคนในสังคม
- 7.) **ด้านการขอความช่วยเหลือ (Help)** พบว่า ภาครัฐมีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยกองทุนยุติธรรม ซึ่งสามารถให้คำช่วยเหลือเรื่องค่าใช้จ่าย และยุติธรรมชุมชนให้คำแนะนำในเรื่องกระบวนการทางกฎหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจกับประชาชน และที่สำคัญ พบว่า หน่วยงานช่วยเหลือเหล่านี้ได้เก็บและสามารถเก็บข้อมูลขนาดใหญ่เพื่อนำมาวิเคราะห์ต่อเนื่องในเชิงลึกที่นำมาสู่การออกแบบกลไกการพัฒนาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนที่เฉพาะเจาะจงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 นำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรม และลดต้นทุนของประชาชนในการทำงานร่วมกับกระบวนการยุติธรรม ดังนี้

- 1.) ข้อค้นพบจากการสำรวจ เมื่อเปรียบเทียบกับผลสำรวจ Justice Needs and Satisfaction Survey (JNS) ของ The Hague Institute for Innovation of Law (HiIL) ซึ่งเป็นการประเมิน

การเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน และสำรวจประสบการณ์การเข้าสู่เส้นทางกระบวนการยุติธรรมของประชาชน พบความแตกต่างกัน 2 ประเด็น ได้แก่ (1) ดำรวจจะมีบทบาทสำคัญสำหรับกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทย และ (2) การขอรับความช่วยเหลือมีความสำคัญมากในระหว่างที่กระบวนการยุติธรรมยังคงมีความยากอยู่ โดยเฉพาะการขอรับความช่วยเหลือผ่านหน่วยงานอย่างศูนย์ยุติธรรมชุมชน และกองทุนยุติธรรม ต้องมีรูปแบบการช่วยเหลือที่ชัดเจน เช่น ศูนย์ยุติธรรมชุมชน มุ่งเน้นการให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายกับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งจะแก้ปัญหาของความไม่แน่นอน และความไม่สบายใจในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ สำหรับกองทุนยุติธรรม มุ่งเน้นการให้ความช่วยเหลือด้านเงิน ซึ่งจะแก้ปัญหาเรื่องคนที่มีต้นทุนสูง ไม่มีค่าใช้จ่าย หรือต้องหยุดงานแล้วไม่มีรายได้ ดังนั้น การสร้างประสิทธิภาพให้กับองค์กรเหล่านี้ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการแก้ไขปัญหาการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชนได้ และลดต้นทุนของประชาชนในการทำงานร่วมกับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการทำงานในระยะที่ 2 เรื่อง Justice (& Citizenship) Literacy and Practice

- 2.) ข้อค้นพบจากการสำรวจ สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม มาจาก 3 ปัจจัย ได้แก่ ฐานะ ความรู้ทางด้านกฎหมาย และความเป็น / ไม่เป็นเจ้าของหน้าที่ของรัฐ เช่น ผู้ที่มีฐานะดีก็มีโอกาสเป็นผู้ฟ้องมากกว่า ในส่วนความรู้ทางด้านกฎหมายและความเป็นเจ้าของหน้าที่ของรัฐ ก็ทำให้มีความเข้าใจต่อความยุ่งยากของกระบวนการที่ต้องอาศัยความรู้ที่เป็นทางการ ประกอบกับความคุ้นเคยกับการดำเนินงานทางด้านเอกสารราชการ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะช่วยลดต้นทุนในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทั้งต้นทุนเวลา และต้นทุนค่าใช้จ่าย ความเหลื่อมล้ำทั้ง 3 ปัจจัย มาจากระบบที่มีต้นทุนสูงกับความซับซ้อน ไม่แน่นอนของกระบวนการ ดังนั้น แนวทางการสร้างความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centric Justice) ควรจะต้องให้ความสำคัญใน 2 ประเด็นนี้
- 3.) ข้อค้นพบจากการสำรวจ สามารถใช้กรอบแนวคิดเรื่องของความรู้ ทักษะ และแนวปฏิบัติ (Knowledge-Attitude-Practice : KAP) ของประชาชนทั่วไปและผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมในมุมมองของแต่ละฝ่าย เพื่อวิเคราะห์ประเด็นที่ควรเร่งหนุนเสริมเพื่อลดต้นทุนของประชาชนในการทำงานร่วมกับกระบวนการยุติธรรม โดยพบว่า ประเด็นที่กังวลมากที่สุดคือความรู้สึกไม่สบายใจในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมที่มีสาเหตุจากการไม่มีมาตรการที่ชัดเจน ประกอบกับไม่มีความรู้ทางกฎหมายที่เพียงพอ ซึ่งเกี่ยวพันกับปัญหาสุขภาพจิตใจ ความเครียด และต้นทุนด้านค่าใช้จ่ายและเวลาที่ตามมาภายหลังการเข้าสู่กระบวนการ ดังนั้น แนวทางแก้ปัญหา คือการสร้างกระบวนการที่แน่นอน และทำต้นทุนให้ถูกลง ด้วยการให้ความรู้ (Knowledge) ทางด้านกฎหมายกับประชาชนที่เหมาะสมกับอายุและฐานะ เมื่อประชาชนมีความรู้ทางกฎหมายที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการจะช่วยส่งเสริมให้การรับรู้

ในกระบวนการยุติธรรมดีขึ้น (Attitude) และการมีแนวปฏิบัติ (Practice) ที่ชัดเจนในการให้ความช่วยเหลือหรือเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม จะช่วยให้ประชาชนมีความสบายใจมากขึ้น

- 4.) ข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิเบื้องต้นจากฐานข้อมูลสำนักงานกองทุนยุติธรรม ด้วยวิธีการทางสถิติและการประมวลผลภาษาธรรมชาติ แสดงให้เห็นว่าการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายช่องทางหนึ่งของประเทศไทยสำหรับกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยใกล้เคียงกับเกณฑ์ มีความชอบด้วยกฎหมาย และให้บริการโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ ซึ่งเป็นต้นแบบในการนำไปพัฒนาเป็นแบบจำลองการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ของระบบยุติธรรมที่จะทำให้เห็นถึงโอกาสในการพัฒนาระบบงานได้ดีขึ้น เช่น การกระจุกตัวของทรัพยากรในองค์กรที่อาจสามารถจัดสรรในรูปแบบใหม่ หรือการวางแผนการเก็บข้อมูลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่ประชาชนได้ดีขึ้น ท้ายที่สุด การวิเคราะห์ข้อมูลสำนักงานกองทุนยุติธรรมนี้อาจเป็นตัวอย่างหนึ่งของการประยุกต์ใช้ศาสตร์การวิเคราะห์ข้อมูลกับฐานข้อมูลที่มีอยู่แล้ว โดยลดภาระการรวบรวมข้อมูลปริมาณมหาศาล และค่าเสียโอกาสในการรอการเก็บข้อมูลลง โดยกลับมาพิจารณาประสิทธิภาพของข้อมูลที่มีอยู่ ซึ่งนับเป็นหนึ่งในหนทางสู่การพัฒนาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	2
1.3 เป้าหมายของโครงการ	2
1.4 แนวทางการศึกษาและดำเนินงานประเด็น Justice Needs and Costs ในระยะที่ 1.....	4
1.5 ระยะเวลาการดำเนินโครงการปีที่ 1	5
1.6 รายละเอียดกิจกรรมที่ดำเนินการตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2564 ถึง กันยายน พ.ศ. 2565	6
1.7 เป้าหมายของผลผลิต (Output) และตัวชี้วัด.....	8
1.8 เป้าหมายของผลลัพธ์ (Outcome) และตัวชี้วัด.....	10
1.9 ระดับความสำเร็จของงาน ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยตามแผนการบริหารงานโครงการ	11
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม.....	13
2.1 แนวความคิด นิยาม ความหมายของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม	13
2.2 อุปสรรคของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม	20
2.3 ศึกษาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนผ่านดัชนีชี้วัดหลักนิติธรรมและเกณฑ์การประเมิน	24
บทที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิเบื้องต้น	82
3.1 การทำความเข้าใจความต้องการและต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมของกลุ่มที่มีรายได้ ที่ใกล้เคียงกับเกณฑ์ (กลุ่มที่ 1).....	82
3.2 รายละเอียดเบื้องต้นเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม กฎหมายที่เกี่ยวข้อง กลุ่มผู้ใช้บริการเป้าหมาย และช่องทางการเข้าถึง.....	91
3.3 แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิเบื้องต้น	100
บทที่ 4 ผลการสำรวจความต้องการการกระบวนการยุติธรรม และต้นทุนการใช้ประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมของประชาชนทั่วไป.....	136

วิธีการดำเนินการวิจัย	136
ผลการดำเนินการวิจัย.....	139
4.1 ข้อมูลเชิงประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม	141
4.2 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของผู้ร่วมตอบแบบสอบถาม.....	145
4.3 ประสบการณ์การแก้ปัญหาทางกฎหมายในกระบวนการยุติธรรม	145
4.4 ทศนคติและความเชื่อมั่นต่อการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในกระบวนการแก้ปัญหาทางกฎหมาย.....	160

บทที่ 5 ผลการวิเคราะห์ความต้องการกระบวนการยุติธรรม และต้นทุนการใช้ประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมของประชาชนทั่วไป **171**

5.1 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและข้อมูลส่วนบุคคล	171
5.2 ปัจจัยทางประชากรศาสตร์กับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม.....	216
5.3 การขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรม	231
5.4 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรม	250
5.5 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม	260
5.6 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรม.....	270
5.7 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์	280
5.8 ประเภทของความเชื่อถือ (เชื่อมั่น) กับปัจจัยทางประชากรศาสตร์	282
5.9 การเทียบเคียงกับงานศึกษาต่างประเทศ	286

บทที่ 6 ข้อค้นพบจากการสำรวจความต้องการกระบวนการยุติธรรม และต้นทุนการใช้ประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรม **294**

6.1 Diversity in Justice Needs	295
6.2 Inequality in Justice Need	307
6.3 Knowledge in Justice Needs	315
6.4 Attitude in Justice Needs.....	319
6.5 Practice in Justice Needs	323
6.6 Alternatives in Justice Needs	326
6.7 Hiil in Justice Needs.....	329

6.8 Help in Justice Needs.....	333
สรุปข้อค้นพบของการสำรวจ	334
บรรณานุกรม.....	336
ภาคผนวก ก กลุ่มเหตุผลที่พบในข้อพิจารณาที่อนุมัติและไม่อนุมัติ.....	343
ภาคผนวก ข รหัสข้อหลักเกณฑ์ภายใต้ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม.....	354
ภาคผนวก ค ใบรับรองการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน.....	359
ภาคผนวก ง ใบรับรองเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	360

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1.1 ผลที่คาดว่าจะได้รับในปีที่ 1	5
ตารางที่ 1.2 รายละเอียดกิจกรรมที่ดำเนินการ	6
ตารางที่ 2.1 ตัวอย่างแบบสอบถาม Rule of Law Index	39
ตารางที่ 2.2 ตัวอย่างคำถามประเมินการรับรู้ด้านการใช้บริการกระบวนการยุติธรรมของประชาชน	53
ตารางที่ 2.3 หัวข้อและตัวชี้วัดที่ใช้ในการสำรวจภาพรวมการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Justice Journey)....	54
ตารางที่ 2.4 ตัวอย่างข้อคำถามในการสำรวจประสบการณ์การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม สรุปรจากกรณีศึกษา 3 ประเทศ.....	58
ตารางที่ 2.5 ประเภทปัญหาทางกฎหมายที่พบได้ในชีวิตประจำวัน สรุปรจากกรณีศึกษา 3 ประเทศ.....	68
ตารางที่ 2.6 ประเภทปัญหาทางกฎหมาย และข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของ ประชาชน สรุปรจากกรณีศึกษา 3 ประเทศ.....	69
ตารางที่ 2.7 สรุปความแตกต่างของดัชนีประเมิน Rule of Law Index และ Justice Needs and Satisfaction Survey (JNS).....	75
ตารางที่ 3.1 ร้อยละของกลุ่มคนยากจนในประเทศไทยที่เข้าถึงความยุติธรรมจากช่องทางต่าง ๆ	84
ตารางที่ 3.2 สถิติด้าน “อาชีพ” ของผู้ยื่นคำขอ	102
ตารางที่ 3.3 สถิติจำนวนคำขอแบ่งตามหน่วยงานของกองทุนยุติธรรม.....	108
ตารางที่ 3.4 สถิติช่องทางการเข้าถึงบริการของประชาชน	109
ตารางที่ 3.5 สถิติของจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือและจำนวนเงินที่อนุมัติ	110
ตารางที่ 3.6 ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับประเภทคำขอ	112
ตารางที่ 3.7 ความสัมพันธ์ระหว่างช่วงอายุกับประเภทคำขอ	113
ตารางที่ 3.8 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับประเภทคำขอ	113
ตารางที่ 3.9 ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่อเดือนกับประเภทคำขอ	114
ตารางที่ 3.10 ความแตกต่างของจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือระหว่างเพศ	115

ตารางที่ 3.11 ความแตกต่างของจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือระหว่างอายุ.....	116
ตารางที่ 3.12 ความแตกต่างของจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือระหว่างระดับการศึกษา.....	116
ตารางที่ 3.13 ความแตกต่างของจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือระหว่างรายได้ต่อเดือน	117
ตารางที่ 3.14 ค่าเฉลี่ยของจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือในแต่ละประเภทคำขอ	118
ตารางที่ 3.15 ตัวแปรตามและตัวแปรอิสระที่นำมาใช้วิเคราะห์สาเหตุของการอนุมัติจำนวนเงินที่อนุมัติ.....	119
ตารางที่ 3.16 ผลการทดสอบด้วยสมการถดถอย (Regression).....	119
ตารางที่ 3.17 ตัวอย่างแสดงสัดส่วนกลุ่มเหตุผลในแต่ละข้อพิจารณา.....	122
ตารางที่ 3.18 ระเบียบที่เกี่ยวข้องในกระบวนการพิจารณาให้ความช่วยเหลือของสำนักงานกองทุนยุติธรรม.....	127
ตารางที่ 4.1 การแบบแบ่งโควตากลุ่มเป้าหมายใน 6 พื้นที่ทั่วประเทศไทย (Quota Sampling) โดยจำแนกตาม ช่วงอายุ	140
ตารางที่ 4.2 ข้อมูลเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	141
ตารางที่ 4.3 ข้อมูลอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม	142
ตารางที่ 4.4 ข้อมูลสถานภาพสมรสของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	142
ตารางที่ 4.5 ข้อมูลระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	142
ตารางที่ 4.6 ข้อมูลอาชีพปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	142
ตารางที่ 4.7 ข้อมูลรายได้ส่วนบุคคลเฉลี่ยต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม	143
ตารางที่ 4.8 ข้อมูลรายได้ของครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	143
ตารางที่ 4.9 ข้อมูลความเพียงพอของรายได้ต่อการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	144
ตารางที่ 4.10 ข้อมูลสถานะการพักอาศัยของผู้ตอบแบบสอบถาม	144
ตารางที่ 4.11 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของผู้ตอบแบบสอบถาม	145
ตารางที่ 4.12 เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรม โดยตอบได้มากกว่า 1 ข้อ).....	147
ตารางที่ 4.13 สถานะการเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคย เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยตอบได้มากกว่า1ข้อ).....	148

ตารางที่ 4.14 ปัญหาที่พบเมื่อพยายามขอความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมี คนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยตอบได้มากกว่า1ข้อ).....	148
ตารางที่ 4.15 สถานะการดำเนินการของกระบวนการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายในปัจจุบัน (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม)	149
ตารางที่ 4.16 ขั้นตอนของกระบวนการเมื่ออยู่ในระหว่างการดำเนินการ (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคน รู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอยู่ในระหว่างการดำเนินการ)	149
ตารางที่ 4.17 วิธีการในการดำเนินคดีเมื่อเป็นฝ่ายแจ้งความ (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิด เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และเป็นฝ่ายแจ้งความ).....	149
ตารางที่ 4.18 รายการค่าใช้จ่ายตลอดกระบวนการ (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรม โดยตอบได้มากกว่า1ข้อ).....	150
ตารางที่ 4.19 การขอรับความช่วยเหลือทางกฎหมาย (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้า สู่กระบวนการยุติธรรม).....	150
ตารางที่ 4.20 การใช้บริการบุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ย หรือทนาย (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จัก ใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม).....	151
ตารางที่ 4.21 การเสียค่าใช้จ่ายกับการใช้บริการบุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ย หรือทนาย (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุ ว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม).....	152
ตารางที่ 4.22 วิธีการที่ติดต่อกับบุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ย หรือทนายบ่อยที่สุด (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุ ว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม).....	152
ตารางที่ 4.23 ปัญหาหรือผลกระทบที่ได้รับจากการเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย (เฉพาะกลุ่ม ตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยตอบได้มากกว่า 1ข้อ)	152
ตารางที่ 4.24 ความพอใจกับการจัดการกับปัญหาที่ได้รับจากกระบวนการยุติธรรม (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่า เคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม)	153
ตารางที่ 4.25 ความพึงพอใจกับการให้บริการของเจ้าหน้าที่ในแต่ละขั้นตอน (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือ มีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม) (ต่อ).....	155
ตารางที่ 4.26 ประสิทธิภาพการให้บริการศูนย์ยุติธรรมชุมชน (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จัก ใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม).....	157

ตารางที่ 4.27 บริการที่ใช้ในศูนย์ยุติธรรมชุมชน (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และระบุว่าเคยใช้บริการศูนย์ยุติธรรมชุมชน โดยตอบได้มากกว่า1ข้อ).....	157
ตารางที่ 4.28 เหตุผลที่ใช้บริการศูนย์ยุติธรรมชุมชน (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และระบุว่าเคยใช้บริการศูนย์ยุติธรรมชุมชน โดยตอบได้มากกว่า1ข้อ).....	157
ตารางที่ 4.29 ประสบการณ์การใช้บริการกองทุนยุติธรรม (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม)	158
ตารางที่ 4.30 บริการที่ใช้ในกองทุนยุติธรรม (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และระบุว่าเคยใช้บริการกองทุนยุติธรรม โดยตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	158
ตารางที่ 4.31 เหตุผลที่ใช้บริการกองทุนยุติธรรม (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และระบุว่าเคยใช้บริการกองทุนยุติธรรม โดยตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	158
ตารางที่ 4.32 ระดับความพึงพอใจต่อการใช้บริการของเจ้าหน้าที่กองทุนยุติธรรม (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระบุว่าเคยใช้บริการกองทุนยุติธรรม).....	159
ตารางที่ 4.33 ประสบการณ์ขอรับบริการความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายนอกเหนือจากศูนย์ยุติธรรมชุมชนและกองทุนยุติธรรม (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม).....	160
ตารางที่ 4.34 การดำเนินการเมื่อมีปัญหาข้อขัดแย้ง เช่น ปัญหาเรื่องที่ดิน ความรุนแรงในครอบครัว การโจรกรรม/การลักทรัพย์.....	162
ตารางที่ 4.35 บุคคล/หน่วยงานที่จะไปขอความช่วยเหลือเป็นที่แรกเมื่อมีปัญหาข้อขัดแย้ง	162
ตารางที่ 4.36 วิธีที่เริ่มต้นติดต่อกับบุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ย หรือทนาย	163
ตารางที่ 4.37 ความรับรู้ต่อการมีอยู่ของหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายที่ไม่เสียค่าบริการ	163
ตารางที่ 4.38 การเคยได้ยินชื่อศูนย์ยุติธรรมชุมชน	164
ตารางที่ 4.39 การเคยได้ยินชื่อกองทุนยุติธรรม.....	165
ตารางที่ 4.40 ความช่วยเหลือที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายมากที่สุด.....	165
ตารางที่ 4.41 อุปสรรคที่สำคัญในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	165
ตารางที่ 4.42 ระดับความเข้าใจต่อเรื่องสิทธิที่พึงได้รับหากต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	167
ตารางที่ 4.43 ขั้นตอนที่ใช้เวลามากที่สุดในกระบวนการแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย	168

ตารางที่ 4.44 การดำเนินการที่ใช้เวลามากที่สุดในกระบวนการแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย.....	168
ตารางที่ 4.45 ระดับความเชื่อมั่นต่อการให้ความเป็นธรรมในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมของเจ้าหน้าที่.....	169
ตารางที่ 4.46 ระดับความเชื่อมั่นต่อเรื่องกฎหมาย.....	169
ตารางที่ 4.47 ความเกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านนิติศาสตร์.....	170
ตารางที่ 5.1 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามอายุ.....	172
ตารางที่ 5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอายุ.....	174
ตารางที่ 5.3 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอายุ.....	175
ตารางที่ 5.4 ความสัมพันธ์ระหว่างผลกระทบจากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอายุ.....	175
ตารางที่ 5.5 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามจังหวัด.....	179
ตารางที่ 5.6 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและจังหวัด.....	180
ตารางที่ 5.7 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและจังหวัด.....	182
ตารางที่ 5.8 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามเพศ.....	184
ตารางที่ 5.9 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและเพศ.....	185
ตารางที่ 5.10 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและเพศ.....	186
ตารางที่ 5.11 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและรายได้ของเพศหญิง.....	187
ตารางที่ 5.12 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามระดับรายได้.....	189
ตารางที่ 5.13 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้.....	190
ตารางที่ 5.14 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้.....	191
ตารางที่ 5.15 ความสัมพันธ์ระหว่างผลกระทบจากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้.....	192
ตารางที่ 5.16 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามระดับการศึกษา.....	194
ตารางที่ 5.17 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับการศึกษา.....	196
ตารางที่ 5.18 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับการศึกษา.....	198
ตารางที่ 5.19 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามอาชีพ.....	200

ตารางที่ 5.37 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับรายได้กับสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด	226
ตารางที่ 5.38 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง.....	229
ตารางที่ 5.39 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด	230
ตารางที่ 5.40 การขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	232
ตารางที่ 5.41 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและการขอรับความช่วยเหลือจากบุคคลกลางผู้ช่วยใกล้ชิดหรือทนายความ.....	233
ตารางที่ 5.42 ปัญหาที่พบจากการพยายามขอความช่วยเหลือด้านกฎหมายจำแนกตามประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	234
ตารางที่ 5.43 การขอรับความช่วยเหลือจากศูนย์ยุติธรรมชุมชน	235
ตารางที่ 5.44 การขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม	235
ตารางที่ 5.45 เปรียบเทียบสัดส่วนผู้ que คิดจะไปขอความช่วยเหลือศูนย์ยุติธรรมชุมชน	235
ตารางที่ 5.46 เปรียบเทียบสัดส่วนผู้ que คิดจะไปขอความช่วยเหลือกองทุนยุติธรรม	235
ตารางที่ 5.47 ความสัมพันธ์ระหว่างการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและอายุ	237
ตารางที่ 5.48 ความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาที่พบจากการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและอายุ	237
ตารางที่ 5.49 ความสัมพันธ์ระหว่างการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและจังหวัด.....	240
ตารางที่ 5.50 ความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาที่พบจากการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและจังหวัด	241
ตารางที่ 5.51 ความสัมพันธ์ระหว่างการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและเพศ	244
ตารางที่ 5.52 ความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาที่พบจากการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและเพศ	244
ตารางที่ 5.53 ความสัมพันธ์ระหว่างการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้	247

ตารางที่ 5.54 ความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาที่พบจากการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและระดับ รายได้.....	248
ตารางที่ 5.55 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประสบการณ์.....	250
ตารางที่ 5.56 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประเด็นทางกฎหมาย.....	252
ตารางที่ 5.57 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม.....	253
ตารางที่ 5.58 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามอายุ.....	255
ตารางที่ 5.59 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามรายได้.....	257
ตารางที่ 5.60 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามอาชีพ.....	259
ตารางที่ 5.61 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประสบการณ์	260
ตารางที่ 5.62 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประเด็นทาง กฎหมาย.....	262
ตารางที่ 5.63 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตาม สถานะใน กระบวนการยุติธรรม.....	263
ตารางที่ 5.64 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม จำแนกตามอายุ.....	265
ตารางที่ 5.65 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม จำแนกตามรายได้.....	267
ตารางที่ 5.66 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม จำแนกตามรายได้ (ต่อ)	267
ตารางที่ 5.67 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม จำแนกตามอาชีพ.....	269
ตารางที่ 5.68 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามประสบการณ์.....	270
ตารางที่ 5.69 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามประเด็นทางกฎหมาย.....	272
ตารางที่ 5.70 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม.....	273
ตารางที่ 5.71 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามอายุ.....	275
ตารางที่ 5.72 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามรายได้.....	277
ตารางที่ 5.73 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามอาชีพ.....	279

ตารางที่ 5.74 ความสัมพันธ์ของระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรม.....	280
ตารางที่ 5.75 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตามประสบการณ์.....	281
ตารางที่ 5.76 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตาม ประเด็นทางกฎหมาย.....	281
ตารางที่ 5.77 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตาม สถานะในกระบวนการยุติธรรม.....	282
ตารางที่ 5.78 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตาม สถานะในกระบวนการยุติธรรมและประสบการณ์.....	282
ตารางที่ 5.79 นิยามการแบ่งประเภทความเชื่อถือ (เชื่อมั่น).....	282
ตารางที่ 5.80 ประเภทของความเชื่อถือ (เชื่อมั่น) กับ เพศ.....	283
ตารางที่ 5.81 ประเภทของความเชื่อถือ (เชื่อมั่น) กับ อายุ.....	284
ตารางที่ 5.82 ประเภทของความเชื่อถือ (เชื่อมั่น) กับ ระดับการศึกษา.....	285
ตารางที่ 5.83 ประเภทของความเชื่อถือ (เชื่อมั่น) กับรายได้.....	286
ตารางที่ 6.1 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามอายุ.....	295
ตารางที่ 6.2 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอายุ.....	296
ตารางที่ 6.3 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามเพศ.....	297
ตารางที่ 6.4 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและเพศ.....	297
ตารางที่ 6.5 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามระดับรายได้.....	298
ตารางที่ 6.6 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้.....	299
ตารางที่ 6.7 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับการศึกษา.....	300
ตารางที่ 6.8 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอาชีพ.....	301
ตารางที่ 6.9 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้ครัวเรือน.....	303
ตารางที่ 6.10 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน.....	304
ตารางที่ 6.11 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและรายได้ของเพชหญิง.....	306
ตารางที่ 6.12 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอายุ.....	307
ตารางที่ 6.13 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและเพศ.....	308

ตารางที่ 6.14 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้	309
ตารางที่ 6.15 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับการศึกษา.....	310
ตารางที่ 6.16 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอาชีพ	311
ตารางที่ 6.17 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้ครัวเรือน.....	312
ตารางที่ 6.18 ผู้หญิงกับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม	313
ตารางที่ 6.19 ผู้มีรายได้น้อยกับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม ...	314
ตารางที่ 6.20 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตามประสบการณ์	316
ตารางที่ 6.21 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตาม สถานะในกระบวนการยุติธรรมและประสบการณ์	317
ตารางที่ 6.22 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตาม ประเด็นทางกฎหมาย.....	317
ตารางที่ 6.23 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตาม สถานะในกระบวนการยุติธรรม.....	317
ตารางที่ 6.24 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประสบการณ์	317
ตารางที่ 6.25 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประเด็นทางกฎหมาย.....	318
ตารางที่ 6.26 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม	319
ตารางที่ 6.27 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามอายุ.....	319
ตารางที่ 6.28 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประสบการณ์	320
ตารางที่ 6.29 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประเด็นทาง กฎหมาย.....	321
ตารางที่ 6.30 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตาม สถานะใน กระบวนการยุติธรรม	321
ตารางที่ 6.31 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม จำแนกตามอายุ	322
ตารางที่ 6.32 สัดส่วนบุคคล/หน่วยงานที่ถูกขอรับความช่วยเหลือทางกฎหมาย	323
ตารางที่ 6.33 การขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการ ยุติธรรม	324

ตารางที่ 6.34 ความสัมพันธ์ระหว่างการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและอายุ.....	324
ตารางที่ 6.35 ปัญหาที่พบจากการพยายามขอความช่วยเหลือด้านกฎหมายจำแนกตามประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	325
ตารางที่ 6.36 ผลกระทบจากการเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย	326
ตารางที่ 6.37 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามประสบการณ์.....	327
ตารางที่ 6.38 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามประเด็นทางกฎหมาย.....	327
ตารางที่ 6.39 ความสัมพันธ์ของระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรม.....	328
ตารางที่ 6.40 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม	328
ตารางที่ 6.41 ประเภทของความเชื่อถือ (เชื่อมั่น) กับ อายุ	329

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 2.1 แนวทางการศึกษาดัชนีและเกณฑ์การประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน	24
ภาพที่ 2.2 นำเสนอขั้นตอนการศึกษาและเก็บข้อมูลการประเมินความต้องการและความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรม (Justice Needs and Satisfaction Survey).....	51
ภาพที่ 2.3 ตัวอย่างผลการประเมินจากแบบประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพื่อแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม (Justice Journey).....	56
ภาพที่ 2.4 ภาพกราฟไทม์แมงมุมแสดงผลการประเมินประสบการณ์ของประชาชนบนเส้นทางสู่ ความยุติธรรมตามตัวชี้วัดย่อย 10 ด้านของประชาชนในประเทศอินโดนีเซีย (Justice Journey).....	61
ภาพที่ 2.5 ภาพกราฟไทม์แมงมุมแสดงผลการประเมินความพึงพอใจของผู้หญิงที่อาศัยอยู่ในชนบท บนเส้นทางสู่ความยุติธรรมตามตัวชี้วัดย่อย 10 ด้านของประชาชนในประเทศเอธิโอเปีย (Justice Journey)	64
ภาพที่ 2.6 กราฟไทม์แมงมุมแสดงผลการประเมินความพึงพอใจต่อกระบวนการ และผลคำตัดสินจาก การช่วยเหลือทางกฎหมายโดยระบบศาล บนเส้นทางสู่ความยุติธรรมตามตัวชี้วัดย่อย 5 ด้านของประชาชนในประเทศสหรัฐอเมริกา (Justice Journey)	67
ภาพที่ 3.1 สื่อประชาสัมพันธ์ ด้านการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี โดยกองทุนยุติธรรม	94
ภาพที่ 3.2 สื่อประชาสัมพันธ์ ด้านขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยกองทุนยุติธรรม	96
ภาพที่ 3.3 แผนภูมิแสดงสถิติด้าน “เพศ” ของผู้ยื่นคำขอ.....	100
ภาพที่ 3.4 แผนภูมิแสดงสถิติด้าน “อายุ” ของผู้ยื่นคำขอ.....	101
ภาพที่ 3.5 แผนภูมิแสดงสถิติด้าน “ระดับการศึกษา” ของผู้ยื่นคำขอ.....	102
ภาพที่ 3.6 แผนภูมิแสดงสถิติด้าน “รายได้” ของผู้ยื่นคำขอ	104
ภาพที่ 3.7 แผนภูมิแสดงสถิติด้าน “ภูมิลำเนา” ของผู้ยื่นคำขอ	105
ภาพที่ 3.8 ความถี่ของสาเหตุการปราศจากรายได้ของผู้ขอความช่วยเหลือ	106
ภาพที่ 3.9 แผนภูมิแสดงสถิติการขอความช่วยเหลือของประชาชนแบ่งตามประเภทของคำขอ	107
ภาพที่ 3.10 ความถี่ของคำในชื่อเรื่องสำนวนคดี	110

ภาพที่ 3.11 ความถี่ของคำในชื่อเรื่องสำนวนคติที่พบในกลุ่มผู้ขอความช่วยเหลือเพศหญิง (ชาย) และเพศชาย (ขวา).....	111
ภาพที่ 3.12 ความถี่ของคำในชื่อเรื่องสำนวนคติที่พบในกลุ่มผู้ขอความช่วยเหลือที่มีการศึกษาช่วงล่าง (ชาย) และ ช่วงบน (ขวา).....	111
ภาพที่ 3.13 แผนภูมิแสดงจำนวนข้อพิจารณาในกลุ่มเหตุผลแต่ละกลุ่ม	123
ภาพที่ 3.14 แผนภูมิแสดงจำนวนคำในกลุ่มคำสำคัญแต่ละกลุ่ม.....	125
ภาพที่ 3.15 แผนภูมิเปรียบเทียบการอ้างอิงระเบียบในการพิจารณาอนุมัติคำขอ	129
ภาพที่ 3.16 แผนภูมิเปรียบเทียบการอ้างอิงระเบียบในการพิจารณาอนุมัติคำขอตามประเภทคดีต่าง ๆ ของกองทุน ยุติธรรม	130
ภาพที่ 3.17 แผนภูมิแสดงหลักเกณฑ์ในข้อระเบียบที่ใช้ในการอ้างอิงเหตุผลพิจารณาอนุมัติคำขอแต่ละประเภทคดี	131
ภาพที่ 5.1 สถานะในกระบวนการยุติธรรมเปรียบเทียบกับงานของ Hiil.....	287
ภาพที่ 5.2 สถานะในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประเภทคดีเปรียบเทียบกับงานของ Hiil.....	288
ภาพที่ 5.3 กลุ่มผู้ให้ความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมเปรียบเทียบกับงานของ Hiil.....	289
ภาพที่ 5.4 ระยะเวลาของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเปรียบเทียบกับงานของ Hiil.....	290
ภาพที่ 5.5 ประเภทของความช่วยเหลือที่ได้รับในกระบวนการยุติธรรมเปรียบเทียบกับงานของ Hiil.....	291
ภาพที่ 5.6 ประเภทของคดีที่ขอรับความช่วยเหลือเปรียบเทียบกับงานของ Hiil.....	292
ภาพที่ 5.7 สถานะในกระบวนการยุติธรรมกับการได้รับคำแนะนำเปรียบเทียบกับงานของ Hiil	293
ภาพที่ 6.1 กรอบการสรุปประเด็นจากแบบสอบถาม.....	294
ภาพที่ 6.2 สถานะในกระบวนการยุติธรรมเปรียบเทียบกับงานของ Hiil.....	330
ภาพที่ 6.3 สถานะในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประเภทคดีเปรียบเทียบกับงานของ Hiil.....	331
ภาพที่ 6.4 กลุ่มผู้ให้ความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมเปรียบเทียบกับงานของ Hiil.....	331
ภาพที่ 6.5 ระยะเวลาของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเปรียบเทียบกับงานของ Hiil.....	332
ภาพที่ 6.6 ประเภทของคดีที่ขอรับความช่วยเหลือเปรียบเทียบกับงานของ Hiil.....	332

ภาพที่ 6.7 สถานะในกระบวนการยุติธรรมกับการได้รับคำแนะนำเปรียบเทียบกับงานของ Hiil 333

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา

“กระบวนการยุติธรรม” เป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างความเท่าเทียมกันของประชาชนในสังคม ในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ เช่น การแข่งขันที่เป็นธรรม ด้านการเมือง เช่น การเข้าถึงอำนาจ อย่างเท่าเทียม หรือด้านสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น การได้รับการบริการจากรัฐที่มีคุณภาพเพียงพอ ซึ่งที่ผ่านมา ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมเองก็ตระหนักถึงประเด็นเหล่านี้เป็นอย่างดี จึงทำให้แนวทางการพัฒนา กระบวนการยุติธรรมในระยะหลัง มุ่งไปสู่เรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียม (Access to Justice) มากกว่าในอดีต

อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมยังไม่เกิดขึ้นอย่างครอบคลุมทุกสังคม และยังคงมีความแตกต่างกันค่อนข้างมากในแต่ละสังคม โดยสาเหตุหลักมาจากความซับซ้อนของกระบวนการ ยุติธรรม ความไม่เข้าใจในประเด็นสังคมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการออกแบบและพัฒนากระบวนการยุติธรรม หรือแม้แต่ความไม่เข้าใจในขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมของประชาชนทั่วไปเอง ด้วยเหตุนี้ หลายประเทศ จึงเริ่มใช้แนวทางประยุกต์องค์ความรู้จากสาขาอื่น ๆ มากไปกว่าสาขานิติศาสตร์เพียงอย่างเดียว มาออกแบบ และ พัฒนากระบวนการยุติธรรมกันมากขึ้น

แนวทางหนึ่งที่หลายประเทศเริ่มนำมาใช้ คือการมองกระบวนการยุติธรรมผ่านความรู้และความเข้าใจของ ประชาชน รวมถึงออกแบบการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่มีพื้นฐานจากปัญหา และความต้องการของประชาชน เป็นหลัก โดยกระบวนการนี้ เรียกว่า “การสร้างความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง” (People-Centric Justice) นำมาสู่การดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง แนวทางการสร้าง ความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centric Justice) มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความต้องการและการเข้าถึง ระบบยุติธรรมของประชาชนอันจะนำไปสู่การเพิ่มโอกาสการเข้าถึงระบบยุติธรรมของประชาชนไทยอย่างเท่าเทียม และเป็น การเพิ่มความเชื่อมั่นในระบบยุติธรรมของไทย โดยอ้างอิงแนวคิด และวิธีการศึกษาด้านการเข้าถึงระบบ ยุติธรรมของประชาชน (Access to Justice) ที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของสากล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ ของระบบยุติธรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

เพื่อลดช่องว่างระหว่างประชาชนกับกระบวนการยุติธรรมให้แคบลงด้วยการออกแบบการสร้าง ความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centric Justice)

1.3 เป้าหมายของโครงการ

เป้าหมายของโครงการ คือการศึกษาแนวทางการลดช่องว่างระหว่างประชาชนกับกระบวนการ ยุติธรรม แม้ว่าประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมน้อยมาก ก็ควรจะ สามารถเข้าถึง กระบวนการยุติธรรมได้ ซึ่งสิ่งนี้จะส่งผลให้สังคมเกิดความร่วมมือซึ่งกันและกัน มีความไว้วางใจกันและกัน และนำไปสู่ การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมที่แท้จริง เพราะไม่ว่ากระบวนการยุติธรรมจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด แต่หาก ยังมีคนจำนวนหนึ่งไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ กระบวนการยุติธรรมนั้นก็ไม่สามารถ ให้ความเป็นธรรมให้กับทุกคน

การดำเนินการในภาพรวมของโครงการโครงการ แบ่งงานออกเป็น 3 ระยะ โดยในแต่ละระยะจะมีเป้าหมาย ที่ต่อยอดสูงขึ้นเป็นลำดับ และมีปลายทางเพื่อลดช่องว่างระหว่างประชาชนกับกระบวนการยุติธรรมในระยะที่ 3 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.) ประเด็นสำคัญในระยะที่ 1: Justice Needs and Costs

ประเด็นสำคัญของการวิจัยระยะที่ 1 อยู่ที่การทำความเข้าใจความต้องการ (Need) และต้นทุน (Cost) ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ด้วยการวิเคราะห์วิถีชีวิตของประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยจะมีการจำแนก การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแต่ละประเภทที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งแนวทางการศึกษาจะยึด หลักตามรายงาน Justice Needs Survey ของ Hiil (The Hague Institute for Innovation of Law) เพื่อเป็น จุดเริ่มต้นของการกำหนดกรอบการวิเคราะห์ที่มีหลักการสากลเป็นพื้นฐาน และสามารถเปรียบเทียบผลการศึกษา ของประเทศไทยกับผลการศึกษาขององค์กรระหว่างประเทศได้ว่าความยุติธรรมของประเทศไทยในมิติของ ประชาชน มีประเด็นอะไรที่สำคัญ และมีระดับมากน้อยแค่ไหน เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต่าง ๆ ในขณะที่ การศึกษาทางด้านต้นทุนการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมจะใช้งานศึกษาของสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) ที่ได้ทำการศึกษาไว้แล้วมาประกอบการวิเคราะห์ และตีความ

2.) ประเด็นสำคัญในระยยะที่ 2: Justice (& Citizenship) Literacy and Practice

ประเด็นสำคัญของการวิจัยในระยยะที่ 2 เป็นเรื่องของความรู้ ทักษะ และแนวปฏิบัติ (Knowledge-Attitude-Practice: KAP) ของประชาชนทั่วไป และผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมในมุมมองของแต่ละฝ่าย ได้แก่ งานวิจัยจะทำการศึกษาความรู้ ทักษะ และแนวปฏิบัติของประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจว่าประชาชนเข้าใจกระบวนการยุติธรรมมากน้อยเพียงใด มีความมั่นใจหรือรู้สึกไว้วางใจกระบวนการยุติธรรมมากน้อยแค่ไหน และได้ใช้บริการหรือไม่ ในขณะที่คำถามของผู้เกี่ยวข้องจะได้ทราบถึงมุมมองที่มีต่อความเป็นประชาชน เป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมในมุมมองของพวกเขาเอง หรือแม้กระทั่งว่าประชาชนพึงต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้

3.) ประเด็นสำคัญในระยยะที่ 3: People-Centric Justice Design

เมื่อทราบถึงความต้องการ (Need) และต้นทุน (Cost) ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจากผลการศึกษาในระยยะที่ 1 และความรู้ ทักษะ และแนวปฏิบัติ (Knowledge-Attitude-Practice: KAP) ของประชาชนทั่วไป และผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมจากผลการศึกษาในระยยะที่ 2 แล้ว จึงนำมาสู่การออกแบบแนวทางการสร้างความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centric Justice)

ผลผลิตสุดท้ายภายหลังการดำเนินงานศึกษาของโครงการทั้ง 3 ระยยะ ภายในเวลาประมาณ 3 ปี คือ ข้อค้นพบ และทำความเข้าใจเส้นทางการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน (Justice Journeys) โดยเส้นทางการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอาจสามารถแบ่งได้เป็นตัวอย่างประเด็นได้แก่ ขั้นตอนของชีวิต (Stages) ขั้นตอนของกระบวนการที่เลือกเดิน (Steps) และ จุดสำคัญที่ทำให้ประชาชนได้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Touch Points) โดยทำการวิเคราะห์ขนานไปกับกลุ่มประชากรที่มีความแตกต่างกันตามบริบทปัจจัย เช่น กลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในเมือง/ชนบท กลุ่มประชากรเปราะบาง กลุ่มประชากรเจนเอเรชัน Z เป็นต้น โดยการทำความเข้าใจเส้นทางการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนด้วยการใช้ประเด็นที่กล่าวไว้ข้างต้น จะช่วยสนับสนุนให้ได้ข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างกระบวนการยุติธรรมแบบที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centric Justice Design) และการสร้างระบบนวัตกรรมบริการกระบวนการยุติธรรมที่สอดคล้องกับอุปสงค์ที่ประชาชนต้องการได้อย่างแท้จริง

1.4 แนวทางการศึกษาและดำเนินงานประเด็น Justice Needs and Costs ในระยะที่ 1

การศึกษาค้นคว้านี้ มุ่งเน้นการดำเนินโครงการในระยะที่ 1 เรื่อง Justice Needs and Costs โดยมีเป้าหมายในการดำเนินงานปีแรก เพื่อศึกษาอุปสงค์ และอุปทานในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ตรงกัน (Justice Mismatch) ผ่านประเด็นความต้องการ (Need) และต้นทุน (Cost) ที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม (Needs and Costs) ในรูปแบบการวิเคราะห์เส้นทางของผู้บริโภค (Customer Journey) และสำรวจมุมมองที่ต่างกันระหว่างประชาชนทั่วไป และกระบวนการยุติธรรม

1.4.1 วัตถุประสงค์

- 1.) ศึกษา สำรวจ และประเมินความต้องการกระบวนการยุติธรรม (Justice Needs) และต้นทุนการใช้ประโยชน์ (Costs) จากกระบวนการยุติธรรมของประชาชน
- 2.) นำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรม และลดต้นทุนของประชาชนในการทำงานร่วมกับกระบวนการยุติธรรม

1.4.2 วิธีการศึกษา และการแบ่งกลุ่มเป้าหมาย

ศึกษา และสำรวจอุปสงค์ และอุปทานในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ตรงกัน (Justice Mismatch) ผ่านความต้องการกระบวนการยุติธรรม (Justice Needs) และต้นทุนการใช้ประโยชน์ (Costs) จากกระบวนการยุติธรรมของประชาชน เพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมที่ช่วยลดต้นทุนของประชาชนในการทำงานร่วมกับกระบวนการยุติธรรม วิธีการศึกษา ประกอบด้วย การใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิประกอบกัน

สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการศึกษา Justice Needs and Costs จะทำการจำแนกตามฐานรายได้ เนื่องจากน่าจะมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อความสามารถในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ การจำแนกตามฐานรายได้ยังมีความสัมพันธ์กับปัจจัยอื่น ๆ เช่น ระดับการศึกษา การเป็นคนในเขตเมือง ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเกี่ยวข้องกับความสามารถในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอีกด้วย โดยกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาจะถูกจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม โดยมีเกณฑ์กลางในการแบ่งกลุ่ม (Criteria) อยู่ที่กลุ่มที่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมผ่านกองทุนยุติธรรมเป็นหลัก จากนั้นจะทำการจำแนกกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาเป็นกลุ่มที่มีรายได้สูงกว่าหรือต่ำกว่ากลุ่มที่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมผ่านกองทุนยุติธรรม โดยมีรายละเอียดจำแนกตามกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่มีรายได้ที่ใกล้เคียงกับเกณฑ์ อยู่ระหว่างกลุ่มที่จะเข้าสู่ระบบยุติธรรมได้และกลุ่มที่เข้าสู่ระบบยุติธรรมไม่ได้ ประชากรกลุ่มนี้ คือ กลุ่มที่มีรายได้ปานกลาง มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการยุติธรรมอยู่บ้าง รับรู้ว่าการให้ความช่วยเหลือด้านกระบวนการยุติธรรม และสามารถเข้าถึงกองทุนยุติธรรมได้ ทำให้พอได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนให้เข้าสู่ระบบยุติธรรมได้ โดยคณะผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลของสำนักงานกองทุนยุติธรรมเป็นหลักในการวิเคราะห์คุณลักษณะรวมถึงความต้องการของประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่มีรายได้สูงกว่าเกณฑ์ สามารถเข้าสู่ระบบยุติธรรมได้ตามปกติ ประชากรกลุ่มนี้ คือ กลุ่มที่มีรายได้ปานกลางถึงสูง มีความรู้ความเข้าใจในระบบยุติธรรมอยู่บ้าง สามารถแสวงหาปัจจัยต่าง ๆ เพื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรม โดยคณะผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมมาวิเคราะห์โดยใช้วิทยาศาสตร์ข้อมูล (Data Science) ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับว่าสามารถเข้าถึงข้อมูลได้มากน้อยเพียงใด หากไม่สามารถเข้าถึงได้จะใช้การสำรวจด้วยแบบสอบถาม

กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ เข้าสู่ระบบยุติธรรมได้ยาก ประชากรกลุ่มนี้ คือกลุ่มที่มีรายได้ต่ำขาดความรู้ความเข้าใจในระบบยุติธรรม ไม่สามารถแสวงหาปัจจัยเพื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ รวมถึงไม่รู้ข้อมูล หรือ ไม่สามารถเข้าถึงความช่วยเหลือต่าง ๆ แม้แต่กองทุนยุติธรรมได้ โดยคณะผู้วิจัย จะใช้การสัมภาษณ์กลุ่มที่ทำงานร่วมกับประชากรกลุ่มเปราะบางต่าง ๆ โดยอาศัยแนวทางการสัมภาษณ์เช่นเดียวกับการศึกษาของ Hiil และอาจมีการสำรวจด้วยแบบสอบถามบางส่วน (หากจำเป็น)

1.5 ระยะเวลาการดำเนินโครงการปีที่ 1

ระยะเวลาทั้งโครงการ 16 เดือน แบ่งเป็น 3 ระยะ (ระยะละ 4 เดือน) รายละเอียด ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 ผลที่คาดว่าจะได้รับในปีที่ 1

ระยะ (phase)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (outputs)
1. ระยะที่ 1 (4 เดือนที่ 1)	ต้นแบบของแบบสอบถามในการเก็บข้อมูล และ/หรือแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง
2. ระยะที่ 2 (6 เดือนที่ 2)	ผลการสำรวจข้อมูลในรูปแบบสถิติเชิงพรรณนา และ/หรือผลการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิเบื้องต้น
3. ระยะที่ 3 (6 เดือนที่ 3)	รายงานฉบับสมบูรณ์ รวมถึงผลการวิเคราะห์ข้อมูล และข้อเสนอต่อแนวทางการพัฒนาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน

1.6 รายละเอียดกิจกรรมที่ดำเนินการตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2564 ถึง กันยายน พ.ศ. 2565

ใน 16 เดือนได้ดำเนินการวิจัยตามแผนงาน รายละเอียด ดังตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 รายละเอียดกิจกรรมที่ดำเนินการ

แผนงาน	รายละเอียดกิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลการดำเนินงาน
1.เตรียมข้อมูลสำหรับการศึกษาที่ 1	วางแผนการดำเนินงานในระยะที่ 1 ประกอบด้วย ประเด็นในการดำเนินงาน และผลลัพธ์ของกิจกรรมในแผนงาน	แผนการดำเนินงาน และผลลัพธ์ของกิจกรรมในระยะที่ 1
2.ศึกษาข้อมูลเปิดด้านกระบวนการยุติธรรม	ศึกษาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ข้อมูลเปิดด้านกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย ข้อมูลจากกองทุนยุติธรรม เพื่อออกแบบข้อข้อมูลที่ต้องการใช้ในการวิเคราะห์	ได้ชุดข้อมูล (Data) สำหรับวิเคราะห์ความต้องการ (Need) และต้นทุน (Cost) ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม
3. ศึกษาข้อมูลเกณฑ์การประเมินสากล	ศึกษาเกณฑ์การประเมินมาตรฐานการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน ได้แก่ Open Justice โดย Open Government Partnership (OGP), Legal Needs Surveys and Access to Justice โดย OECD, Rule of Law Index โดย World Justice Project (WJP), Justice Needs and Satisfaction Survey โดย The Hague Institute for Innovation of Law (HIIL) และศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน	คัดเลือกเกณฑ์ประเมินมาตรฐานการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนเพื่อนำมาวิเคราะห์ และออกแบบเกณฑ์ประเมินมาตรฐานที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายของการศึกษา
4. ศึกษาข้อมูลจากสำนักงานกองทุนยุติธรรม	ดำเนินการหารือร่วมกับกองทุนยุติธรรมเพื่อขอข้อมูลของผู้รับความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม และนำข้อมูลที่ได้มา	ได้ ข้อมูล (Data) ของผู้เข้าสู่กระบวนการภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานกองทุนยุติธรรม

แผนงาน	รายละเอียดกิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลการดำเนินกิจกรรม
	วิเคราะห์ผลเบื้องต้น เพื่อหาความเป็นไปได้ในการนำข้อมูลไปใช้งานต่อไป	
5. วิเคราะห์ข้อมูลการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน จากสำนักงานกองทุนยุติธรรม	วิเคราะห์ข้อมูลทุกมิติเบื้องต้นเชิงประชากรศาสตร์ เพื่อศึกษากลุ่มประชากรที่เข้าถึงความช่วยเหลือ พร้อมทั้งวิเคราะห์เหตุผลการพิจารณาอนุมัติ-ไม่อนุมัติในแต่ละประเภทคำขอ เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของการรับความช่วยเหลือในแต่ละประเภทคดี	ได้ข้อมูลลักษณะของกลุ่มประชากรที่เข้าถึงความช่วยเหลือจากสำนักงานกองทุนยุติธรรม พร้อมด้วยข้อมูลความเป็นไปได้ของคดีและประเภทคำขอที่ได้รับการอนุมัติความช่วยเหลือจากสำนักงานกองทุนยุติธรรม
6. สำรวจความต้องการกระบวนการยุติธรรมและต้นทุนการใช้ประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรม	ออกแบบแบบสำรวจสำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยสำรวจความต้องการและต้นทุนในการเข้าสู่กระบวนการของประชาชนทั่วไป จากประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	ได้ข้อมูลผลสำรวจความต้องการกระบวนการยุติธรรมและต้นทุนการใช้ประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 2,026 คน จาก 6 พื้นที่ทั่วประเทศไทย
7. วิเคราะห์ข้อมูลจากผลการสำรวจเพื่อเสนอแนะแนวทางการสร้างคความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง	นำผลสำรวจที่ได้มาวิเคราะห์แบบ Cross-tab เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของระหว่างปัจจัยเชิงประชากรศาสตร์และประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในประเด็นต่าง ๆ นำไปสู่การระบุช่องว่างระหว่างความต้องการกระบวนการยุติธรรม ต้นทุนการใช้ประโยชน์ และการให้บริการความยุติธรรมของหน่วยงานกระบวนการยุติธรรม	ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับช่องว่างระหว่างประชาชนทั่วไปกับการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชนมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้ทางด้านกฎหมาย และความเป็น/ไม่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐ
8. จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายในการสร้างคความยุติธรรมโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง	นำข้อค้นพบจากผลการศึกษาไปต่อยอดเพื่อพัฒนาเป็นแนวทางการสร้างกระบวนการยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง	ข้อเสนอแนะต่อการเสริมทัพผลักดันการขอรับความช่วยเหลือผ่านศูนย์ยุติธรรมชุมชน และกองทุนยุติธรรม ซึ่ง ต้องมีรูปแบบการช่วยเหลือที่ชัดเจน สอดรับกับความต้องการของ

แผนงาน	รายละเอียดกิจกรรมที่ดำเนินการ	ผลการดำเนินกิจกรรม
		ผู้ใช้บริการมากขึ้น อีกทั้งควรปรับให้กระบวนการยุติธรรมมีความสอดคล้องกับแนวคิดความเชื่อของสังคมมากขึ้น เพื่อหนุนเสริมให้คนเข้าสู่กระบวนการ ดังนั้น การสร้างประสิทธิภาพให้กับองค์กรเหล่านี้ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการแก้ไขปัญหาการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชนได้ และลดต้นทุนของประชาชนในการทำงานร่วมกับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการทำงานในระยะที่ 2 Justice (& Citizenship) Literacy and Practice ต่อไป

1.7 เป้าหมายของผลผลิต (Output) และตัวชี้วัด

ผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
ต้นแบบของแบบสอบถามสำรวจความต้องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนใน 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านความต้องการทางกระบวนการยุติธรรม มิติด้านต้นทุน กระบวนการ และผลลัพธ์ในกระบวนการแก้ปัญหาทางกฎหมาย และมิติ	แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกที่สะท้อนถึงปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนและช่วยให้เข้าใจเส้นทางการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชนได้ 1 ต้นแบบ	หน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมสามารถศึกษาและนำแบบสอบถามไปเป็นต้นแบบในการพัฒนาเป็นเครื่องมือสำรวจเส้นทางการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชนเพื่อประเมินประสิทธิภาพการบริการด้าน		

ผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
ด้านทัศนคติและความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม		ยุติธรรมของหน่วยงานตนเองได้		
แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลทฤษฎีภูมิที่สามารถช่วยระบุช่องว่างระหว่างกระบวนการยุติธรรมกับประชาชน	แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลทฤษฎีภูมิของกองทุนยุติธรรม	หน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมสามารถศึกษาและนำแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลทฤษฎีภูมิไปปรับใช้กับการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลการบริการด้านยุติธรรมของหน่วยงานตนเองได้		
แนวทางในการลดช่องว่างหรืออุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนแบบเชิงลึกครอบคลุมตั้งแต่ต้นทุนที่ถูกใช้ทั้งที่เป็นทรัพย์สิน เวลา หรือสุขภาพจิต รวมถึงความคาดหวัง และผลลัพธ์ที่ได้จากการเข้าสู่กระบวนการเพื่อการยุติปัญหาทางกฎหมาย	แนวทางการพัฒนาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน	หน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมสามารถศึกษาและนำแนวทางการลดช่องว่าง หรืออุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนไปใช้พัฒนาและปรับปรุงบริการด้านยุติธรรมของหน่วยงานตนเองได้		
รายงานฉบับสมบูรณ์พร้อมผลการวิเคราะห์ข้อมูลประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชนแบบเชิงลึกและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการสร้างความยุติธรรมโดยมี	รายงานฉบับสมบูรณ์	สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) พิจารณาให้การสนับสนุนสำหรับการศึกษาในระยะที่ 2		

ผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
ประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centric Justice)				

1.8 เป้าหมายของผลลัพธ์ (Outcome) และตัวชี้วัด

ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
หน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมสามารถศึกษาและนำแบบสอบถามไปเป็นต้นแบบในการพัฒนาเป็นเครื่องมือสำรวจเส้นทางการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชนเพื่อประเมินประสิทธิภาพการบริการด้านยุติธรรมของหน่วยงานตนเองได้	จำนวนหน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมอย่างน้อย 1 หน่วยงาน	หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมมีต้นแบบของแบบสอบถามที่เป็นเครื่องมือสนับสนุนการพัฒนาการทำงานและการให้บริการความยุติธรรมแก่ประชาชนที่มีประสิทธิภาพ		
หน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมสามารถศึกษาและนำแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลทฤษฎีภูมิไปปรับใช้กับการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลการบริการด้านยุติธรรมของหน่วยงานตนเองได้	จำนวนหน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมอย่างน้อย 1 หน่วยงาน	หน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมมีแนวทางการนำเอาข้อมูลทฤษฎีภูมิที่เกี่ยวข้องมาใช้เพื่อระบุหาช่องว่างหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ		

ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
องค์ความรู้ด้านการวิเคราะห์ความต้องการและการเข้าถึงระบบยุติธรรมของประชาชนเพื่อลดอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลักดันให้เกิดการนำไปปรับใช้จริงในเชิงกลยุทธ์และนโยบายต่อไป	จำนวนหน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมอย่างน้อย 1 หน่วยงานที่เข้าถึงองค์ความรู้ และนำไปใช้พัฒนาการให้บริการในกระบวนการยุติธรรมให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม	องค์ความรู้ใหม่ในการออกแบบการสร้างกระบวนการยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centric Justice) อันจะช่วยลดช่องว่างระหว่างประชาชนกับกระบวนการยุติธรรมให้แคบลง และสามารถให้ความเป็นธรรมให้กับทุกคน		

1.9 ระดับความสำเร็จของงาน ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยตามแผนการบริหารงานและแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

ปี	ลักษณะผลงาน	ผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ	ประเภท
2565	ต้นแบบของแบบสอบถามสำรวจความต้องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนใน 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านความต้องการทางกระบวนการยุติธรรม มิติด้านต้นทุนกระบวนการ และผลลัพธ์ในกระบวนการแก้ปัญหาทางกฎหมาย และมีมิติด้านทัศนคติและความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม	ได้เครื่องมือสำรวจเส้นทางการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชนแบบเชิงลึกทั้งด้านความต้องการทางด้านยุติธรรม และอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชน เพื่อประเมินประสิทธิภาพการบริการด้านยุติธรรม ของหน่วยงานตนเองได้	Primary Result
2565	แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลทฤษฎีภูมิที่สามารถช่วยระบุช่องว่างระหว่างกระบวนการยุติธรรมกับประชาชน	เกิดแนวทางการใช้ประโยชน์ของข้อมูลทฤษฎีภูมิเบื้องต้นโดยความอนุเคราะห์ข้อมูลจากสำนักงานกองทุนยุติธรรม	Primary Result

ปี	ลักษณะผลงาน	ผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ	ประเภท
		<p>ประกอบกรสำรวจความต้องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพื่อระบุอุปสงค์และอุปทานในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ตรงกัน (Justice Mismatch)</p>	
2565	<p>แนวทางในการลดช่องว่าง หรืออุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนแบบเชิงลึกครอบคลุมตั้งแต่ต้นทุนที่ถูกใช้ทั้งที่เป็นทรัพย์สิน เวลา หรือสุขภาพจิต รวมถึงความคาดหวัง และผลลัพธ์ที่ได้จากการเข้าสู่กระบวนการเพื่อการยุติปัญหาทางกฎหมาย</p>	<p>หน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องนำแนวทางในการลดช่องว่าง หรืออุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนแบบเชิงลึกไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาการให้บริการในกระบวนการยุติธรรมของหน่วยงานต่าง ๆ ให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม เช่น สำนักงานยุติธรรมจังหวัด สำนักงานกองทุนยุติธรรม หรือยุติธรรมชุมชน เป็นต้น เพื่ออำนวยความสะดวกในกระบวนการยุติธรรมและเพิ่มโอกาสการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายที่ครอบคลุมประชาชนทุกกลุ่ม</p>	Goal Result

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาเรื่อง แนวทางการสร้างความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centric Justice) คณะผู้วิจัย ได้ทบทวนแนวคิด เกณฑ์มาตรฐานสากล เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน เพื่อใช้เป็นพื้นฐานและแนวทางในการศึกษา โดยแบ่งเป็นหัวข้อ ดังนี้

2.1 แนวความคิด นิยาม ความหมายของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

2.2 อุปสรรคของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

2.3 ศึกษาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนผ่านดัชนีชี้วัดหลักนิติธรรม และเกณฑ์การประเมิน

2.1 แนวความคิด นิยาม ความหมายของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

การเข้าถึงความยุติธรรม (Access to Justice) เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญของประชาชนที่ต้องได้รับการรับรองอย่างเสมอภาค เพื่อให้สามารถใช้เครื่องมือ และกลไกทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของตนเอง และเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของหลักนิติธรรม โดยระบุว่า ประชาชนต้องสามารถเข้าถึงศาลและกระบวนการทางกฎหมายได้อย่างเป็นธรรม และเท่าเทียม มีความเสมอภาคตามกฎหมาย และไม่ถูกกีดกันหรือเลือกปฏิบัติ ไม่มีอุปสรรคต่าง ๆ ในการเข้าถึงความยุติธรรม โดยหนึ่งในเงื่อนไขที่สำคัญของการมีนิติธรรมคือการเข้าถึงความยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสามารถของพลเมืองในการเข้าถึงระบบยุติธรรมอย่างเสมอภาคตามหลักกฎหมายของประเทศนั้น ๆ ส่งผลให้เกิดการเคารพหลักนิติธรรม และความเชื่อมั่นระหว่างประชาชนกับระบบยุติธรรม

เห็นได้ว่าการเข้าถึงความยุติธรรม ไม่ได้เป็นเพียงแค่การเข้าถึงศาล หรือการมีผู้แทนทางกฎหมายเท่านั้น แต่ต้องสามารถสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนว่าผลลัพธ์ทางกฎหมาย และการพิจารณาคดีมีความยุติธรรมและเสมอภาค (UNDP 2004; Masson and Rouas, 2017) ดังนั้น การเข้าถึงความยุติธรรม จึงหมายถึง การที่ระบบกฎหมายต้องสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกันทุกคน และต้องนำไปสู่ผลลัพธ์รายบุคคลที่มีประสิทธิภาพ อันหมายถึงประสิทธิภาพของกระบวนการ และคุณภาพของการตัดสินคดีความที่มีความโปร่งใส และยอมรับได้ด้วย (Hiil, 2016)

นิยาม แนวคิดเกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และความต้องการทางด้านกฎหมายมีความครอบคลุมหลากหลายมิติ และมีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมหลายด้าน ได้แก่ การแก้ไขข้อพิพาททางด้านกฎหมายแบบเป็นทางการ กระบวนการแก้ไขข้อพิพาททางกฎหมายแบบไม่เป็นทางการ รวมถึงความยุติธรรมทางสังคม เช่น การจัดสรรทรัพยากร และสวัสดิการอย่างยุติธรรม จึงเห็นได้ว่าแนวคิดดังกล่าว ครอบคลุมทั้งการมีสิทธิในการปกป้องการถูกละเมิด และเป็นวิธีการฟื้นฟูการใช้สิทธิที่ถูกละเมิดได้ ซึ่งมีความครอบคลุมสิทธิอื่น ๆ ของประชาชนตามหลักสิทธิมนุษยชนด้วย เช่น สิทธิในเสรีภาพ และความปลอดภัยส่วนบุคคลที่เชื่อมโยงกับสิทธิในการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายที่มีประสิทธิภาพ หรือการพิจารณาคดีที่มีความเป็นธรรม ภายใต้กระบวนการที่เหมาะสม

อีกทั้ง มุมมองของการเข้าถึงความยุติธรรมตามหลักสากล ยังให้ความสำคัญกับศักยภาพของบุคคลที่มีความต้องการทางกฎหมาย สามารถขอความช่วยเหลือ และรับความช่วยเหลือตามที่ต้องการได้ และดำเนินการผ่านระบบที่มีขั้นตอนเพื่อเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างรวดเร็ว ภายใต้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย สถาบันทางกฎหมาย และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย รวมถึงกรณีของความไม่ยุติธรรม ความไม่เท่าเทียมกันทางโครงสร้าง ผ่านการเสริมอำนาจทางกฎหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน และความโปร่งใสของสถาบันที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม เพื่อลดความล้มเหลวจากการเข้าถึงความยุติธรรมที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของประชาชน (Open Government Partnership, 2019)

การกำกับดูแลที่ดี (Good Governance) จึงสามารถลดอุปสรรคของการเข้าถึงความยุติธรรมที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ที่ดีของพลเมือง อาทิ การลดภาระค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความต้องการทางกฎหมาย และความยุติธรรมของประชาชน เพราะเป็นปัจจัยประการแรกที่ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหรือตัดสินใจไม่เข้าสู่กระบวนการ จากการวิเคราะห์เบื้องต้นจากรายงาน เรื่อง Government at a Glance 2015 ของ OECD (2015) ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่สำคัญระหว่างความไว้วางใจในสถาบันความยุติธรรม คุณภาพของระบบกฎหมาย และความไว้วางใจในรัฐบาล ว่า การเข้าถึงระบบตุลาการช่วยเพิ่มความไว้วางใจในสังคมและสถาบัน หรือองค์กรสาธารณะได้ ช่วยให้เห็นใจในความรับผิดชอบของผู้บริหารต่อการดำเนินธุรกิจ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นการเติบโตของภาคเอกชน (Hiil, 2016)

นอกจากนี้ การเข้าถึงความยุติธรรม (Access to Justice) ยังได้รับการบรรจุอยู่ในประเด็นสำคัญร่วมกันในหลักมาตรฐานสากลหลายประการ หนึ่งในนั้น คือ เป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals - SDGs) ในเป้าหมายที่ 16 “ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมเพื่อการพัฒนา

ที่ยั่งยืน ให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรม และสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพรับผิดชอบและครอบคลุมในทุกระดับ” (SDG Move Team, 2016) โดยมีเป้าประสงค์ที่ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ด้านการคุ้มครองทางกฎหมาย และการรับรองการเข้าถึงความยุติธรรม เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน จากผลการศึกษาเรื่อง Delivering Access to Justice for All (2016) ได้ระบุว่า การเข้าถึงความยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการตอบสนองเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในข้ออื่น ๆ ได้แก่ เป้าหมายข้อที่ 1 ขจัดความยากจน และข้อที่ 2 ยุติความหิวโหย เช่น การเคารพสัญญาจ้างงาน เป้าหมายข้อที่ 5 บรรลุความเท่าเทียมทางเพศ เช่น การคุ้มครองสิทธิของไม่ให้ถูกเลือกปฏิบัติ ความรุนแรง และการล่วงละเมิดทางเพศ เป้าหมายข้อที่ 14 อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร และข้อที่ 15 ปกป้อง ฟื้นฟู และสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน เช่น ช่วยคุ้มครองสิทธิของชุมชนในการรักษาพื้นที่ป่าไม้ได้อย่างยั่งยืน และปกป้องการครอบครองที่ดินอย่างไม่เป็นธรรม เป็นต้น รวมถึงเป้าหมายข้อที่ 16 ยังได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มคนชายขอบหรือกลุ่มเปราะบางที่มีความเสี่ยงต่อการถูกกีดกันออกจากสังคม จึงเป็นกลุ่มที่ประสบปัญหาเรื่องการเข้าถึงความยุติธรรมมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ และอาจถูกเลือกปฏิบัติ ทำให้เกิดอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ และการได้รับการคุ้มครองทางสังคมในระยะยาว ดังนั้น การดำเนินการให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to Justice) จะช่วยให้สามารถลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในมิติอื่น ๆ ได้ด้วย

Valesca Lima (2020) ได้ระบุแนวทางเบื้องต้นของการส่งเสริมกระบวนการเข้าถึงความยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพไว้ ได้แก่ 1.) การสร้างสถาบันที่ทำหน้าที่รับผิดชอบ หรือขับเคลื่อนเรื่องนี้โดยเฉพาะเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับประชาชน 2.) มีกระบวนการเข้าถึงความยุติธรรมสำหรับประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางที่ถูกละเมิดสิทธิ และแนวทางการเยียวยาผลจากความยุติธรรม 3.) มีการตรวจสอบ และติดตามการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชน ผู้หญิง กลุ่มคนชายขอบ และกลุ่มเปราะบาง 4.) อำนวยความสะดวกในกระบวนการไกล่เกลี่ย และส่งเสริมการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน และ 5.) วางรากฐานเพื่อจัดการกับสาเหตุพื้นฐานของความขัดแย้งและส่งเสริมการประนีประนอม โดยแนวทางเบื้องต้นดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน เป็นการรับรองว่าประชาชนทุกคนจะสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะกลุ่มคนชายขอบ เปราะบาง ด้วยการปฏิรูปสถาบันด้านความยุติธรรม และกระบวนการที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องตามหลักสิทธิมนุษยชน และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดความริเริ่มในระดับนานาชาติที่ให้ความสำคัญกับประเด็นของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to Justice) โดยเรียกร้องให้หลายประเทศทั่วโลก หรือประเทศที่เป็นสมาชิกรับรองหลักการส่งเสริมการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to Justice) ให้กับประชาชนในประเทศภายใต้การออกแบบ

กลยุทธ์ในการปฏิรูประบบยุติธรรมที่เหมาะสมกับบริบท และปัญหาทางด้านกฎหมาย รวมถึงความต้องการของประชาชนที่แตกต่างกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชน คณะผู้วิจัย จึงขอยกตัวอย่างองค์กรณานาชาติที่มีบทบาทหลักในการดำเนินการส่งเสริมการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน (Access to Justice) 2 องค์กร ดังนี้

1. ภาคีสมาชิกความร่วมมือเพื่อการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐ หรือ Open Government Partnership (OGP) ให้มีความสำคัญกับกระบวนการยุติธรรมเปิด (Open Justice) หมายถึง กระบวนการทางกฎหมายที่มีลักษณะเปิดกว้าง โปร่งใส และรับผิดชอบต่อพลเมืองด้วยความมุ่งมั่น เพื่อรับรองว่าระบบยุติธรรมมีความเป็นอิสระ มีความเป็นกลาง และมีความซื่อตรงของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง โดยการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมต้องดำเนินการเชิงรุกจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ประกอบด้วย ศาล บุคลากรที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตุลาการ อัยการ ตำรวจ ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย (Legal Aid) ระบบประเมินความเสี่ยงก่อนการปล่อยตัวชั่วคราว (Pretrial Services) และราชทัณฑ์ (Corrections) โดยมองว่าองค์ประกอบดังกล่าว ส่งผลต่อการส่งเสริมการเข้าถึงความยุติธรรมให้กับประชาชน จึงต้องมีการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมให้ดำเนินการอยู่บนหลักการของภาครัฐระบบเปิด (Open Government) ได้แก่ หลักความโปร่งใส (Transparency) หลักการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม (Civic Participation) และหลักความรับผิดชอบ (Public Accountability) มีรายละเอียด ดังนี้

หนึ่ง ความโปร่งใส (Transparency) คือ รัฐบาลจะต้องมีการเปิดเผยข้อมูลและการพัฒนาคุณภาพของข้อมูลเปิดเกี่ยวกับระบบยุติธรรม ซึ่งเงื่อนไขหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมความโปร่งใส ได้แก่ 1.) การจัดทำข้อมูลเปิด 2.) ข้อมูลเปิดที่สามารถเข้าถึงได้ (Accessible) สามารถนำไปใช้ต่อยอดได้อย่างสะดวกและเป็นไฟล์ที่เครื่องมือเทคโนโลยีสารสนเทศสามารถอ่านได้ (Machine Readable) 3.) ประชาชนสามารถเข้าถึงการตัดสินใจและความคิดเห็นของกระบวนการยุติธรรม และ 4.) มีการเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม

สอง การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม (Civic Participation) คือ ความสามารถในการแสดงความคิดเห็น และมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจและกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายของรัฐบาล เงื่อนไขและกิจกรรมที่สำคัญได้แก่ 1.) การมีช่องทางในการร้องเรียนการดำเนินงานของบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม 2.) การมีกระบวนการ หรือช่องทางที่เปิดโอกาสให้สาธารณะ หรือประชาชนสามารถสังเกตการทำงาน of คณะกรรมการอิสระเพื่อกำกับดูแลเนื้อหาในศาลได้ (Independent Oversight Boards) 3.) การส่งเสริม

กระบวนการงบประมาณแบบมีส่วนร่วม (Participatory Budgeting) และ 4.) การมีช่องทางสนับสนุนและช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย (Legal Aid) หรือส่งเสริมบทบาทของหน่วยงานภาคประชาสังคมที่ช่วยสนับสนุนให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมแก่สาธารณะ

สาม หลักความรับผิดชอบ (Public Accountability) คือ การมีช่องทางให้ประชาชนสามารถร้องเรียนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมได้ ซึ่งเงื่อนไขและกิจกรรมที่สำคัญในการส่งเสริมหลักความรับผิดชอบ ได้แก่ 1.) การมีช่องทางในการร้องเรียนการปฏิบัติงานของบุคลากร หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม 2.) การมีกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถสังเกตการทำงานของคณะกรรมการอิสระเพื่อกำกับดูแลเนื้อหาในศาลได้ (Independent Oversight Boards) และ 3.) การมีแนวปฏิบัติที่ยุติธรรมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเอาผิดเจ้าหน้าที่ หรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งข้อมูลและระเบียบที่เป็นประโยชน์สำหรับการร้องเรียนจะต้องเปิดเผยต่อสาธารณะ

การเข้าถึงความยุติธรรมภายใต้หลักการของระบบยุติธรรมเปิด (Open Justice) จึงมุ่งเน้นไปที่วิธีการที่รัฐบาลแบบเปิด (Open Government) สามารถช่วยให้ประชาชนระบุความต้องการเพื่อให้รัฐดำเนินการตอบสนองต่อความต้องการทางกฎหมายของพวกเขาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางหลักสู่การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ 1.) ประเภทของปัญหาทางกฎหมายที่ประชาชนพบบ่อยที่สุด (Legal Problems) เป็นการสำรวจความต้องการทางกฎหมายกับประชาชน เพื่อระบุลักษณะ และผลกระทบของปัญหาทางกฎหมายตลอดจนแนวทางแก้ไข 2.) ความรู้และความสามารถในการเข้าใจกฎหมายในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (Legal Capability) เพื่อให้ประชาชนมีข้อมูลอย่างเพียงพอต่อการตัดสินใจแก้ไขปัญหาทางกฎหมายก่อนเข้าสู่กระบวนการได้ 3.) ความสามารถในการขอความช่วยเหลือทางกฎหมาย (Access to help) มุ่งเน้นความสามารถในการขอความช่วยเหลือทางกฎหมาย คุณภาพของความช่วยเหลือทางกฎหมาย และการปรับปรุงบริการของสำนักงานยุติธรรม 4.) ความพร้อมใช้งานและคุณภาพของกระบวนการเพื่อตอบสนองความต้องการทางกฎหมายของประชาชน (Justice Processes) การมีนโยบายที่เอื้อให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพของการให้บริการที่ไม่จำกัดอยู่แค่เพียงศาล แต่หมายรวมไปถึงกระบวนการระงับข้อพิพาท และการไกล่เกลี่ยด้วย และ 5.) ผลลัพธ์ของกระบวนการยุติธรรม (Justice Outcome) ได้แก่ การมีนโยบายที่สร้างความมั่นใจว่าการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายของประชาชนจะได้รับความเป็นธรรม และไม่ต้องเผชิญกับค่าใช้จ่ายและต้นทุนด้านอื่น ๆ ที่มากเกินไป

หลักการที่กล่าวมานี้เป็นกรอบการพัฒนากระบวนการยุติธรรมของประเทศสมาชิก OGP เพื่อรับรองว่ารัฐบาลจะจัดให้มีการประเมินความต้องการทางกฎหมายของประชาชน สำหรับการพัฒนาระบบยุติธรรม และเสริมสร้างความสามารถทางกฎหมายของบุคคล ผ่านการปรับปรุงการเข้าถึงข้อมูลกฎหมายที่มีคุณภาพ การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม การเข้าถึงกระบวนการแก้ไขปัญหาคriminal และปรับปรุงผลลัพธ์เพื่อลดความทุกข์ยากสำหรับผู้ที่มีความจำเป็นทางกฎหมายให้สามารถเข้าถึงความยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ ลดข้อจำกัดในการได้รับผลกระทบต่อชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน (Open Government Partnership, 2020) สอดคล้องกับที่องค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ หรือ OECD (2018) ระบุว่า การเข้าถึงความยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเติบโตอย่างทั่วถึง ส่งผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีของพลเมืองในประเทศ และการบริหารราชการที่ดี เนื่องจากการมีหลักนิติธรรมที่มีความมั่นคง และมีความยุติธรรม มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ และบรรยากาศของการดำเนินธุรกิจและการลงทุน จึงเห็นได้ว่าความมั่นคงทางกฎหมาย และความไว้วางใจในระบบยุติธรรม ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศนั้น ๆ ได้ และสร้างความเชื่อมั่นระหว่างประชาชนกับภาครัฐ

2. องค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ หรือ Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)

จากคำนิยาม และความสำคัญของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมข้างต้น สอดคล้องกับการให้คำนิยาม การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมภายใต้หลักการของ Legal Needs Surveys and Access to Justice (2019) หรือการสำรวจความต้องการทางกฎหมาย ที่ระบุว่า การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเป็นความสามารถของบุคคล ในการได้รับการแก้ไขปัญหาด้านกฎหมายตามหลักสิทธิมนุษยชน ภายใต้ความเป็นกลางของกระบวนการยุติธรรม และสอดคล้องกับหลักกฎหมายที่มีความเหมาะสม เพื่อให้แนวคิดนี้ครอบคลุมกรอบกฎหมายท้องถิ่นของแต่ละประเทศ เนื่องจากในบางประเทศ มีวิธีการตัดสิน หรือการให้การช่วยเหลือทางด้านกฎหมายรูปแบบอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น การตัดสินข้อพิพาทแบบอิสระ ซึ่งการกำหนดกรอบไว้ในลักษณะนี้ ช่วยให้การประเมินความต้องการทางกฎหมาย และแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านกฎหมายมีความครอบคลุมบริบททางสังคมของประชาชน และสอดคล้องกับการประเมินที่มุ่งสำรวจความต้องการทางกฎหมาย และประสบการณ์ของความยุติธรรมจากมุมมองของผู้ที่เผชิญปัญหา มากกว่าการพิจารณาจากอาชีพ และสถาบันที่อาจมีบทบาทในการแก้ปัญหา ดังนั้นแบบสำรวจความต้องการทางกฎหมายของ OECD จึงสามารถระบุความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานอย่างครบถ้วน ทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับบุคคล องค์กร หรือปัญหาพร้อมกันภายในครัวเรือนและ

ชุมชน เป็นต้น เพื่อระบุปัญหาด้านความยุติธรรมได้หลากหลายรูปแบบ และเน้นที่ประสบการณ์เป็นหลักมากกว่า การรับรู้และทัศนคติ

โดยหลักการประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม มีองค์ประกอบทั้งหมด 7 ด้าน ได้แก่ 1.) เนื้อหา และสาระสำคัญของกฎหมายที่เอื้อให้เกิดการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม 2.) การมีกระบวนการยุติธรรมทั้งแบบ ทางการและไม่ใช่ทางที่เพียงพอ 3.) คุณภาพของกระบวนการยุติธรรมแบบเป็นทางการและไม่ใช่ทางการ 4.) มีช่องทางในการเข้าถึงหรือให้การความช่วยเหลือทางกฎหมาย 5.) คุณภาพของความช่วยเหลือทางกฎหมาย 6.) คุณภาพของผลลัพธ์การตัดสิน และ 7.) ความสามารถและการเสริมอำนาจทางด้านกฎหมาย นอกจากนี้ รายงานได้เสนอให้เพิ่มมิติและตัวชี้วัดด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และการให้บริการทางด้านกฎหมาย อีก 6 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1.) ความทันเวลาของผลลัพธ์การตัดสิน 2.) ความรู้ทางกฎหมาย 3.) การตระหนักถึงตัวเลือก การระงับข้อพิพาท 4.) คุณภาพของกระบวนการ 5.) ความตระหนักถึงบริการช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย และ 6.) ความเพียงพอของบริการช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย อันจะช่วยให้สามารถระบุผลลัพธ์ของกระบวนการ ยุติธรรมได้

สรุปได้ว่าการสำรวจดังกล่าว เพื่อประเมินประสิทธิภาพของการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน ประกอบด้วยประเด็นสามด้านที่สำคัญ ได้แก่ ลักษณะ ขอบเขตของความต้องการทางกฎหมาย และความยุติธรรม สอง ผลกระทบของความต้องการทางกฎหมาย และความยุติธรรมที่ไม่ได้รับการตอบสนอง และสาม วิธีการ ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย และการระงับข้อพิพาทโดยเฉพาะความต้องการในการแก้ไขปัญหา โดยมุ่งเน้น การประเมินความสามารถ หรืออำนาจทางกฎหมายของประชาชน (Capability/Empowerment) สาเหตุของ ปัญหาและผลจากยุติปัญหาทางกฎหมาย (Causes and Consequences) ต้นทุนในการยุติปัญหา (Cost of Problem resolution) และประสบการณ์ของปัญหาที่เป็นธรรม (Experience of Justiciable Problems) อย่างไรก็ตาม การประเมินมิติของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมไม่ได้จำกัดแค่ตัวชี้วัดข้างต้นเท่านั้น แต่สามารถ นำไปปรับใช้ได้ตามบริบทของแต่ละโครงการ ซึ่งอาจมีการเพิ่ม หรือลดตัวชี้วัดได้ โดยโครงการที่นำหลักการและ เกณฑ์การประเมินไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดในการสำรวจการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เช่น Rule of Law Index โดย World Justice Project (WJP) และ Justice Needs and Satisfaction Survey โดย The Hague Institute for Innovation of Law (HiIL)

จากแนวคิด หลักการของกรอบเกณฑ์การประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และผลการสำรวจ ที่ได้ของ OECD และ OGP พบว่า เมื่อความต้องการทางกฎหมายของประชาชนไม่ได้รับการตอบสนอง อาจส่งผล

กระทบต่อชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการไม่ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย เช่น การสูญเสียรายได้ การสูญเสียที่อยู่อาศัย ปัญหาด้านสุขภาพ หรือปัญหาการจ้างงาน นอกจากนี้ ยังส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนชายขอบ หรือกลุ่มเปราะบาง เช่น ในระบบยุติธรรมทางแพ่งอาจส่งผลให้ครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ หรือชนกลุ่มน้อยถูกขับไล่ ถูกปฏิเสธบริการด้านสุขภาพ เนื่องจากการเลือกปฏิบัติ หรือในระบบยุติธรรมทางอาญา อาจมีขั้นตอนการพิจารณาคดีที่ส่งผลให้มีการพิจารณาคดีที่ใช้เวลานานเกินความจำเป็น มีการกักขัง หรือไม่ให้เข้าถึงทนายความ หรือได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย เป็นต้น หลักการดังกล่าว จึงสอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่ให้ความสำคัญกับการเข้าถึงความยุติธรรมในฐานะที่เป็นเป้าหมายของการขจัดความยากจน (No Poverty) การลดความเหลื่อมล้ำ (Reduced Inequalities) ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น (OECD, 2015 and OGP, 2019) และสอดคล้องกับที่ OECD (2018) ระบุว่า การเข้าถึงความยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเติบโตอย่างทั่วถึงและมีส่วนร่วม (Inclusive Growth) อันส่งผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีของพลเมืองในประเทศ และการบริหารราชการที่ดี เนื่องจากการมีหลักนิติธรรมที่มีความมั่นคง และมีความยุติธรรม มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ และบรรยากาศของการดำเนินธุรกิจและการลงทุน จึงเห็นได้ว่าความมั่นคงทางกฎหมาย และความไว้วางใจในระบบยุติธรรม ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศนั้น ๆ ได้ และสร้างความเชื่อมั่นระหว่างประชาชนกับภาครัฐ

2.2 อุปสรรคของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

การประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to Justice) มีเป้าหมายเพื่อประเมินคุณภาพของระบบโดยรวมในแง่ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ความน่าเชื่อถือ เสถียรภาพ และความสามารถในการสร้างและรักษาความยอมรับจากสังคม ในการพัฒนา ปรับปรุงหน่วยงานยุติธรรมให้สอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชนและหลักนิติธรรม (อีวอง แตนดูแรนด์ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และแอลิสัน แม็คเฟล, 2558) โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน และกฎหมายในชีวิตประจำวันด้วย เนื่องจากกฎหมายรองรับชีวิตผู้คนในเกือบทุกด้าน เช่น สุขภาพ การจ้างงาน การศึกษา ที่อยู่อาศัย และการประกอบการ หากความต้องการทางกฎหมายของประชาชนไม่ได้รับการตอบรับ ย่อมสร้างอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ รวมถึงการไม่สามารถเข้าถึงบริการทางกฎหมายและความยุติธรรมอาจเป็นทั้งผลและสาเหตุของความยากจนได้เช่นกัน โดยรายงานเรื่อง The Justice for All (2019) ได้ระบุถึงอุปสรรคของการเข้าถึงความยุติธรรมสำหรับทุกคน เพื่อสะท้อนความไม่ตรงกันระหว่างสิ่งที่ประชาชนต้องการกับสิ่งที่ระบบยุติธรรมจัดให้ สรุปเป็น 3 ประเด็น ได้แก่

1. ความยุติธรรมมักจะช้าเกินไปและใช้เวลานาน มีค่าใช้จ่ายที่สูงเกินไป และสร้างความเครียดโดยไม่จำเป็นสำหรับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ คนจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึง หรือถูกทำให้ไม่สามารถเข้าถึงระบบยุติธรรมได้โดยสะดวก เนื่องจากข้อจำกัดด้านการเข้าถึงข้อมูล หรืออุปสรรคทางภาษา และวัฒนธรรมต่าง ๆ ความล่าช้านี้ทำให้ปัญหาความยุติธรรมกลายเป็นเรื่องร้ายแรงยิ่งขึ้น ส่งผลต่อภาระค่าใช้จ่ายของผู้ใช้บริการ และผลกระทบจากการเข้าสู่กระบวนการที่ใช้เวลานานกว่าปกติ

2. ระบบยุติธรรมเพิ่มความบอบซ้ำทางจิตใจของผู้ที่อยู่ในกระบวนการได้ เนื่องจากขั้นตอนมักไม่ได้ออกแบบมาเพื่อลดหรือรองรับความเครียด ล้า และส่งเสริมให้ผู้คนแก้ไขปัญหาย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง มักไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรม และไม่มีช่องทางให้รายงานความไม่ยุติธรรมเหล่านั้น

3. การคอร์รัปชันภายในระบบยุติธรรม และการขาดความเป็นอิสระของผู้ทำหน้าที่ตัดสินคดีความ ในหลายประเทศ ตำรวจ และตุลาการเป็นหนึ่งในสถาบันที่น่าเชื่อถือน้อยที่สุด ประชาชนจึงรู้สึกว่ามี ความจำเป็นต้องจ่ายสินบนเมื่อพวกเขาต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และอาจจะได้รับผลกระทบจากการตัดสินสินบน หรือการใช้เส้นสายในการพิจารณาคดี เป็นต้น อุปสรรคเหล่านี้ สะท้อนถึงการขาดความร่วมมือระหว่างสถาบันที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรมต่าง ๆ และการดำเนินงานที่ปราศจากความเข้าใจในความต้องการของประชาชนในการเข้าถึงระบบยุติธรรม

ประเด็นเหล่านี้สอดคล้องกับรายงานของ UNDP (2004) ที่ระบุว่าขั้นตอนแรกของการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม คือการระบุอุปสรรคในกระบวนการยุติธรรมอย่างเป็นระบบ ด้วยการจัดหมวดหมู่ของปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดกระบวนการ เพื่อนำไปใช้ปรับปรุงการออกกฎหมาย และนโยบายได้ดีขึ้น โดยได้ระบุอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมจากมุมมองของผู้ใช้บริการ ได้แก่ 1.) ความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ความล่าช้าที่มาจากค่าใช้จ่ายที่สูงเกินไปในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม รวมถึงการใช้อำนาจในทางมิชอบของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่มีประสิทธิภาพ 2.) มีการเลือกปฏิบัติในการคุ้มครองด้านกฎหมาย 3.) อคติทางเพศ และการเลือกปฏิบัติกับผู้หญิง เด็ก ผู้ที่ยากจน ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ รวมถึงผู้ไม่รู้หนังสือ 4.) ขาดการคุ้มครองตามพหุติชน โดยเฉพาะในผู้หญิง และเด็กในเรือนจำ หรือสถานกักขัง 5.) ขาดข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิที่ครอบคลุมการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม 6.) ขาดระบบช่วยเหลือทางกฎหมายที่เพียงพอ 7.) การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม 8.) กฎหมายที่มากเกินไป 9.) ขั้นตอนทางกฎหมายที่เป็นทางการและมีราคาแพงในการดำเนินคดีทางอาญาและทางแพ่ง 10.) การหลีกเลี่ยงการเข้าสู่

กระบวนการทางกฎหมาย อันเนื่องมาจากเหตุผลทางเศรษฐกิจ ความกลัว หรือความรู้สึกที่มองว่าการเข้าถึงระบบยุติธรรมเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์ ไม่คุ้มค่ากับค่าใช้จ่าย และเวลาที่เสียไป

นอกจากนี้ รายงานยังได้ให้ข้อเสนอแนะในการปฏิรูปการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม โดยมุ่งสร้างความตระหนักรู้ทางกฎหมายให้กับประชาชน ด้วยการจัดทำข้อมูลด้านกฎเกณฑ์ทางกฎหมายที่เข้าใจง่าย รวมถึงสิทธิที่ประชาชนพึงได้รับ และความช่วยเหลือต่าง ๆ เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม จึงเห็นได้ว่า การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน ถูกขัดขวางโดยปัจจัยทางเศรษฐกิจ โครงสร้าง และสถาบัน โดยเฉพาะประเด็นด้านค่าใช้จ่าย มีส่วนกำหนดว่าประชาชนจะสามารถขอความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาทางกฎหมายของพวกเขาได้

คณะทำงาน The Task Force on Justice (2019) จึงได้นำเสนอกรอบการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิผล และช่วยให้เข้าใจความต้องการของคนได้มากขึ้น ได้แก่

1. เพิ่มพลังให้ประชาชนและชุมชน (Empower People and Communities) เมื่อประชาชนได้รับการช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย และคำแนะนำที่เกี่ยวข้องในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม จะช่วยให้ประชาชนมีอำนาจในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้อย่างเสมอภาค รวมถึงต้องให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ที่ยากจน

2. การเข้าถึงบริการยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (Access to People-Centered Justice Services) ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการทางกฎหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของพวกเขาได้ และมีทางเลือกอื่น ๆ ในการแก้ไขปัญหาที่ไม่ขัดแย้งกับกระบวนการยุติธรรมได้จากบริการที่รัฐจัดหาให้อย่างมีคุณภาพ

3. ผลลัพธ์ที่เป็นธรรม (Fair Outcomes) ประชาชนสามารถบรรลุการแก้ไขปัญหของตนอย่างยุติธรรม และเป็นไปตามมาตรฐานสิทธิมนุษยชน รวมถึงได้รับการเยียวยาที่เหมาะสม และส่งเสริมความสมานฉันท์ในกระบวนการ รวมถึงสามารถประเมินได้ว่าประชาชนมีความพึงพอใจต่อผลลัพธ์ที่ได้รับจากกระบวนการที่เป็นธรรมหรือไม่ผ่านกลไกการร้องทุกข์ที่นำไปสู่การแก้ไข เป็นต้น

อย่างไรก็ดี หลายประเทศเผชิญกับความท้าทายเรื่องช่องว่างในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Justice Gap) กล่าวคือ ประชากรจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และไม่ได้รับการช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย จากการศึกษาเรื่อง UNDERSTANDING JUSTICE NEEDS: The Elephant in the Courtroom ของ The Hague Institute for Innovation of Law หรือ HiIL (2018) พบว่า ในแต่ละปีมีประชากรประมาณหนึ่ง

พันล้านคนที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม โดยจากสัดส่วนของผู้ถูกสำรวจ พบว่า 70% ของประชาชนที่ประสบปัญหา ไม่มีความรู้เกี่ยวกับแนวทางการแก้ไข และการขอรับความช่วยเหลือ และ 30% ของประชาชนที่ประสบปัญหา รู้สึกว่าตนเองไม่มีอำนาจเพียงพอที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหา และข้อพิพาททางด้านกฎหมาย (Hiil, 2018) ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมาก เช่น ปัญหาความรุนแรง และความขัดแย้งทางธุรกิจ

กลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด คือ กลุ่มประชากรเปราะบางในสังคม โดยจากการศึกษาเรื่อง Bringing justice closer to the people: Country progress and commitments ของ OECD (2019) ระบุว่า กลุ่มประชากรเปราะบางในสังคม เช่น ผู้พิการ ผู้ที่มีความยากจน หรือแม่เลี้ยงเดี่ยว เป็นกลุ่มที่เลือกที่จะไม่ดำเนินคดี หรือขอความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายเพื่อแก้ไขข้อพิพาท สาเหตุหลักเกิดจากการขาดความรู้ และข้อมูล การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และไม่มีเงินในการดำเนินการ ประกอบกับไม่เชื่อมั่นในประสิทธิภาพของกระบวนการ เป็นสาเหตุให้เลือกที่จะไม่พึ่งพากระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ ผู้ที่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม มองว่ากระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน ขาดเรื่องความยุติธรรม ความโปร่งใส ความมีประสิทธิภาพของกระบวนการ และขาดการช่วยเหลืออย่างทันเวลา (Hiil, 2018; Victorian Council of Social Service, 2016) ดังนั้น การลดอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงการ เสริมศักยภาพของกลุ่มประชากรเปราะบาง และให้ความสำคัญกับปัญหาด้านกระบวนการยุติธรรม ซึ่งรากฐานที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาด้านกระบวนการยุติธรรม คือ การทำความเข้าใจปัญหา และความต้องการทางด้านความยุติธรรมของประชาชน (Justice Needs) เพื่อนำไปสู่ การแก้ไขปัญหาเชิงนโยบายได้อย่างตรงจุดและสอดคล้องกับความต้องการอย่างแท้จริง

จึงสรุปได้ว่า ในปัจจุบัน องค์กรระหว่างประเทศต่างเห็นพ้องต้องกันว่าการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ที่มีคุณภาพ และมีประสิทธิผลทั้งในด้านของการเข้าถึงต้นทุนที่เหมาะสม การเข้าสู่กระบวนการที่มีประสิทธิภาพ และได้รับผลลัพธ์ที่มีคุณภาพ ตลอดจนเปิดโอกาสให้มีการร้องทุกข์ในกรณีที่ไม่ได้รับความยุติธรรม จะช่วยให้ประชาชนตัดสินใจเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้สะดวกขึ้น

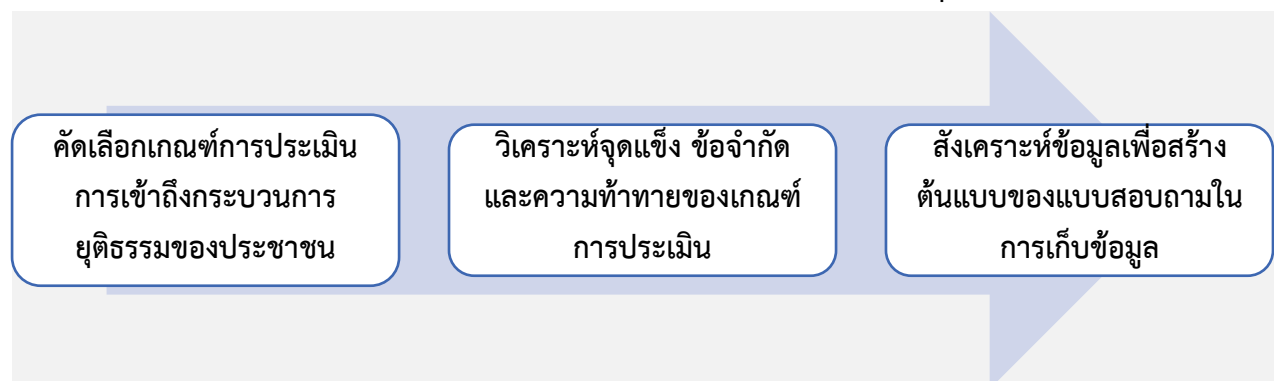
หน่วยงาน หรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรมต้องรับรองหลักประกันความเสมอภาคตามกฎหมาย และขจัดอุปสรรคต่าง ๆ ในการเข้าถึงความยุติธรรม โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centric Justice) เพื่อเข้าใจความต้องการของคนได้มากขึ้นผ่านการสำรวจ ประเมินความต้องการทางกฎหมายของประชาชน และนำผลที่ได้มาพัฒนาระบบยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

โดยเฉพาะในด้านการสนับสนุนศักยภาพของประชาชนในการเข้าถึงระบบยุติธรรม เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่รับประกันสิทธิ และความเสมอภาคในสังคม ทั้งนี้ การศึกษาในประเด็นการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย ยังขาดองค์ความรู้ในประเด็นที่เกี่ยวกับความต้องการและการเข้าถึงระบบยุติธรรมของประชาชน จึงอาจทำให้การพัฒนาคุณภาพของระบบยุติธรรมยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ดังนั้น การอ้างอิงแนวคิด และวิธีการศึกษาด้านการเข้าถึงระบบยุติธรรมของประชาชน (Access to Justice) ที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของสากลตามที่ได้ทบทวนแนวคิดไว้ข้างต้น จะช่วยเพิ่มโอกาสการเข้าถึงระบบยุติธรรมของประชาชนในประเทศไทยได้อย่างเท่าเทียม และเป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นในระบบยุติธรรมของไทยได้

2.3 ศึกษาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนผ่านดัชนีชี้วัดหลักนิติธรรม และเกณฑ์การประเมิน

การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์แนวทางประเมินการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนผ่านดัชนีชี้วัดและเกณฑ์การประเมินในประเทศต่าง ๆ โดยจะต้องเป็นดัชนีที่ประเมินประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน หลังจากนั้น คณะผู้วิจัย จะนำผลการวิเคราะห์มาระบุจุดแข็ง ข้อจำกัด และความท้าทายของแนวทางดังกล่าวมาตรวจสอบกับหลักการที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to Justice) ขององค์การที่น่าเชื่อถือ เช่น Open Government Partnership (OGP) และ Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) เป็นต้น ก่อนนำข้อมูลมาสังเคราะห์เป็นต้นแบบของแบบสอบถามในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มประชากรเป้าหมายต่อไป ดังภาพที่ 2.1 โดยมีรายละเอียดของดัชนี และเกณฑ์การประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน ดังนี้

ภาพที่ 2.1 แนวทางการศึกษาดัชนีและเกณฑ์การประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน

2.3.1 ดัชนีประเมิน Rule of Law โดย World Justice Project (WJP)

ดัชนีประเมิน Rule of Law จัดทำโดย World Justice Project (WJP) เป็นองค์การอิสระที่ทำหน้าที่ติดตามความก้าวหน้าและประเมินประสิทธิภาพของหลักนิติธรรม (Rule of Law) ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2549 มีวัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มการรับรู้ของสาธารณะเกี่ยวกับความสำคัญของหลักนิติธรรม และกระตุ้นให้เกิดการปฏิรูปนโยบายและการพัฒนาในทางปฏิบัติที่ส่งเสริมหลักนิติธรรมของประเทศ (WJP, 2020) มีประเทศที่เข้าร่วมการประเมินทั้งหมด 128 ประเทศ การประเมินดังกล่าวประกอบด้วยดัชนีประเมินหลัก 9 ดัชนี และดัชนีประเมินย่อย 47 ดัชนี เพื่อแสดงให้เห็นภาพรวมและประสิทธิภาพของหลักนิติธรรมในแต่ละประเทศ โดยมุ่งเก็บข้อมูลลักษณะประสบการณ์และการรับรู้เกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมจากกลุ่มประชาชนทั่วไป และผู้เชี่ยวชาญ เมื่อนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ จะเห็นถึงความต้องการเข้าถึงระบบยุติธรรมของประชาชนที่ไม่สอดคล้องกับการบริการของระบบยุติธรรม อันทำให้เกิดเป็นช่องว่างของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Justice Gap) ซึ่งเป็นสิ่งที่ภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเร่งพัฒนาทั้งในเชิงนโยบาย และในเชิงปฏิบัติเพื่อลดการเกิดช่องว่างเหล่านั้น เพื่อให้ประชาชนในทุกระดับสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพได้อย่างเท่าเทียม

ด้วยเหตุนี้ ดัชนีประเมิน Rule of Law จึงเป็นอีกดัชนีหนึ่งที่มีความน่าสนใจในการนำมาใช้เป็นเครื่องมือประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ประกอบกับดัชนีดังกล่าวถูกออกแบบให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป้าหมายที่ 16 หัวข้อ การส่งเสริมสันติภาพและการเข้าถึงระบบยุติธรรมอย่างเท่าเทียม และตัวชี้วัดที่ 16.3 การสนับสนุน กฎระเบียบ กฎหมาย ทั้งในและต่างประเทศ และทำให้มั่นใจว่าทุกคนได้รับความยุติธรรมที่เท่าเทียมกัน โดยตัวชี้วัดดังกล่าว มุ่งให้ความสำคัญในเรื่องการส่งเสริมหลักนิติธรรม และส่งเสริมให้ประชาชนในทุกระดับตั้งแต่กลุ่มประชากรที่มีรายได้ทั่วไป กลุ่มประชากรที่มีรายได้ปานกลาง และกลุ่มประชากรที่รายได้ต่ำสามารถเข้าถึงความยุติธรรมอย่างเท่าเทียม ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ถูกระบุไว้ในองค์ประกอบของหลักนิติธรรมสากล 4 ด้าน (The Four Universal Principles of the Rule Law) เพื่อเป็นต้นแบบให้ประเทศต่าง ๆ ได้นำไปปรับปรุงและพัฒนาประสิทธิภาพของหลักนิติธรรมของประเทศตนเอง ดังนี้

1. หลักความรับผิดชอบ (Accountability) คือ การที่รัฐบาลและเจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติหน้าที่ตามภาระความรับผิดชอบของตนเอง โดยมีสามัญสำนึกในหน้าที่ และสามารถตรวจสอบได้

2. **กฎหมายยุติธรรม (Just Laws)** คือ การมีกฎหมายที่มีความชัดเจน มั่นคง แต่ในขณะเดียวกันต้องมีความยืดหยุ่นในการปรับใช้ในบริบทต่าง ๆ ได้อย่างครอบคลุม มีความยุติธรรม โดยนำไปใช้อย่างไม่เลือกปฏิบัติ และคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน และสิทธิมนุษยชนของประชาชน

3. **รัฐเปิด (Open Government)** คือ การเปิดเผยข้อมูลของกระบวนการทางกฎหมายที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างมีอิสระ และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางกฎหมายตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ อย่างมีประสิทธิภาพ

4. **กระบวนการยุติธรรมสามารถเข้าถึงได้และไม่ลำเอียง (Accessible and Impartial Dispute Resolution)** คือ การที่ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการระงับข้อพิพาทที่ความเป็นกลาง มีจริยธรรม และมีทรัพยากรข้อมูลที่เพียงพอสำหรับการให้บริการประชาชน

การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย และเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ดัชนีประเมิน Rule of Law มีกระบวนการในการเก็บข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มประชากร 2 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มมีเครื่องมือ และวิธีการเก็บข้อมูลแตกต่างกัน ได้แก่

1. **กลุ่มประชาชนทั่วไป** World Justice Project (WJP) คัดเลือกประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองใหญ่ของประเทศ ประมาณ 1,000 คน โดยใช้แบบสอบถาม General Population Poll (GPP) ประกอบด้วยคำถามที่สอบถามจากการรับรู้เป็นฐาน (Perception-Based Questions) จำนวน 127 ข้อคำถาม และคำถามที่สอบถามประสบการณ์ (Experience-Based Questions) จำนวน 213 คำถาม โดยกระบวนการเก็บข้อมูลมีทั้งหมด 3 รูปแบบ ได้แก่ การสัมภาษณ์โดยตรง การสัมภาษณ์ทางออนไลน์ และการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ ดำเนินการเก็บข้อมูลทุก 2 ปี

2. **กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ** World Justice Project (WJP) มีกระบวนการในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญในการตอบแบบสอบถาม โดยรวบรวมรายชื่อผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรที่ทำงานด้านกฎหมาย อาจารย์ นักวิจัย และ องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร (NGOs) ที่เกี่ยวข้อง จำนวนมากกว่า 300 รายชื่อ หลังจากนั้นจึงทำการสุ่มรายชื่อผู้เชี่ยวชาญที่ผ่านการคัดเลือกให้เหลือประมาณ 25 คน โดยใช้แบบสอบถาม Qualified Respondents' Questionnaires (QROs) โดยรูปแบบคำถามจะเป็นคำถามปลายปิดที่เน้นให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากการรับรู้ปัญหาเป็นฐาน (Closed-End Perception Problem) และคำถามจากสถานการณ์สมมติบนพื้นฐานของข้อมูล (Hypothetical Situation

with Highly Detailed Factual Assumptions) ชุดคำถาม แบ่งออกเป็น 4 ชุด ได้แก่ 1.) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (Civil and Commercial Law) 2.) กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice) 3.) กฎหมายแรงงาน (Labor Law) และ 4.) สาธารณสุข (Public Health) ดำเนินการเก็บข้อมูลทุก 1 ปี

ระเบียบวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ดัชนีประเมิน Rule of Law มีระเบียบวิธีการประเมิน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 World justice Project (WJP) พัฒนารอบแนวคิดดัชนีประเมินหลักจำนวน 9 ดัชนี และ ดัชนีประเมินย่อย จำนวน 47 ดัชนี โดยขอคำแนะนำและคำปรึกษาจากนักวิชาการ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ และหัวหน้าชุมชนที่เกี่ยวข้องทั่วโลก

ขั้นตอนที่ 2 คณะพัฒนาดัชนีประเมินของ World justice Project (WJP) ได้พัฒนาแบบสอบถามตามกรอบแนวคิด โดยแบบสอบถาม แบ่งออกเป็นสำหรับประชาชนทั่วไป และสำหรับผู้เชี่ยวชาญ หลังจากที่ได้พัฒนาแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว จึงนำไปแปลเป็นภาษาต่าง ๆ และปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละประเทศที่เข้ารับการประเมิน

ขั้นตอนที่ 3 คณะพัฒนาดัชนีประเมินของ World justice Project (WJP) สอบถามความสนใจของผู้เชี่ยวชาญในประเทศต่าง ๆ สำหรับการทำแบบสอบถาม Qualified Respondents' Questionnaires (QROs) โดยดำเนินการประสานงานร่วมกับบริษัทที่ดูแลเรื่องการเก็บข้อมูลในแต่ละประเทศ โดยเฉลี่ยแล้วมีผู้เชี่ยวชาญมากกว่า 300 คน ในแต่ละประเทศที่ตอบรับและร่วมให้ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 คณะพัฒนาดัชนีประเมินของ World justice Project (WJP) ประสานงานร่วมกับบริษัทที่ดูแลเรื่องการเก็บข้อมูลในแต่ละประเทศ สำหรับการส่งแบบสอบถาม General Population Poll (GPP) ให้กับประชาชนทั่วไปในพื้นที่ต่าง ๆ ร่วมให้ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 5 คณะพัฒนาดัชนีประเมินของ World justice Project (WJP) เผยแพร่แบบสอบถาม และลงพื้นที่เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้ที่ให้ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 6 คณะพัฒนาดัชนีประเมินของ World justice Project (WJP) รวบรวมและติดตามข้อมูลตามกรอบแนวคิด โดยมีการเปรียบเทียบผลการประเมินระหว่างประเทศ และจัดอันดับ

ขั้นตอนที่ 7 คณะพัฒนาดัชนีประเมินของ World Justice Project (WJP) เตรียมข้อมูลเพื่อจัดทำผลการวิเคราะห์การประเมินฉบับสมบูรณ์ โดยประกอบไปด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1.) ประมวลแบบสอบถามเป็นค่าตัวเลข 2.) สรุปลงเป็นคะแนนดิบของแต่ละประเทศ โดยแบ่งออกเป็นสองส่วน ได้แก่ คะแนนจากกลุ่มประชาชนทั่วไป และคะแนนจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 3.) ปรับคะแนนดิบที่ได้ให้เป็นคะแนนมาตรฐาน 4.) รวบรวมคะแนนมาตรฐานที่ผ่านการหาค่าเฉลี่ยโดยง่ายมาระบุลงในแต่ละดัชนีชี้วัดหลักและดัชนีชี้วัดย่อย และ 5.) จัดทำคะแนนขั้นสุดท้าย โดยการพิเศษเป็นเลขทศนิยมสองตำแหน่ง และจัดอันดับคะแนนของแต่ละประเทศทั่วโลกที่เข้าร่วมประเมิน

ขั้นตอนที่ 8 นำข้อมูลผลคะแนนขั้นสุดท้ายไปตรวจสอบเพื่อหาข้อผิดพลาดหรือผลลัพธ์ที่สื่อถึงการมีอคติ

ขั้นตอนที่ 9 เริ่มต้นกระบวนการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยร่วมมือกับศูนย์เศรษฐมิติและสถิติประยุกต์ (The Econometrics and Applied Statistics) แห่งสถาบันวิจัยยุโรปเียนคอมมิสชันจอนรีเสิร์ช (The European Commission's Joint Research Centre)

ขั้นตอนที่ 10 เปรียบเทียบข้อมูลคะแนนที่ผ่านการตรวจสอบกับข้อมูลคะแนนในปีที่ผ่านมา เพื่อแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาหลักนิติธรรมในแต่ละประเทศ

ขั้นตอนที่ 11 นำข้อมูลคะแนนมาจัดทำรายงานแสดงผลการประเมินของแต่ละประเทศ โดยรูปแบบการจัดตารางนำเสนอและการแบ่งประเภทจะยึดตามระดับรายได้ของประเทศ (Income classifications) ที่จัดทำโดยธนาคารโลก (World Bank)

หัวข้อการประเมิน

ดัชนีประเมิน Rule of Law ประกอบด้วยดัชนีประเมินหลัก จำนวน 9 ดัชนี และดัชนีประเมินย่อย จำนวน 47 ดัชนี โดยดัชนีประเมินทั้งหมดสอดคล้องกับองค์ประกอบของหลักนิติธรรมสากล (The Four Universal Principles of the Rule Law) ตามที่กล่าวไปข้างต้น มีรายละเอียดของดัชนี ดังนี้

1. การจำกัดอำนาจของรัฐบาล (Constraints on Government Powers) เป็นดัชนีประเมินที่ให้ความสำคัญกับการถ่วงดุลอำนาจ (Checks and Balances) ระหว่างกระบวนการยุติธรรม และภาครัฐ โดยอำนาจของรัฐบาล เจ้าหน้าที่ภาครัฐ หรือตัวแทนต่าง ๆ ของรัฐจะมีอยู่อย่างจำกัดและอยู่ภายใต้กฎหมาย รวมถึง

มีการระบุนขอบเขตของอำนาจของภาครัฐไว้อย่างชัดเจนในกฎหมาย โดยดัชนีประเมินนี้ ประกอบด้วยดัชนีประเมินย่อยทั้งหมด 6 ดัชนี ได้แก่

- 1.) ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถจำกัดอำนาจของรัฐบาล (Government powers are effectively limited by the legislature) พิจารณาว่าฝ่ายนิติบัญญัติสามารถตรวจสอบและกำกับการทำงานของรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 2.) ฝ่ายตุลาการสามารถจำกัดอำนาจของรัฐบาล (Government powers are effectively limited by the judiciary) พิจารณาว่าผู้พิพากษาหรือเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมสามารถปฏิบัติงานได้อย่างอิสระ และสามารถตรวจสอบรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 3.) องค์กรตรวจเงินแผ่นดินมีอิสระในการจำกัดอำนาจของรัฐบาล (Government powers are effectively limited by independent auditing and review) พิจารณาว่าองค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบบัญชี และหน่วยงานที่ตรวจสอบทางด้านสิทธิมนุษยชน สามารถดำเนินงานตรวจสอบและกำกับดูแลการทำงานของรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 4.) เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องได้รับการลงโทษเมื่อมีการประพฤติที่มีขอบ (Government officials are sanctioned for misconduct) พิจารณาว่าเจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับการตรวจสอบ และกำกับการทำงาน ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านี้กระทำความผิดหรือละเลยข้อกำหนดอื่น ๆ จะต้องถูกลงโทษตามกระบวนการกฎหมายโดยไม่มีการยกเว้น
- 5.) องค์กรนอกภาครัฐสามารถตรวจสอบอำนาจของรัฐบาลได้ (Government powers are subject to non-government checks) พิจารณาว่าองค์กรนอกภาครัฐ เช่น องค์กรภาคประชาสังคม พรรคการเมือง สื่อมวลชน หรือปัจเจกชน สามารถตรวจสอบการดำเนินงานและการใช้อำนาจของภาครัฐได้ รวมทั้งสามารถร้องเรียนการประพฤติที่มีขอบของภาครัฐได้โดยปราศจากความหวาดกลัว
- 6.) การเปลี่ยนผ่านอำนาจของรัฐบาลต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย (Transition of powers are subject to non-government checks) พิจารณาว่าเมื่อมีการเปลี่ยนผ่านอำนาจของรัฐบาล เช่น การเลือกตั้งหรือการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล จำเป็นจะต้องดำเนินการตามกฎหมาย รวมทั้งกระบวนการและขั้นตอนจะต้องถูกต้องตามกฎหมาย มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้

2. การปราศจากการทุจริต (Absence of Corruption) เป็นดัชนีประเมินที่ให้ความสำคัญกับการตรวจสอบการทุจริต 3 รูปแบบ ได้แก่ การจ่ายและรับสินบน การใช้อิทธิพลหรืออำนาจของเจ้าหน้าที่ในทางมิชอบ และความไม่โปร่งใสในการใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดิน ทั้งนี้ ต้องสามารถตรวจสอบการกระทำกับเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาครัฐ สมาชิกผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือตำรวจ โดยดัชนีประเมินนี้ ประกอบด้วยดัชนีประเมินย่อย ทั้งหมด 4 ดัชนี ได้แก่

- 1.) เจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายบริหารต้องไม่ปฏิบัติงานเพื่อหวังประโยชน์ส่วนตัว (Government officials in the executive branch do not use public office for private gain) พิจารณาจากความถี่ของการจ่ายและรับสินบน ความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐ และการทำสัญญาระหว่างภาคเอกชนกับเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายบริหาร
- 2.) เจ้าหน้าที่ภาครัฐฝ่ายตุลาการต้องไม่ปฏิบัติงานเพื่อหวังประโยชน์ส่วนตัว (Government officials in the judicial branch do not use public office for private gain) พิจารณาจากการประเมินพฤติกรรมของผู้พิพากษา และเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม โดยต้องไม่มีการรับและจ่ายสินบน และสามารถดำเนินงานโดยปราศจากอำนาจของภาครัฐ
- 3.) เจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารไม่ปฏิบัติงานเพื่อหวังประโยชน์ส่วนตัว (Government officials in the police and the military do not use public office for private gain) พิจารณาจากพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจและทหาร โดยต้องไม่มีพฤติกรรมการรับและจ่ายสินบน และสามารถดำเนินงานโดยปราศจากอำนาจของภาครัฐ
- 4.) เจ้าหน้าที่ภาครัฐฝ่ายนิติบัญญัติต้องไม่ปฏิบัติงานเพื่อหวังประโยชน์ส่วนตัว (Government officials in the legislative branch do not use public office for private gain) พิจารณาจากพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ภาครัฐฝ่ายนิติบัญญัติ โดยต้องไม่มีพฤติกรรมการรับและจ่ายสินบนเพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางการเมือง และสามารถดำเนินงานโดยปราศจากอำนาจของภาครัฐ

3. การเป็นรัฐบาลเปิด (Open Government) เป็นดัชนีประเมินที่ให้ความสำคัญกับการเปิดเผยข้อมูลของภาครัฐต่อประชาชน และการให้ประชาชนสามารถมีสิทธิ และเสรีภาพในการเข้าถึงข้อมูล เพื่อนำข้อมูลมาใช้ตรวจสอบและติดตามการทำงานของภาครัฐ โดยดัชนีประเมินนี้ ประกอบด้วยดัชนีประเมินย่อยทั้งหมด 4 ดัชนี ได้แก่

- 1.) **การเผยแพร่กฎหมายและข้อมูลของรัฐบาล (Publicized Laws and Government Data)** พิจารณาจากการเผยแพร่กฎหมายและข้อมูลสิทธิทางกฎหมายแก่ประชาชนโดยใช้ภาษาที่ง่ายเพื่อความเข้าใจของประชาชนทุกคน คุณภาพของข้อมูลที่เผยแพร่ต้องเป็นทั้งรูปแบบเอกสาร และออนไลน์เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวก
- 2.) **การมีสิทธิในการเข้าถึงข้อมูล (Right to Information)** พิจารณาจากการร้องขอ การเข้าถึงข้อมูลของประชาชน โดยภาครัฐจะต้องมีประสิทธิภาพในการบริหารและจัดหา ข้อมูลอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ ประชาชนสามารถจ่ายค่าธรรมเนียมที่เหมาะสม และปราศจากการจ่ายเงินเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล
- 3.) **การมีส่วนร่วมของพลเมือง (Civic Participation)** พิจารณาจากการที่ประชาชนมีสิทธิ และเสรีภาพในการแสดงออกความคิดเห็นต่อการทำงาน และการตัดสินใจของภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 4.) **กระบวนการรับคำร้องเรียน (Complaint Mechanisms)** พิจารณาจากการที่ประชาชนสามารถร้องเรียนปัญหาที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลในเรื่องของกระบวนการทำงาน การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ และการบริการสาธารณะ ซึ่งเจ้าหน้าที่รับคำร้องจะต้องส่งต่อคำร้องไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการแก้ไข และพัฒนาปัญหาดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม

4. การได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental Rights) เป็นดัชนีชี้วัดหลักที่ให้ความสำคัญกับการประเมินในเรื่องของการได้รับและการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับสิทธิขั้นพื้นฐานภายใต้ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) โดยองค์การสหประชาชาติ (United nation) ซึ่งเป็นปฏิญญาสากลที่หลายประเทศทั่วโลกตกลงใช้ร่วมกัน เป็นแนวทางในการสร้างความเท่าเทียมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชน เช่น สิทธิในเชื้อชาติ สิทธิในการนับถือศาสนา และ สิทธิในการแสดงออกทางความคิดเห็น เป็นต้น โดยดัชนีประเมินนี้ ประกอบด้วยดัชนีประเมินย่อยทั้งหมด 8 ดัชนี ได้แก่

- 1.) **การปฏิบัติอย่างเสมอภาค และปราศจากการเลือกปฏิบัติ (Equal treatment and absence of discrimination)** พิจารณาจากการที่ประชาชนได้รับการปฏิบัติและบริการจากเจ้าหน้าที่รัฐ การให้บริการสาธารณะ กระบวนการยุติธรรม และการจ้างงานอย่างเท่าเทียม

- 2.) สิทธิในชีวิตและการคุ้มครองความปลอดภัย (The right to life and security of the person is effectively guaranteed) พิจารณาจากการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่มีพฤติกรรมในลักษณะทำร้ายร่างกาย หรือใช้ความรุนแรงต่อผู้ต้องหาคดีอาญาที่อยู่ในชั้นตอนการสอบสวน หรือในระหว่างการคุมขัง รวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องไม่มีพฤติกรรมตรวจสอบ จับกุม คุมขัง หรือคุกคามต่อสมาชิกทางการเมือง หรือสื่อมวลชน โดยปราศจากเหตุผล
- 3.) กระบวนการทางกฎหมายที่เป็นธรรม (Due process of law and rights of the accused) พิจารณาจากกระบวนการทางกฎหมายที่เคารพสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยในชั้นก่อนพิจารณาคดีผู้ต้องหา หรือผู้ต้องสงสัยในคดีอาญาต้องไม่มีการจับกุม หรือถูกคุมขังโดยพลการ ในกระบวนการพิจารณาต้องสามารถเข้าถึงพยานหลักฐาน เพื่อใช้เป็นสิ่งยืนยันความบริสุทธิ์ของตน รวมถึงต้องได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเพียงพอ และเป็นไปตามสิทธิขั้นพื้นฐาน
- 4.) สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี (Freedom of opinion and expression is effectively guaranteed) พิจารณาจากสื่อมวลชน องค์กรภาคประชาสังคม พรรคการเมือง และประชาชน มีอิสระในการเผยแพร่ข้อมูล และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงาน และนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาล โดยปราศจากความกลัวหรือการถูกข่มขู่
- 5.) สิทธิเสรีภาพในการนับถือความเชื่อและศาสนา (Freedom of belief and religion is efficiently guaranteed) พิจารณาจากประชาชนสามารถนับถือความเชื่อ และศาสนาได้ตามต้องการ สามารถเปิดเผยความเชื่อเหล่านั้นต่อสาธารณะได้อย่างมีอิสระ
- 6.) สิทธิเสรีภาพที่ปราศจากการแทรกแซงความเป็นส่วนตัว (Freedom from arbitrary interference with privacy is effectively guaranteed) พิจารณาจากการที่เจ้าหน้าที่รัฐบาลหรือตำรวจ ต้องไม่มีการดำเนินการแทรกแซงข้อมูลส่วนตัวของประชาชน หรือองค์กรต่าง ๆ โดยไม่ได้รับการยินยอมจากศาล
- 7.) สิทธิเสรีภาพในการรวมตัวเป็นหมู่คณะ (Freedom of assembly and association is effectively guaranteed) พิจารณาจากการที่ประชาชนสามารถรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งเป็นสมาคม หรือพรรคการเมืองได้อย่างมีอิสระ โดยปราศจากความหวาดกลัวหรือคุกคามจากรัฐบาลและเจ้าหน้าที่รัฐ

8.) สิทธิเสรีภาพพื้นฐานของแรงงาน (Fundamental labor rights are effectively guaranteed) พิจารณาจากการที่กลุ่มแรงงานได้รับการคุ้มครองตามสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นให้ความสำคัญในเรื่องของสิทธิในการจ้างงานที่ไม่ถูกเลือกปฏิบัติ และปราศจากการใช้แรงงานที่ลูกจ้างไม่ยินยอม และแรงงานเด็ก

5. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความปลอดภัย (Order and Security) เป็นดัชนีประเมินที่ให้ความสำคัญเรื่องความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน โดยหน้าที่สำคัญของรัฐบาลคือการใช้กฎหมายเพื่อปกป้องสิทธิของประชาชน และรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมให้ปราศจากภัยความรุนแรงทุกประเภท โดยดัชนีประเมินนี้ ประกอบด้วยดัชนีประเมินย่อยทั้งหมด 3 ดัชนี ได้แก่

- 1.) การควบคุมอาชญากรรมอย่างมีประสิทธิภาพ (Crime is effectively controlled) พิจารณาจากจำนวนการเกิดอาชญากรรมประเภทต่าง ๆ ในสังคม เช่น การลักทรัพย์ การบุกรุก การลักพาตัว หรือการฆาตกรรม ซึ่งอาชญากรรมเหล่านี้จะต้องถูกควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปลอดภัย
- 2.) การจำกัดความขัดแย้งทางสังคม (Civil conflict is effectively limited) พิจารณาจากการที่ประชาชนได้รับการปกป้องและคุ้มครองปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม และการก่อการร้ายทุกประเภท
- 3.) การที่ประชาชนไม่ใช่ความรุนแรงเพื่อแก้ไขความขัดแย้งส่วนตัว (People do not resort to violence to redress personal grievances) พิจารณาจากการที่ประชาชนไม่ใช่ความรุนแรงเป็นวิธีแก้ไขปัญหส่วนตัว หรือปัญหาที่เกิดขึ้นจากรัฐบาล ทั้งนี้ ประชาชนจะต้องได้รับความคุ้มครองและความปลอดภัยจากรัฐบาลอย่างเสมอภาค

6. การบังคับใช้กฎหมาย (Regulatory Enforcement) เป็นดัชนีประเมินที่ให้ความสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายของภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพและเอื้อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่รัฐจะต้องเป็นผู้ที่รักษากฎระเบียบต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด และประชาชนสามารถตรวจสอบการดำเนินงานได้ว่าเจ้าหน้าที่รัฐเหล่านั้นไม่ได้ใช้กฎหมายข่มขู่เพื่อเอื้อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและไม่ได้ใช้อำนาจในหน้าที่ของตนไปปฏิบัติในทางมิชอบ โดยดัชนีประเมินนี้ ประกอบด้วยดัชนีประเมินย่อยทั้งหมด 5 ดัชนีชีวิต ได้แก่

- 1.) รัฐบาลจะต้องบังคับใช้กฎระเบียบอย่างมีประสิทธิภาพ (Government regulations are effectively enforced) พิจารณาจากการที่รัฐบาลมีการดำเนินการบังคับใช้

กฎระเบียบต่าง ๆ อย่างเสมอภาคและมีประสิทธิภาพ เช่น กฎระเบียบเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม แรงงาน และการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น

- 2.) **รัฐบาลจะต้องบังคับใช้กฎระเบียบโดยปราศจากอิทธิพลที่ไม่เหมาะสม (Government regulations are applied and enforced)** พิจารณาจากการที่รัฐบาลมีการดำเนินการ บังคับใช้กฎระเบียบต่าง ๆ โดยปราศจากการรับสินบน หรือไม่ได้มีอิทธิพลที่ไม่เหมาะสมมา เกี่ยวข้องเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ส่วนตัว
- 3.) **รัฐบาลจะต้องบริหารงานโดยปราศจากความล่าช้าโดยไม่มีเหตุผล (Administrative proceedings are conducted without unreasonable delay)** พิจารณาจาก ระยะเวลาในการบริหารนโยบายของรัฐบาลกลาง และรัฐบาลท้องถิ่นต้องมีการดำเนินการ ที่ไม่ล่าช้า
- 4.) **รัฐบาลจะต้องบริหารงานโดยมีกระบวนการที่สมควร (Due process is respected in administrative proceeding)** พิจารณาจากกระบวนการบริหารงานของรัฐบาล หน่วยงานระดับชาติ และระดับท้องถิ่นมีการดำเนินงานที่สมควรและเป็นไปตามกฎหมาย
- 5.) **รัฐบาลจะต้องไม่ยึดทรัพย์สินด้วยกระบวนการที่มีขอบทางกฎหมายและไม่มีกรรมมอบ ค่าชดเชย (The government does not expropriate without lawful process and adequate compensation)** พิจารณาจากการที่รัฐบาลจะต้องคุ้มครองและเคารพ ในสิทธิทางทรัพย์สินของประชาชน ปราศจากการยึดทรัพย์สินหรือเวนคืนทรัพย์สินโดยผิด กฎหมาย และหากมีกรณีที่รัฐบาลต้องเวนคืนทรัพย์สินของบุคคลหรือนิติบุคคลจะต้องมี การมอบค่าชดเชยในจำนวนที่เหมาะสม

7. **ความยุติธรรมทางแพ่ง (Civil Justice)** เป็นดัชนีประเมินที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการยุติธรรม ทางแพ่ง และการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งมากขึ้น โดยดัชนีประเมินนี้ ประกอบด้วยดัชนีประเมินย่อย ทั้งหมด 7 ดัชนี ได้แก่

- 1.) **ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง และกระบวนการยุติธรรมทาง แพ่งต้องมีค่าใช้จ่ายที่ไม่สูงเกินไป (People can access and afford civil justice)** พิจารณาจากการที่ประชาชนสามารถเข้าถึงและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการศาลแพ่งได้ เพียงใด มีค่าใช้จ่ายที่สมเหตุสมผลหรือไม่ และ กระบวนการศาลแพ่งมีการอำนวยความสะดวก

ความสะดวก กระบวนการเยียวยาที่เหมาะสม รวมไปถึงให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมายแก่ประชาชนมากขึ้นน้อยเพียงใด

- 2.) **การปราศจากการเลือกปฏิบัติ (Civil justice is free of discrimination)** พิจารณาว่ากระบวนการยุติธรรมทางแพ่งให้บริการ และให้ความช่วยเหลือกับประชาชนในทุกระดับอย่างเท่าเทียม ไม่มีการเลือกปฏิบัติตามสถานภาพทางเศรษฐกิจ ชนชั้นทางสังคม เพศ ความเชื่อ ศาสนา หรือ เชื้อชาติ
- 3.) **การปราศจากการทุจริต (Civil justice is free of corruption)** พิจารณาว่ากระบวนการยุติธรรมทางแพ่งต้องไม่มีการปรากฏของพฤติกรรมที่สื่อถึงการทุจริต หรือ ถูกครอบงำโดยผู้ที่มีอิทธิพล เพื่อเอื้อให้เกิดประโยชน์ส่วนตัวหรือพวกพ้องของตนเอง
- 4.) **การปราศจากอิทธิพลของภาครัฐ (Civil justice is free of improper government influence)** พิจารณาว่ากระบวนการยุติธรรมทางแพ่งมีการดำเนินการที่ปราศจากอิทธิพลทางการเมือง หรือการใช้อำนาจของทางภาครัฐเพื่อให้ดำเนินการในทางมิชอบ
- 5.) **การไม่ล่าช้า (Civil justice is not subject to unreasonable delay)** พิจารณาว่ากระบวนการยุติธรรมทางแพ่งมีกระบวนการทำงานตามลำดับขั้นตอนในเวลาที่เหมาะสม และไม่มีการพิจารณาคดีโดยใช้เวลาที่ล่าช้าเกินไป
- 6.) **การบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (Civil justice is effectively enforced)** พิจารณาว่ากระบวนการยุติธรรมทางแพ่งสามารถบังคับใช้กฎหมายตามคำพิพากษาได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ โดยประเมินจากควมมีประสิทธิภาพ และระยะเวลาในการบังคับใช้กฎหมายตามคำวินิจฉัยของกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง
- 7.) **การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางเลือกได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Alternative dispute resolution mechanisms are accessible impartial, and effective)** พิจารณาว่าประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่นอกเหนือจากศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความยุติธรรมมากขึ้นน้อยเพียงใด

8. **กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice)** เป็นดัชนีประเมินที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะต้องมีประสิทธิภาพตั้งแต่กระบวนการสืบสวนคดี การพิจารณาคดี และการดำเนินคดี นอกจากนี้ต้องปราศจากการเลือกปฏิบัติ และไม่ได้รับอิทธิพลใด ๆ รวมทั้งจะต้องให้ความคุ้มครองกับสิทธิของผู้ต้องหา และผู้เสียหายเป็นสำคัญ โดยดัชนีประเมินนี้ ประกอบด้วยดัชนีประเมินย่อยทั้งหมด 7 ดัชนี ได้แก่

- 1.) ระบบการสืบสวนสอบสวนคดีทางอาญาที่มีประสิทธิภาพ (Criminal investigation system is effective) พิจารณาจากการจับกุมอาชญากรอย่างมีประสิทธิภาพ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่สอบสวน และเจ้าหน้าที่อัยการ ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ และปราศจากการทุจริตในทุกกรณี
- 2.) กระบวนการตัดสินคดีทางอาญาที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (Criminal adjudication system is timely and effective) พิจารณาจากการที่อาชญากรได้รับการสอบสวนและตัดสินคดีอย่างโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และใช้ระยะเวลาตามที่กำหนด
- 3.) ระบบราชทัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพและลดพฤติกรรมอาชญากร (Correctional system is effective in reducing criminal behavior) พิจารณาจากการมีระบบราชทัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพและปลอดภัย มีการเคารพสิทธิของผู้ต้องขัง และมีกระบวนการป้องกันเพื่อให้ผู้ต้องขังกระทำความผิดซ้ำอีก
- 4.) ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องมีความยุติธรรม (Criminal system is impartial) พิจารณาจากการที่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่อัยการ และผู้พิพากษา ดำเนินการสืบสวนและพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม และปราศจากการเลือกปฏิบัติในทุกกรณี
- 5.) ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ปราศจากการทุจริต (Criminal system is free of corruption) พิจารณาจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่อัยการ และผู้พิพากษาไม่มีพฤติกรรมที่สื่อถึงการทุจริตและไม่ปฏิบัติงานโดยได้รับอิทธิพลจากทางการเมือง
- 6.) ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ไม่ฝักฝ่ายใด (Criminal system is free of improper government influence) พิจารณาจากการที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสามารถดำเนินงานโดยเป็นอิสระจากรัฐบาล และไม่ถูกอิทธิพลทางการเมืองคุกคามกระบวนการทำงาน
- 7.) การดำเนินการตามกฎหมายและสิทธิของผู้ที่ถูกกล่าวหาเป็นไปตามขั้นตอน (Due process of law and rights of the accused) พิจารณาจากการเคารพในสิทธิของผู้ที่ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องสงสัยในคดีอาญา โดยสามารถเข้าถึงและได้รับความช่วยเหลือทาง

กฎหมายอย่างเพียงพอ และต้องไม่ถูกการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในช่วงก่อนการพิจารณาคดีในชั้นศาล เช่น การจับกุมขัง หรือการทำร้ายร่างกาย

9. กระบวนการยุติธรรมไม่เป็นทางการ (Informal Justice) เป็นดัชนีประเมินที่ให้ความสำคัญในการประเมินกระบวนการยุติธรรมไม่เป็นทางการ เช่น ศาลท้องถิ่น ศาลศาสนา หรือ ศาลชนเผ่า เป็นต้น โดยพิจารณาว่ามีกระบวนการตัดสินและระงับข้อพิพาทอย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด โดยดัชนีประเมินนี้ ประกอบด้วยดัชนีประเมินย่อย ทั้งหมด 3 ดัชนี ได้แก่

- 1.) กระบวนการยุติธรรมไม่เป็นทางการจะต้องใช้ระยะเวลาที่เหมาะสมในการดำเนินการ
- 2.) กระบวนการยุติธรรมไม่เป็นทางการต้องไม่ถูกแทรกแซงจากอำนาจ หรืออิทธิพลของผู้มีอำนาจ และจะต้องมีกระบวนการระงับความขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพ
- 3.) กระบวนการยุติธรรมไม่เป็นทางการจะต้องเคารพและให้ความสำคัญสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องหาและผู้เสียหาย

จากดัชนีประเมินดังกล่าว คณะผู้วิจัย ได้ดำเนินการวิเคราะห์ดัชนีประเมินที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม พบว่า มีดัชนีประเมิน จำนวน 4 ดัชนีที่ควรพิจารณาในการนำมาออกแบบข้อถามสำหรับกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ได้แก่ **ดัชนีชี้วัดหลักที่ 3 การเป็นรัฐบาลเปิด (Open Government)** โดยดัชนีดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเปิด (Open Justice) ขององค์กร Open Government Partnership (OGP) ที่ให้ความสำคัญกับหลักการ 3 ด้าน ได้แก่ 1.) ความโปร่งใส (Transparency) คือ รัฐบาลจะต้องมีการเปิดเผยข้อมูลและการพัฒนาคุณภาพของข้อมูลเปิดเกี่ยวกับระบบยุติธรรม 2.) การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม (Civic Participation) คือ ความสามารถของภาคประชาสังคมในการแสดงความคิดเห็น และมีอิทธิพลต่อกระบวนการการตัดสินใจและกระบวนการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาล และ 3) หลักความรับผิดชอบ (Public Accountability) คือ การมีช่องทางให้ประชาชนหรือสาธารณะสามารถร้องเรียน หรือเอาผิดเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมได้ (OGP, 2020) **ดัชนีชี้วัดหลักที่ 4 การได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental Rights)** โดยดัชนีดังกล่าวสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) ซึ่งประเทศไทยให้การรับรองเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 โดยได้ระบุหลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงความยุติธรรมไว้ว่าประชาชนทุกคนมีความเสมอภาคทางกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเท่าเทียมโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ รวมทั้งได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและเป็นไปตามกระบวนการที่กำหนด **ดัชนีชี้วัดหลักที่ 7**

ความยุติธรรมทางแพ่ง (Civil Justice) และ ตันชีชีวิตหลักที่ 8 กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice) ซึ่งพิจารณาจากรายละเอียดการประเมินของทั้งสองดัชนีที่มุ่งประเมินการเข้าถึงและได้รับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งและอาญาของประชาชน รวมถึงประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งและอาญา

คณะผู้วิจัย ได้สรุปรายละเอียดของดัชนีประเมิน Rule of Law Index ประกอบด้วย ดัชนีหลัก 8 ด้าน และดัชนีย่อย 47 ข้อ พร้อมทั้งตัวอย่างของคำถามที่เป็นปัญหาทางกฎหมายที่ประชาชนพบเจอในชีวิตประจำวัน รายละเอียด ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ตัวอย่างแบบสอบถาม Rule of Law Index

ดัชนีประเมินหลัก	ดัชนีชี้ประเมินย่อย	ปัญหาทางกฎหมาย
1. การจำกัดอำนาจของรัฐบาล	1.) ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถจำกัดอำนาจของรัฐบาล	- กระบวนการนิติบัญญัติของประเทศสามารถทำหน้าที่ในการตรวจสอบกำกับการทำงานของรัฐบาลได้หรือไม่ อย่างไร
	2.) ฝ่ายตุลาการสามารถจำกัดอำนาจของรัฐบาล	- ผู้พิพากษามีความเป็นอิสระและความสามารถในการปฏิบัติเพื่อตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล
	3.) องค์กรตรวจเงินแผ่นดินมีอิสระในการจำกัดอำนาจของรัฐบาล	- ผู้ชำระบัญชี หรือผู้ตรวจสอบบัญชี และหน่วยงานตรวจสอบทางด้านสิทธิมนุษยชน มีความเป็นอิสระในการตรวจสอบและกำกับการทำงานของรัฐบาล
	4.) เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องได้รับการลงโทษเมื่อประพฤติมิชอบ	- เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมถูกลงโทษหากปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ หรือละเลยข้อกำหนดอื่น ๆ
	5.) องค์กรที่นอกภาครัฐสามารถตรวจสอบอำนาจของรัฐบาลได้	- ความมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองของประชาชน
	6.) การเปลี่ยนผ่านอำนาจของรัฐบาลต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย	- เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลได้รับเลือกหรือแต่งตั้งตามกฎหมายระเบียบที่บัญญัติตามรัฐธรรมนูญ
2. ปราศจากการทุจริต	1.) เจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายบริหารต้องไม่ปฏิบัติงานเพื่อหวังประโยชน์ส่วนตัว	- การจัดซื้อจัดจ้าง - กระบวนการขอใบอนุญาต

ดัชนีประเมินหลัก	ดัชนีชี้ประเมินย่อย	ปัญหาทางกฎหมาย
	2.) เจ้าหน้าที่ภาครัฐฝ่ายตุลาการต้องไม่ปฏิบัติงานเพื่อหวังประโยชน์ส่วนตัว	<ul style="list-style-type: none"> - การรับ/จ่ายสินบน - การถูกคุกคามจากอิทธิพลที่มีขอบ
	3.) เจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารไม่ปฏิบัติงานเพื่อหวังประโยชน์ส่วนตัว	<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวนละเว้นจากการซักขวนและยอมรับสินบนเพื่อให้ดำเนินการทางตำรวจหรือเพื่อตรวจสอบอาชญากรรม
	4.) เจ้าหน้าที่ภาครัฐฝ่ายนิติบัญญัติต้องไม่ปฏิบัติงานเพื่อหวังประโยชน์ส่วนตัว	<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าหน้าที่ในระดับนิติบัญญัติละเว้นจากการซักขวนและยอมรับสินบนเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนทางการเมือง หรือคะแนนโหวตในกระบวนการนิติบัญญัติ
3. การเป็นรัฐบาลเปิด	1.) การเผยแพร่กฎหมายและข้อมูลของรัฐบาล	<ul style="list-style-type: none"> - การเผยแพร่ข้อมูลกฎหมายโดยใช้ภาษาที่คนทั่วไปสามารถเข้าใจได้ง่าย
	2.) การมีสิทธิในการเข้าถึงข้อมูล	<ul style="list-style-type: none"> - การตอบสนองต่อการยื่นคำร้องการเข้าถึงข้อมูล - คุณภาพของข้อมูล - ระยะเวลาในการเข้าถึงข้อมูล และอายุของตัวข้อมูล
	3.) การมีส่วนร่วมของพลเมือง	<ul style="list-style-type: none"> - การได้รับการคุ้มครองในการแสดงความคิดเห็นประชาชน - สามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมืองได้อย่างอิสระ
	4.) กระบวนการรับเรื่องร้องเรียน	<ul style="list-style-type: none"> - การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อคำร้องทุกข์ของประชาชน

ดัชนีประเมินหลัก	ดัชนีชี้ประเมินย่อย	ปัญหาทางกฎหมาย
4. การได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน	1.) การปฏิบัติอย่างเสมอภาค และปราศจากการเลือกปฏิบัติ	- การปฏิบัติต่อประชาชนที่เข้ารับการบริการในกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาค
	2.) สิทธิในชีวิตและการคุ้มครองความปลอดภัย	- เจ้าหน้าที่ตำรวจละเว้นการทำร้ายร่างกาย หรือใช้ความรุนแรงกับผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวนคดี หรือคุมขัง
	3.) กระบวนการทางกฎหมายที่เป็นธรรม	- การพิจารณาความบริสุทธิ์ - การกักขัง และคุมตัวก่อนการเริ่มกระบวนการพิจารณาคดี
	4.) สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี	- ความมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง - ความมีอิสระของสื่อมวลชนในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร
	5.) สิทธิเสรีภาพในการนับถือความเชื่อและศาสนา	- ประชาชนที่นับถือศาสนาต่าง ๆ สามารถแสดงออกถึงความเชื่อ และความศรัทธาอย่างอิสระ สามารถเปิดเผยต่อสาธารณะได้ โดยไม่จำเป็นว่าศาสนาดังกล่าวถูกกำหนดไว้ในกฎหมายศาสนาหรือไม่
	6.) สิทธิเสรีภาพที่ปราศจากการแทรกแซงความเป็นส่วนตัว	- เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องไม่ดำเนินการค้นหาข้อมูลด้วยวิธีการแทรกแซง การสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ของปัจเจกบุคคล โดยไม่ได้รับความยินยอมจากศาล
	7.) สิทธิเสรีภาพในการรวมตัวเป็นหมู่คณะ	- ประชาชนสามารถรวมกลุ่มได้อย่างเป็นอิสระ มีเสรีภาพในการเข้าร่วมพรรคการเมือง หรือองค์กรต่าง ๆ
	8.) สิทธิเสรีภาพพื้นฐานของแรงงาน	- การจ่ายค่าแรงที่เท่าเทียม และปราศจากการเลือกปฏิบัติ

ดัชนีประเมินหลัก	ดัชนีชี้ประเมินย่อย	ปัญหาทางกฎหมาย
5. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความปลอดภัย	1.) การควบคุมอาชญากรรมอย่างมีประสิทธิภาพ	- การรับรู้ความปลอดภัยของประชาชน
	2.) การจำกัดความขัดแย้งทางสังคม	- ความขัดแย้ง ที่มีการใช้ความรุนแรงหรืออาวุธที่ก่อให้เกิดความปลอดภัย
	3.) การที่ประชาชนไม่ใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ไขความขัดแย้งส่วนตัว	- ประชาชนไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างกันหรือกับรัฐบาล - ประชาชนได้รับความคุ้มครองความปลอดภัย และปราศจากความรุนแรงของกลุ่มต่อต้านรัฐบาล
6. การบังคับใช้กฎหมาย	1.) รัฐบาลจะต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ	- การบังคับใช้กฎหมายแรงงานอย่างมีประสิทธิภาพ
	2.) รัฐบาลจะต้องบังคับใช้กฎหมายโดยปราศจากอิทธิพลที่ไม่เหมาะสม	- การส่งมอบการบริการสาธารณะ/ การควบคุม และบังคับใช้ - การขอใบอนุญาต
	3.) รัฐบาลจะต้องมีการบริหารงานโดยปราศจากความล่าช้าโดยไม่มีเหตุผล	- กระบวนการบริหารในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ ต้องไม่ล่าช้า
	4.) รัฐบาลจะต้องมีการบริหารงานโดยมีกระบวนการที่สมควร	- กระบวนการทำงานของหน่วยงานระดับท้องถิ่นและระดับชาติที่ทำงานในประเด็นสิ่งแวดล้อม ภาษี และแรงงาน จะต้องดำเนินการตามกฎหมาย
	5.) รัฐบาลจะต้องไม่ยึดทรัพย์สินด้วยกระบวนการที่มีขอบทางกฎหมายและไม่มีค่าธรรมเนียม	- หน่วยงานรัฐบาลจะต้องคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคลและนิติบุคคล โดยละเว้นการยึดทรัพย์สินโดยผิดกฎหมาย

ดัชนีประเมินหลัก	ดัชนีชี้ประเมินย่อย	ปัญหาทางกฎหมาย
7. กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง	1.) ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง และกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งต้องมีค่าใช้จ่ายที่ไม่สูงเกินไป	<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนรับรู้ถึงแหล่งข้อมูล และหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือทางกระบวนการยุติธรรม - กระบวนการขั้นตอนทางกฎหมาย - การเข้าถึงศาล - งบประมาณและค่าใช้จ่าย (ศาล ทนาย และอื่น ๆ)
	2.) การปราศจากการเลือกปฏิบัติ	- กระบวนการยุติธรรมทางแพ่งปราศจากการเลือกปฏิบัติทางสถานภาพทางเศรษฐกิจของคุณค่า และปราศจากการกีดกันด้านปัจจัยทางสังคม เพศ ความเชื่อ ศาสนา เชื้อชาติ และอัตลักษณ์ทางเพศ
	3.) การปราศจากการทุจริต	<ul style="list-style-type: none"> - การรับ/จ่ายสินบน - การถูกคุกคามจากอิทธิพลที่มีขอบ
	4.) การปราศจากอิทธิพลของภาครัฐ	- ระบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งปราศจากอิทธิพลทางการเมือง และเป็นอิสระจากการครอบงำของรัฐบาล
	5.) การไม่ล่าช้า	<ul style="list-style-type: none"> - ความล่าช้าในกระบวนการวินิจฉัยความขัดแย้ง - การรับรู้ในความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม
	6.) การบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ	- การบังคับใช้กลไกทางกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และระยะเวลาในการบังคับตามคำวินิจฉัย
	7.) การสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางเลือกได้อย่างมีประสิทธิภาพ	- กระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกมีประสิทธิภาพ และปราศจากการทุจริต

ดัชนีประเมินหลัก	ดัชนีชี้ประเมินย่อย	ปัญหาทางกฎหมาย
8. กระบวนการยุติธรรมทางอาญา	1.) ระบบการสืบสวนสอบสวนคดีทางอาญาที่มีประสิทธิภาพ	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ก่ออาชญากรรมถูกจับกุมอย่างมีประสิทธิภาพ - เจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการ มีแหล่งข้อมูลที่เพียงพอ ปราศจากการทุจริต และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
	2.) กระบวนการตัดสินคดีทางอาญาที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ที่ก่ออาชญากรรมได้รับการสอบสวนและลงโทษอย่างมีประสิทธิภาพ - ผู้พิพากษาคดีอาญาและเจ้าหน้าที่ตุลาการอื่น ๆ มีอำนาจ และสามารถพิจารณาคำวินิจฉัยชี้ขาดได้ในระยะเวลาที่กำหนด
	3.) ระบบราชทัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพ และลดพฤติกรรมอาชญากร	<ul style="list-style-type: none"> - ความปลอดภัยของระบบราชทัณฑ์ โดยจะต้องเคารพต่อสิทธิของผู้ต้องขัง และสามารถป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำ
	4.) ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องมีความยุติธรรม	<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าหน้าที่ตำรวจ และผู้พิพากษาดำเนินคดีอย่างเป็นธรรม ปราศจากการเลือกปฏิบัติทางสถานภาพทางเศรษฐกิจของกลุ่มความ และปราศจากการกีดกันด้านปัจจัยทางสังคม เพศ ความเชื่อ ศาสนา เชื้อชาติ และอัตลักษณ์ทางเพศ
	5.) ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ปราศจากการทุจริต	<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ และผู้พิพากษา ปราศจากการรับ/จ่ายสินบน และไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์กรอาชญากรรมที่มีขอบ

ดัชนีประเมินหลัก	ดัชนีชี้ประเมินย่อย	ปัญหาทางกฎหมาย
	6.) ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ไม่ฝักฝ่ายใด	<ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นอิสระจากรัฐบาล และ ปลอดจากอิทธิพลทางการเมือง
	7.) การดำเนินการตามกฎหมายและสิทธิของผู้ที่ถูกกล่าวหา	<ul style="list-style-type: none"> - สิทธิพื้นฐานของผู้ต้องสงสัยในคดีอาญา - การปราศจากการถูกจับกุมหรือคุมขังตามอำเภอใจของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

2.3.2 การสำรวจความต้องการ และความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรม (Justice Needs and Satisfaction Survey) โดย The Hague Institute for Innovation of Law (Hiil)

องค์กร The Hague Institute for Innovation of Law หรือ Hiil เป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมที่มีพันธกิจในการเสริมสร้างกระบวนการยุติธรรมที่สามารถเข้าถึงได้สำหรับทุกคน โดยมีเป้าหมายเพื่อลดปัญหาที่เกิดจากช่องว่างในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และขจัดอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง ได้มีโอกาส พัฒนา และปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมให้สอดคล้องกับบริบท และความต้องการของตนเองอย่างแท้จริงด้วยการสร้างระบบนิเวศของการแก้ไขปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และแนวทางการแก้ไขปัญหของประชาชนในแต่ละพื้นที่ ภายใต้หลักการที่ประชาชนเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา โดยเริ่มจากให้ประชาชนเป็นผู้ประเมินความต้องการและความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรม (Justice Needs and Satisfaction Survey: JNS) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการแก้ไขปัญหที่สอดคล้องกับบริบท และส่งเสริมนวัตกรรมที่สนับสนุนให้เกิดการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาค และเท่าเทียม

การดำเนินงานของ Hiil มีหลักการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ การศึกษาวิจัย และการผลักดันนวัตกรรม เพื่อส่งเสริมระบบนิเวศของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับประชาชนทุกคน ภายใต้เสาหลัก 5 ด้านในการทำงานร่วมกับประเทศที่เป็นสมาชิก โดยแต่ละด้านมีรายละเอียด ดังนี้

เสาที่ 1 การดำเนินงานบนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ (Working from Data) มุ่งเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน และแนวทางการแก้ไขปัญหาจากการประเมินความต้องการและความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรม (Justice Needs and Satisfaction Survey: JNS) และนำข้อมูลที่ได้เผยแพร่ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ (Justice Dashboard) เพื่อแสดงข้อมูลด้านความต้องการของกระบวนการยุติธรรม และคุณภาพการให้บริการของประชาชนในพื้นที่

เสาที่ 2 สนับสนุนการประยุกต์ใช้แนวปฏิบัติที่ดี (Applying Best Practices) สนับสนุนให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการยุติธรรมนำหลักปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการยุติธรรม

เสาที่ 3 ส่งเสริมและยกระดับการใช้นวัตกรรมทางกระบวนการยุติธรรม (Scaling Gamechangers) สนับสนุนการประยุกต์ใช้นวัตกรรม หรือ Gamechangers ในกระบวนการให้บริการระบบยุติธรรม เพื่อส่งเสริมและขยายความสามารถในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่ยั่งยืนผ่านเครื่องมือ หรือโครงการส่งเสริมกระบวนการ

ยุติธรรม (Justice Accelerator Program) และห้องปฏิบัติการนวัตกรรม ภายใต้การดำเนินงานร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

เสาที่ 4 เสริมสร้างระบบนิเวศของกระบวนการยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (Creating Enabling Environment) ส่งเสริมความร่วมมือของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการยุติธรรม เพื่อลดอุปสรรค การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และเสริมสร้างระบบนิเวศที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม และการหารือระหว่างผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในเรื่องความต้องการด้านกระบวนการยุติธรรม (Justice Needs) ในประเด็นด้านการเงิน กฎระเบียบ แนวปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรม และระบอบกฎหมาย นำไปสู่การสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนานวัตกรรม ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน และโอกาสทางธุรกิจต่าง ๆ ในการส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง

เสาที่ 5 เสริมสร้างความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Strengthening the Movement) ส่งเสริมการพัฒนาเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง ผ่านการสร้างเครือข่ายชุมชน แก่ในระบบที่เป็นปัญหา และสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผ่านการจัดเวทีแลกเปลี่ยนนวัตกรรมด้านกระบวนการยุติธรรม การประชุมของคณะรัฐมนตรี หรือผู้บริหารระดับสูง และเสริมสร้างศักยภาพของประชาชนในพื้นที่ผ่านการทำงานร่วมกัน

จากการดำเนินงานภายใต้พันธกิจทั้ง 5 ด้าน นำไปสู่การผลักดันการพัฒนากระบวนการทางด้านกฎหมาย และนโยบายด้านความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง จึงกล่าวได้ว่า การเข้าใจความต้องการของประชาชนทุกกลุ่ม เป็นรากฐานสำคัญในการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ตรงจุดและสะท้อนความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ การมีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากการสำรวจ นำไปสู่การออกแบบนวัตกรรมที่แก้ไขปัญหา การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาของ Hiil ประกอบด้วย การประเมินความต้องการ และความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรม (Justice Needs and Satisfaction Survey) และการสร้างนวัตกรรมด้านความยุติธรรม (Gamechangers) มีรายละเอียด ดังนี้

การประเมินความต้องการ และความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรม หรือ Justice Needs and Satisfaction Survey (JNS)

แบบสำรวจความต้องการและความพึงพอใจด้านความยุติธรรม (Justice Needs and Satisfaction Survey) ของ Hiil มีวัตถุประสงค์เพื่อวัดความต้องการทางกฎหมายบนพื้นฐานของความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็น

ศูนย์กลาง (People-Centered Justice) ประกอบด้วย แบบสอบถามที่มีคำถามจำนวน 100 ข้อ เกี่ยวกับประสบการณ์ในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน ครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น ประเภทของปัญหาทางกฎหมายที่พบเจอ แนวทางการแก้ไขปัญหา วิธีการเข้าถึง หรือการขอคำแนะนำ ข้อมูลทางกฎหมาย วิธีการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ภายใต้กระบวนการ ตลอดจนผลลัพธ์ของการตัดสินใจคดีความ หรือข้อพิพาททางกฎหมาย เพื่อทำความเข้าใจความต้องการด้านการเข้าถึงบริการยุติธรรมของประชาชนจากฐานล่างสู่บน (Bottom-Up Approach) นำไปสู่ข้อค้นพบ และข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุผลหลัก สองประการ ได้แก่ **ประการแรก** การนำข้อมูลความต้องการ และประสบการณ์ของประชาชนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการยุติธรรม นำไปสู่แนวทางการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพ และจัดลำดับความสำคัญของการแก้ปัญหาที่ประชาชนในพื้นที่ที่ต้องการมากที่สุด **ประการที่สอง** การนำข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน นำไปสู่การออกแบบกระบวนการยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง สอดคล้องกับบริบท และความต้องการของประชาชนในพื้นที่ และนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง (Hiil, 2020)

ระเบียบวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

Hiil ดำเนินการประเมินความต้องการและปัญหาในกระบวนการยุติธรรมผ่านการใช้แบบสำรวจ Justice Needs and Satisfaction Survey (JNS) ให้มีความสำคัญกับการรับฟังเสียงของประชาชนครอบคลุมทุกกลุ่ม และความหลากหลายของปัญหาในแต่ละบริบทสังคม ดังนั้น ในกระบวนการศึกษา และพัฒนาข้อคำถาม จึงได้ดำเนินการร่วมกับภาคีในพื้นที่ เพื่อปรับแบบสำรวจให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม นำไปสู่การเก็บข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ได้ข้อสรุป และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย สำหรับแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุด จากการศึกษาระเบียบวิธีวิจัยจากรายงานขององค์กร Hiil พบว่า มีขั้นตอนการศึกษา 7 ขั้นตอน ดังแสดงในภาพที่ 2.2 (Hiil, 2014; Hiil, 2020; Hiil 2021) โดยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

1.) **พัฒนาชุดคำถามร่วมกับองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุติธรรมในพื้นที่ (Survey Development)** ได้แก่ เจ้าหน้าที่จากกระบวนการยุติธรรม นักวิชาการจากมหาวิทยาลัย และผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม และกฎหมาย โดยองค์กร Hiil ดำเนินการพัฒนาชุดคำถาม Justice Needs and Satisfaction Survey (JNS) ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญผ่านการรับฟังข้อเสนอแนะ เพื่อปรับชุดคำถามและตัวเลือกของคำตอบให้มีความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ศึกษา และอาจเพิ่มชุดคำถาม เพื่อประเมินประเด็นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นประเด็นที่ประชาชนให้ความสำคัญ เช่น ประเด็นเรื่องการถูกเลือกปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมเนื่องด้วย

ชาติพันธุ์ และสีผิว หรือประเด็นผลกระทบของการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ต่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชากรกลุ่มเปราะบาง เป็นต้น

2.) จัดอบรมเจ้าหน้าที่เพื่อเก็บข้อมูล องค์กร HiIL ดำเนินการจัดอบรมให้กับองค์กรภาคีในประเทศที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเก็บข้อมูลก่อนลงพื้นที่ โดยองค์กร HiIL ทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมคุณภาพในการเก็บข้อมูลและชุดข้อมูลตลอดทั้งกระบวนการเก็บข้อมูล เพื่อให้การเก็บข้อมูลมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานระเบียบวิธีวิจัย

3.) คัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย (Sample Selection) องค์กร HiIL ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) เป็นการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติที่ต้องการแล้วโดยใช้การแนะนำของกลุ่มตัวอย่างที่ระบุกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะที่ใกล้เคียงกับตนเอง หรือใช้วิธีการคัดเลือกแบบตามสะดวก (Convenience Selection) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่หา หรือพบได้ง่ายจากกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้แล้ว โดยทำการศึกษาในกลุ่มประชากรจำนวนระหว่าง 2,400 ถึง 6,000 คน ขึ้นอยู่กับสัดส่วนประชากรในแต่ละประเทศ โดยคณะผู้วิจัยจากองค์กร HiIL ดำเนินการคัดเลือกจังหวัดซึ่งจะเป็นพื้นที่ศึกษาจากทั่วประเทศ โดยคัดเลือกจังหวัด และเมืองที่เป็นตัวแทนกลุ่มประชากรตัวอย่างจะคำนึงความแตกต่างทางปัจจัยทางด้านสังคมประชากร (Socio-Demographic Characteristics) หลังจากได้จังหวัดที่สามารถเป็นพื้นที่ศึกษาที่น่าเสนอภาพรวมของประเทศได้ จึงทำการสุ่มคัดเลือกเขตในแต่ละจังหวัดตัวแทน พร้อมทั้งลงพื้นที่เพื่อสุ่มแจกแบบสอบถามกับกลุ่มประชากร โดยสุ่มเลือกเพศของกลุ่มตัวอย่างผู้ชายและผู้หญิงอย่างละเท่า ๆ กัน และเฉลี่ยภูมิหลังของประชากรที่หลากหลาย โดยการสัมภาษณ์ดำเนินการภายในบ้านของประชากรกลุ่มตัวอย่างเพื่อความเป็นส่วนตัว

4.) การเก็บข้อมูล (Data Collection) คณะผู้วิจัย ดำเนินการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรตัวอย่างเพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงความพึงพอใจในการใช้บริการกระบวนการยุติธรรมในการแก้ไขข้อพิพาท และคดีทางด้านกฎหมาย

5.) การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) คณะผู้วิจัย ดำเนินการสรุปและวิเคราะห์ข้อค้นพบจากการเก็บแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหา แนวทางการแก้ไข หรือตัวเลือกกระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนเลือกแก้ไขปัญหา ช่องทางการเข้าถึงการช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย และประเด็นปัญหาทางด้านกระบวนการยุติธรรมของประชาชนกลุ่มเปราะบางต่อช่องว่างของกระบวนการยุติธรรมในประเทศพื้นที่ศึกษา หลังจากได้ข้อ

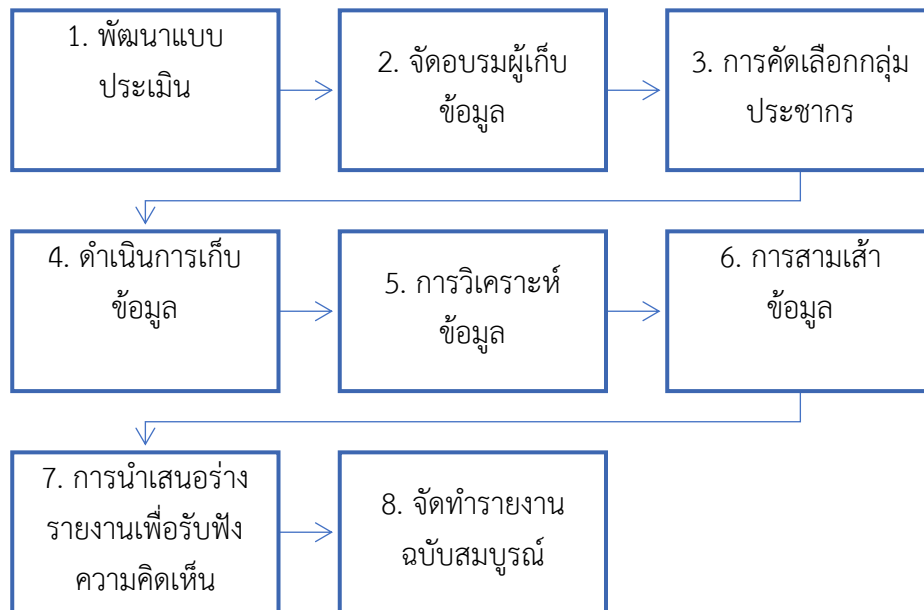
ค้นพบจากการศึกษา องค์กรจะนำข้อมูลไปผ่านกระบวนการสามเส้าข้อมูล และขอรับข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาจากผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุติธรรม และกฎหมายในประเทศพื้นที่ศึกษาต่อไป

6.) นำข้อมูลผ่านกระบวนการสามเส้าข้อมูลร่วมกับหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุติธรรม (Data Triangulation) ผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการ และรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาจากข้อค้นพบจากการประเมินของประชาชน โดยผู้เข้าร่วมกระบวนการ ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานภาคประชาสังคมด้านกระบวนการยุติธรรม ผู้กำหนดนโยบาย และผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรระดมทุนต่าง ๆ รวมถึงเจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการยุติธรรม

7.) องค์กร Hiil นำเสนอข้อค้นพบ และสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม เพื่อรับทราบความเห็นเกี่ยวกับรายงานฉบับร่าง รับฟังข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และแนวทางแก้ไขปัญหาจากข้อค้นพบความต้องการ และปัญหาทางด้านกระบวนการยุติธรรมของประชาชน

8.) ดำเนินการจัดทำเล่มรายงานฉบับสมบูรณ์ ประกอบด้วยเนื้อหาด้านบริบทปัญหาของกระบวนการยุติธรรม ผลกระทบของปัญหาทางด้านกระบวนการยุติธรรมต่อประชาชน แนวทางการดำเนินคดี และแก้ไขข้อพิพาททางด้านกฎหมายของประชาชน แนวทางการขอความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย ข้อเสนอแนะ และประเด็นปัญหาอื่น ๆ ที่น่าสนใจจากข้อค้นพบ เช่น ประเด็นปัญหาทางด้านกระบวนการยุติธรรมของกลุ่มเปราะบาง และประเด็นปัญหาทางด้านกฎหมายที่น่าสนใจของพื้นที่ศึกษา

ภาพที่ 2.2 นำเสนอขั้นตอนการศึกษาและเก็บข้อมูลการประเมินความต้องการและความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรม (Justice Needs and Satisfaction Survey)

จากขั้นตอนของการศึกษาและเก็บข้อมูล พบว่า องค์กร Hiil ให้ความสำคัญกับการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย การลงพื้นที่เก็บข้อมูล กระบวนการตรวจสอบสามเส้าข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลที่เปิดรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงการรับฟังข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สามารถทำได้จริงจากข้อค้นพบ (Pain Point) จากผู้เชี่ยวชาญในด้านกระบวนการยุติธรรมในประเทศที่เป็นพื้นที่ศึกษา เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะที่มาจากผู้ที่เข้าใจบริบท และกลไกทางด้านกระบวนการยุติธรรมในประเทศนั้น จึงกล่าวได้ว่า แนวทางการศึกษาขององค์กร พยายามผลักดันให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหา การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมจากล่างสู่บน (Bottom-Up Approach) โดยยึดเอาเสียงของประชาชนเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรม และมุ่งเน้นการพัฒนานวัตกรรม เพื่อแก้ไขปัญหาของกระบวนการยุติธรรมที่เกิดขึ้นจริงกับประชาชนในพื้นที่ กระบวนการดังกล่าว เรียกว่า Gamechangers ซึ่งเป็นจุดเด่นขององค์กร Hiil ในการนำผลจากการสำรวจมาใช้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงได้จริง

หัวข้อการประเมิน

การประเมินความต้องการและความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรมของประชาชน (Justice Needs and Satisfaction Survey) ประกอบด้วย การประเมิน 2 ส่วน ได้แก่ 1.) การประเมินความต้องการและความ

พึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรม (Justice Needs and Satisfaction Survey: JNS) โดยเป็นการสอบถาม ประสิทธิภาพการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน และ 2.) การประเมินสามเส้ากับภาคประชาสังคม และผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุติธรรมภายในประเทศ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากทั้ง 2 ส่วน จะถูกนำมาวิเคราะห์ผล ด้านความต้องการ และปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประเทศนั้น ๆ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

เครื่องมือการประเมิน

การประเมินความต้องการและความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรม (JNS) ประกอบด้วยแบบสอบถาม สองส่วน ได้แก่ หนึ่ง แบบสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้ความยุติธรรมในกระบวนการยุติธรรม (Perceived Fairness on the Paths to Justice) เพื่อศึกษาปัญหา ความต้องการ และความพึงพอใจที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม จำนวนโดยประมาณ 100 ข้อ ซึ่งใช้ประเมินความต้องการและพึงพอใจของประชาชนทั่วไป และสอง การประเมิน ภาพรวมความสามารถในการเข้าถึง และคุณภาพของกระบวนการยุติธรรมในแก้ไขข้อพิพาททางด้านกฎหมายด้าน ต่าง ๆ ของประชาชน (Paths to Justice) โดยแบบประเมินทั้งสองชุด มีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้ด้านความยุติธรรมของกระบวนการยุติธรรม

แบบสอบถามชุดแรกประกอบด้วยชุดคำถามจำนวนโดยประมาณ 100 ข้อ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรับรู้ความยุติธรรมของประชาชน และประสิทธิภาพการให้บริการของประชาชนในเชิงลึก ครอบคลุม 4 ประเด็น ได้แก่ 1.) ประเภทของคดี และข้อพิพาททางกฎหมายที่พบเจอ 2.) กระบวนการทางกฎหมาย หรือช่องทาง ที่ประชาชนเลือกใช้ในการแก้ไขข้อพิพาทที่เกิดขึ้น 3.) วิธีการขอรับความช่วยเหลือทางด้านคำแนะนำ และข้อมูล เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม และ 4.) ประสิทธิภาพ ความรู้สึกต่อกระบวนการยุติธรรม และผลการตัดสินใจ ความทางด้านกฎหมาย (Hiil, 2014; Hiil, 2020) คณะผู้วิจัย สามารถเข้าถึงคำถามได้บางส่วนจากรายงานผล การดำเนินงานของประเทศสมาชิก เนื่องจากองค์กร Hiil ไม่ได้เปิดเผยชุดคำถามทั้งหมด และชุดคำถามมีการปรับ ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ศึกษา คณะผู้วิจัย จึงขอยกตัวอย่างคำถามที่ใช้ในการประเมินแต่ละหัวข้อ รายละเอียด ดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 ตัวอย่างคำถามประเมินการรับรู้ด้านการใช้บริการกระบวนการยุติธรรมของประชาชน

หัวข้อ	รายละเอียด
การรับรู้ความยุติธรรม ตลอดการใช้บริการ กระบวนการยุติธรรม ของประชาชนในเชิงลึก	<ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการทำให้คุณรู้สึกคับข้องใจหรือไม่? - กระบวนการทำให้คุณรู้สึกโกรธหรือไม่? - คุณมีโอกาสในการโต้แย้ง หรือแสดงความคิดเห็นหรือไม่? - ตลอดกระบวนการ มีการใช้กฎหมายอย่างยุติธรรมกับทุกฝ่ายหรือไม่? - กระบวนการตัดสิน หรือลงมติอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่มีความถูกต้องหรือไม่? - บุคคลที่สามที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ ได้อธิบายถึงสิทธิ และตัวเลือกตลอดทั้งกระบวนการ และมีความพยายามทำให้แน่ใจว่าเข้าใจสิทธิเหล่านั้นอย่างแท้จริง? - คุณใช้ระยะเวลาทั้งหมดกี่วันตลอดทั้งกระบวนการ? - คุณใช้เงินเท่าไรสำหรับกระบวนการยุติธรรม?

หลังจากตอบแบบสอบถามดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ตอบแบบสอบถามจะดำเนินการตอบแบบประเมินสั้นเกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เพื่อระบุปัญหาทางกฎหมายที่พบเจอ และแนวทางการแก้ไขปัญหา และข้อพิพาททางด้านกฎหมาย (Justice Journey) จากประสบการณ์ของตนเอง

ส่วนที่ 2 แบบประเมินสั้นเกี่ยวกับภาพรวมการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Justice Journey)

แบบประเมินสั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินต้นทุนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม การรับรู้คุณภาพของกระบวนการยุติธรรม และประสบการณ์การดำเนินการของประชาชนตลอดกระบวนการยุติธรรมในการแก้ไขปัญหา และข้อพิพาททางกฎหมายของตนเอง ครอบคลุม 3 หัวข้อหลัก ได้แก่ 1.) ต้นทุนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม 2.) คุณภาพของขั้นตอนและกระบวนการ และ 3.) คุณภาพของผลลัพธ์การให้บริการของกระบวนการยุติธรรม ประกอบไปด้วย 10 ตัวชี้วัด รายละเอียด ดังตารางที่ 2.3

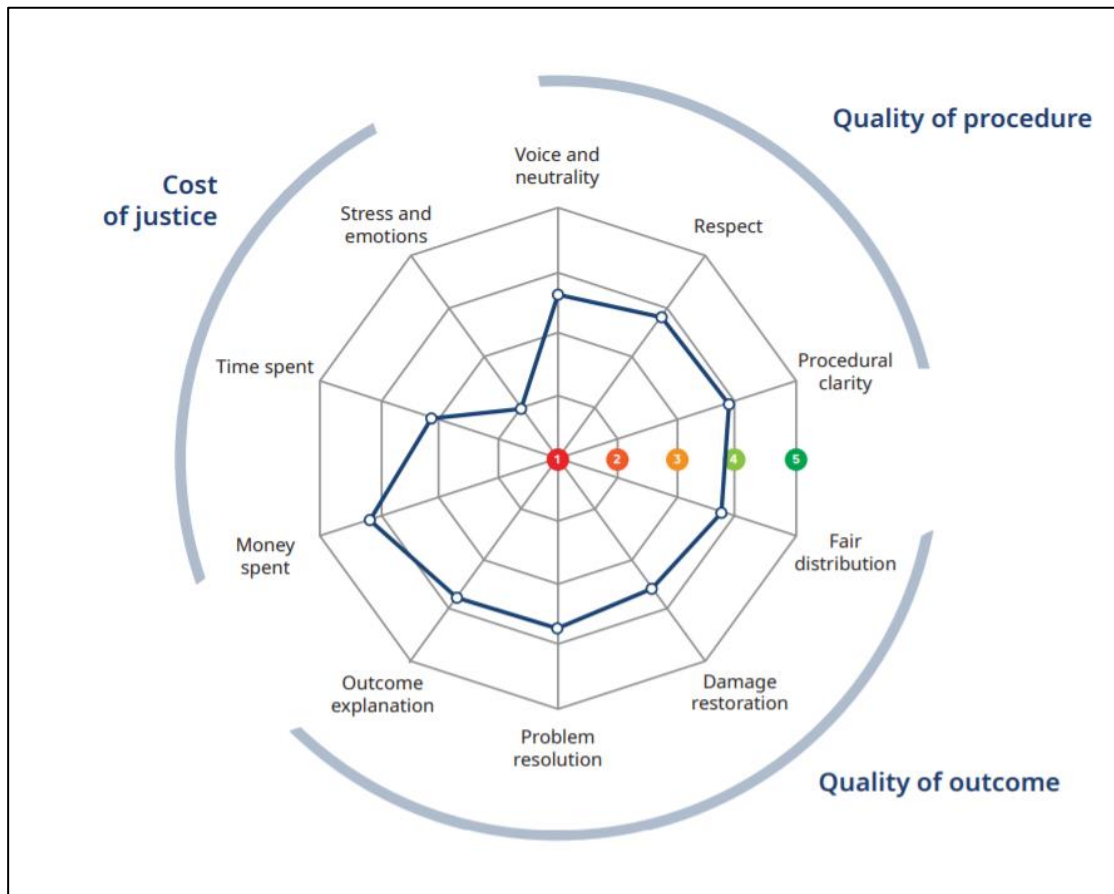
ตารางที่ 2.3 หัวข้อและตัวชี้วัดที่ใช้ในการสำรวจภาพรวมการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Justice Journey)

หัวข้อชี้วัด	ตัวชี้วัด	รายละเอียด
1. ต้นทุนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Cost of Justice)	1.1 เงินที่ใช้ไปในกระบวนการ (Money Spent on the Process)	ค่าใช้จ่ายทางการเงินที่เกิดขึ้นตลอดกระบวนการ ซึ่งครอบคลุมค่าธรรมเนียมทางกฎหมาย ค่าเดินทาง ค่าที่ปรึกษาทางด้านกฎหมาย การจ่ายสินบน และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริการในกระบวนการยุติธรรมทั้งหมด
	1.2 เวลาที่ใช้ในกระบวนการ (Time Spent on the Process)	เวลาที่ใช้ตลอดกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ การหาข้อมูล หลักฐาน การพิจารณาคดี การเดินทาง และการขนส่งอื่น ๆ ซึ่งเวลาที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรมถือเป็นค่าเสียโอกาส
	1.3 ความเครียดและอารมณ์ต่อกระบวนการยุติธรรม (Stress and Negative Emotions)	ความเครียดและอารมณ์ด้านลบที่เกิดขึ้น และเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งรวมไปถึงความรู้สึกที่ไม่ดีต่อคดี หรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้น และกระบวนการ
2. คุณภาพของขั้นตอนและกระบวนการ (Quality of Procedure)	2.1 ความสามารถในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น (Voice) และความเป็นกลางของกระบวนการ	มีการควบคุมความเป็นกลางของกระบวนการ และการตัดสินใจ โดยตลอดกระบวนการ มีการใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียม หรือไม่มีการเลือกปฏิบัติทางด้านกฎหมาย
	2.2 สะท้อนการรับรู้ ความยุติธรรมต่อกระบวนการพิจารณาคดี และการได้รับความเคารพ	การรับรู้ถึงการได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพ ความสุภาพ มีการสื่อสารที่เหมาะสม และมีความสุภาพตลอดกระบวนการ โดยประชาชนมองว่าการได้รับการปฏิบัติอย่างเคารพและสุภาพถือเป็นกระบวนการที่มีความยุติธรรม

หัวข้อชีวิต	ตัวชี้วัด	รายละเอียด
	2.3 ความชัดเจนของกระบวนการ (Procedural Clarity)	การให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาคดีกับประชาชน เช่น สิทธิของโจทก์ หรือจำเลยในการปกป้องตนเองในระหว่างพิจารณาคดี กฎหมายพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับคดีความของโจทก์และจำเลย เป็นต้น
3. คุณภาพของผลลัพธ์ การให้บริการของ กระบวนการยุติธรรม (Quality of outcome)	3.1 การจัดสรรผลการตัดสินอย่างเป็นธรรม (Fair Distribution)	การจัดสรรแบ่งสินทรัพย์ ความเสียหายที่เกิดขึ้น และภาระหน้าที่ หรืออื่นใดรวมถึงบทลงโทษที่เป็นผลมาจากการพิจารณาคดีตัดสินของคดีความนั้น ๆ อย่างเหมาะสม และเป็นธรรมกับทุกฝ่าย
	3.2 การเยียวยาความเสียหาย (Damage Restoration)	คำตัดสินให้มีการชดเชยอย่างเป็นธรรมและเหมาะสมต่อความสูญเสียที่เกิดขึ้นกับฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากความสูญเสียนั้น ไม่ว่าจะเป็ความสูญเสียทางทรัพย์สิน ทางจิตใจ หรือแม้กระทั่งความสัมพันธ์ก็ตาม
	3.3 การแก้ปัญหา (Problem Resolution)	ขอข่ายมุมมองของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมที่มีต่อผลการตัดสินสุดท้ายที่เป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย
	3.4 การอธิบายผลการตัดสินคดี (Outcome Explanation)	ความโปร่งใส ตรงไปตรงมา และมีเหตุมีผลของคำตัดสินที่ประชาชนสามารถตรวจสอบและรับรู้ข้อมูลได้ รวมถึงประชาชนมีความสามารถเปรียบเทียบผลการตัดสินของคดีที่มีความคล้ายคลึงกันกับกรณีของตนเองได้

ผู้ตอบแบบสอบถามจะประเมินระดับความพึงพอใจต่อกระบวนการและประสบการณ์ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ด้วยการให้คะแนน 1 - 5 โดย 1 หมายถึง พึงพอใจน้อยที่สุด และ 5 หมายถึงพึงพอใจมากที่สุด ซึ่งผลการประเมินในส่วนแบบสอบถามจะนำเสนอเป็นภาพรวมการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประเทศนั้นในรูปแบบกราฟใยแมงมุม ดังแสดงในภาพที่ 2.3 (Hiil, 2019) เพื่อนำไปสู่การนำเสนอประเด็นปัญหา และความต้องการในภาพรวมของกระบวนการยุติธรรม อันจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการยุติธรรม ผู้ที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย และนักนวัตกรรมที่ใช้ข้อมูลในการพัฒนาแนวทางการแก้ไขปัญหาและส่งเสริมการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชากรทุกกลุ่ม

ภาพที่ 2.3 ตัวอย่างผลการประเมินจากแบบประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพื่อแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม (Justice Journey)

(ที่มา: Hiil, 2019, p. 9)

การประเมินสามเส้ากับภาคประชาสังคมและผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุติธรรมภายในประเทศ

HiiL ได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อประเมินสามเส้าข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ และรับฟังข้อเสนอแนะจากข้อค้นพบในการประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน ซึ่งกระบวนการสามเส้าข้อมูลจัดทำขึ้นทั้งหมด 3 ครั้ง เพื่อความถูกต้องของข้อมูล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 เป็นการประชุมรับฟังความเห็นของผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานภาคประชาสังคมด้านกระบวนการยุติธรรม และผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายทางด้านกระบวนการยุติธรรม
2. การประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 2 เป็นการรับฟังความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรผู้บริจาคต่าง ๆ
3. การนำเสนอข้อค้นพบกับผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม เพื่อรับทราบความเห็นเกี่ยวกับรายงานฉบับร่าง โดยทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ที่อยู่ในกระบวนการศาล และเจ้าหน้าที่จากกระทรวงยุติธรรมของประเทศที่เป็นพื้นที่ศึกษา

กรณีศึกษากระบวนการสำรวจความต้องการและความพึงพอใจในกระบวนการยุติธรรมโดย HiiL

ปัจจุบัน HiiL ได้นำเครื่องมือการประเมินความต้องการ และความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรม หรือ Justice Needs and Satisfaction Survey (JNS) มาใช้เก็บข้อมูล เพื่อทำความเข้าใจปัญหาทางกฎหมาย และเส้นทางการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชน เพื่อสนับสนุนให้แต่ละประเทศสร้างหลักประกันการเข้าถึงความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ในปี 2030 โดย HiiL ได้ดำเนินการศึกษา สำรวจในประเทศต่าง ๆ จำนวน 20 ประเทศทั่วโลก เช่น ยูเครน จอร์แดน โมร็อกโค อุกันดา และไนจีเรีย เป็นต้น สำหรับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ HiiL ได้ทำการศึกษาคือ ประเทศอินโดนีเซีย ในปี พ.ศ. 2557 สำหรับการศึกษาในปี พ.ศ. 2563 และในปี พ.ศ. 2564 ได้ดำเนินการสำรวจความต้องการ และความพึงพอใจของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมใน 2 ประเทศ ได้แก่ ประเทศเอธิโอเปีย และประเทศสหรัฐอเมริกา โดยใช้ระยะเวลาศึกษารวมทั้งสิ้น 2 ปี (พ.ศ. 2562 - 2563)

คณะผู้วิจัย ได้ศึกษารายงานผลการดำเนินงานจากทั้งสามประเทศ ได้แก่ ประเทศอินโดนีเซีย (พ.ศ. 2557) ประเทศเอธิโอเปีย (พ.ศ. 2563) และประเทศสหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2562) เพื่อนำเสนอผลการศึกษา กระบวนการศึกษา และการเก็บข้อมูลในแต่ละประเทศที่มีความแตกต่างกันด้านสถานการณ์ปัญหาทางกฎหมายของประชาชน และผลการวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจเส้นทางการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (Justice Journey) ของประชาชนที่มีประสบการณ์ที่แตกต่างกันไป ตามแต่ละประเด็นปัญหาทางกฎหมายที่พบในชีวิตประจำวัน (Legal Problem) (Gramatikov, Barendrecht, Laxminarayan, Verdonschot, Klaming, and Zeeland, 2010) โดยแต่ละประเทศ ใช้วิธีการวัดความเป็นธรรมของ

กระบวนการเข้าถึงความยุติธรรม หรือที่ Hiil เรียกว่า เส้นทางสู่ความยุติธรรม (Paths to Justice) ผ่านตัวชี้วัดหลักของ Hiil ในการประเมิน จำนวน 3 หัวข้อ ได้แก่ 1.) ต้นทุนของเส้นทางสู่ความยุติธรรม 2.) คุณภาพของขั้นตอน และ 3.) คุณภาพของผลลัพธ์ ภายใต้หัวข้อดังกล่าว มีดัชนีย่อย จำนวน 10 ด้าน ได้แก่ 1.) ระยะเวลาที่ใช้ 2.) ค่าใช้จ่ายที่ใช้ 3.) ความสามารถในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น และความเป็นกลางของกระบวนการ 4.) ได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพ 5.) ความเครียดและอารมณ์จากการเข้าสู่กระบวนการ 6.) ความชัดเจนของกระบวนการ 7.) แนวทางการแก้ปัญหา 8.) การอธิบายผลการตัดสินใจ 9.) การเยียวยาความเสียหาย และ 10.) การจัดสรรผลการตัดสินใจอย่างเป็นธรรม

ตัวชี้วัดหลัก และตัวชี้วัดย่อยดังกล่าว ช่วยสร้างความชัดเจนในการระบุปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในลักษณะจากฐานล่างสู่บน (Bottom-Up) สามารถวัดต้นทุนของการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม คุณภาพของขั้นตอน และคุณภาพของผลลัพธ์ได้ โดยออกแบบข้อคำถามที่เข้าใจง่าย และครอบคลุมเส้นทางสู่ความยุติธรรมของประชาชนทั้งแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ หลังจากได้ข้อมูลจากการสำรวจ จึงนำมากำหนดเป็นมิติของความยุติธรรมในรูปแบบกราฟิเคแมงมุมที่ระบุคะแนนของผลลัพธ์ในแต่ละมิติ เพื่อสะท้อนถึงคุณภาพของมิติต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน อีกทั้ง จุดเด่นของการสำรวจของ Hiil ให้ความสำคัญกับแนวคิดความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centric Justice) ส่งผลให้แต่ละประเทศสามารถปรับ หรือเพิ่มข้อคำถามร่วมกับ Hiil เพื่อให้ได้ข้อคำถามที่สอดคล้องกับความต้องการ หรือปัญหาทางกฎหมายที่เกิดขึ้นในบริบทของประเทศตนเองได้ โดยได้ดำเนินการสรุปตัวอย่างคำถามในแบบสำรวจความต้องการ และความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรม (Justice Needs and Satisfaction Survey) เพื่อแสดงให้เห็นถึงรูปแบบคำถามที่มีความชัดเจน เข้าใจง่าย และครอบคลุมรายละเอียดตามเป้าหมายของตัวชี้วัด รายละเอียดดังตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4 ตัวอย่างข้อคำถามในการสำรวจประสบการณ์การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม สรุปจากกรณีศึกษา 3 ประเทศ

ประเด็นการสำรวจ	ตัวอย่างคำถามที่ใช้ในการสำรวจ
1. ประเภทของปัญหาทางกฎหมายที่พบเจอ	<ul style="list-style-type: none"> - Have you encountered a legal problem in the previous 4 years? - How much the problem impacted your (personal relationships, financial well-being, mental health, productivity at work, and physical health) - To what extent did you experience each of the following as a result of your issue?
2. กระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนเลือกเพื่อ	<ul style="list-style-type: none"> - Do you trust courts/traditional justice mechanisms? - Which dispute resolution forums did you address to solve the problem?

ประเด็นการสำรวจ	ตัวอย่างคำถามที่ใช้ในการสำรวจ
แก้ไขปัญหาทางกฎหมาย	<ul style="list-style-type: none"> - Who was the other party in the land dispute?
3. วิธีการขอรับความช่วยเหลือทางด้านคำแนะนำ และข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม	<ul style="list-style-type: none"> - Did you seek legal information and advice? - Reason for not seeking advice or information - Where did you look for information to resolve the problem in a fair way? - Whom did you ask advice from? - The source of help treated you with respect. - Which was the most helpful source of information or advice? - What type of advice did you receive? - Which adviser does what?
4. ประสบการณ์จากกระบวนการแก้ไขทางกฎหมาย และผลลัพธ์ของการพิจารณา และลงมติ	<ul style="list-style-type: none"> - Courts protect the interests of rich and powerful? - Did you feel you had the tools and skills to resolve the problem? - Which of the following best describes the reason your issue is not yet resolved? - Did you experience damage due to the legal problem? - Did the neutral third party explain your rights and options during the process thoroughly and made sure you understood them? - Has your problem been resolved?

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัย ได้ดำเนินการสรุปผลการสำรวจของกรณีศึกษาทั้งสามประเทศ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับออกแบบกระบวนการสำรวจความต้องการ และความพึงพอใจในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน รวมถึงการนำข้อค้นพบที่ได้จากการสำรวจไปขับเคลื่อนเพื่อลดช่องว่างของกระบวนการยุติธรรม โดยมีกรณีศึกษา ดังนี้

1.) การสำรวจความต้องการ และความพึงพอใจในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน กรณีศึกษาประเทศอินโดนีเซีย

การสำรวจสถานการณ์ปัญหา และความต้องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนในประเทศอินโดนีเซีย จัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2557 ดำเนินงานร่วมกับ Open Society Justice Initiative ภายใต้การสนับสนุนของ Open Society Foundation และมูลนิธิให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอินโดนีเซีย (YLBHI) การศึกษาในครั้งนี้มุ่งสำรวจปัญหาทางกฎหมาย กระบวนการ และความเป็นธรรมในระบอบยุติธรรมของประชาชน ได้แก่ ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และอุปสรรคที่เจอในระหว่างทาง จำแนกตามประเภทปัญหา และข้อมูลทางด้านประชากรศาสตร์ เป็นต้น โดยข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้าใจเส้นทางสู่ความยุติธรรม (Paths to Justice) ของประชาชน และใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ประกอบการตัดสินใจเลือกปัญหาทางกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนมากที่สุดมาแก้ไขทั้งในระดับนโยบาย และปฏิบัติการด้วยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และติดตามความคืบหน้าในการดำเนินการได้

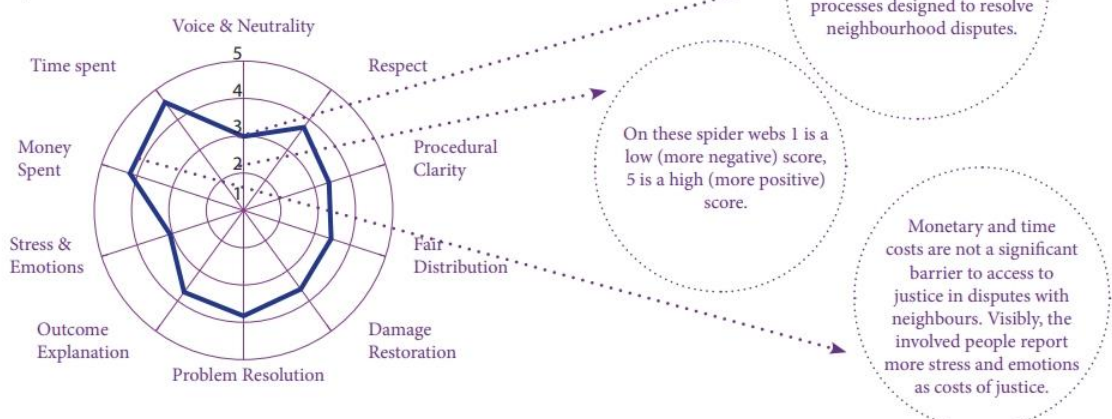
โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่ร่วมตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น จำนวน 2,400 คน ประกอบด้วยประชาชนที่อาศัยอยู่ใน 5 เมืองที่มีความแตกต่างด้านประชากร ได้แก่ จาการ์ตา กาลิมันตันตะวันตก ซูลาเวซีตะวันออกเฉียใต้ ยอคยาคาร์ต้า และบาหลี รวมถึงมีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อตรวจสอบข้อมูลสามเ้า และรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในประเทศอินโดนีเซีย สำหรับวิธีการวัดความเป็นธรรมของกระบวนการเข้าถึงความยุติธรรม หรือที่ Hiil เรียกว่า เส้นทางสู่ความยุติธรรม (Paths to Justice) ใช้ตัวชี้วัดหลักในการประเมิน จำนวน 3 หัวข้อ ได้แก่ 1.) ต้นทุนของเส้นทางสู่ความยุติธรรม 2.) คุณภาพของขั้นตอน และ 3.) คุณภาพของผลลัพธ์ ภายใต้ดัชนีย่อย จำนวน 10 ด้าน ตามที่สรุปไว้ข้างต้น ซึ่งตัวชี้วัดย่อยเหล่านี้จะช่วยสร้างความชัดเจนในการระบุปัญหาที่เกิดขึ้นในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในลักษณะจากฐานล่างสู่บน (Bottom-Up) สามารถวัดต้นทุนของการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม คุณภาพของขั้นตอน และคุณภาพของผลลัพธ์ได้ โดยออกแบบข้อคำถามที่เข้าใจง่าย และครอบคลุมเส้นทางสู่ความยุติธรรมของประชาชนทั้งแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ หลังจากได้ข้อมูลจากการสำรวจ จึงนำมากำหนดเป็นมิติของความยุติธรรมในรูปแบบกราฟไยแมงมุมที่ระบุคะแนนของผลลัพธ์ในแต่ละมิติ เพื่อสะท้อนถึงคุณภาพของมิติต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนผ่านการให้คะแนนที่แบ่งออกเป็น 1 ถึง 5 คะแนน (1 คะแนน หมายถึง พึงพอใจน้อยที่สุด และ 5 หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด) ดังแสดงในภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 ภาพกราฟใยแมงมุมแสดงผลการประเมินประสบการณ์ของประชาชนบนเส้นทางสู่ความยุติธรรมตามตัวชี้วัดย่อย 10 ด้านของประชาชนในประเทศอินโดนีเซีย (Justice Journey)

What do Indonesian people experience on the paths to justice?

The example below shows how the people in Indonesia evaluate the quality of the procedure, the quality of the outcome and the costs of justice for neighbourhood disputes

The justice dimensions visualised

(ที่มา: Justice in Indonesia, 2014)

ภาพที่ 2.4 เป็นตัวอย่างของการแสดงผลข้อมูลด้านมุมมองของประชาชนต่อประสบการณ์ที่พบเจอบนเส้นทางสู่ความยุติธรรมตามตัวชี้วัดย่อย จำนวน 10 ด้าน จากกราฟใยแมงมุม แสดงให้เห็นว่า ยังไม่มีตัวชี้วัดข้อใดที่ได้รับการประเมินความพึงพอใจในระดับดีมาก แต่มีข้อที่ทำได้ดี ได้แก่ ระยะเวลาที่ใช้ และค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในขณะที่ข้อที่ทำได้น้อยที่สุด ได้แก่ การร้องเรียน และความเป็นกลางในกระบวนการตัดสินใจ และความเครียดจากการเข้าสู่กระบวนการ โดยผลการประเมินดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าในหัวข้อต้นทุนของเส้นทางสู่ความยุติธรรม ประเด็นเรื่องค่าใช้จ่ายทางการเงินและระยะเวลาที่ใช้ ไม่ได้เป็นอุปสรรคสำคัญในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม แต่ความเครียดในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเป็นผลกระทบที่ประชาชนต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อีกทั้ง ข้อมูลในกราฟ แสดงให้เห็นว่าประชาชนมีอุปสรรคด้านการร้องเรียน และการได้รับความเป็นกลางในกระบวนการพิจารณาคดี จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ภาครัฐและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ควรพิจารณาแก้ไขเพื่อลดอุปสรรคดังกล่าว

ข้อค้นพบที่สำคัญจากการสำรวจในประเทศอินโดนีเซีย พบว่า ประชาชนให้ความสำคัญกับวิธีการระงับข้อพิพาทแบบดั้งเดิม (Traditional Dispute Resolution) เป็นอย่างมาก ซึ่งแสดงถึงความไว้วางใจที่มี

ต่อกระบวนการยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการ (Informal justice) ในระดับสูง ส่วนประเด็นการเข้าถึงข้อมูลทางกฎหมายของประชาชน ยังพบข้อจำกัดในการเปิดเผยข้อมูลในสองด้าน ได้แก่ คุณภาพของข้อมูล และช่องทางการเข้าถึงข้อมูลด้านกระบวนการยุติธรรม ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และขอความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย เพื่อแก้ไขสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ สำหรับปัญหาทางกฎหมายที่พบจากการสำรวจ ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับปัญหาการก่ออาชญากรรม ข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดิน และปัญหาความผิดทางปกครอง อีกทั้ง ประชาชนรู้สึกไม่เชื่อมั่นในความสามารถของตนเองในการยุติปัญหาทางกฎหมายที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่ตุลาการมีอำนาจมากกว่า ในขณะที่เดียวกันประชาชนยังคงไม่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐเท่าที่ควร โดยภาพรวมที่ได้จากการสำรวจเส้นทางสู่ความยุติธรรม (Paths to Justice) สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของกระบวนการยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการในระดับชุมชนที่แก้ไขข้อพิพาทข้อพิพาทต่าง ๆ ได้จริง ซึ่งภาครัฐควรเข้าไปส่งเสริมให้กลไกดังกล่าวมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ด้วยการสนับสนุนทรัพยากร และความรู้ รวมถึงข้อแนะนำด้านกฎหมายเชิงลึก เพื่อให้ประชาชนมีทางเลือกในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะข้อมูล และคำแนะนำที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทางกฎหมาย 3 ประเภทที่พบมากที่สุดจากการสำรวจ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ช่วยแสดงให้เห็นจุดแข็ง และจุดอ่อนของกระบวนการยุติธรรมของประเทศได้อย่างชัดเจน และสามารถเลือกประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนมากที่สุด มาดำเนินการแก้ไขได้ทันที

2.) การสำรวจความต้องการและความพึงพอใจในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน กรณีศึกษา ประเทศเอธิโอเปีย

การสำรวจสถานการณ์ปัญหา และความต้องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนในประเทศเอธิโอเปีย จัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2563 ดำเนินงานร่วมกับสำนักงานอัยการสูงสุดแห่งสหพันธรัฐเอธิโอเปีย และสถาบันวิจัย และฝึกอบรมด้านระบบยุติธรรมและกฎหมาย (JLSRTI) และการสนับสนุนจากรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ในการดำเนินโครงการ การศึกษาในครั้งนี้ เริ่มต้นด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านความยุติธรรม และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อออกแบบข้อคำถามให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหาด้านความยุติธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน หลังจากนั้น จึงนำมาจัดทำเป็นชุดตัวเลือกในแบบสอบถามสำรวจความต้องการ และความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรม (Justice Needs and Satisfaction Survey) โดยมุ่งสำรวจปัญหาทางกฎหมาย แนวทางการแก้ไขปัญหา และความเป็นธรรมในระบบยุติธรรมที่ประชาชนพบเจอตลอดช่วง 4 ปีที่ผ่านมา ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ช่วยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้าใจเส้นทางสู่ความยุติธรรม (Paths to Justice) ของประชาชน และนำไปสู่การสร้างแนวทางป้องกันปัญหาทางกฎหมายที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข ตลอดจนร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมการให้บริการด้านกฎหมายแก่ประชาชนด้วย

โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่ร่วมให้สัมภาษณ์ทั้งสิ้น จำนวน 5,400 คน ประกอบด้วยประชาชนที่อาศัยอยู่ใน 6 รัฐทั่วประเทศ ทั้งในเมือง และชนบทที่มีภูมิหลัง ประสบการณ์ด้านกระบวนการยุติธรรมที่แตกต่างกัน เนื่องจากเอธิโอเปียเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางด้านประชากร สังคมและการเมือง นอกจากนี้ ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์ผู้แทนจากหน่วยงานที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม เช่น สำนักงานอัยการสูงสุด สมาคมนายความสตรีแห่งเอธิโอเปีย และผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรม และประเด็นปัญหาทางกฎหมายที่เกิดขึ้นกับประชาชน หลังจากได้ข้อมูลครบถ้วนจากทั้งสองกลุ่มแล้ว จึงจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อตรวจสอบข้อมูลสามเส้า และรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม องค์กรไม่แสวงผลประโยชน์ในพื้นที่ (Destiny Ethiopia) และกิจการเพื่อสังคมระหว่างประเทศ (REOS Partner) นำไปสู่การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา เพื่อขับเคลื่อนให้เกิดการปฏิบัติที่สามารถลดช่องว่างของปัญหาด้านความยุติธรรมได้

สำหรับวิธีการวัดความเป็นธรรมของกระบวนการเข้าถึงความยุติธรรม หรือที่ Hiil เรียกว่า เส้นทางสู่ความยุติธรรม (Paths to Justice) ใช้ตัวชี้วัดหลักในการประเมิน จำนวน 3 หัวข้อ ได้แก่ 1.) ต้นทุนของเส้นทางสู่ความยุติธรรม 2.) คุณภาพของขั้นตอน และ 3.) คุณภาพของผลลัพธ์ ภายใต้ดัชนีย่อย จำนวน 10 ด้าน ตามที่สรุปไว้ข้างต้น นอกจากนี้ ในการสำรวจของประเทศเอธิโอเปีย ได้เพิ่มประเด็นของปัญหาที่ดิน และปัญหาทางกฎหมายของผู้หญิงเป็นหัวข้อสำคัญ เพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหาด้านความยุติธรรมที่คนในสังคมกำลังเผชิญอยู่ด้วยโดยปัญหาทางกฎหมายของผู้หญิง ประกอบด้วยหัวข้อย่อยที่น่าสนใจ ได้แก่ ประเภทของปัญหาที่ผู้หญิงพบเจอ ค่าใช้จ่ายเพื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และผลกระทบที่ได้รับจากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เพื่อนำมาระบุกลุ่มเป้าหมายตามเพศ อายุ และปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความเสี่ยงต่อการไม่ได้รับความเป็นธรรม หลังจากได้ข้อมูลจากการสำรวจ จึงนำมากำหนดเป็นมิติของความยุติธรรมในรูปแบบกราฟไยแมงมุมที่ระบุคะแนนของผลลัพธ์ในแต่ละมิติ เพื่อสะท้อนถึงคุณภาพของมิติต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนผ่านการให้คะแนนที่แบ่งออกเป็น 1 ถึง 5 คะแนน (1 คะแนน หมายถึง ฟังพอใจน้อยที่สุด และ 5 หมายถึง ฟังพอใจมากที่สุด) ดังแสดงในภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 ภาพกราฟใยแมงมุมแสดงผลการประเมินความพึงพอใจของผู้หญิงที่อาศัยอยู่ในชนบท บนเส้นทางสู่ความยุติธรรมตามตัวชี้วัดย่อย 10 ด้านของประชาชนในประเทศเอธิโอเปีย (Justice Journey)

(ที่มา: Justice in Ethiopia: Dashboard, 2020)

ภาพที่ 2.5 เป็นตัวอย่างของการแสดงผลข้อมูลการประเมินความพึงพอใจของผู้หญิงกลุ่มที่อาศัยอยู่ในชนบท บนเส้นทางสู่ความยุติธรรมตามตัวชี้วัดย่อย จำนวน 10 ด้าน จากกราฟใยแมงมุมแสดงให้เห็นว่า ยังไม่มีตัวชี้วัดข้อใดที่ได้รับการประเมินความพึงพอใจในระดับดีมาก แต่มีข้อที่ทำได้ดี ได้แก่ ระยะเวลาที่ใช้ในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในขณะที่ข้อที่ทำคะแนนได้น้อยที่สุด ได้แก่ การอธิบายผลการตัดสินคดีที่มีความโปร่งใส ประชาชนสามารถตรวจสอบและรับรู้ข้อมูลได้ โดยผลการประเมินดังกล่าว สะท้อนว่า ในข้อที่ได้คะแนนน้อย ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของผลลัพธ์การให้บริการของกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ความชัดเจนของกระบวนการ แนวทางการแก้ปัญหา การเยียวยาความเสียหาย และการอธิบายผลการตัดสินคดีที่มีความโปร่งใส จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ภาครัฐและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ควรพิจารณาแก้ไขเพื่อลดอุปสรรคดังกล่าว

ข้อค้นพบที่สำคัญจากการสำรวจในประเทศเอธิโอเปีย พบว่า ในช่วง 4 ปีที่ผ่านมา ประชาชนกว่าร้อยละ 40 ที่ให้ข้อมูล ล้วนเผชิญกับปัญหาทางกฎหมายที่ยังคงไม่ได้รับการดำเนินการ หรือได้รับข้อยุติ เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นต้องอาศัยกระบวนการทางกฎหมายที่เป็นทางการในการยุติปัญหา สำหรับปัญหาทางกฎหมายที่พบจากการสำรวจ ส่วนใหญ่เป็นประเด็นเกี่ยวกับข้อพิพาทที่ดิน อาชญากรรม ข้อพิพาทกับเพื่อนบ้าน ความขัดแย้งในครอบครัว ความขัดแย้งเกี่ยวกับการเงิน และปัญหาการจ้างงาน โดยผู้หญิงเป็นกลุ่มประชากร

ที่เผชิญกับปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง และการใช้ความรุนแรงในครอบครัวมากที่สุด ในขณะที่ผู้ชายส่วนใหญ่ประสบปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ดิน และการจ้างงานมากกว่า สำหรับเส้นทางการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมค่อนข้างมีความหลากหลาย โดยส่วนใหญ่ผู้ที่ประสบปัญหาทางกฎหมายจะเลือกแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยกระบวนการยุติธรรมแบบดั้งเดิม (Traditional Justice) ที่มีผู้อาวุโสในหมู่บ้านเป็นผู้พิจารณาตัดสิน ซึ่งสะท้อนถึงการให้คุณค่าของผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการ สำหรับกลุ่มผู้หญิงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทส่วนใหญ่พึ่งพาความช่วยเหลือด้านความยุติธรรมจากผู้อาวุโสในชุมชน และไม่ได้ขอคำแนะนำทางกฎหมายจากแหล่งอื่นเลย ในขณะที่กลุ่มผู้หญิงที่อาศัยอยู่ในเมือง และมีการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ส่วนใหญ่จะสืบค้นข้อมูล และขอคำปรึกษาจากแหล่งต่าง ๆ จึงเห็นได้ว่า ปัจจัยด้านการอาศัยอยู่ในเมือง และการได้รับการศึกษา มีผลต่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากช่วยให้เข้าถึงระบบการบริการยุติธรรมได้สะดวกกว่า โดยข้อค้นพบที่ได้จากการสำรวจเส้นทางสู่ความยุติธรรม (Paths to Justice) จะถูกนำไปพัฒนาระบบยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centric Justice) และเชื่อมโยงกระบวนการยุติธรรมแบบดั้งเดิม (Traditional Justice) เข้ากับกระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการ เพื่อลดช่องว่างในการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในทุกกลุ่ม โดยเฉพาะประชากรกลุ่มเปราะบางที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลด้วยการสนับสนุนนวัตกรรมการให้บริการด้านกฎหมาย ข้อมูล และคำแนะนำต่าง ๆ ที่ช่วยให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

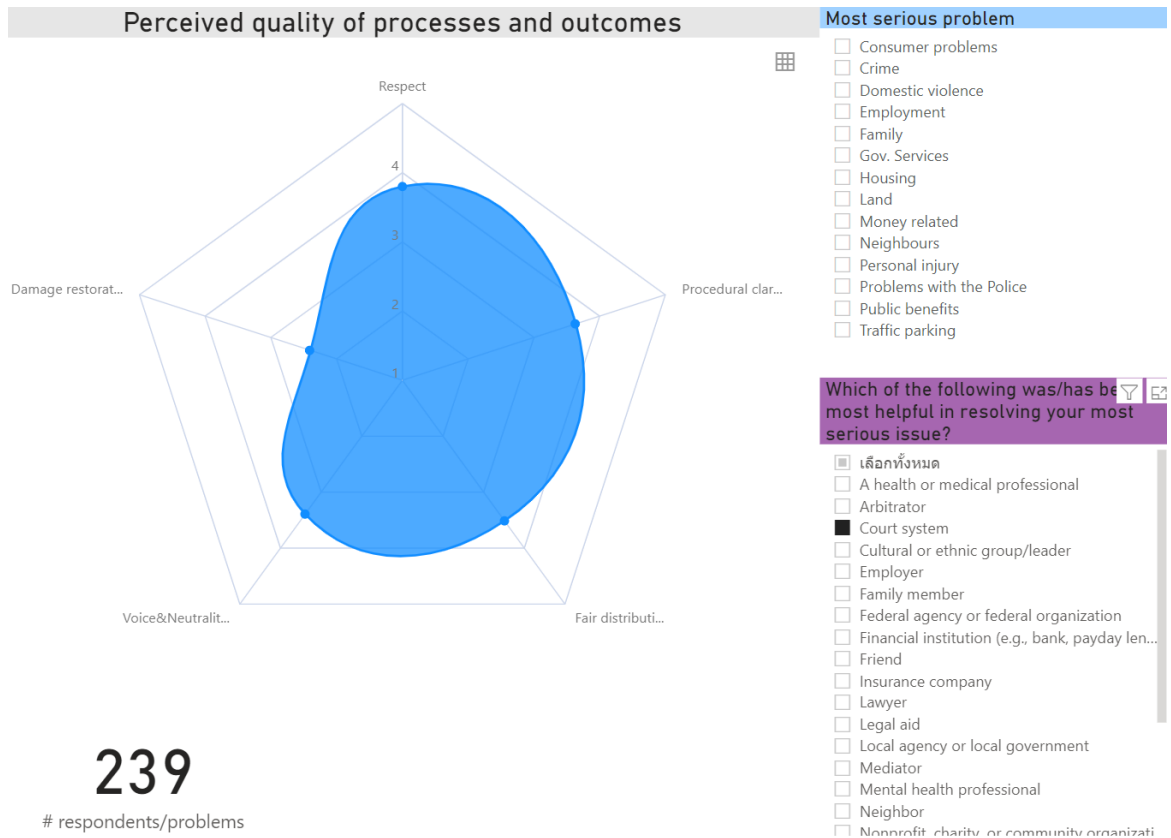
3.) การสำรวจความต้องการ และความพึงพอใจในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน กรณีศึกษาประเทศสหรัฐอเมริกา

การสำรวจสถานการณ์ปัญหา และความต้องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนในประเทศสหรัฐอเมริกา จัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2562 ดำเนินงานร่วมกับ Institute for the Advancement of the American Legal System University of Denver (IAALS) และการสนับสนุนจากมูลนิธิโบฮีเมียนในสหรัฐอเมริกา (Bohemian Foundation) ภายใต้โครงการ “US Justice Needs” การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากการสำรวจ ไปสู่การกำหนดเป้าหมายการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนมากที่สุด ทั้งนี้ โครงการได้ทำงานร่วมกับผู้เชี่ยวชาญทางด้านกระบวนการยุติธรรม และกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ประกอบด้วย นักกฎหมาย อัยการ นักวิจัยทางสังคมและกฎหมาย เพื่อออกแบบคำถามให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหาด้านความยุติธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน หลังจากนั้น จึงนำมาจัดทำเป็นชุดตัวเลือกในแบบสอบถามสำรวจความต้องการ และความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรม (Justice Needs and Satisfaction Survey) โดยมุ่งสำรวจปัญหาทางกฎหมาย แนวทางการแก้ไขปัญหา และความเป็นธรรมในระบบยุติธรรมที่ประชาชนพบเจอตลอดช่วง 4 ปีที่ผ่านมา รวมถึงสำรวจผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์การระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ต่อความยุติธรรมทางชาติพันธุ์ของกลุ่มประชากรเฉพาะ เช่น กลุ่มคนเชื้อชาติแอฟริกัน - อเมริกัน ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ช่วยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้าใจเส้นทางสู่ความยุติธรรม (Paths to Justice) ของประชาชน

และช่วยให้รัฐบาล รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นถึงโอกาส และช่องว่างที่จะสร้างนวัตกรรม หรือระบบ บริการทางกระบวนการยุติธรรมที่มีความหลากหลาย เท่าทันต่อความต้องการของบริบทสังคมที่เปลี่ยนไป ตามพฤติกรรมของประชาชนได้

กลุ่มเป้าหมายที่ร่วมทำแบบสำรวจออนไลน์ มีจำนวนทั้งสิ้น จำนวน 10,058 คน ประกอบด้วย กลุ่มประชากรที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างที่ครอบคลุมความหลากหลายของประชาชนที่อาศัยอยู่ในประเทศ สหรัฐอเมริกา เช่น กลุ่มประชากรแอฟริกัน - อเมริกัน กลุ่มเชื้อชาติลาติน ผู้ที่พูดภาษาสเปน กลุ่มผู้พิการ และ กลุ่ม LGBTQ เป็นต้นสำหรับวิธีการวัดความเป็นธรรมของกระบวนการเข้าถึงความยุติธรรม หรือที่ Hiil เรียกว่า เส้นทางสู่ความยุติธรรม (Paths to Justice) ใช้ตัวชี้วัดหลักในการประเมิน จำนวน 3 หัวข้อ ได้แก่ 1.) ต้นทุนของเส้นทางสู่ความยุติธรรม 2.) คุณภาพของขั้นตอน และ 3.) คุณภาพของผลลัพธ์ ภายใต้ดัชนีย่อย จำนวน 10 ด้าน ตามที่สรุปไว้ข้างต้น นอกจากนี้ การสำรวจในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้เพิ่มหัวข้อการให้ ความช่วยเหลือด้านข้อมูลทางกฎหมาย และการให้คำปรึกษา ได้แก่ ประเภทปัญหา แหล่งสืบค้นข้อมูล หรือผู้ให้คำปรึกษาทางกฎหมาย ประเภทความช่วยเหลือทางกฎหมายที่ได้รับ ความคาดหวังจาก การขอคำปรึกษา หรือข้อมูลทางกฎหมาย และประสิทธิผลของความช่วยเหลือที่ได้รับ เพื่อระบุรูปแบบ ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนที่มีความแตกต่างในเชิง ประชากรศาสตร์ ได้แก่ เชื้อชาติ ช่วงอายุ และปัญหาทางกฎหมาย ซึ่งตัวชี้วัดย่อยเหล่านี้ สามารถชี้ให้เห็นถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าสู่เส้นทางกระบวนการยุติธรรมทั้งแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ รวมถึงความยุติธรรมที่ประชาชนคาดหวังจะได้รับจากการตัดสินใจเลือกเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เพื่อยุติ ปัญหาทางกฎหมาย หลังจากได้ข้อมูลจากการสำรวจ จึงนำมากำหนดเป็นมิติของความยุติธรรมในรูปแบบ กราฟไยแมงมุมที่ระบุคะแนนของผลลัพธ์ในแต่ละมิติ เพื่อสะท้อนถึงคุณภาพของมิติต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนผ่าน การให้คะแนนที่แบ่งออกเป็น 1 ถึง 5 คะแนน (1 คะแนน หมายถึง พึงพอใจน้อยที่สุด และ 5 หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด) ดังแสดงในภาพที่ 2.6

ภาพที่ 2.6 กราฟไผ่แมงมุมแสดงผลการประเมินความพึงพอใจต่อกระบวนการ และผลคำตัดสินจากการช่วยเหลือทางกฎหมายโดยระบบศาล บนเส้นทางสู่ความยุติธรรมตามตัวชี้วัดย่อย 5 ด้านของประชาชนในประเทศสหรัฐอเมริกา (Justice Journey)

(ที่มา: Justice Needs and Satisfaction in the United States of America: Dashboard, n.d.c)

ภาพที่ 2.6 เป็นตัวอย่างของการแสดงผลข้อมูลการประเมินความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อกระบวนการ และผลคำตัดสินจากการช่วยเหลือทางกฎหมายโดยระบบศาลบนเส้นทางสู่ความยุติธรรมตามตัวชี้วัดย่อยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ 1.) การได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพ 2.) ความสามารถในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นและความเป็นกลางของกระบวนการ 3.) ความชัดเจนของกระบวนการ 4.) การเยียวยาความเสียหาย และ 5.) การจัดสรรผลการตัดสินอย่างเป็นธรรม จากกราฟไผ่แมงมุมแสดงให้เห็นว่า ในภาพรวมประชาชนมีความพึงพอใจต่อกระบวนการศาลในระดับปานกลาง และทำได้ดีในบางด้าน ได้แก่ การปฏิบัติด้วยความเคารพและความชัดเจนของกระบวนการ สำหรับข้อที่ได้คะแนนน้อยที่สุด เมื่อเทียบกับตัวชี้วัดด้านอื่น ๆ คือ ด้านการเยียวยาความเสียหาย จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ภาครัฐและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ควรพิจารณาแก้ไขเพื่อปรับปรุงกระบวนการดังกล่าว

ข้อค้นพบที่สำคัญจากการสำรวจในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ในหัวข้อการสำรวจความคาดหวังและประเภทของความช่วยเหลือที่ได้รับ ระบุว่า ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับความช่วยเหลือด้านการเยียวยาทางจิตใจ และการได้รับข้อมูลเพื่อตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ไขปัญหาจากกลุ่มผู้ให้บริการความยุติธรรมรูปแบบใหม่ (Non-Traditional Justice Providers) ได้แก่ แพทย์ และผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิต โดยเป็นแหล่งให้ข้อมูลและให้ความช่วยเหลือในการแก้ปัญหาทางกฎหมายที่มีความเป็นธรรมมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าการให้บริการของกระบวนการยุติธรรมแบบดั้งเดิม (Traditional Justice Providers) เช่น ศาล ทนายความ นักกฎหมาย หน่วยงานท้องถิ่น และหน่วยงานกลางของภาครัฐ อาจไม่ตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนอีกต่อไป นอกจากนี้ ผลการสำรวจ ยังระบุว่ากลุ่มวัยกลางคน ตั้งแต่ช่วงอายุ 45 - 59 ปี เป็นกลุ่มที่แสวงหาความช่วยเหลือ และขอคำปรึกษาทางกฎหมายมากที่สุด ซึ่งส่วนใหญ่ใช้วิธีการสืบค้นทางอินเทอร์เน็ตด้วยตนเอง รองลงมาเป็นการขอความช่วยเหลือจากนักกฎหมาย ครอบครัว และเพื่อนตามลำดับ รวมถึงประชาชนส่วนใหญ่มีการแสวงหาวิธีการ และนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการด้านความยุติธรรมที่ค่อนข้างหลากหลาย สะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนมีความต้องการบริการ หรือเครื่องมือที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงความยุติธรรม ข้อค้นพบที่ได้จากการสำรวจ จึงแสดงให้เห็นถึงโอกาสในการปิดช่องว่างของกระบวนการยุติธรรมด้วยการสนับสนุนบริการทางกฎหมาย หรือนวัตกรรมทางกฎหมายทั้งจากภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อช่วยให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมได้สะดวกขึ้น

จากการศึกษารายงานผลสำรวจของทั้งสามประเทศ สามารถแบ่งประเภทปัญหาทางกฎหมายที่ประชาชนส่วนใหญ่พบเจอในชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย 19 กลุ่มปัญหาหลัก รายละเอียดดังตารางที่ 2.5 ซึ่งการแบ่งกลุ่มลักษณะนี้ ช่วยให้เข้าใจภาพรวมของปัญหาทางกฎหมายที่ประชาชนเผชิญได้ และเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (Hiil, 2014, Hiil, 2020b, and Hiil 2021b)

ตารางที่ 2.5 ประเภทปัญหาทางกฎหมายที่พบได้ในชีวิตประจำวัน สรุปจากกรณีศึกษา 3 ประเทศ

1.) ปัญหาเกี่ยวกับผู้บริโภค (Consumer Problems)	11.) ความขัดแย้งเกี่ยวกับการเงิน (Money)
2.) อุบัติเหตุ (Accidents)	12.) การใช้ความรุนแรง ในครอบครัว (Domestic Violence)
3.)สวัสดิการสังคม (Social Welfare)	13.) ข้อพิพาทในครอบครัว (Family)
4.) การทุจริตและประพฤติมิชอบ (Corruption)	14.) ข้อพิพาทกับเพื่อนบ้าน (Neighbors)
5.) ปัญหาเกี่ยวกับการได้สัญชาติ (Obtaining Ids)	15.) อาชญากรรม (Crime)
6.) การละเมิด ฟ้องร้องตำรวจ (Problems with Police)	16.) ปัญหาที่ดิน (Land)
7.) ปัญหาการจ้างงาน (Employment)	17.) ความผิดทางปกครอง (Administrative Offences)
8.) ปัญหาการศึกษา (Education)	18.) ปัญหาการบริการของภาครัฐ (Government Services)

9.) การชดเชยค่าเสียหายโดยมิชอบ

19.) ปัญหาเกี่ยวกับการจราจร/ที่จอดรถ/พรบ.
(Traffic/Parking/Ordinance)

10.) การบาดเจ็บของบุคคลและความเสียหายทางทรัพย์สิน
(Personal Injury and Property Damage)

นอกจากนี้ ในรายงานผลสำรวจของทั้งสามประเทศ ได้นำเสนอผลการสำรวจด้านความต้องการแก้ไข ปัญหาทางกฎหมาย และความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรมที่กลุ่มประชากรตัวอย่างให้ความเห็นว่าเป็น ปัญหาที่มีระดับความรุนแรงสูง และส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก ซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ จึงควรเร่งแก้ไขอุปสรรคดังกล่าว เพื่อลดช่องว่างของ กระบวนการยุติธรรมให้มีความครอบคลุม และทั่วถึงทุกกลุ่มประชากรมากขึ้น โดยคณะผู้วิจัย ได้สรุปประเด็น ปัญหาทางกฎหมาย และข้อเสนอแนะของแต่ละประเทศต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว รายละเอียด ดังตารางที่ 2.6

ตารางที่ 2.6 ประเภทปัญหาทางกฎหมาย และข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาการเข้าถึงกระบวนการ ยุติธรรมของประชาชน สรุปจากกรณีศึกษา 3 ประเทศ

ประเทศ	ประเภทปัญหา	ข้อเสนอแนะ
ประเทศ อินโดนีเซีย (ปี พ.ศ. 2557)	- ปัญหาที่ดิน - อาชญากรรม - ปัญหาเกี่ยวกับการเงิน	ประยุกต์ใช้ข้อมูลที่ได้ในการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการเข้าถึง ความยุติธรรม (ระยะเวลา 5 ปี 2015 – 2020) โดยเสนอตัวชี้วัดใน การประเมินการเข้าถึงความยุติธรรม 11 ตัวชี้วัด ได้แก่ <ul style="list-style-type: none"> - ขนาดและขอบเขตความต้องการด้านความยุติธรรม - ผลกระทบของปัญหาทางกฎหมายต่อชีวิตของผู้คน - สัดส่วนของผู้คนที่ทราบแหล่งขอความช่วยเหลือหรือ ขอคำแนะนำด้านกฎหมาย - สัดส่วนของผู้ที่ใช้กลยุทธ์เชิงรุก/เชิงรับเพื่อแก้ไขปัญห ทางกฎหมาย - สัดส่วนของปัญหาที่ได้รับการหาข้อยุติอย่างยุติธรรม - เวลาที่ใช้ในการหาข้อยุติของปัญหาอย่างยุติธรรม - สัดส่วนของปัญหาทางกฎหมายที่ได้รับการแก้ไข - การรับรู้ถึงความยุติธรรมของเส้นทางเข้าสู่กระบวนการ ยุติธรรม - ต้นทุนที่ใช้ในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (เงิน เวลา อารมณ์และความเครียด)

ประเทศ	ประเภทปัญหา	ข้อเสนอแนะ
		<ul style="list-style-type: none"> - อำนาจทางกฎหมาย ใช้วัดความมั่นใจในความสามารถของบุคคลในการรับมือกับปัญหาทางกฎหมาย - ความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมแบบเป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการ
ประเทศ เอธิโอเปีย (ปี พ.ศ. 2563)	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาที่ดิน - อาชญากรรม - ข้อพิพาทกับเพื่อนบ้าน - ความขัดแย้งในครอบครัว - การใช้ความรุนแรงในครอบครัว - ความขัดแย้งเกี่ยวกับการเงิน - ปัญหาการจ้างงาน 	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนากระบวนการยุติธรรมโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง - สร้างเส้นทางสำหรับการติดตามปัญหาที่มีความร้ายแรง โดยมุ่งเน้นไปที่การป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา และจัดหาแหล่งข้อมูลในการช่วยยุติปัญหาที่สอดคล้องต่อความต้องการของประชาชน - การสร้างความเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการยุติธรรมแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ - นำรูปแบบ/โมเดล/โครงการที่ประสบผลสำเร็จมาศึกษาและพัฒนาเพื่อให้ขยายผลได้มากขึ้น - สร้างสรรค์นวัตกรรมการให้บริการด้านกฎหมาย ข้อมูล และคำแนะนำให้มากขึ้น - การเปลี่ยนแปลงกฎ กระบวนการ และการบริการด้านความยุติธรรมยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน จึงควรปฏิรูปความยุติธรรมร่วมด้วย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางของการปฏิรูป คำนึงถึงความต้องการ ความสามารถ และความเปราะบางของประชาชนเป็นหลัก
ประเทศ สหรัฐอเมริกา (ปี พ.ศ. 2564)	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาการจ้างงาน - การได้รับบาดเจ็บของบุคคล - ข้อพิพาทในครอบครัว - การใช้ความรุนแรงในครอบครัว - ความขัดแย้งเกี่ยวกับการเงิน 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบริการด้านความยุติธรรมที่เป็นมาตรฐาน และสามารถปรับขยายขอบเขตการให้บริการได้ เช่น รูปแบบการให้บริการของสำนักงานกฎหมาย ศาล และสถาบันความยุติธรรมแบบทางการอื่น ๆ - ลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาบริการทางกฎหมาย เพื่อแสวงหานวัตกรรมรูปแบบใหม่ ๆ ในการสนับสนุนหน่วยงาน หรือสถาบันด้านความยุติธรรมให้สามารถบริการประชาชนได้อย่างทั่วถึง - ภาครัฐต้องนำเสนอทางเลือกของการบริการให้มีความเพียงพอเพื่อตอบสนองต่ออุปทานด้านความยุติธรรมของผู้รับบริการหรือประชาชนได้มากขึ้น

ประเทศ	ประเภทปัญหา	ข้อเสนอแนะ
	- อาชญากรรม	- ใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยกระจายการบริการ และแหล่งให้ความช่วยเหลือด้านความยุติธรรมทั้งแบบดั้งเดิมและแบบใหม่ที่สอดคล้องกับรูปแบบพฤติกรรมของประชาชน

ผลการศึกษาจากทั้งสามประเทศ จึงสะท้อนถึงอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้ สอง ประการ หนึ่ง คือ ประชาชนส่วนใหญ่ที่เลือกใช้กระบวนการยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการ (Informal Justice) เช่น การตัดสินด้วยชนบประเพณีจารีตที่มีอยู่เดิมในชุมชน หรือการรับความช่วยเหลือในการยุติปัญหาจากบุคคลที่ 3 ที่ไม่ได้มีอำนาจทางกฎหมาย เนื่องจากบริบทความเชื่อทางสังคม ความไม่เชื่อมั่นต่อระบบยุติธรรมที่เป็นทางการ และข้อจำกัดในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการ (UNDP, 2015a) ประการที่สอง แม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ แต่ยังไม่มีความประสิทธิภาพมากนัก ยังคงมีช่องว่างของระบบความยุติธรรมที่เป็นทางการ (Formal Justice) ในประเด็นด้านคุณภาพของขั้นตอน และคุณภาพของผลลัพธ์ เช่น การเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมาย และการได้รับความเป็นธรรมในกระบวนการทางกฎหมาย เป็นต้น รวมถึงถูกเลือกปฏิบัติ หรือการเรียกรับสินบนจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรวจ ศาล อีกทั้ง ประชาชนกลุ่มเปราะบางยังไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้เท่าที่ควร ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ทางคณะผู้วิจัยให้ความสำคัญในการศึกษาคั้งนี้

การสร้างนวัตกรรมด้านความยุติธรรม (Gamechangers)

จากการดำเนินงานของ HiIL พบว่า นวัตกรรมเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพในการแก้ปัญหาทางกฎหมาย และช่วยแก้ไขปัญหาระบบการยุติธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีการสำรวจผลงานของโครงการพัฒนา นวัตกรรมการแก้ไขปัญหาค่าที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในประเทศที่เข้าร่วม พบว่า นวัตกรรมที่คณะทำงานในพื้นที่ร่วมกันพัฒนาช่วยป้องกันปัญหาได้มากกว่าร้อยละ 80 ของปัญหาความยุติธรรมที่ประชาชนพบเจอในกระบวนการยุติธรรม เช่น การสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมแบบมีส่วนร่วมในชุมชน การช่วยเหลือด้านเอกสารกฎหมายในรูปแบบที่เข้าใจง่ายสำหรับประชาชนทุกกลุ่ม และการใช้เทคโนโลยีในการลดขั้นตอนทางด้านกฎหมาย ส่งผลให้การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพื่อแก้ไขข้อพิพาททางกฎหมายสามารถเข้าถึงและทำได้ง่ายมากยิ่งขึ้น จึงกล่าวได้ว่า นวัตกรรมด้านกระบวนการยุติธรรม เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการลดช่องว่างทางด้านกระบวนการยุติธรรม ลดต้นทุนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม โดยที่ผ่านมา HiIL ได้ให้การสนับสนุนนวัตกรรมด้านกระบวนการยุติธรรมมากกว่า 120 โครงการทั่วโลก

HiIL ได้จัดประเภทนวัตกรรมด้านกระบวนการยุติธรรมออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่ 1.) บริการช่วยเหลือทางด้านกฎหมายในชุมชนแบบมีส่วนร่วม 2.) บริการช่วยเหลือด้านเอกสารและสัญญาทางด้านกฎหมายที่เป็นมิตรกับประชาชน 3.) แพลตฟอร์มที่ให้ความช่วยเหลือในการระงับข้อพิพาททางกฎหมายแบบ

ครบวงจร (One-Stop-Service) 4.) ศาลแก้ปัญหาอาชญากรรม (Problem-Solving Courts for Crime) 5.) ให้ความช่วยเหลือในการเข้าถึงบริการสาธารณะที่สำคัญ 6.) บริการป้องกันความรุนแรง การโจรกรรม และการฉ้อโกงสำหรับประชาชน และ 7.) บริการช่วยเหลือด้านข้อมูล คำแนะนำ และผู้ช่วยเหลือทางด้านกฎหมายผ่านช่องทางออนไลน์ ทั้งนี้ Hiil ได้นำเสนอแนวทางการสร้างนวัตกรรมที่มีความเป็นไปได้ เพื่อช่วยสนับสนุนให้เกิดโอกาส “พลิกเกม” ในการปฏิรูประบบความยุติธรรมในสังคม โดยมุ่งเน้นประเด็นการเรียกเก็บค่าบริการ ความยุติธรรมจากประชาชนที่สมเหตุสมผล การลงทุนในบริการด้านกฎหมายที่สามารถปรับขยายขอบเขตการบริการสู่ประชาชนอย่างทั่วถึงโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centre Legal Services) และการเพิ่มรายได้ให้กับกระบวนการยุติธรรมจากการบริการความยุติธรรมที่เข้าถึงทุกกลุ่มประชากร โดยมีตัวอย่างของนวัตกรรมให้บริการในลักษณะของผู้พลิกเกมการให้บริการระบบยุติธรรม (Gamechangers) ที่มีความเป็นไปได้จริง ได้แก่

1. การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญา (Legal aid in criminal cases) นำเสนอโมเดลการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ที่ประสบปัญหาในคดีทางอาญา โดยเฉพาะคดีที่มีความร้ายแรง เช่น ฆาตกรรม หรืออาชญากรรม โมเดลดังกล่าวนำเสนอถึงความจำเป็นที่จำเลยควรได้รับความช่วยเหลือจากทนาย หรือนักกฎหมาย เพื่อช่วยยุติคดีด้วยการสนับสนุนจากรัฐในการจัดหาทนายความให้กับผู้ประสบปัญหาทางคดีอาญา และแนวทางการจัดการค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือทางกฎหมายตามระดับรายได้ของผู้ประสบปัญหา พร้อมทั้งเสนอแนวทางหลักในการให้ความช่วยเหลือตามสัดส่วน ความต้องการของลูกความ โดยสามารถแบ่งบทบาทการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายได้เป็น 5 บทบาท ได้แก่

- ให้ความช่วยเหลือในการวินิจฉัยคดีและข้อมูล คิดเป็น 100%
- ให้ความช่วยเหลือในการปฏิสัมพันธ์/เจรจา/ไกล่เกลี่ยกับตำรวจแก่เหยื่อ ดำเนินคดี คุมประพฤติ คิดเป็น 60%
- ให้ความช่วยเหลือในการเป็นตัวแทนให้ลูกความในระหว่างการตัดสิน คิดเป็น 30%
- ให้ความช่วยเหลือด้วยการให้คำแนะนำและคอยช่วยเหลือลูกความ คิดเป็น 100%
- ให้ความช่วยเหลือด้านบริการอื่น ๆ สำหรับการฆาตกรรมและคดีร้ายแรงอื่น ๆ คิดเป็น 5 %

2. บริการด้านกระบวนการยุติธรรมแบบครบวงจรสำหรับการให้ความยุติธรรมในประเด็นครอบครัว (One-Stop Journey for Family Justice) นำเสนอโมเดลการบริการความยุติธรรมแบบครบวงจรเพื่อยุติปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว เพื่อช่วยเพิ่มความเป็นไปได้ที่จะสามารถยุติปัญหานั้น ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีการนำไปใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเนเธอร์แลนด์เพื่อยุติข้อพิพาทในครอบครัวด้วยเส้นทางของกระบวนการยุติธรรมที่แตกต่างกันไปตามปัจจัยข้อจำกัดของแต่ละบุคคล เช่น มีพฤติกรรมขัดแย้งในระดับสูง มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัว หรือมีการใช้สารเสพติด เป็นต้น รวมถึงการนำระบบออนไลน์มาช่วยสนับสนุนในขั้นตอนสำคัญของ กระบวนการพิจารณาข้อพิพาทคดีหย่าร้าง หรือ

แยกกันอยู่ เช่น การรับข้อมูลสำหรับการทบทวนคดีที่มีความสะดวก และทำให้ช่วยบรรลู่ข้อตกลงในการแยกกันอยู่รวดเร็วมากขึ้น รวมไปถึงระบบออนไลน์ยังสนับสนุนให้การยุติข้อพิพาทในครอบครัวเป็นไปตามกระบวนการพิจารณาด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เน้นไปที่ผลลัพธ์ จึงทำให้ผลการตัดสินในท้ายที่สุดมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การนำเอาระบบออนไลน์มาบูรณาการใช้ร่วมกับกระบวนการยุติธรรมเฉพาะประเด็นช่วยเพิ่มโอกาสในการลงทุนในภาคส่วนความยุติธรรมที่เพิ่มขึ้นอีกด้วย

3. การส่งมอบความยุติธรรมพื้นฐานในพื้นที่ท้องถิ่น (Local Delivery of Basic Justice)

กลุ่มผู้ให้บริการความยุติธรรมในท้องถิ่น หรือกระบวนการยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการ เป็นกลุ่มผู้ที่มีบทบาทหลักที่สามารถช่วยให้ปัญหาโดยทั่วไปที่เกิดขึ้นในชุมชนยุติลงได้ โดยผู้ให้บริการในท้องถิ่นเหล่านี้ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่เป็นตัวแทน หรือให้คำปรึกษาทางกฎหมายกับผู้รับบริการเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เจรจารับมือกับบางปัญหาที่อาจเกิดขึ้นระหว่างกระบวนการ เพื่อหาข้อยุติในท้ายที่สุดให้ได้ จึงทำให้ผลของข้อยุติที่เกิดขึ้นอยู่ในการควบคุมและมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ โมเดลผู้ช่วยทนายความท้องถิ่น (Paralegal Project) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของผู้ให้บริการที่สามารถช่วยเหลือประชาชนยุติปัญหา และทำให้ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตของตนต่อไปได้ภายหลังจากได้ข้อยุติปัญหาที่เหมาะสมแล้ว จึงเหมาะกับกลุ่มเป้าหมายประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท หรือในพื้นที่ห่างไกลที่ประชาชนอาจไม่สามารถเข้าถึง หรือยากที่จะเข้าถึงการบริการทางกฎหมาย อย่างไรก็ตาม โมเดลนี้สามารถนำไปทดลองใช้ในพื้นที่เมืองได้เช่นกัน และยังใช้ต้นทุนที่น้อยกว่าอีกด้วย

4. แพลตฟอร์มบริการหนังสือสัญญา และเอกสารทางด้านกฎหมายแบบออนไลน์ (Online Platforms for Contracts and Other Legal Documents)

แนวโน้มการลงทุนในภาคส่วนเทคโนโลยีทางกฎหมายที่เพิ่มขึ้น ทำให้เห็นถึงนวัตกรรมการให้บริการด้านการลงทะเบียนหนังสือสัญญา และเอกสารทางกฎหมายอื่น ๆ เช่น หนังสือสัญญาว่าจ้างงาน พันัยกรรม สัญญาก่อนสมรส สัญญา และเอกสารเกี่ยวกับที่ดิน และที่อยู่อาศัยที่ช่วยให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงโอกาสในระบบเศรษฐกิจแบบทางการได้ (Formal Economy) จึงเห็นได้ว่า ระบบยุติธรรมสามารถนำมาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงเอกสารข้อมูลในกระบวนการได้ และช่วยป้องกันความยุ่งยากของขั้นตอนการรับรองความถูกต้องของเอกสารโดยคู่กรณี รวมถึงการพัฒนาข้อมูลสัญญาให้อยู่ในรูปของภาษา และลักษณะที่เข้าใจได้ง่าย (Visual Contracts) จะยิ่งช่วยกระตุ้นให้ผู้ประสบปัญหาทางกฎหมายตัดสินใจเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ง่ายขึ้น อันมาจากขั้นตอนที่ไม่ยุ่งยาก

คณะผู้วิจัย ได้ทำการศึกษานวัตกรรมทางด้านกระบวนการยุติธรรมของโครงการ “Bataka Courts” สนับสนุนโดย World Voices Uganda (WVU) โครงการมุ่งแก้ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของชุมชน และสร้างเสริมศักยภาพของคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา หรือข้อพิพาททางด้านกฎหมายอย่างมีส่วนร่วม ในเมือง Kibaale ประเทศอูกันดา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประชากรกลุ่มเปราะบาง หรือผู้มีความ

ยากจน โดย Bataka Courts ทำหน้าที่เป็นศูนย์ให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขข้อพิพาททางกฎหมายของชุมชน โดยอาศัยกลไกจากผู้นำชุมชนที่ได้รับการยอมรับ และมาจากการเลือกตั้งเป็นผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และสมาชิกในชุมชนเป็นพยานในการรับฟังโจทก์และจำเลย และให้ความเห็นก่อนกระบวนการตัดสิน โดยปัญหาที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ส่วนใหญ่เป็นปัญหาครอบครัว ความขัดแย้งเกี่ยวกับที่ดินหรือมรดก ในกรณีคดี หรือข้อพิพาทที่ไม่สามารถเปิดเผยต่อสาธารณชนได้ เช่น ปัญหาการสมรส กระบวนการจะดำเนินการโดยผู้ใหญ่บ้าน (Ssebunya, 2014)

โดยรายงานของ World Voices Uganda (WVU) ระบุว่า สมาชิกในชุมชน และเจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นประโยชน์ร่วมกันในการไกล่เกลี่ยปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นการลดภาระของกระบวนการยุติธรรมแบบเป็นทางการ และช่วยให้กลุ่มเปราะบางสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ถึง 170 คดี ในระหว่างปี พ.ศ. 2555 – 2559 และมากกว่า 150 คดี ในระหว่างเดือนมิถุนายน ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2562 (Ssebunya, 2014; World Voices Uganda, 2020) โครงการ Bataka Courts จึงเป็นกระบวนการตัดสิน และแก้ไขข้อพิพาทอย่างมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนที่ยึดหลักการและคุณค่าของประชาชนในพื้นที่เป็นหลักในการตัดสิน และยังเป็น การเสริมสร้างศักยภาพของประชาชนเกี่ยวกับสิทธิทางด้านกฎหมายของตนเอง ซึ่งกระบวนการ ดังกล่าวเป็นกระบวนการยุติธรรมจากล่างสู่บน (Bottom-Up Approach) นอกจากนี้ ยังช่วยลดต้นทุนของประชาชนในการเดินทางไปศาล ซึ่งมักตั้งอยู่ในเมือง และลดภาระของศาลที่ต้องตัดสินคดีที่มีจำนวนมากและใช้เวลานาน (World Voices Uganda, 2011; World Voices Uganda, 2020)

จึงกล่าวได้ว่า นวัตกรรมทุกประเภท มีส่วนช่วยส่งเสริมให้กลุ่มเปราะบางในแต่ละประเทศเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้สะดวกขึ้น และมีต้นทุนที่ต่ำด้วยการนำเทคโนโลยีมาช่วยลดต้นทุนในเรื่องความปลอดภัย และการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญ นวัตกรรมที่เกิดขึ้นได้สร้างผลกระทบเชิงบวกในหลายพื้นที่ เช่น โครงการ WeVorce เป็นแพลตฟอร์มออนไลน์ที่ช่วยเรื่องการหย่าร้างระหว่างคู่สมรสอย่างสันติ ในประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อเป็นการลดความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นในครอบครัวโดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย (WEVORCE, n.d.) และโครงการ Bataka Courts ที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างกระบวนการยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการอย่างมีส่วนร่วมในประเทศอูกันดา เพื่อช่วยให้ผู้ที่มีความยากจนสามารถเข้าถึงกระบวนการทางกฎหมาย และมีความตระหนักในเรื่องของศักยภาพทางด้านกฎหมาย (World Voices Uganda, 2011) โดยนวัตกรรมที่เกิดขึ้นนั้นต่างมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหามาจากมุมมองความต้องการของประชาชน ซึ่งการรับรู้ถึงความต้องการของประชาชน ถือเป็นรากฐานที่สำคัญในการแก้ไขปัญหา อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาคณะกรรมาธิการยุติธรรมในปัจจุบัน ยังขาดการรับฟังความต้องการ และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหานั้น อันเป็นหนึ่งในสาเหตุสำคัญของการเกิดช่องว่างในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน

2.3.3 จุดแข็งและข้อจำกัดของดัชนีประเมิน Rule of Law Index และ Justice Needs and Satisfaction Survey (JNS)

จากการทบทวนวรรณกรรมของดัชนีประเมินทั้งสองแบบ เห็นได้ว่า ดัชนีประเมิน Rule of Law Index ของ World Justice Index (WJI) เป็นการวัดประเมินเชิงความรับรู้ของประชาชนทั่วไปที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม เพื่อแสดงให้เห็นภาพรวมและประสิทธิภาพของหลักนิติธรรมภายในประเทศ ส่วนแบบสำรวจ Justice Needs and Satisfaction Survey (JNS) ของ The Hague Institute for Innovation of Law (HiIL) เป็นการวัดประเมินการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนที่มุ่งทำความเข้าใจ และสำรวจประสบการณ์การเข้าสู่เส้นทางกระบวนการยุติธรรมของประชาชน ครอบคลุมถึงความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ โดยคณะผู้วิจัย ได้สรุปรายละเอียดความแตกต่างของดัชนีประเมินทั้งสองแบบ เพื่อนำมาออกแบบแนวทางการจัดทำแบบสำรวจการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่เป็นทั้งประชาชนทั่วไป และกลุ่มประชากรเปราะบาง รายละเอียด ดังตารางที่ 2.7

ตารางที่ 2.7 สรุปความแตกต่างของดัชนีประเมิน Rule of Law Index และ Justice Needs and Satisfaction Survey (JNS)

หัวข้อ	Rule of Law Index	Justice Needs and Satisfaction Survey
เป้าหมาย	ประเมิน และติดตามประสิทธิภาพของหลักนิติธรรมในภาพรวมของระบบยุติธรรมของแต่ละประเทศ	สำรวจเส้นทางการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชน เพื่อลดช่องว่างการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ และการสร้างนวัตกรรม
กลุ่มเป้าหมาย	- ประชาชนทั่วไป - ผู้เชี่ยวชาญ	- ประชาชนทั่วไป - ประชากรกลุ่มเปราะบาง - ผู้เชี่ยวชาญ
วิธีการเก็บข้อมูล	- ประชาชนทั่วไป: เป็นการสุ่มตัวอย่างจากผู้ที่อยู่ใน 3 เมืองใหญ่ของแต่ละประเทศ - ผู้เชี่ยวชาญ: รวบรวมรายชื่อมากกว่า 300 รายชื่อ จากนั้นสุ่มให้เหลือ 25 คน	เก็บข้อมูลจากการสุ่มประชากรกลุ่มตัวอย่างจากเมืองที่มีปัจจัยทางด้านสังคมประชากรที่แตกต่างกัน และคัดเลือกประชากรกลุ่มตัวอย่างโดยคณะผู้วิจัยให้มีจำนวนใกล้เคียงกัน ประมาณ 2,400 – 6,000 คน ตามสัดส่วนประชากร
ลักษณะของข้อคำถาม	- ประชาชนทั่วไป: คำถามเกี่ยวกับประสบการณ์ตรง และคำถามด้านความเข้าใจหรือความคิดเห็น (Perception)	คำถามเกี่ยวกับประสบการณ์ตรง มีทั้งคำถามปลายเปิด ปลายปิด และตัวเลือกแบบสเกล โดยสามารถปรับข้อคำถามให้สอดคล้องกับบริบทปัญหา หรือความยุติธรรมในประเทศได้

หัวข้อ	Rule of Law Index	Justice Needs and Satisfaction Survey
	- ผู้เชี่ยวชาญ: คำถามปิดด้านความเข้าใจ และคำถามจำลองสถานการณ์	
การนำผลประเมินไปใช้	ติดตามแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในแต่ละประเด็นเพื่อนำมาเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งในการออกแบบแนวทางแก้ไข หรือนโยบายด้านความยุติธรรมในภาพรวม	- ประเมินความต้องการและปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม - แก้ไขปัญหาเชิงนโยบายอย่างมีส่วนร่วม - ต่อยอดนวัตกรรมเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง
จุดแข็ง	- เห็นข้อมูลในภาพกว้าง - ดัชนีใหม่ สอดคล้องกับการใช้ชีวิตของประชาชนทั่วไป	- การศึกษาที่รอบด้าน ได้แก่ การศึกษาประสบการณ์ของผู้ใช้บริการ ซึ่งครอบคลุมประชากรกลุ่มเปราะบาง (Demand Side) และคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ/เจ้าหน้าที่ทางด้านกฎหมาย (Supply Side) - เก็บข้อมูลปฐมภูมิ ทำให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนประสบการณ์ของประชาชนในเชิงลึก - การนำเสนอข้อค้นพบในรูปแบบที่เข้าใจง่าย ต่อยอดเป็นนวัตกรรมได้
ข้อจำกัด	- การรวบรวมข้อมูลในกลุ่มเป้าหมายค่อนข้างจำกัดส่งผลให้ผลการประเมินไม่ได้สะท้อนถึงความเป็นจริงเท่าที่ควร - ส่วนใหญ่เป็นคำถามที่สอบถามความคิดเห็นส่วนตัว อาจเกิดความเอนเอียง - การประมวลผลคะแนนและให้ค่าน้ำหนักของคะแนนที่อาจไม่สมดุล - ขาดดัชนีที่สอดคล้องกับบริบทของไทย เช่น เศรษฐกิจและการกระจายรายได้	- ยังมีผลการศึกษาเพียงไม่กี่ประเทศ จึงทำให้ข้อมูลตัวอย่างที่มีอาจจะมีน้ำหนักไม่มากพอสำหรับให้เป็นวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ให้กับประเทศอื่น ๆ - ไม่มีการศึกษาแบบต่อเนื่องทุกปี ส่งผลให้มีข้อจำกัดในเรื่องของการอัปเดตข้อมูล และการเปรียบเทียบความก้าวหน้าทางด้านกระบวนการยุติธรรมของแต่ละประเทศ
โอกาส	นำไปประยุกต์ใช้จัดทำแบบสอบถามสำรวจระดับชาติ (National Survey) สำหรับกลุ่มประชาชนทั่วไป ได้แก่ กลุ่มผู้มีรายได้สูงกว่าเกณฑ์ และกลุ่มผู้มีรายได้ใกล้เคียงกับเกณฑ์	นำไปประยุกต์ใช้จัดทำแบบสอบถามสำรวจกลุ่มประชากรเปราะบาง (Vulnerable People Survey) สำหรับกลุ่มผู้มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ โดยสำรวจประชาชนที่อาศัยอยู่นอกเขตเมือง และ/หรือมีรายได้น้อย

จึงสรุปได้ว่ากรอบการประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมโดย World Justice Index (WJP) มุ่งเน้นการสำรวจในภาพใหญ่ ใช้กลุ่มประชากรทั่วไปเป็นผู้ให้การสำรวจผ่านการวัดความรู้ (Perception) ต่อกระบวนการยุติธรรมในประเทศเป็นหลัก แตกต่างจากกรอบการประเมินของ The Hague Institute for Innovation of Law (Hiil) ที่เป็นการวัดประเมินการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนที่แคบลงมากกว่า World Justice Index (WJP) โดย Hiil เน้นการสำรวจประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชนแบบเชิงลึกที่ประเมินตั้งแต่ต้นทุนที่ผู้ใช้ทั้งที่เป็นทรัพย์สิน เวลา โอกาสที่เสียไป หรือแม้กระทั่งสุขภาพจิต ครอบคลุมถึงความคาดหวัง และผลลัพธ์ที่ได้จากการเข้าสู่กระบวนการ เพื่อการยุติปัญหาทางกฎหมาย ดังนั้น คณะผู้วิจัยเห็นว่า การพิจารณานำกรอบการประเมินที่มีจุดเด่นแตกต่างกันทั้งสองแบบมาใช้ จะช่วยให้การวัดประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในบริบทของประเทศไทยมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ตามที่ได้วางแผนไว้ และช่วยให้เข้าใจเส้นทางการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชนได้อย่างชัดเจน

สรุป

จากแนวคิด นิยามเกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และความต้องการทางด้านกฎหมายของประชาชนที่ครอบคลุมหลากหลายมิติ ทั้งในเรื่องการ การเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจ และการได้รับการจัดสรรทรัพยากรทางสังคมที่เป็นธรรม ภายใต้หลักความเสมอภาค และเท่าเทียม รวมถึงมีการเชื่อมโยงประเด็นของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนในวาระของการพัฒนาในระดับสากล เช่น เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals - SDGs) ข้อที่ 16 และปรากฏอยู่ในพันธกิจหลักของประเทศสมาชิกในกลุ่ม OECD และ OGP เพื่อเป็นการรับรองว่าประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน เนื่องจากการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน ส่งผลกระทบต่อมิติอื่น ๆ ในการดำเนินชีวิตของประชาชน เช่น อาจส่งผลกระทบต่อการศึกษาเสียรายได้ ที่อยู่อาศัย ปัญหาด้านสุขภาพ หรือปัญหาการจ้างงาน โดยเฉพาะกับกลุ่มประชากรที่มีความเปราะบางในสังคมที่อาจไม่ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย

แนวทางการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน จึงไม่ได้ให้ความสำคัญแค่การเข้าถึงทนายความ หรือศาลเท่านั้น แต่มุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพของประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันทางยุติธรรมที่โปร่งใส และตรวจสอบได้ ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของหลักสากล เช่น หลักสิทธิมนุษยชน การลดความเหลื่อมล้ำ การเติบโตอย่างมีส่วนร่วม และการขจัดความยากจนที่มาจากความล้มเหลวจากการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน ในหลายประเทศ จึงเริ่มมีแนวทางที่ไขว่คว้าความรู้จากสาขาอื่น ๆ มากไปกว่าสาขานิติศาสตร์เพียงอย่างเดียวมาประยุกต์ใช้มากขึ้นเพื่อทำความเข้าใจกับปัญหาทางกฎหมายของคนในสังคม ดังนั้น การมองกระบวนการยุติธรรมผ่านความรู้และความเข้าใจของประชาชน รวมถึงออกแบบ

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่มีพื้นฐานจากปัญหา และความต้องการของประชาชนเป็นหลัก จึงอาจเป็นแนวทางที่ทำให้การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

โดยจากการศึกษาแนวคิด และการทบทวนวรรณกรรม ข้อค้นพบและงานวิจัยที่ผ่านมา คณะทำงาน ได้ศึกษากรอบเกณฑ์การประเมินมาตรฐานการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนที่เป็นสากลเพื่อนำมาวิเคราะห์ที่คัดเลือกกรอบเกณฑ์การประเมินที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาของโครงการมากที่สุด โดยกรอบเกณฑ์การประเมินที่ได้นำมาทบทวนประกอบด้วย 4 กรอบการประเมิน ได้แก่ Open Justice โดย Open Government Partnership (OGP) Legal Needs Surveys and Access to Justice โดย OECD, WJP Rule of Law Index โดย World Justice Project (WJP) และ Justice Needs and Satisfaction Survey โดย The Hague Institute for Innovation of Law (HIIL) สรุปหลักการสำคัญ ดังนี้

Open Justice โดย Open Government Partnership (OGP) ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมรัฐบาลเปิด ดังนั้น ในส่วนของการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจึงมุ่งเน้นที่การเปิดเผยข้อมูล ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 5 แนวทางหลัก ได้แก่ ประเภทของปัญหาทางกฎหมายที่ประชาชนพบบ่อยที่สุด (Legal Problems) ความรู้และความสามารถในการเข้าใจกฎหมายในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (Legal Capability) ความสามารถในการขอความช่วยเหลือทางกฎหมาย คุณภาพของความช่วยเหลือ เช่น นโยบาย และบริการที่เกี่ยวข้อง (Access to Help) ความพร้อมใช้งานและคุณภาพของกระบวนการเพื่อตอบสนองความต้องการทางกฎหมายของประชาชน (Justice Processes) และผลลัพธ์ของกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ความเป็นธรรม ต้นทุน และผลกระทบที่ตามมา (Justice Outcome) จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า เกณฑ์ประเมิน Open Justice มีหลักคำถามที่ใช้สำรวจประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมด้วยการเปิดเผยข้อมูลในทั้ง 5 ประเด็น เพื่อช่วยให้เห็นโอกาสการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายของกลุ่มเปราะบางต่าง ๆ โดยหน่วยงานภาครัฐในประเทศไทยที่ใช้กรอบการประเมินของ OGP เป็นหลัก คือ กระทรวงการคลัง

Legal Needs Surveys and Access to Justice โดย OECD เป็นการสำรวจเกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนโดยทั่วไป การสำรวจมีการเชื่อมโยงกับหลักการพัฒนามีส่วนร่วม (Inclusive Growth) โดยประเด็นที่ใช้ในการประเมิน ประกอบด้วย 6 ประเด็น ได้แก่ ทศนคติที่มีต่อความยุติธรรมของกระบวนการ (Attitudes to Processes Used) ความสามารถ หรืออำนาจทางกฎหมายของประชาชน (Capability / Empowerment) สาเหตุของปัญหาและผลจากการยุติปัญหาทางกฎหมาย (Causes and Consequences) ต้นทุนในการยุติปัญหา (Cost of Problem Resolution) และประสบการณ์ของปัญหาที่เป็นธรรม (Experience of Justiciable Problems) อย่างไรก็ตาม ในบริบทเมืองไทย เกณฑ์การประเมินนี้ยังไม่ได้ได้รับความนิยมนักในการนำมาใช้อ้างอิงเป็นกรอบในการใช้วัดประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

WJP Rule of Law Index โดย World Justice Project (WJP) ประเทศไทยให้ความสำคัญต่อดัชนีประเมินที่กำหนดโดย World Justice Project (WJP) เป็นอย่างมาก เห็นได้จากการที่หลายหน่วยงานรัฐได้ยึดเอาดัชนีนี้มาใช้เป็นยุทธศาสตร์ เช่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.) และ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เป็นต้น ดัชนีนี้มี 4 ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับการประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน ได้แก่ ตัวชี้วัดที่ 3 การเป็นรัฐบาลเปิด ตัวชี้วัดที่ 4 การได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน ตัวชี้วัดที่ 7 ความยุติธรรมทางแพ่ง และตัวชี้วัดที่ 8 ความยุติธรรมทางอาญา โดยวิธีการประเมิน ใช้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนทั่วไปเป็นหลัก ผลที่ได้จากการสำรวจ จึงเป็นลักษณะของการวัดประเมินเชิงความรู้ของประชาชนทั่วไปที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม ทำให้เกิดข้อถกเถียงที่มองว่าการวัดความรู้ของประชาชนทั่วไปโดยเฉลี่ย อาจไม่สอดคล้องกับบริบทของสถานการณ์การทำงานของรัฐและปัญหาที่เกิดขึ้นจริงที่มีความหลากหลายและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยปัจจุบัน กระทรวงยุติธรรมอยู่ระหว่างดำเนินการพัฒนาตัวชี้วัดประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยจากการใช้กรอบการประเมินดัชนี WJP โดยได้เลือกนำเอาบางตัวชี้วัดมาปรับพัฒนา ร่วมกันให้มีความสอดคล้องกับบริบทของกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย

Justice Needs and Satisfaction Survey โดย Hiil ใช้กรอบการประเมินการเข้าถึงยุติธรรมของประชาชนที่แคบลงมากกว่า WJP การสำรวจนี้ มุ่งเน้นการทำความเข้าใจ และสำรวจประสบการณ์การเข้าสู่เส้นทางกระบวนการยุติธรรมของประชาชน ครอบคลุมถึงความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ โดยการทำความเข้าใจประสบการณ์ของประชาชน ผ่านการสำรวจ 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ ประเภทของปัญหาทางกฎหมายที่พบเจอ (Legal Problems) เส้นทางหรือกระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนเลือกเพื่อแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย (The Resolutions to Achieve) วิธีการ และช่องทางขอรับความช่วยเหลือทางด้านคำแนะนำ และข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม (Legal advice and information) และประสบการณ์จากกระบวนการแก้ไขทางกฎหมาย และผลลัพธ์ของการลงมติ (The Resolution Process and Outcomes) ซึ่ง Hiil ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจเส้นทางกระบวนการยุติธรรมที่เป็นแบบทางการ และไม่เป็นทางการ (Formal and Informal Justice) โดยมีการจัดประเภทปัญหาให้มีความเหมาะสมกับบริบทที่เกิดขึ้นจริงกับประชาชน เช่น ปัญหาการจ้างงาน ปัญหาเกี่ยวกับการจราจร / ที่จอดรถ ปัญหาที่ดิน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการสำรวจด้านความช่วยเหลือ และการให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมายของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน หรือสถาบันทางสังคมที่ใกล้ชิด จนถึงสำรวจผลสำเร็จของการตัดสินใจปัญหาข้อพิพาทนั้น ๆ ของประชาชน

นอกจากการสำรวจประสบการณ์เส้นทางกระบวนการยุติธรรม Hiil ยังใช้ตัวชี้วัดหลัก 3 ด้านในการวัดความพึงพอใจและความต้องการของกระบวนการยุติธรรมของประชาชน ประกอบด้วย

- 1.) **ต้นทุนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Cost of Justice)** ต้นทุนทางการเงินที่ต้องใช้จ่ายในกระบวนการ เวลาที่ใช้ตลอดทั้งกระบวนการตั้งแต่เริ่มต้น และอารมณ์ความรู้สึกด้านลบที่เกิดขึ้นระหว่างอยู่ในกระบวนการยุติธรรม
- 2.) **คุณภาพของขั้นตอนและกระบวนการ (Quality of Procedure)** ความสามารถของประชาชนในการแสดงความเห็น การแสดงถึงความเคารพในสิทธิของประชาชนในระหว่างกระบวนการ และความชัดเจนของกระบวนการ
- 3.) **คุณภาพของผลลัพธ์การให้บริการของกระบวนการยุติธรรม (Quality of Outcome)** ประชาชนได้รับความยุติธรรม การเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น การยุติปัญหาได้อย่างแล้วสิ้น และการอธิบายผลคำตัดสินอย่างมีเหตุผล

อย่างไรก็ตาม การประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมไม่ได้ตายตัวตามหลักการ หรือกรอบเกณฑ์ข้างต้น แต่สามารถปรับเปลี่ยน ประยุกต์ เพื่อเพิ่มหรือลดตัวชี้วัดให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ และบริบทของพื้นที่นั้น ๆ ดังเช่นการประเมิน Rule of Law Index โดย World Justice Project (WJP) และ Justice Needs and Satisfaction Survey โดย The Hague Institute for Innovation of Law (Hiil) ที่ ต่างก็ประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเหมือนกัน แต่มีรูปแบบและรายละเอียดที่แตกต่างกัน โดย World Justice Index มุ่งเน้นการสำรวจในภาพใหญ่ ใช้กลุ่มประชากรทั่วไปเป็นผู้ให้การสำรวจผ่านการวัดความรู้ (Perception) ต่อกระบวนการยุติธรรมในประเทศเป็นหลัก ต่างจาก Hiil ที่สำรวจประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชนแบบเชิงลึก ที่ดูตั้งแต่ต้นทุนที่ถูกใช้ทั้งที่เป็นทรัพย์สิน หรือแม้กระทั่งสุขภาพจิต ครอบคลุมถึงความคาดหวัง และผลลัพธ์ที่ได้จากการเข้าสู่กระบวนการเพื่อการยุติปัญหาทางกฎหมาย

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัย ได้ศึกษาวิธีการสร้างความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People - Centric Justice) อันเป็นแนวคิด และวิธีการที่ปรับให้คนนอกกระบวนการยุติธรรมได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่มีประสบการณ์การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เพื่อเข้าใจความต้องการ และการเข้าถึงระบบยุติธรรมของประชาชนในปัจจุบัน ก่อนที่จะพัฒนากระบวนการเพื่อลดอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งนี้ จากการสืบค้นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม พบว่า ในประเทศที่ให้ความสำคัญกับวิธีการสร้างความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People - Centric Justice) ด้วยการสำรวจความต้องการทางกฎหมายของประชาชนในเชิงลึก เพิ่มโอกาส และช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของกระบวนการยุติธรรม สามารถลดช่องว่างในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมร่วมกับประชาชนได้

อย่างไรก็ดี ในประเทศไทย แม้ยังไม่พบการศึกษาวิจัยในลักษณะดังกล่าว แต่ก็มีข้อเสนอแนะในการพัฒนาดัชนีประเมิน และการสำรวจความต้องการทางกฎหมายที่มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายให้ครอบคลุมกลุ่มประชากรที่เคยมีประสบการณ์ในกระบวนการยุติธรรม และกลุ่มประชากรเปราะบางมากขึ้น รวมถึงมีการเริ่มพัฒนาแบบสอบถามที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหา และบริบททางสังคมของประเทศไทย เพื่อให้ได้

ข้อมูลเชิงลึกที่สะท้อนถึงปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนอยู่บ้างแล้ว จึงเป็นช่องว่างและโอกาสสำคัญสำหรับโครงการวิจัยเรื่อง แนวทางการสร้างความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People - Centric Justice) ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในประเด็นที่เกี่ยวกับความต้องการและการเข้าถึงระบบยุติธรรมของประชาชน อันจะนำไปสู่การเพิ่มโอกาสการเข้าถึงระบบยุติธรรมของประชาชนไทยอย่างเท่าเทียมและเป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นในระบบยุติธรรมของประเทศไทย

บทที่ 3

การวิเคราะห์ข้อมูลทฤษฎีภูมิเบื้องต้น

ในส่วนนี้จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลทฤษฎีภูมิที่ได้รับจากสำนักงานกองทุนยุติธรรม ประกอบกับเนื้อหาและอื่น ๆ โดยจะแบ่งการอธิบายออกเป็น 3 ส่วนได้แก่ ส่วนที่ 1 การทำความเข้าใจความต้องการและต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมของกลุ่มที่มีรายได้ที่ใกล้เคียงกับเกณฑ์ (กลุ่มที่ 1) ส่วนที่ 2 รายละเอียดเบื้องต้นเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม กฎหมายที่เกี่ยวข้อง กลุ่มผู้ใช้บริการเป้าหมาย และช่องทางการเข้าถึง และ ส่วนที่ 3 แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลทฤษฎีภูมิเบื้องต้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 การทำความเข้าใจความต้องการและต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมของกลุ่มที่มีรายได้ที่ใกล้เคียงกับเกณฑ์ (กลุ่มที่ 1)

3.1.1. สิทธิของประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

ตามหลักนิติรัฐ (Rechtsstaat หรือ Legal State) กำหนดให้รัฐต้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ทั้งยังเรียกร้องให้รัฐดำเนินการในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมขึ้นอย่างแท้จริงในสังคม (วรเจตน์, 2564) ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีความพยายามนำประเด็นเกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมไปบัญญัติลงใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด เพื่อให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกันของประชาชนในทุกมิติของสังคมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ทั้งยังเป็นการสะท้อนแนวทาง “การสร้างความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง”

สำหรับสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม เรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียม ประชาชนได้รับการคุ้มครองสิทธิดังกล่าว ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ดังนี้

มาตรา 68 วรรคหนึ่ง รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร

มาตรา 68 วรรคสาม รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหาทุนความให้

นอกจากนี้ ในหมวด 16 การปฏิรูปประเทศ ด้านกระบวนการยุติธรรม ยังบัญญัติ “ให้มีการกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่ชัดเจนเพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ล่าช้า และมีกลไกช่วยเหลือประชาชนผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ ตลอดทั้ง

การสร้างกลไกเพื่อให้มีการบังคับการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคม”

อย่างไรก็ดี จะเห็นได้ว่า การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมในประเทศไทยยังไม่ครอบคลุมประชาชนในทุกมิติของสังคมและมีช่องว่างให้สามารถพัฒนาได้อีกมาก เนื่องจากยังมีข้อจำกัดและอุปสรรคหลายประการในการเข้าถึงความยุติธรรมในสังคมไทย ในประเด็นดังกล่าว Lauren Donnison (2013) ได้นำเสนอผลการศึกษาวาด้วย “ข้อจำกัดในการเข้าถึงความยุติธรรมในประเทศไทย” (Limitations to Access to Justice in Thailand) ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง Clinical Legal Education in Thai Law Schools and Access to Justice ซึ่งมุ่งวิเคราะห์ลักษณะและผลกระทบของการศึกษากฎหมายเชิงคลินิกของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย รวมไปถึงภาพรวมของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย

ข้อจำกัดในการเข้าถึงความยุติธรรมในประเทศไทยดังกล่าว ซึ่งเชื่อว่าเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับประชาชนในการเข้าถึงความยุติธรรม มีทั้งหมด 4 ประการ ดังนี้

1. ความรู้ทางกฎหมาย ประชาชนขาดความรู้ด้านกฎหมาย โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่มีฐานะยากจน และคนที่อาศัยอยู่ในชนบท จึงอาจถูกเอารัดเอาเปรียบและไม่สามารถใช้สิทธิที่ตนเองมีได้ นอกจากนี้ ภาษากฎหมายในตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ยังมีความซับซ้อน ทำให้คนจำนวนหนึ่งไม่สามารถทำความเข้าใจได้

2. การเลือกปฏิบัติ การเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มคนชายขอบของสังคม เช่น คนที่มีฐานะยากจนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ อาจทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมในการเข้าถึงระบบกฎหมาย ยกตัวอย่างเช่น การเลือกปฏิบัติเพราะมีสถานภาพเป็นคนยากจน หรือ คนที่ไม่มีสัญชาติไทยอาจไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้ เนื่องจากคนกลุ่มนี้ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน ไม่มีเชื้อชาติหรือสัญชาติไทย หรือไม่รู้ภาษาไทย

3. การเข้าถึงบริการทางกฎหมาย สถานที่ให้บริการทางกฎหมายมักจะตั้งอยู่ในตัวเมือง ทำให้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลเข้าถึงบริการทางกฎหมายได้ยาก นอกจากนี้ บริการทางกฎหมายในประเทศไทยมีค่าใช้จ่ายสูง ส่งผลให้คนยากจนเข้าถึงบริการเหล่านี้ได้ยาก อีกทั้งยังมีคนจำนวนไม่น้อยที่รู้สึกเกรงกลัวความเป็นทางการของระบบกฎหมาย จึงรู้สึกไม่มั่นใจและไม่กล้าเข้าถึงช่องทางในกระบวนการยุติธรรม

4. บริการทางกฎหมายที่ไม่เสียค่าใช้จ่าย ในประเทศไทย บริการทางกฎหมายที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายเป็นสิ่งที่หาได้ยาก และยังมีการตั้งคำถามเกี่ยวกับคุณภาพของงานที่ปราศจากค่าตอบแทน (Pro Bono) เนื่องจากนักกฎหมายที่ให้บริการงานเหล่านี้มักมีประสบการณ์น้อย และอาจทำเพียงเพราะเป็นเงื่อนไขหนึ่งในการประกอบอาชีพอัยการหรือผู้พิพากษา

ในทำนองเดียวกัน ในปาฐกถาเรื่อง “ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมด้านกระบวนการยุติธรรม” จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย (2554, อ้างอิงใน จุฬารัตน์, 2556) ได้อธิบายสาเหตุการเข้าไม่ถึงความยุติธรรมและกระบวนการยุติธรรมไว้ ดังนี้

1. รูปแบบกลไกการให้บริการด้านความยุติธรรมของรัฐเน้นแบบแผนพิธี และมีการดำเนินขั้นตอนต่าง ๆ ตามแบบแผนของทางราชการโดยเคร่งครัด การดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีจำเป็นต้องใช้ภาษา กฎหมายโดยนักกฎหมายซึ่งมีลักษณะยากแก่การเข้าถึง คนทั่วไปจึงไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะคนยากจนส่วนใหญ่ที่ไม่รู้กฎหมาย และไม่รู้จักสิทธิของตน

2. ระบบกฎหมายไทยค่อนข้างยึดถือตัวบทกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นหลัก และยึดนิติวิธีที่เคร่งครัด จึงมีแต่ผู้ชำนาญการในวิชาชีพกฎหมายเท่านั้นที่รู้และเข้าใจกระบวนการนิติวิธี และสามารถใช้อีกภาษากฎหมายได้ดี

3. ช่องทางการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทยถูกผูกขาดอำนาจไว้ที่รัฐ กล่าวคือประชาชนสามารถเรียกร้องหาความเป็นธรรมได้ผ่านช่องทางของกระบวนการยุติธรรมหลักเท่านั้น ทั้งที่อาจมีกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternative Justice) อื่น ๆ ที่เป็นไปได้

3.1.2. ช่องทางการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

สำหรับช่องทางการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ชญานิชฐ์ พลโลก (2559) ได้ศึกษาการเข้าถึงความยุติธรรมของคนยากจนในประเทศไทย จากประชาชนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ผลการวิจัย พบว่าประชาชนกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจากช่องทางต่าง ๆ รายละเอียด ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 ร้อยละของกลุ่มคนยากจนในประเทศไทยที่เข้าถึงความยุติธรรมจากช่องทางต่าง ๆ

การได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย จาก	ร้อยละ (100)
กระทรวงยุติธรรม	47.20
สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีประจำจังหวัด (สคชจ.)	39.84
สภาทนายความ	8.12
คณะนิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัย	3.04
องค์กรวิชาชีพ เช่น เนติบัณฑิตฯ	1.77

นอกจากความช่วยเหลือทางกฎหมายจากหน่วยงานหรือองค์กรข้างต้นแล้ว ยังมีการได้รับความช่วยเหลือจากอาสาสมัครดำเนินงานยุติธรรมในพื้นที่ เช่น ยุติธรรมชุมชน และยังมี การได้รับความช่วยเหลือจาก

องค์กรพัฒนาเอกชน (Non-governmental organization หรือ NGO) ที่ให้การช่วยเหลือในพื้นที่ เช่น องค์กรเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน

จากข้อมูลข้างต้น ประกอบกับการศึกษาเพิ่มเติม คณะผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมช่องทางการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมส่วนหนึ่งที่ประชาชนกลุ่มที่มีรายได้ที่ใกล้เคียงกับเกณฑ์ (กลุ่มที่ 1) สามารถเข้าถึงได้ในทางปฏิบัติ ทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรม คลินิกกฎหมายของคณะนิติศาสตร์ และยุติธรรมทางเลือก ดังนี้

ช่องทางที่ 1 กระบวนการยุติธรรม

การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน่วยงานของรัฐครั้งใหญ่ ส่งผลกระทบต่อองค์กรศาลยุติธรรมและกระทรวงยุติธรรม กล่าวคือ ส่งผลให้ศาลยุติธรรม¹ แยกออกจากกระทรวงยุติธรรมในปี พ.ศ. 2542 (ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 275 และมาตรา 334) จนถึงปัจจุบัน

เมื่อองค์กรศาลยุติธรรมแยกออกจากกระทรวงยุติธรรมแล้ว กระทรวงยุติธรรมจึงมีโอกาสปฏิรูปโครงสร้างขององค์กร โดยจัดระเบียบหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมที่ครอบคลุมกระบวนการก่อนฟ้อง กระบวนการระหว่างฟ้อง และกระบวนการหลังฟ้องไว้ด้วยกัน กล่าวคือ ให้กระทรวงยุติธรรมเป็นศูนย์กลางการบริหารงานยุติธรรมให้มีความเชื่อมโยงกันทั้งระบบ (กิตติพงษ์, 2544, อ้างอิงใน จุฑารัตน์, 2556)

ต่อมา เพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงความยุติธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยเฉพาะสำหรับคนยากจน ในปี พ.ศ. 2549 จึงได้มีการจัดตั้ง "กองทุนยุติธรรม" ขึ้น เพื่อให้การสนับสนุนเงินค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านกฎหมาย การฟ้องร้อง การดำเนินคดี หรือการบังคับคดี การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือไม่ได้รับความเป็นธรรม ทั้งยังมีการออกระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 (สำนักงานกองทุนยุติธรรม)

อย่างไรก็ดี กองทุนยุติธรรมตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 นี้ มีงบประมาณที่จำกัดไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคลที่จะทำนิติกรรมสัญญาที่สมบูรณ์และไม่มีความคล่องตัวใน

---

¹ ศาลยุติธรรม ประกอบไปด้วย ศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์ ศาลฎีกา และศาลชำนาญพิเศษอื่น ๆ ยกตัวอย่างเช่น ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากร ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลล้มละลาย ศาลเยาวชนและครอบครัว (ไพโรจน์, 2564)

การปฏิบัติงานทำให้กองทุนไม่สามารถช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี และให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้อย่างทั่วถึง ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำของประชาชน

ดังนั้น จึงมีการยกระดับระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 ให้เป็นพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 การเพื่อให้กองทุนมีฐานะเป็นนิติบุคคล และเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี การขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย การถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน ทั้งยังทำให้กองทุนมีความคล่องตัวในการดำเนินงานมากขึ้น² พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 มีผลบังคับใช้วันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2559

สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ เกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม จะกล่าวโดยละเอียดในหัวข้อถัดไป

ช่องทางที่ 2 สำนักงานอัยการสูงสุด

สำนักงานอัยการสูงสุดเป็นส่วนราชการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มีหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาทั้งปวง ดำเนินคดีแพ่งและให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ โดยอัยการทำหน้าที่เป็นทนายของรัฐ

พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 23 กำหนดอำนาจหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุด ไว้ดังนี้

- 1.) ให้ความช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินการทางกฎหมายรวมตลอดทั้งในการคุ้มครองป้องกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน
- 2.) ให้คำปรึกษา และตรวจร่างสัญญาหรือเอกสารทางกฎหมายให้แกรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ
- 3.) ให้คำปรึกษา และตรวจร่างสัญญาหรือเอกสารทางกฎหมายให้แก่นิติบุคคลซึ่งมิใช่หน่วยงานของรัฐแต่ได้มีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้น ทั้งนี้ ตามที่เห็นสมควร
- 4.) ดำเนินการเกี่ยวกับการบังคับคดีแพ่ง หรือคดีปกครองแทนรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐ ซึ่งพนักงานอัยการได้รับดำเนินคดีให้
- 5.) ดำเนินการตามที่คณะรัฐมนตรีร้องขอ เว้นแต่การดำเนินการนั้นจะขัดต่องานในหน้าที่หรืออาจทำให้ขัดต่อความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการ
- 6.) ดำเนินการเกี่ยวกับการฝึกอบรมเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาข้าราชการฝ่ายอัยการ

---

² อ้างอิงจาก หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558

- 7.) ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐในการอำนวยความสะดวก การรักษามลประโยชน์ของรัฐ และประชาชน
- 8.) ติดต่อและประสานงานกับองค์กรหรือหน่วยงานต่างประเทศเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่ในอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการหรือสำนักงานอัยการสูงสุด
- 9.) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการหรือสำนักงานอัยการสูงสุด

ในปี พ.ศ. 2525 สำนักงานอัยการสูงสุดได้จัดตั้ง “สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (สคช.)” เพื่อทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายแก่ประชาชน ต่อมา สำหรับส่วนภูมิภาคทั่วประเทศ มีการจัดตั้ง “สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีประจำจังหวัด (สคชจ.)” ซึ่งตั้งอยู่ที่สำนักงานอัยการจังหวัดในแต่ละจังหวัด (เดิมเรียกว่า สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนประจำจังหวัด) เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ได้รับการบริการทางกฎหมายจากพนักงานอัยการโดยทั่วถึง ซึ่งเป็นการรับบริการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

ช่องทางที่ 3 สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นส่วนราชการที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล อยู่ในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี มีคณะกรรมการนโยบายตำรวจแห่งชาติ (ก.ต.ช.) ทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายการบริหารราชการตำรวจ และบริหารงานบุคคลโดยคณะกรรมการข้าราชการตำรวจ (ก.ตร.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547 ดังนี้

- 1.) รักษาความปลอดภัยสำหรับองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระบรมวงศานุวงศ์ ผู้แทนพระองค์ และพระราชอาคันตุกะ
- 2.) ดูแลควบคุมและกำกับกำกับการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจซึ่งปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
- 3.) ป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดทางอาญา
- 4.) รักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยของประชาชนและความมั่นคงของราชอาณาจักร
- 5.) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของข้าราชการตำรวจหรือสำนักงานตำรวจแห่งชาติ
- 6.) ช่วยเหลือการพัฒนาประเทศตามที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย
- 7.) ปฏิบัติการอื่นใดเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้การปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ตามข้อ 1 2 3 4 หรือ 5 เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อบุคคลได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญา สถานีตำรวจนครบาลและสถานี ตำรวจภูธรในท้องถิ่นเป็นช่องทางหลักที่ผู้เสียหายสามารถเดินเข้าไปใช้บริการเพื่อเรียกร้องความยุติธรรม ให้แก่ตนเองได้ ซึ่งเป็นการเข้าสู่การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยรัฐ

ตามขั้นตอนในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อผู้เสียหาย (หรือผู้มีอำนาจจัดการแทน ผู้เสียหาย) เข้าไปร้องทุกข์หรือกล่าวโทษแล้ว พนักงานสอบสวนจะดำเนินการสอบสวน เช่น รวบรวมหลักฐาน เรียกพยานมาให้ข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อส่งสำนวนให้พนักงานอัยการพิจารณาต่อไป ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาสำนวนแล้ว พนักงานอัยการอาจมีคำสั่งฟ้อง ไม่ฟ้อง หรือให้สอบสวนเพิ่มเติม

ช่องทางที่ 4 สภานายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์

สภานายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นนิติบุคคลซึ่งก่อตั้งตาม พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 และมีวัตถุประสงค์ตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ดังนี้

- 1.) ส่งเสริมการศึกษาและการประกอบวิชาชีพทนายความ
- 2.) ควบคุมมรรยาทของทนายความ
- 3.) ส่งเสริมความสามัคคีและผดุงเกียรติของสมาชิกสภานายความ
- 4.) ส่งเสริมและจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกสภานายความ
- 5.) ส่งเสริม ช่วยเหลือ แนะนำ เผยแพร่ และให้การศึกษแก่ประชาชนในเรื่องที่เกี่ยวกับกฎหมาย

นอกจากมีหน้าที่กำกับผู้ประกอบวิชาชีพทนายความให้ปฏิบัติงานภายใต้จริยธรรมทางวิชาชีพแล้ว สภานายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ยังทำหน้าที่ให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมายแก่บุคคลทั่วไป นิติบุคคล และหน่วยงานของรัฐ สภานายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จึงถือเป็นช่องทางหนึ่งที่ประชาชนทั่วไปสามารถ เข้าถึงความยุติธรรมได้

ช่องทางที่ 5 เนติบัณฑิตยสภา ในพระบรมราชูปถัมภ์

เนติบัณฑิตยสภา ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นนิติบุคคลซึ่งเป็นองค์การอิสระ ก่อตั้งตามพระราชบัญญัติ เนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. 2507 และมีวัตถุประสงค์ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ดังนี้

- 1.) ส่งเสริมการศึกษานิติศาสตร์และการประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย รวมทั้งจัดให้มีทุนเพื่อการนั้น
- 2.) ควบคุมมรรยาททนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ
- 3.) ส่งเสริมความสามัคคีและผดุงเกียรติของสมาชิก

ในปี พ.ศ. 2512 เนติบัณฑิตยสภา ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้จัดตั้ง สำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา (ส.ช.น.) และตามระเบียบเนติบัณฑิตยสภาว่าด้วยการจัดระเบียบสำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. 2541 กำหนดให้สำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา มีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1.) ให้คำแนะนำและปรึกษาปัญหากฎหมายแก่ประชาชนทั่วไป และให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดีแก่ประชาชนที่มีฐานะยากจนและไม่ได้รับความเป็นธรรม
- 2.) ให้การฝึกอบรมแก่นักศึกษาสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา ให้มีทักษะความรู้ความสามารถและประสบการณ์ภาคปฏิบัติในวิชาชีพกฎหมาย
- 3.) ให้นักศึกษาและผู้สำเร็จการศึกษาจากสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภาได้บำเพ็ญประโยชน์ตามอุดมคติที่ถูกต้องของนักกฎหมายอันพึงมีต่อสังคม

จะเห็นได้ว่า สำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา ทำหน้าที่ให้คำแนะนำทางด้านกฎหมายและปรึกษาปัญหากฎหมายแก่ประชาชนทั่วไป ทั้งยังให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดีแก่ประชาชนที่มีฐานะยากจนและไม่ได้รับความเป็นธรรมโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด

ช่องทางที่ 6 คณะนิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัย

คณะนิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยหลายแห่งในประเทศไทย จัดให้มีศูนย์ให้คำปรึกษาทางกฎหมายหรือคลินิกกฎหมาย เพื่อให้บริการความช่วยเหลือและคำปรึกษาทางกฎหมายแก่ประชาชนทั่วไป ทั้งอาจมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้ทางกฎหมาย เช่น การฝึกอบรมเพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจทางกฎหมายให้แก่ชุมชนและสังคม คลินิกกฎหมายของคณะนิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยจึงเป็นช่องทางการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอีกช่องทางหนึ่ง

ที่สำคัญ นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือประชาชนทั่วไปให้มีโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมแล้ว คลินิกกฎหมายเหล่านี้ยังมีความสำคัญในฐานะที่ช่วยส่งเสริม การศึกษากฎหมายเชิงคลินิก (Clinical Legal education) ซึ่งมีส่วนช่วยให้นักศึกษากฎหมายมีความตระหนักในการช่วยเหลือสังคม และเพิ่มพูนประสบการณ์ในวิชาชีพนักกฎหมาย (Donnison, 2013)

ตัวอย่างของคลินิกกฎหมายของคณะนิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัย เช่น ศูนย์กฎหมายเพื่อประชาชน คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์บริการวิชาการทางกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ คลินิกกฎหมาย สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เป็นต้น

ช่องทางที่ 7 ยุติธรรมชุมชน

ยุติธรรมชุมชน (community justice) เป็นหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternative Justice) นอกเหนือจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และหมายถึง “การป้องกันอาชญากรรมและกิจกรรมที่เกี่ยวกับความยุติธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ในความรับผิดชอบของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม หน่วยใดหน่วยหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันหรือในกิจกรรมนั้น ๆ โดยมีเป้าหมายสุดท้ายเพื่อคุณภาพชีวิตของชุมชน” (Karp and Clear, 2000, อ้างอิงใน สมชาติ, 2550)

ในบริบทของประเทศไทย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (2550) ได้ให้ความหมายของคำว่ายุติธรรมชุมชนไว้กว้างขวางกว่าความหมายข้างต้น กล่าวคือ ยุติธรรมชุมชน หมายถึง “การดำเนินกิจกรรมของชุมชนโดยชุมชน ร่วมกันเอง หรือร่วมกับภาครัฐในลักษณะของหุ้นส่วน โดยการนำทุนทางสังคมที่ดึงมาและศักยภาพของชุมชน มาใช้ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและความปลอดภัยจากอาชญากรรม ความเป็นธรรม และความสงบสุขของชุมชน”

ยุติธรรมชุมชน มีลักษณะสำคัญ คือเป็นการดำเนินการในระดับชุมชน และประชาชนในชุมชนนั้นจะ กำหนดระเบียบและกติกาในการดำเนินการร่วมกัน โดยให้สอดคล้องกับวิถีชุมชน ในปัจจุบัน แนวคิดยุติธรรมชุมชนกำลังอยู่ระหว่างการพัฒนา และมีการนำแนวคิดดังกล่าวไปดำเนินการในทางปฏิบัติ ยกตัวอย่าง “โครงการนำร่องยุติธรรมชุมชน ใน 17 จังหวัด 36 ชุมชน” ซึ่งริเริ่มโดยกระทรวงยุติธรรม นำไปสู่การจัดตั้ง ศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้นกว่า 100 แห่งทั่วประเทศ ที่สามารถดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การไกล่เกลี่ย ประนีประนอมข้อพิพาท การป้องกันอาชญากรรม และการให้โอกาสผู้กระทำความผิดและผู้ได้รับผลร้ายจากอาชญากรรม ในชุมชน (กิตติพงษ์, 2550)

เมื่อพิจารณาถึงช่องทางต่าง ๆ ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่แล้ว สำหรับโครงการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยเห็นว่าควรมุ่งเน้นไปที่การพิจารณาและวิเคราะห์ข้อมูลของกองทุนยุติธรรมเป็นหลัก ด้วยเหตุผล ดังนี้

- 1.) กองทุนยุติธรรมเป็นหนึ่งในช่องทางที่สำคัญในการเข้าถึงความช่วยเหลือด้านกระบวนการยุติธรรม อย่างเท่าเทียม (Access to Justice) ในประเทศไทย ที่มีประชาชนมาขอรับบริการด้านงานยุติธรรมเป็นจำนวนมากในแต่ละปี
- 2.) กองทุนยุติธรรมยังมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับใช้จ่ายเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี การขอลดปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย การถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน ซึ่งวัตถุประสงค์เหล่านี้ ล้วนสอดคล้องกับแนวทางการสร้างความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centric Justice) เนื่องจากเป็นการตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนในสังคมเป็นหลัก และเป็นแนวทางที่โครงการวิจัยนี้ให้ความสำคัญ

3.) เมื่อเปรียบเทียบกับช่องทางการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอื่น ๆ แล้ว ลักษณะและข้อมูลของกองทุนยุติธรรมสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ช่องทางการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอื่น ๆ ที่มีบริบทคล้ายคลึงกับกองทุนยุติธรรมได้ในอนาคต ยกตัวอย่างเช่น ช่องทางการช่วยเหลือโดยสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีประจำจังหวัด (สคชจ.) หรือ สำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายแห่งนิติบัณฑิตยสภา (ส.ช.น.) กล่าวคือ เป็นช่องทางที่มุ่งช่วยเหลือประชาชนกลุ่มที่มีรายได้ใกล้เคียงกับเกณฑ์ (กลุ่มที่ 1) ให้เข้าถึงการดำเนินกระบวนการยุติธรรมได้

ทั้งนี้ ข้อมูลของกองทุนยุติธรรมที่คณะผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์นั้น เป็นข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายกลุ่มที่ 1 คือกลุ่มที่มีรายได้ที่ใกล้เคียงกับเกณฑ์ อยู่ระหว่างกลุ่มที่จะเข้าสู่ระบบยุติธรรมได้และกลุ่มที่เข้าสู่ระบบยุติธรรมไม่ได้ ตามเกณฑ์กลางในการแบ่งกลุ่มซึ่งคำนึงถึงกลุ่มที่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมผ่านกองทุนยุติธรรมเป็นสำคัญ

3.2 รายละเอียดเบื้องต้นเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม กฎหมายที่เกี่ยวข้อง กลุ่มผู้ใช้บริการเป้าหมาย และช่องทางการเข้าถึง

3.2.1. รายละเอียดเบื้องต้นเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม

กองทุนยุติธรรมเป็นกองทุนในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม มีฐานะเป็นนิติบุคคล และมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับใช้จ่ายเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี การขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย การอุทธรณ์คดีสิทธิมนุษยชน และการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558

นอกจากนี้ มาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้จัดตั้ง “สำนักงานกองทุนยุติธรรม” ขึ้นในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานธุรการให้กับกองทุน คณะกรรมการคณะอนุกรรมการ คณะทำงาน หรือบุคคลที่คณะกรรมการแต่งตั้งตามพระราชบัญญัตินี้ รวมทั้งให้มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

- 1.) รับคำขอรับความช่วยเหลือตามพระราชบัญญัตินี้
- 2.) เสนอความเห็นประกอบคำขอตามข้อที่ 1 เพื่อเสนอให้คณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้องพิจารณา
- 3.) ประสานงานและร่วมมือกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานเอกชนในการดำเนินงานของกองทุน
- 4.) รับเงิน จ่ายเงิน และเก็บรักษาเงินของกองทุนตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

- 5.) พัฒนาระบบ รูปแบบ วิธีการ และการให้บริการของกองทุน เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของกองทุน
- 6.) เก็บ รวบรวม วิเคราะห์ และวิจัยข้อมูลเกี่ยวกับการสนับสนุนการดำเนินงานของกองทุน
- 7.) ปฏิบัติการอื่นหรือกระทำกิจการตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ

3.2.2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกองทุนยุติธรรม

กองทุนยุติธรรม มีกฎหมายหรือระเบียบสำคัญที่เกี่ยวข้องโดยตรง ดังนี้

- 1.) พระราชบัญญัติ ได้แก่ พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558
- 2.) ระเบียบ ได้แก่
  - ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. 2559³
  - ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. 2559⁴
  - ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2559⁵
  - ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอรับความช่วยเหลือและการให้การสนับสนุนการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน พ.ศ. 2559
  - ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยการรับเงิน การจ่ายเงิน และการเก็บรักษาเงิน ของกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2559

---

³ แก้ไขเพิ่มเติมโดย ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2563

⁴ แก้ไขเพิ่มเติมโดย ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2563

⁵ แก้ไขเพิ่มเติมโดย ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2564

3.2.3 ภารกิจของกองทุนยุติธรรมและกลุ่มผู้ใช้บริการเป้าหมาย

ตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 ประกอบกับระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ว่า กองทุนยุติธรรมมีภารกิจหลักในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้

- 1.) ช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี เช่น ค่าทนายความ ค่าธรรมเนียมศาล ค่าตรวจพิสูจน์หลักฐานในการดำเนินคดี
- 2.) ขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย
- 3.) ช่วยเหลือประชาชนผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน
- 4.) สนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน

1. การช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี

กองทุนยุติธรรม เป็นแหล่งเงินทุนสำหรับใช้จ่ายเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี ผู้ขอความช่วยเหลือในกรณีดังกล่าว อาจเป็นโจทก์ที่ต้องการยื่นคำร้อง ฟ้องร้อง หรือบังคับคดี หรืออาจเป็นจำเลยที่ต้องการต่อสู้คดีหรือดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. 2559 ดังนี้

ข้อ 9 ผู้ขอรับความช่วยเหลือในการดำเนินคดีจากกองทุน อาจขอรับความช่วยเหลือได้ในกรณี ดังนี้

- 1.) ค่าจ้างทนายความ
- 2.) ค่าที่ปรึกษาหรือผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายในการดำเนินคดี หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
- 3.) ค่าค่าธรรมเนียม
- 4.) ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดี เช่น ค่าตรวจพิสูจน์ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ค่าใช้จ่ายในการจัดเตรียมเอกสาร ค่าใช้จ่ายในการสอบแนวเขตรังวัดที่ดิน ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ หรือทางดาวเทียม การอ่าน แปล ตีความ หรือวิเคราะห์ภาพถ่าย
- 5.) ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดี ตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และอัตราการให้ความช่วยเหลือข้างต้นให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการกำหนด

ภาพที่ 3.1 สื่อประชาสัมพันธ์ ด้านการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี โดยกองทุนยุติธรรม

กองทุนยุติธรรมให้ความช่วยเหลือ

ไม่มีเงินจ้างทนาย...ไม่มีเงินขึ้นศาล

การช่วยเหลือในการดำเนินคดี

- ▶ ค่าทนาย
- ▶ ค่าที่ปรึกษากฎหมาย
- ▶ ค่าธรรมเนียมศาล
- ▶ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ

ใครมีสิทธิขอความช่วยเหลือ?

- ▶ โจรภัย ต้องการยื่นคำร้องฟ้องร้อง หรือบังคับคดี
- ▶ จำเลย ต้องการต่อสู้คดี หรือดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง

เกณฑ์การพิจารณา

- ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน
- ฐานะทางการเงิน
- โอกาสที่จะได้รับความช่วยเหลือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่นๆ

ฐานของผู้รับความช่วยเหลือ

- รายได้หรือความสามารถทางเศรษฐกิจ
- ภาระค่าใช้จ่ายตามปกติอันสมควร
- ภาระหนี้สินที่ไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรม

ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือ ได้ที่
อาคารกระทรวงยุติธรรม ชั้น 1
(ศูนย์บริการร่วมกระทรวงยุติธรรม)
ถนนแจ้งวัฒนะ เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร
หรือ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดทั่วประเทศ

สายด่วน โทร. 1111 กด 77 | กองทุนยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม | jfo.moj.go.th

(ที่มา: จากเฟซบุ๊กกองทุนยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 6 มกราคม 2565)

นอกจากนี้ ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมดังกล่าว ยังกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาให้ความช่วยเหลือ และหลักเกณฑ์การพิจารณาฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน โดยมีหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ข้อ 10 การพิจารณาให้ความช่วยเหลือ คณะอนุกรรมการต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ ดังนี้

- 1.) พฤติกรรมและข้อเท็จจริง ของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน
- 2.) ฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน
- 3.) โอกาสที่ผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนจะได้รับความช่วยเหลือ หรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่น

ข้อ 12 การพิจารณาฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน ตามข้อ 10 (2) อาจคำนึงถึง

- 1.) รายได้ หรือความสามารถทางเศรษฐกิจของผู้ขอรับความช่วยเหลือ
- 2.) ภาระค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพตามปกติอันควรแก่ฐานะานุรูป
- 3.) ภาระหนี้สินของผู้ขอรับความช่วยเหลือ ที่ไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรมเป็นสำคัญ

เจ้าหน้าที่อาจสอบถามหรือให้แสดงหลักฐานต่าง ๆ หรือจะแสดงภาระหนี้สิน หรือมีการจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการพิจารณาให้ความช่วยเหลือหากมีพฤติการณ์น่าสงสัยเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ขอรับความช่วยเหลือ

2. การขอลดหย่อนชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย

ตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอลดหย่อนชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. 2559 กองทุนยุติธรรมเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับใช้จ่ายเกี่ยวกับการขอลดหย่อนชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยผู้มีสิทธิขอรับความช่วยเหลือ คือผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้ถูกคุมขังหรือจะถูกคุมขังในคดีอาญา หรือกรณีอื่นใด และผู้ขอรับความช่วยเหลือในการขอลดหย่อนชั่วคราว อาจขอรับความช่วยเหลือในการขอลดหย่อนชั่วคราวในชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล หรือหน่วยงานใดที่มีอำนาจควบคุมหรือคุมขังบุคคลตามกฎหมาย

ภาพที่ 3.2 สื่อประชาสัมพันธ์ ด้านขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยกองทุนยุติธรรม

**“ไม่มีเงินประกันตัว”
กองทุนยุติธรรมช่วยได้**

ใครมีสิทธิ์ขอประกันตัว?
ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกคุมขังหรือจะถูกคุมขังในคดีอาญา หรือกรณีอื่นๆ

- ชั้นพนักงานสอบสวน
- ชั้นพนักงานอัยการ
- ชั้นศาล

เกณฑ์การพิจารณาให้ความช่วยเหลือ

1. ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ไม่มีพฤติการณ์หลบหนี
2. ไม่ยุ่งกับพยานหลักฐานหรือก่อเหตุอันตราย
3. ลักษณะการกระทำผิดไม่ร้ายแรงหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อย
4. สาเหตุหรือพฤติกรรมน่าเชื่อว่าไม่ได้กระทำความผิด
5. ประวัติการกระทำผิด นิสัย ความประพฤติและฐานะ
6. ความคิดเห็นของผู้เสียหายหรือเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้อง

สามารถยื่นคำขอรับความช่วยเหลือได้ที่
อาคารกระทรวงยุติธรรม ชั้น 1
(ศูนย์บริการร่วมกระทรวงยุติธรรม)
ถนนแจ้งวัฒนะ เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร
หรือ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดทั่วประเทศ

สายด่วน โทร. 1111 กด 77 | กองทุนยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม | www.jfo.moj.go.th

(ที่มา: จากเฟซบุ๊กกองทุนยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 30 สิงหาคม 2564)

นอกจากนี้ ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมดังกล่าว ยังกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาให้ความช่วยเหลือ ดังนี้

ข้อ 10 การพิจารณาให้ความช่วยเหลือ คณะอนุกรรมการต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ ดังนี้

- 1.) ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีพฤติการณ์จะหลบหนี
- 2.) ไม่ไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือไม่ไปก่อเหตุอันตรายประการใด

ข้อ 11 การพิจารณาตามข้อ 10 ควรคำนึงถึงหลักเกณฑ์ ดังนี้

- 1.) ลักษณะการกระทำความผิดที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือความมั่นคงของประเทศ หรือการกระทำที่มีผลกระทบต่อประชาชนที่ทำให้ประชาชนได้รับความเสียหายหรือความเชื่อมั่นของกระบวนการยุติธรรม
- 2.) สาเหตุหรือพฤติการณ์น่าเชื่อว่ามีได้กระทำความผิด
- 3.) ฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือ
- 4.) ประวัติการกระทำความผิด นิสัย ความประพฤติ และข้อเท็จจริงอื่นที่เกี่ยวข้อง
- 5.) ความคิดเห็นของผู้เสียหาย หรือเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้อง หากมีการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย

3. ช่วยเหลือประชาชนผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน

กองทุนยุติธรรมเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับใช้จ่ายเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2559 ได้ให้ความหมายของคำว่า “การละเมิดสิทธิมนุษยชน” ไว้ว่า หมายถึง “การทำให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือเสรีภาพ ในราชอาณาจักรไม่ว่าจะเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลใด หรือกรณีอื่นที่คณะกรรมการเห็นสมควร”

นอกจากนี้ ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมดังกล่าว ได้กำหนดหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือ และหลักเกณฑ์การพิจารณาให้ความช่วยเหลือ ไว้ดังนี้

ข้อ 9 ผู้ขอรับความช่วยเหลือจากการกระทำในกรณีดังนี้ เป็นผู้มิสิทธิขอรับความช่วยเหลือ

- 1.) เป็นผู้เสียหายจากการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย
- 2.) เป็นจำเลยที่ถูกคุมขังตามคำพิพากษาเกินกำหนด
- 3.) เป็นจำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา และถูกคุมขังในระหว่างสอบสวน
- 4.) การละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณีอื่นใดตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร

ข้อ 10 ผู้ขอรับความช่วยเหลือ อาจได้รับเงินช่วยเหลือเพื่อความเสียหายที่ตนได้รับ ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ดังนี้

- 1.) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล
- 2.) ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ
- 3.) ค่าขาดประโยชน์ที่ทำได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบกิจการได้ตามปกติ
- 4.) เงินช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ในกรณีที่ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนถึงแก่ความตาย
- 5.) เงินช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายอื่นตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร

หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และอัตราการให้ความช่วยเหลือข้างต้นให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการกำหนด

ข้อ 11 การพิจารณาให้ความช่วยเหลือ คณะอนุกรรมการต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ ดังนี้

- 1.) พฤติกรรม และข้อเท็จจริงของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน
- 2.) ฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน
- 3.) โอกาสที่ผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนจะได้รับความช่วยเหลือ หรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่น

4. สนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน

กองทุนยุติธรรมเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับใช้จ่ายเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนในการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยผู้เสนอโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน อาจเป็นบุคคลธรรมดา คณะบุคคล นิติบุคคล องค์กรเอกชน หน่วยงานของรัฐ หรือสถานศึกษา

ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอรับความช่วยเหลือและการให้การสนับสนุนการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน พ.ศ. 2559 ได้กำหนดลักษณะของการจัดโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน และหลักเกณฑ์การพิจารณาให้การสนับสนุน ดังนี้

ข้อ 8 ผู้เสนอโครงการอาจขอรับความช่วยเหลือในการจัดโครงการได้ ดังนี้

- 1.) ค่าใช้จ่ายโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน
- 2.) ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร

ข้อ 10 โครงการที่ขอรับความช่วยเหลือ ได้แก่ โครงการที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

- 1.) โครงการเผยแพร่หรือการอบรมความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน เพื่อประโยชน์ในการป้องกันอาชญากรรม การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม
- 2.) โครงการที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน เกี่ยวกับการส่งเสริมสิทธิและหน้าที่ แก้ไขปัญหาเรื่องการละเมิดสิทธิเสรีภาพ และสิทธิมนุษยชน
- 3.) โครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนที่เป็นนวัตกรรมใหม่
- 4.) โครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนอื่น ที่คณะกรรมการเห็นสมควร

ข้อ 11 การพิจารณาให้การสนับสนุน คณะอนุกรรมการต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ ดังนี้

- 1.) ตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการและมีลักษณะของโครงการตามข้อ 10
- 2.) ต้องไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น หรือได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นแล้วแต่งบประมาณยังไม่เพียงพอ
- 3.) ความรู้ทางกฎหมายที่กลุ่มเป้าหมายควรได้รับโดยวิเคราะห์จากความจำเป็นและสภาพปัญหาในพื้นที่

เจ้าหน้าที่อาจสอบถามหรือให้แสดงหลักฐานต่าง ๆ หรือมีการจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการพิจารณาให้การสนับสนุน หากมีพฤติการณ์น่าสงสัยเกี่ยวกับข้อเท็จจริงของผู้เสนอโครงการ

3.2.4 ช่องทางการเข้าถึงกองทุนยุติธรรม

ประชาชนที่ต้องการเข้ารับบริการของกองทุนยุติธรรม สามารถติดต่อได้ทางช่องทางการขอรับบริการ ดังนี้

- 1.) ศูนย์ยุติธรรมสร้างสุข (ศูนย์บริการร่วม) ชั้น 1 อาคารกระทรวงยุติธรรม ถนนแจ้งวัฒนะ เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร
- 2.) สำนักงานยุติธรรมจังหวัด ทั่วประเทศ
- 3.) เว็บไซต์สำนักงานกองทุนยุติธรรม www.jfo.moj.go.th
- 4.) โมบายล์แอปพลิเคชัน (Mobile Application) “Justice Care ยุติธรรมใส่ใจ”
- 5.) เพจเฟซบุ๊ก (Facebook Pages) กองทุนยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม
- 6.) สายด่วน โทร. 1111 กด 77

3.3 แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิเบื้องต้น

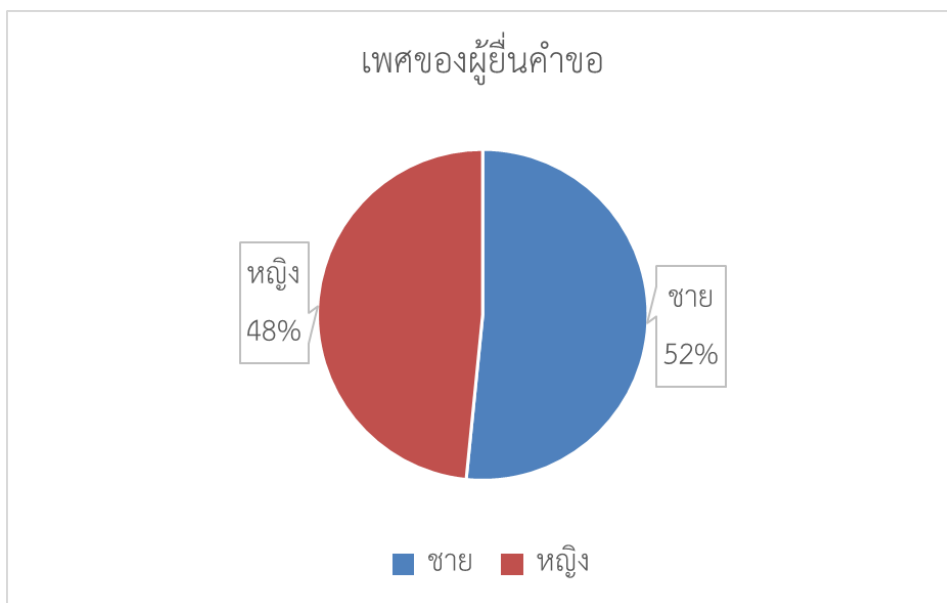
คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในระดับของผู้ที่เข้าถึงความช่วยเหลือ และระดับของกรณีของความช่วยเหลือเพื่อให้สามารถเห็นถึงลักษณะที่เด่นชัด (Outstanding Characteristics) ของการเข้าถึงความยุติธรรมผ่านข้อมูลดังกล่าว

3.3.1 ระบุลักษณะคนที่เข้าถึงในเชิงประชากร (Demographic) เพื่อเข้าใจกลุ่มคน

ในส่วนของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของคนทั่วไปที่เข้าถึงผ่านสำนักงานกองทุนยุติธรรม พิจารณาผ่านคุณลักษณะทางประชากรของผู้ที่เข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เพื่ออธิบายโครงสร้างทางประชากรสามารถอธิบายได้ ดังนี้

เพศ

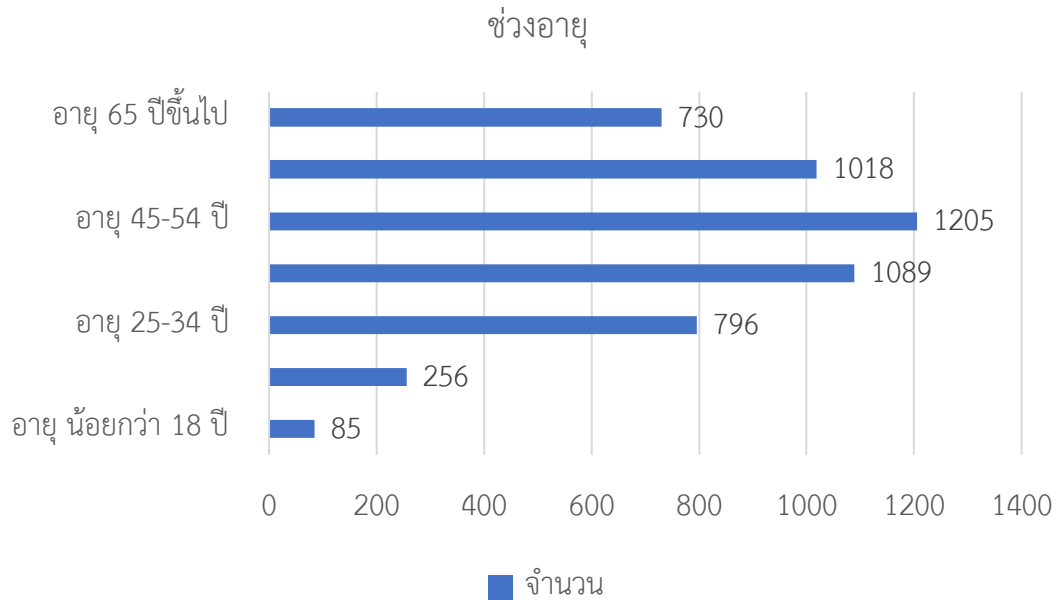
ภาพที่ 3.3 แผนภูมิแสดงสถิติด้าน “เพศ” ของผู้ยื่นคำขอ

จากข้อมูลของสำนักงานกองทุนยุติธรรมพบว่า สัดส่วนเพศชายและหญิงมีสัดส่วนที่ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยเพศชายมีสัดส่วนร้อยละ 51.6 ในขณะที่เพศหญิงมีสัดส่วนร้อยละ 48.4 ซึ่งสะท้อนได้ว่าประชาชนไม่ว่าจะเป็นเพศใดสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ไม่แตกต่างกัน ซึ่งอัตราส่วนดังกล่าวนี้สอดคล้องกับอัตราส่วนของหญิงและชายในระดับประชากรตามข้อมูลทะเบียนราษฎรปี พ.ศ. 2563 (อัตราส่วนหญิง-ชาย เป็น 49.6 : 50.4)

อายุ

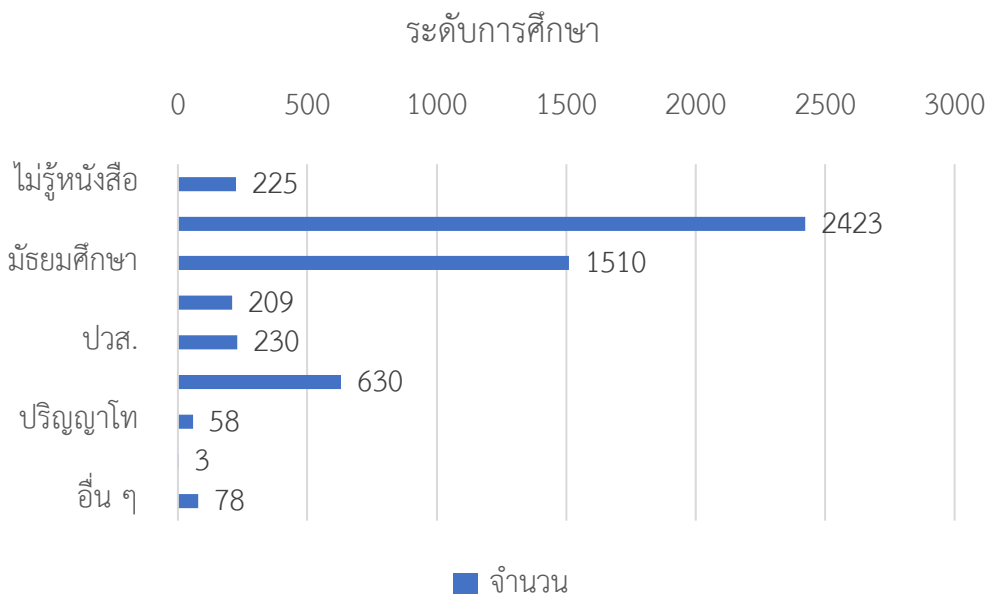
ภาพที่ 3.4 แผนภูมิแสดงสถิติด้าน “อายุ” ของผู้ยื่นคำขอ

จากข้อมูลของสำนักงานกองทุนยุติธรรม เมื่อจำแนกอายุออกเป็น 7 ช่วง โดยเริ่มตั้งแต่ช่วงอายุน้อยกว่า 18 ปี ไปจนถึงอายุ 65 ปีขึ้นไป พบว่ามีการกระจายตัวของอายุผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือ โดยกลุ่มอายุ 45-54 ปี เป็นกลุ่มที่ได้รับความช่วยเหลือมากที่สุด (ร้อยละ 23.3) รองลงมาคือช่วงอายุ 35-44 ปี (ร้อยละ 21.0) และช่วงอายุ 55-64 ปี (ร้อยละ 19.7) ตามลำดับ ทั้งนี้พบว่าผู้สูงอายุ (อายุมากกว่า 65 ปีขึ้นไป) ยังมีสัดส่วนค่อนข้างสูง (ร้อยละ 14.1) สะท้อนได้ว่าการได้รับความช่วยเหลือยังเปิดกว้างสำหรับคนทุกวัย ไม่ใช่เฉพาะคนในช่วงวัยทำงานเท่านั้น ยังรวมถึงผู้สูงอายุและผู้เยาว์ด้วยเช่นเดียวกัน

ระดับการศึกษา

ภาพที่ 3.5 แผนภูมิแสดงสถิติด้าน “ระดับการศึกษา” ของผู้ยื่นคำขอ

จากข้อมูลของสำนักงานกองทุนยุติธรรม เมื่อพิจารณาระดับการศึกษาของผู้ที่เข้ารับการช่วยเหลือพบว่า โดยส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาที่ไม่สูงมากนัก ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงสุดอยู่ในชั้นประถมศึกษา มีสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 45.2) รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 28.1) ในขณะที่ผู้ที่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไปมีเพียงร้อยละ 12.9 เท่านั้น สะท้อนได้ว่าการให้ความช่วยเหลือด้านกระบวนการยุติธรรมของสำนักงานกองทุนยุติธรรม เปิดกว้างให้สำหรับผู้ที่มีการศึกษาทุกระดับชั้น แต่โดยส่วนใหญ่แล้วผู้ที่เข้ามาขอรับความช่วยเหลือจะเป็นผู้ที่มีการศึกษาไม่สูงมากนัก

อาชีพ

ตารางที่ 3.2 สถิติด้าน “อาชีพ” ของผู้ยื่นคำขอ

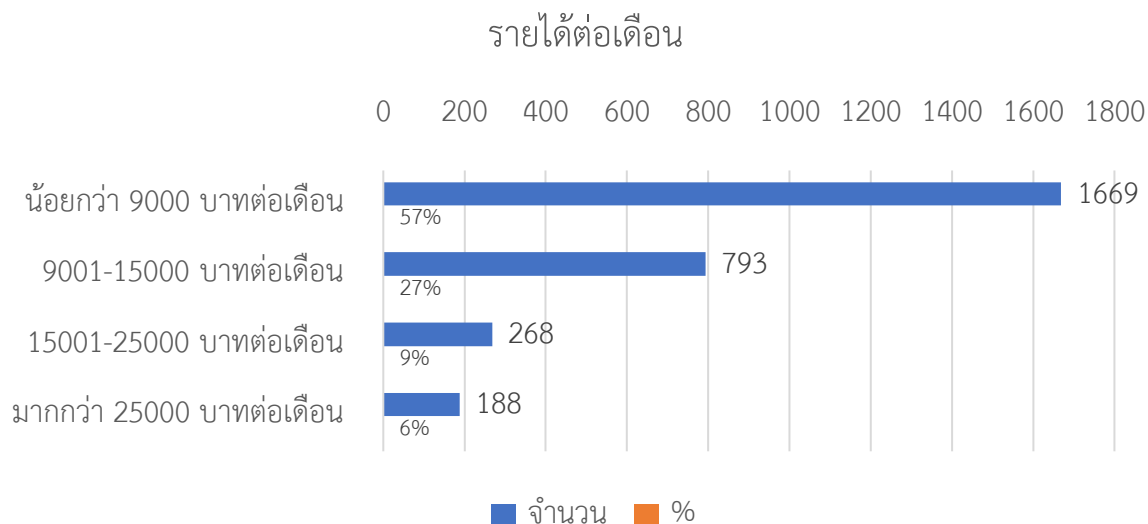
อาชีพ	จำนวน	สัดส่วน
ผู้ใช้แรงงาน	946	32.1%
เกษตรกร ประมง	677	23.0%
ผู้ประกอบการวิชาชีพต่าง ๆ	462	15.7%
ค้าขาย	431	14.6%
ลูกจ้าง/พนักงานในหน่วยงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ	195	6.6%
ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	78	2.6%

อาชีพ	จำนวน	สัดส่วน
ช่างเทคนิค	71	2.4%
ผู้ประกอบการ/นักธุรกิจ	45	1.5%
ว่างงาน	26	0.9%
ชรา เกษียณ พิการ	7	0.2%
ทหาร	4	0.1%
ผู้ต้องขังชาย	3	0.1%
ผู้ต้องขังหญิง	1	0.0%
นักเรียน/นักศึกษา	3	0.1%
รวม	2949	100%

จากข้อมูลของสำนักงานกองทุนยุติธรรม มีการระบุอาชีพของผู้เข้ารับความช่วยเหลือ โดยจากทั้งหมด 5,563 คน มีผู้ระบุอาชีพจำนวน 2,949 คน (ร้อยละ 53) ในจำนวนนี้มีอาชีพที่แตกต่างกันหลายอาชีพ รายละเอียด ดังตารางที่ 3.2 โดยกลุ่มผู้ใช้แรงงานมีสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 32.1) รองลงมาคืออาชีพเกษตรกร และประมง (ร้อยละ 23.0) และผู้ประกอบการวิชาชีพด้านต่าง ๆ (ร้อยละ 15.7) ตามลำดับ ทั้งนี้ จากข้อมูลอาชีพพบว่า มีผู้ว่างงาน ผู้พิการ และผู้ต้องขังอยู่ด้วยจำนวนหนึ่ง แสดงถึงการที่กระบวนการยุติธรรมเปิดให้สำหรับบุคคลในทุกอาชีพเข้ามาขอรับความช่วยเหลือได้ สัดส่วนของอาชีพมีความกระจุกตัวอยู่ในผู้ใช้แรงงานและเกษตรกรซึ่งเป็นอาชีพโดยส่วนใหญ่ของประชากรไทย

ระดับรายได้

ภาพที่ 3.6 แผนภูมิแสดงสถิติด้าน “รายได้” ของผู้ยื่นคำขอ

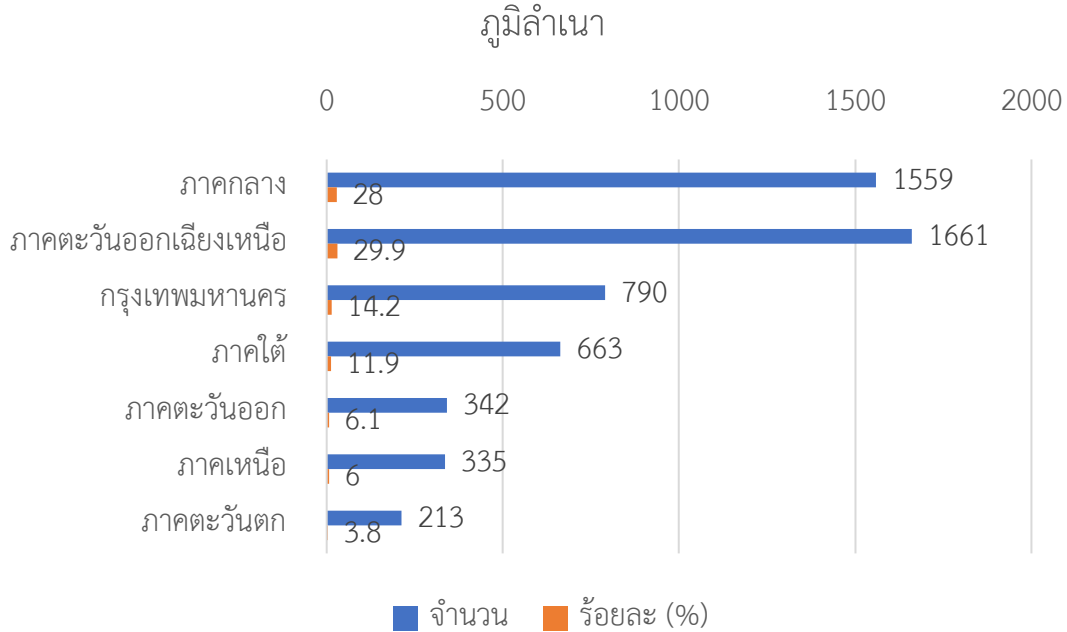

จำนวน	Minimum	Maximum	Mean	SD
2,918	25	1,065,580	12,731.57	37,922

จากข้อมูลของสำนักงานกองทุนยุติธรรม มีผู้ระบุรายได้มีรูปแบบที่แตกต่างกัน ทั้งรายได้ต่อวัน ต่อเดือน และต่อปี เมื่อทำการปรับข้อมูลให้รายได้อยู่ในรูปของ (ต่อเดือน) จากจำนวน 2,918 คน พบว่า รายได้เฉลี่ยเท่ากับ 12,731.57 บาทต่อเดือน ต่ำที่สุด 25 บาท และสูงที่สุด 1 ล้านบาทต่อเดือน ซึ่งกลุ่มที่มี รายได้น้อยกว่า 9,000 บาทต่อเดือนมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 57 ในขณะที่ผู้มีรายได้มากกว่า 25,000 บาท ต่อเดือนมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 6 เท่านั้น ดังนั้น จากข้อมูลสามารถบอกได้ว่าการให้ความช่วยเหลือของ สำนักงานกองทุนยุติธรรมและผู้ที่มาขอรับความช่วยเหลือ เน้นไปที่กลุ่มมีรายได้น้อยเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ผู้ที่มีรายได้สูงก็สามารถเข้ามารับความช่วยเหลือผ่านกองทุนยุติธรรมได้เช่นเดียวกัน

ภูมิลำเนา

ภาพที่ 3.7 แผนภูมิแสดงสถิติด้าน “ภูมิลำเนา” ของผู้ยื่นคำขอ

จากข้อมูลของสำนักงานกองทุนยุติธรรม ภูมิลำเนาของผู้เข้ารับความช่วยเหลือมาจากในทั่วทุกภาคของประเทศไทย โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 29.9) รองลงมาคือภาคกลาง (ร้อยละ 28) และภาคใต้ (ร้อยละ 11.9) ตามลำดับ ในขณะที่กรุงเทพมหานคร มีสัดส่วนร้อยละ 14.2

โดยสรุปแล้วจากคุณลักษณะทางประชากรของผู้ได้รับความช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็น เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ หรือภูมิลำเนา มีความหลากหลายและไม่ได้กระจุกเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ทั้งนี้ การกระจุกตัวของปัจจัยหนึ่งๆ นั้นค่อนข้างสมเหตุสมผล เช่น ผู้ที่เข้ารับความช่วยเหลือส่วนใหญ่จะเป็นคนในวัยทำงาน มีการศึกษาไม่สูงมากนัก มีอาชีพส่วนใหญ่คือผู้ใช้แรงงานกับเกษตรกร ซึ่งเป็นอาชีพโดยส่วนใหญ่ของประชากรไทย อีกทั้งรายได้ของผู้ได้รับความช่วยเหลือก็มักจะเป็นกลุ่มที่มีรายได้น้อย ดังนั้น ในเบื้องต้นสามารถบอกได้ว่า ผู้ที่มีข้อจำกัดในทางเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ แต่ทว่าเรื่องที่เข้ารับความช่วยเหลืออาจแตกต่างกันออกไป พิจารณาได้ในลำดับถัดไป

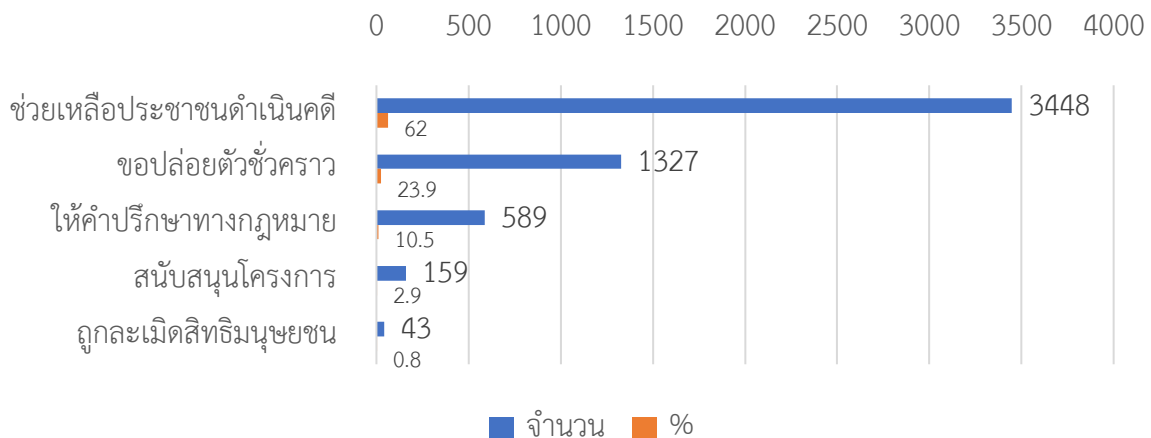
ประเภทของคำขอ

สำนักงานกองทุนยุติธรรมได้มีการจัดทำระบบการรับเรื่องคำขอ โดยแบ่งประเภทของคำขอออกเป็น 5 ประเภทได้แก่

- 1.) กรณีการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี
- 2.) กรณีการขอลดโทษชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย
- 3.) กรณีการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน
- 4.) กรณีการสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน
- 5.) ให้คำปรึกษาทางกฎหมาย

โดยที่สัดส่วนของแต่ละประเภทแสดงได้ดังแผนภูมิในภาพที่ 3.9

ภาพที่ 3.9 แผนภูมิแสดงสถิติการขอความช่วยเหลือของประชาชนแบ่งตามประเภทของคำขอ

จากข้อมูลของสำนักงานกองทุนยุติธรรม ประเภทของคำขอที่มีคนเข้ามาขอมากที่สุด คือกรณีการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี มีจำนวนทั้งสิ้น 3448 คำขอ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 62.0 รองลงมา คือกรณีการขอลดโทษชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย มีจำนวนทั้งสิ้น 1327 คำขอ คิดเป็นร้อยละ 23.9 อันดับที่ 3 คือการให้คำปรึกษาทางกฎหมาย มีจำนวนทั้งสิ้น 589 คำขอ คิดเป็นร้อยละ 10.5 ส่วนที่เหลือจำนวน 202 คำขอเป็น กรณีการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และ กรณีการสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน

สัดส่วนของคำขอของแต่ละสำนักงานพื้นที่

สำนักงานกองทุนยุติธรรมมีหน่วยงานพื้นที่กระจายออกไปแต่ละจังหวัด โดยคำขอของแต่ละหน่วยงานที่ได้รับมีแตกต่างกันรายละเอียด ดังตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 สถิติจำนวนคำขอแบ่งตามหน่วยงานของกองทุนยุติธรรม

หน่วยงาน	จำนวนคำขอ	สัดส่วน
สำนักงานกองทุนยุติธรรม	788	14.2
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดกำแพงเพชร	296	5.3
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์	196	3.5
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่	165	3.0
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดอุบลราชธานี	145	2.6
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	144	2.6
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครราชสีมา	132	2.4
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดชัยภูมิ	128	2.3
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเพชรบุรี	122	2.2
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครสวรรค์	120	2.2
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดอื่น ๆ	3327	59.8
รวม	5563	100.0

จากข้อมูลคำขอทั้งหมดของสำนักงานกองทุน โดยส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 14.2 จะเป็นคำขอของสำนักงานกองทุนยุติธรรม จำนวนทั้งสิ้น 788 คำขอ ในส่วนของหน่วยงานพื้นที่พบว่า จังหวัด กำแพงเพชร (ร้อยละ 5.3) กาฬสินธุ์ (ร้อยละ 3.5) เชียงใหม่ (ร้อยละ 3.0) และอุบลราชธานี (ร้อยละ 2.6) เป็นหน่วยงานพื้นที่ที่มีคำขอมากที่สุด แต่เมื่อพิจารณาถึงจำนวนคำขอแล้วพบว่าไม่ได้แตกต่างกันมากนักก็อยู่ในระหว่าง 100-200 คำขอ มีเพียงจังหวัดกำแพงเพชรที่มีคำขอมากกว่าที่อื่นอยู่ที่ 296 คำขอ

ดังนั้นอาจสะท้อนได้ว่าหน่วยงานพื้นที่แต่ละแห่งมีจำนวนคำขอที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสถานการณ์คำขอที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น ๆ และความสะดวกของผู้เข้ารับคำขอที่จะยื่นเรื่องกับหน่วยงานที่สะดวกมากที่สุด

ช่องทางการเข้าถึงบริการ

ตารางที่ 3.4 สถิติช่องทางการเข้าถึงบริการของประชาชน

ช่องทาง	จำนวน	สัดส่วน
มาพบด้วยตนเอง	4899	88.1
สื่อออนไลน์	159	2.9
สำนักงานยุติธรรมจังหวัด	156	2.8
เชื่อมโยงระบบ MSC	102	1.8
จดหมาย	97	1.7
ราชทัณฑ์	80	1.4
ศูนย์ยุติธรรมชุมชน	38	0.7
โทรศัพท์	18	0.3
คลินิกยุติธรรมเคลื่อนที่	7	0.1
อื่น ๆ	5	0.1
ศูนย์บริการข้อมูลภาครัฐเพื่อประชาชน สำนักงานกฤษฎีกา (1111)	1	0
Mobile Application	1	0

จากข้อมูลของสำนักงานกองทุนยุติธรรม ค่าขอจะถูกรับผ่านช่องทางการเข้าบริการต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 88.1 เป็นการมาพบด้วยตนเองของประชาชน มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เข้าถึงผ่านสื่อออนไลน์ และช่องทางอื่น ๆ จากการพิจารณาแล้วน่าจะมาจากการบันทึกข้อมูลของเจ้าหน้าที่ โดยมีช่องทาง “มาพบด้วยตนเอง” เป็นค่าเริ่มต้นของการบันทึก ดังนั้น แม้ว่าจะติดต่อหรือเข้าถึงกองทุนยุติธรรมผ่านช่องทางใด ๆ เมื่อนำข้อมูลเข้าระบบอาจไม่ได้เลือกช่องทาง ทำให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไปตกอยู่ในการมาพบด้วยตนเอง

จำนวนเงินที่ขอความช่วยเหลือ และจำนวนเงินที่อนุมัติ

ในการขอความช่วยเหลือแต่ละครั้ง ประชาชนจะมีการให้ระบุจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือ (Request Amount) และเมื่อเจ้าหน้าที่พิจารณาแล้วจะได้เป็นจำนวนเงินที่อนุมัติ (Approve Amount) ซึ่งในแต่ละกรณีนั้น จำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือกับจำนวนเงินที่อนุมัติอาจเท่ากันหรือแตกต่างกันก็ได้ หลังจากที่พิจารณาข้อมูลคำขอทั้งหมดรายละเอียด ดังตารางที่ 3.5

เพื่อทำคำร้องขอให้ปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยชั่วคราว และสำนวนที่พบได้มากรองลงมาคือการผิดสัญญาในคดีแพ่ง เช่น สัญญากู้ยืม สัญญาค้ำประกัน ไม่ชำระค่าจ้าง ฯลฯ ในลักษณะการฟ้องบังคับให้ปฏิบัติตามสัญญา

ภาพที่ 3.11 ความถี่ของคำในชื่อเรื่องสำนวนคดีที่พบในกลุ่มผู้ขอความช่วยเหลือเพศหญิง (ซ้าย) และเพศชาย (ขวา)

(ที่มา: คณะผู้วิจัย, 2564)

เมื่อเปรียบเทียบชื่อเรื่องของสำนวนคดีระหว่างเพศของผู้ขอรับความช่วยเหลือ พบว่ากลุ่มผู้ขอรับความช่วยเหลือเพศหญิงจะมีลักษณะคดีฟ้องหย่าจำนวนหนึ่ง แต่ลักษณะคดีนี้จะไม่พบในกลุ่มเพศชาย และนอกจากคดีขอปล่อยตัวชั่วคราวที่พบเป็นส่วนใหญ่ทั้งในกลุ่มเพศหญิงและเพศชายแล้ว ในกลุ่มเพศหญิงยังพบคดีอื่น ๆ ในปริมาณใกล้เคียงกัน เช่น คดีฟ้องเรียกค่าจ้าง ผิดสัญญากู้ยืม ฯลฯ แต่สำหรับกลุ่มเพศชาย ความหลากหลายของคดีรูปแบบอื่น ๆ จะปรากฏน้อยกว่า

ภาพที่ 3.12 ความถี่ของคำในชื่อเรื่องสำนวนคดีที่พบในกลุ่มผู้ขอความช่วยเหลือที่มีการศึกษาช่วงล่าง (ซ้าย) และช่วงบน (ขวา)

(ที่มา: คณะผู้วิจัย, 2564)

จากภาพที่ 3.12 เมื่อเทียบจำนวนคดีของผู้ขอความช่วยเหลือที่มีระดับการศึกษาต่างกันแล้ว จะเห็นว่าในกลุ่มผู้ขอความช่วยเหลือที่ไม่รู้หนังสือจนถึงผู้มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา (ช่วงล่าง - ซ้าย) คดีขอปล่อยตัวชั่วคราวและคดีผิดสัญญาทางแพ่งมีปริมาณใกล้เคียงกัน แต่ในกลุ่มผู้ขอความช่วยเหลือตั้งแต่ระดับปริญญาตรีจนถึงปริญญาเอก (ช่วงบน - ขวา) แม้จำนวนคดีขอปล่อยตัวชั่วคราวจะมีจำนวนมากอยู่ แต่คดีผิดสัญญาจะพบได้น้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะคดีกู้ยืมหรือฉ้อโกงที่พบได้น้อยมาก

3.3.3 ระบุลักษณะไขข้อของคนที่จะเข้าถึงความช่วยเหลือและลักษณะคำขอ

คุณลักษณะของคำขอกับคุณลักษณะทางประชากรอาจมีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้สามารถพิจารณาผลของความสัมพันธ์ได้จึงต้องมีการระบุลักษณะไขข้อระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทคำขอกับคุณลักษณะทางประชากร

ในส่วนนี้จะพิจารณาความแตกต่างระหว่างคุณลักษณะทางประชากรกับแต่ละประเภทคำขอ เพื่อต้องการพิจารณาว่า คุณลักษณะทางประชากรที่แตกต่างกันมีการขอรับความช่วยเหลือในประเด็นที่แตกต่างกันหรือไม่ ดังนี้

1. เพศกับประเภทคำขอ

ตารางที่ 3.6 ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับประเภทคำขอ

เพศ	ประเภทคำขอ					Chi-Square	Sig
	1	2	3	4	5		
ชาย	44.3	72.2	67.4	0.0	47.2	308.51***	0.00
หญิง	55.7	27.8	32.6	0.0	52.8		
รวม	100%	100%	100%	100%	100%		

- หมายเหตุ :
- 1) กรณีการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี
  - 2) กรณีการขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย
  - 3) กรณีการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนฯ
  - 4) กรณีการสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน
  - 5) ให้คำปรึกษาทางกฎหมาย

จากตารางที่ 3.6 พบว่า อัตราส่วนของเพศหญิงชายนั้นมีความแตกต่างกันตามประเภทของการขอรับความช่วยเหลืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเมื่อพิจารณาจากตัวเลข เพศหญิงจะมีสัดส่วน

การขอความช่วยเหลือในการดำเนินคดีในสัดส่วนที่สูงกว่า ในขณะที่เพศชายจะมีการขอความช่วยเหลือเรื่องปล่อยตัวชั่วคราวและถูกละเมิดสิทธิฯ มากกว่า

2. อายุกับประเภทคำขอ

ตารางที่ 3.7 ความสัมพันธ์ระหว่างช่วงอายุกับประเภทคำขอ

ช่วงอายุ	ประเภทคำขอ					Chi-Square	Sig
	1	2	3	4	5		
น้อยกว่า 18 ปี	1.5%	2.0%	2.4%	2.0%	1.5%	377.94***	0.00
18-24 ปี	3.3%	8.9%	9.5%	2.0%	6.2%		
25-34 ปี	12.8%	21.5%	21.4%	4.9%	19.6%		
35-44 ปี	17.3%	29.4%	35.7%	17.6%	25.3%		
45-54 ปี	24.6%	19.3%	14.3%	27.5%	24.6%		
55-64 ปี	22.4%	12.7%	14.3%	32.4%	15.4%		
มากกว่า 65 ปี	18.0%	6.1%	2.4%	13.7%	7.4%		
รวม	100%	100%	100%	100%	100%		

- หมายเหตุ :
- 1) กรณีการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี
  - 2) กรณีการขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย
  - 3) กรณีการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนฯ
  - 4) กรณีการสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน
  - 5) ให้คำปรึกษาทางกฎหมาย

จากตารางที่ 3.7 พบว่า ช่วงอายุมีความแตกต่างกันตามประเภทของการขอรับความช่วยเหลืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยกลุ่มที่มีอายุเยอะ มักจะขอความช่วยเหลือในการดำเนินคดี ในขณะที่อายุน้อยกว่ามักจะขอเรื่องการปล่อยตัวชั่วคราว

3. ระดับการศึกษากับประเภทคำขอ

ตารางที่ 3.8 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับประเภทคำขอ

ระดับการศึกษา	ประเภทคำขอ				Chi-Square	Sig
	1	2	3	5		
ไม่รู้หนังสือ	5.0%	3.5%	0.0%	1.1%	246.26***	0.00
ประถมศึกษา	49.0%	38.1%	41.9%	38.0%		

ระดับการศึกษา	ประเภทคำขอ				Chi-Square	Sig
	1	2	3	5		
มัธยมศึกษา	25.7%	34.6%	30.2%	27.6%		
ปวช.	3.7%	4.2%	14.0%	3.5%		
ปวส.	4.0%	5.4%	4.7%	3.3%		
ปริญญาตรี	10.4%	12.1%	2.3%	19.7%		
ปริญญาโท	1.1%	1.1%	4.7%	.5%		
ปริญญาเอก	.1%	.1%	0.0%	0.0%		
อื่น ๆ	.9%	.8%	2.3%	6.4%		
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0		

- หมายเหตุ :
- 1) กรณีการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี
  - 2) กรณีการขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย
  - 3) กรณีการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนฯ
  - 5) ให้คำปรึกษาทางกฎหมาย

*ไม่มีประเภทที่ 4) เนื่องจากไม่มีข้อมูลระดับการศึกษาของผู้ที่ขอกรณีการสนับสนุนโครงการฯ

จากตารางที่ 3.8 พบว่า **ระดับการศึกษามีความแตกต่างกันตามประเภทของการขอรับความช่วยเหลืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ** โดยผู้ที่ไม่รู้หนังสือกับระดับประถมศึกษา จะมีสัดส่วนการขอความช่วยเหลือในการดำเนินคดีสูงกว่าประเภทอื่น ในขณะที่กลุ่มระดับการศึกษามัธยมศึกษา - ปวส. จะเป็นการขอปล่อยชั่วคราวและถูกละเมิดสิทธิฯ ส่วนระดับปริญญาตรี จะเน้นการขอคำปรึกษาทางกฎหมาย

4. รายได้กับประเภทคำขอ

ตารางที่ 3.9 ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่อเดือนกับประเภทคำขอ

รายได้ต่อเดือน	ประเภทคำขอ					Chi-Square	Sig
	1	2	3	4	5		
น้อยกว่า 9,000 บาทต่อเดือน	59.9%	51.8%	30.0%	0	0	27.36***	0.00
9,000-15,000 บาทต่อเดือน	25.7%	30.2%	45.0%	0	0		
15,000-25,000 บาทต่อเดือน	8.9%	9.6%	20.0%	0	0		
มากกว่า 25,000 บาทต่อเดือน	5.6%	8.4%	5.0%	0	0		
รวม	100.0	100.0	100.0	0.0	0.0		

- หมายเหตุ :
- 1) กรณีการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี
  - 2) กรณีการขอลดปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย
  - 3) กรณีการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนฯ

*ไม่มีประเภทที่ 4) และ 5) เนื่องจากไม่มีข้อมูลรายได้ของผู้ที่ขอกรณีการสนับสนุนโครงการและกรณีให้คำปรึกษาทางกฎหมาย

จากตารางที่ 3.9 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่อเดือนกับประเภทคำขอ พบว่า รายได้ต่อเดือนมีความแตกต่างกันตามประเภทของการขอรับความช่วยเหลืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้ที่มีรายได้น้อยกว่า 9,000 บาทต่อเดือน จะขอการช่วยเหลือในการดำเนินคดีเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่ผู้ที่มีรายได้ช่วง 9,000-25,000 บาทต่อเดือน สัดส่วนการขอลดปล่อยตัวชั่วคราวและขอช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิฯ เพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณาปัจจัยทางคุณลักษณะประชากรกับประเภทคำขอทั้งหมด พบว่าปัจจัยทุกตัวไม่ว่าจะเป็นเพศ อายุ การศึกษา รวมไปถึงจนถึงรายได้ ล้วนแต่มีความแตกต่างกันในเรื่องของประเภทคำขอ สะท้อนได้ว่าการให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านใดจะต้องสอดคล้องกับคุณลักษณะประชากร เช่น หากต้องการช่วยเหลือในการดำเนินคดี ก็จะพบว่าเพศหญิงจะมีการขอเรื่องนี้มากกว่าเพศชาย เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนเงินที่ขอความช่วยเหลือกับคุณลักษณะทางประชากร

จำนวนเงินที่ขอความช่วยเหลือ (Request Amount) อาจมีความแตกต่างกันตามคุณลักษณะทางประชากร โดยในส่วนนี้จะเลือกพิจารณาเฉพาะประเภทคำขอที่ 1-3 เท่านั้น ไม่รวม การสนับสนุนโครงการฯ เพราะเงินสนับสนุนโครงการอยู่นอกเหนือจากการให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับคดีและการให้คำปรึกษาทางกฎหมายเนื่องจากไม่มีเรื่องของจำนวนเงินมาเกี่ยวข้อง พิจารณาได้ ดังนี้

1. เพศกับจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือ

ตารางที่ 3.10 ความแตกต่างของจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือระหว่างเพศ

เพศ	ค่าเฉลี่ย	Std.Dev	t-stat	Sig
ชาย	79,361	309,987	4.95***	0.00
หญิง	40,931	273,989		

จากตารางที่ 3.10 พบว่า เพศชายมีค่าเฉลี่ยของเงินที่ขอรับความช่วยเหลือเท่ากับ 79,361 สูงกว่าเพศหญิงที่มีค่าเฉลี่ยของเงินที่ขอรับความช่วยเหลือเท่ากับ 40,931 บาท แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นแสดงว่าเพศที่ต่างกันมีจำนวนเงินขอรับความช่วยเหลือที่ต่างกัน ปัจจัยนี้มาจากการที่เพศชาย

มีการขอรับความช่วยเหลือในเรื่องของการปล่อยตัวชั่วคราวมากกว่า ซึ่งจำเป็นต้องใช้เงินประกันตัวจำนวนมาก ดังนั้นจึงทำให้ค่าเฉลี่ยเงินขอรับการช่วยเหลือของเพศชายนั้นสูงกว่าเพศหญิง

2. อายุกับจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือ

ตารางที่ 3.11 ความแตกต่างของจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือระหว่างอายุ

ช่วงอายุ	ค่าเฉลี่ย	Std.Dev	F-stat	Sig
น้อยกว่า 18 ปี	41,349	122,938	8.61	0.00
18-24 ปี	164,234	459,276		
25-34 ปี	96,634	266,440		
35-44 ปี	73,288	269,483		
45-54 ปี	71,975	383,130		
55-64 ปี	41,168	249,036		
มากกว่า 65 ปี	29,827	162,924		

จากตารางที่ 3.11 พบว่า มีช่วงอายุอย่างน้อย 1 กลุ่มที่มีจำนวนเงินขอรับความช่วยเหลือแตกต่างจากกลุ่มอื่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยกลุ่มอายุ 18-24 ปี มีค่าเฉลี่ยของจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือสูงที่สุดในขณะที่กลุ่มอายุมากกว่า 65 ปี มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด สาเหตุหลักน่าจะมาจากการที่กลุ่ม 18 - 24 ปีมีการขอปล่อยตัวชั่วคราวในอัตราส่วนที่สูงกว่ากลุ่มที่อายุมาก

3. ระดับการศึกษากับจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือ

ตารางที่ 3.12 ความแตกต่างของจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือระหว่างระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	ค่าเฉลี่ย	Std.Dev	F-stat	Sig
ไม่รู้หนังสือ	61,465	229,494	3.04	0.002
ประถมศึกษา	48,945	230,339		
มัธยมศึกษา	91,149	343,800		
ปวช.	77,276	271,291		
ปวส.	52,953	352,462		
ปริญญาตรี	93,725	378,155		
ปริญญาโท	103,982	428,850		
ปริญญาเอก	70,000	112,694		
อื่น ๆ	27,558	82,997		

จากตารางที่ 3.12 พบว่า มีระดับการศึกษาอย่างน้อย 1 กลุ่มที่มีจำนวนเงินขอรับความช่วยเหลือแตกต่างจากกลุ่มอื่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทมีค่าเฉลี่ยของจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือสูงกว่าระดับการศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาตรี สะท้อนได้ว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงจะเข้ามาขอความช่วยเหลือกับกองทุนยุติธรรมโดยเฉลี่ยแล้วต้องเป็นกรณีที่ไม่สามารถจัดการด้วยตนเอง หรือมีจำนวนเงินที่ต้องใช้ในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในอัตราที่สูง

4. รายได้กับจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือ

ตารางที่ 3.13 ความแตกต่างของจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือระหว่างรายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	ค่าเฉลี่ย	Std.Dev	F-stat	Sig
น้อยกว่า 9,000 บาท ต่อเดือน	51,922	218,414	8.23	0.00
9,000-15,000 บาท ต่อเดือน	95,409	359,232		
15,000-25,000 บาท ต่อเดือน	79,254	352,505		
มากกว่า 25,000 บาท ต่อเดือน	147,962	491,999		

จากตารางที่ 3.13 พบว่า มีรายได้ต่อเดือนอย่างน้อย 1 กลุ่มที่มีจำนวนเงินขอรับความช่วยเหลือแตกต่างจากกลุ่มอื่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้มีรายได้มากกว่า 25,000 บาทต่อเดือนจะมีค่าเฉลี่ยของจำนวนเงินที่ขอรับการช่วยเหลือสูงสุดในขณะที่ผู้มีรายได้น้อยกว่า 9,000 บาทต่อเดือน ค่าเฉลี่ยของจำนวนเงินที่ขอรับก็น้อยด้วยเช่นเดียวกัน สะท้อนได้ว่า จำนวนเงินที่ขอรับการช่วยเหลือมักจะสอดคล้องกับรายได้ต่อเดือน ซึ่งในด้านหนึ่งอาจบอกได้ว่าผู้มีรายได้ไม่สูงอาจใช้เงินในการดำเนินคดีในอัตราที่น้อยกว่าผู้มีรายได้สูงหรือในอีกทางหนึ่ง อาจบอกได้ว่าผู้มีรายได้สูงที่เข้ามาให้สำนักงานกองทุนยุติธรรมช่วยเหลือโดยส่วนใหญ่จะเก็บกรณีที่จำนวนเงินสูงและไม่สามารถจัดการได้ด้วยตนเอง (คดีเล็ก ๆ จำนวนเงินน้อย อาจสามารถจัดการด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งกองทุนฯ ในขณะที่คดีที่ใช้เงินเยอะจำเป็นต้องพึ่งกองทุนฯ) ส่วนผู้มีรายได้น้อยไม่ว่าจะเป็นคดีเล็กหรือคดีใหญ่ก็จำเป็นต้องพึ่งพากองทุนฯ ทั้งสิ้น

ในภาพรวมทั้งหมดของจำนวนเงินที่ขอความช่วยเหลือ (Request Amount) กับคุณลักษณะทางประชากรพบว่า มีความแตกต่างกันในแต่ละทุกคุณลักษณะของประชากร ดังนั้น ประเภทของคำขอใด ๆ ก็ตามที่เข้ามาผ่านกระบวนการยุติธรรมมักจะสะท้อนกับคุณลักษณะประชากรไม่กลุ่มใดก็กลุ่มหนึ่ง หมายความว่า ถ้าเป็นคดีเล็กที่มีจำนวนเงินไม่เยอะนัก ก็มักจะพบได้กับกลุ่มที่มีรายได้ไม่สูงนัก ในขณะที่

กลุ่มที่มีรายได้สูงมักจะเข้ามาโดยเฉพาะคดีที่ใช้เงินเยอะเป็นหลัก ในขณะที่จำนวนเงินที่ขอรับก็สะท้อนประเภทของคดีที่แต่ละกลุ่มประชากรต้องพบได้ เช่น กลุ่มเพศชายมีจำนวนเงินขอรับการช่วยเหลือสูงเนื่องจากมีประเภทคดีที่ต้องขอลดตัวชั่วคราวในอัตราที่สูงกว่าเพศหญิง จึงจำเป็นต้องใช้เงินมากกว่านั่นเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือกับประเภทคำขอ

ประเภทคำขอแต่ละประเภทมีส่วนของจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือที่แตกต่างกัน เพื่อให้สามารถอธิบายรายละเอียดความแตกต่างของแต่ละประเภทคำขอได้ จึงต้องรายละเอียด ดังตารางที่ 3.14

ตารางที่ 3.14 ค่าเฉลี่ยของจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือในแต่ละประเภทคำขอ

ประเภทคำขอ	ค่าเฉลี่ย	Std.Dev	F-stat	Sig
กรณีการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี	7,576	93,489	299.33	0.00
กรณีการขอลดตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย	227,255	506,262		
กรณีการสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน	66,963	262,709		

หมายเหตุ: กลุ่ม 3) กรณีการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนฯ และ 5) ให้คำปรึกษาทางกฎหมายไม่มีจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือ

จากตารางที่ 3.14 พบว่า กลุ่มกรณีการขอลดตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 227,255 บาท รองลงมาคือ กรณีการสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนเฉลี่ยเท่ากับ 66,963 บาท และกรณีการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดีมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเท่ากับ 7,576 บาท ในส่วนของกรณีการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนฯ และ ให้คำปรึกษาทางกฎหมายไม่มีจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือ

สังเกตได้ว่ากรณีขอลดตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยจะมีค่าเฉลี่ยเงินขอรับความช่วยเหลือสูงที่สุด เพราะโดยส่วนใหญ่จะถูกใช้ไปในส่วนของเงินการประกันตัวซึ่งมีจำนวนที่สูงกว่ากรณีการขอความช่วยเหลือประเภทอื่น ๆ

3.3.4 ทำความเข้าใจเหตุผลของการอนุมัติความช่วยเหลือ

ภายหลังจากวิเคราะห์ประเภทคำขอและคุณลักษณะทางประชากรต่าง ๆ แล้ว ในการขอความช่วยเหลือแต่ละครั้งจะมีการอนุมัติคำขอดังกล่าว ในส่วนนี้จะทำความเข้าใจเหตุผลของการอนุมัติความช่วยเหลือผ่านการทำการถดถอย (Regression) และผ่านการประมวลผลภาษาธรรมชาติ (Natural Language Processing, NLP) อธิบายได้ดังนี้

ผ่านการวิเคราะห์สมการถดถอย (Regression)

ในการทำสมการถดถอยในครั้งนี้ จะวิเคราะห์สาเหตุของการอนุมัติจำนวนเงินที่อนุมัติว่ามีปัจจัยใดเป็นตัวกำหนดจำนวนเงินอนุมัติ (Approved Amount) โดยมีสมมติฐานที่ว่าจำนวนเงินที่อนุมัติ (Approved Amount) มีความสอดคล้องกับจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือ (Request Amount) หรือไม่ รายละเอียดดังตารางที่ 3.15 - 3.16

ตารางที่ 3.15 ตัวแปรตามและตัวแปรอิสระที่นำมาใช้วิเคราะห์สาเหตุของการอนุมัติจำนวนเงินที่อนุมัติ

ตัวแปรตาม (Dependent Variables)	ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)
Approved Amount	<ul style="list-style-type: none"> - Request Amount - เพศ - อายุ - ระดับการศึกษา - รายได้ (แปลงในรูป Natural logarithm) - ภูมิภาค (กำหนดตัวแปรหุ่นโดย 1 = กรุงเทพมหานคร, 0 = จังหวัดอื่น ๆ) - ประเภทคำขอ (กำหนดตัวแปรหุ่นโดย 1 = ประเภทขอปล่อยตัวชั่วคราว, 0 = ประเภทอื่น ๆ)

ตารางที่ 3.16 ผลการทดสอบด้วยสมการถดถอย (Regression)

	β	$t - stat$	Sig
Constant	-39,329.71	-1.59	0.11
Request Amount	0.98***	172.20	0.00
เพศ	-1,754.07	-0.52	0.60
อายุ	261.12**	2.09	0.04
ระดับการศึกษา	-52.87	1.41	0.16
รายได้	3,231.00	-1.07	0.29
ภูมิภาค	-20,524.29**	-2.35	0.02
JFCasetype =2	9,212.15**	1.99	0.05
F	7,445.03***		
R^2	0.99		

*** significant at 0.01 level, ** significant at 0.05 level

หมายเหตุ: ทำการถ่วงน้ำหนัก (Weight) ด้วยตัวแปรระดับการศึกษาเพื่อบรรเทาปัญหา Heteroskedasticity

จากการทดสอบด้วยสมการถดถอย (Regression) พบว่า ปัจจัยที่มีนัยสำคัญทางสถิติและส่งผลต่อจำนวนเงินที่อนุมัติ (Approved Amount) คือจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือ (Request Amount) อายุ ภูมิฐานะ และกรณีการขอปล่อยตัวชั่วคราว ซึ่งแปรผลได้ดังนี้

การอนุมัติเงินในแต่ละคำขอขึ้นอยู่กับจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือเป็นหลัก โดยถ้าควบคุมปัจจัยอื่น ๆ ใ้คงที่ เงินที่ขอรับความช่วยเหลือมีผลต่อเงินที่อนุมัติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเงินที่อนุมัตินั้นต่ำกว่าเงินที่ขอรับความช่วยเหลือโดยเฉลี่ย 2% ซึ่งถือว่าน้อยมากและแทบไม่แตกต่างกัน ดังนั้นการพิจารณาอนุมัติในแต่ละครั้ง พิจารณาจากจำนวนเงินที่ขอรับเป็นสำคัญ แปลว่าการอนุมัติเงินแต่ละครั้งพิจารณาจากความเดือดร้อนของผู้ขอรับความช่วยเหลือ โดยมีงานวิจัยของ Chapman, G. B., & Bornstein, B. H. (1996) ที่ให้ข้อสังเกตไว้ว่า การที่ผู้เดือดร้อนมีการขอเรียกร้องค่าชดเชยใด ๆ จำนวนเงินนั้นมักจะสะท้อนความเดือดร้อนที่ได้รับจริงในทุก ๆ ระดับของจำนวนเงินที่เรียกร้องไม่ว่าจะน้อยหรือมากก็ตาม ดังนั้น การดำเนินงานของสำนักงานกองทุนยุติธรรมที่ให้การอนุมัติสอดคล้องกับจำนวนเงินที่ขอรับนั้นสะท้อนกับการให้ความช่วยเหลือตามความเดือดร้อนจริง

ปัจจัยทางคุณลักษณะที่มีผลต่อจำนวนเงินอนุมัติ คือ อายุและ ภูมิฐานะ โดยถ้าหากมีอายุมากขึ้นจำนวนเงินที่อนุมัติเฉลี่ยจะเพิ่มสูงขึ้น และผู้ที่มีภูมิฐานะในกรุงเทพมหานครจะได้รับเงินอนุมัติเฉลี่ยต่ำกว่าภาคอื่น ๆ ประมาณ 2 หมื่นบาท ทั้งนี้หากคำขอเป็นกรณีการขอปล่อยตัวชั่วคราวในประเภทที่ 2 จะได้รับเงินอนุมัติเฉลี่ยสูงกว่าประเภทอื่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับการที่การขอปล่อยตัวชั่วคราวจำเป็นต้องใช้เงินประกันตัว ซึ่งมีค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าคำขอประเภทอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม จากการที่เพศ ระดับการศึกษา หรือรายได้ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนได้ว่าไม่มีการเลือกปฏิบัติในเรื่องความแตกต่างทางเพศ สถานะทางการศึกษา หรือรายได้นั่นเอง

ผ่านการประมวลผลภาษาธรรมชาติ (Natural Language Processing, NLP)

เดิมข้อมูลที่จัดเก็บโดยหน่วยงานราชการจะอยู่ในรูปแบบของกระดาษ เมื่อนำข้อมูลรูปแบบดังกล่าวมาแปลงให้อยู่ในลักษณะที่คอมพิวเตอร์สามารถประมวลผลได้ (Digitization) การวิเคราะห์ผ่านการประมวลผลภาษาธรรมชาติเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับข้อมูลจำนวนมากที่มีอยู่แล้วได้ โดยไม่จำเป็นต้องสร้างฐานข้อมูล และรอการเก็บข้อมูลชุดใหม่สำหรับการวิเคราะห์เพื่อพัฒนากระบวนการทำงาน

การประมวลผลภาษาธรรมชาติคือสาขาหนึ่งของปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) ที่รับเข้าข้อมูลที่เป็นข้อความ แล้วใช้โมเดลทางคณิตศาสตร์ต่าง ๆ ประมวลผล เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาของข้อมูล โดยข้อมูลที่ได้รับเข้าสามารถอยู่ในรูปแบบเสียง ข้อความ ตัวอักษร หรือในลักษณะคำบรรยาย เช่น ความคิดเห็นในสื่อสังคมออนไลน์ หัวเรื่องคำขอ ข้อพิจารณาอนุมัติ คำอธิบายเหตุผลการประกันตัว เป็นต้น

นอกจากการวิเคราะห์เชิงสถิติ โดยใช้ลักษณะข้อมูลที่มีโครงสร้างชัดเจน (Structured Data) ดังที่กล่าวไปข้างต้นแล้วนั้น การวิเคราะห์ผ่านการประมวลผลภาษาธรรมชาติจึงเป็นอีกหนึ่งแนวทางที่สามารถใช้วิเคราะห์ข้อมูลภาษาในฐานะข้อมูลของสำนักงานกองทุนยุติธรรมได้

ในการวิเคราะห์เหตุผลของการอนุมัติของความช่วยเหลือ คณะผู้วิจัย พบว่าข้อมูลที่ปรากฏในฐานะข้อมูลกองทุนไม่สามารถระบุสถานะการอนุมัติของคำขอความช่วยเหลือได้ชัดเจน จึงทำการสกัดข้อพิจารณาการอนุมัติในข้อพิจารณา (Consideration) จากตารางข้อมูลสำนวนคดีเทียบกับข้อมูลความเห็นเจ้าหน้าที่ (Case Applicant Officer Opinion) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1.) แยกส่วนสรุปผลพิจารณาออกจากส่วนการให้เหตุผล ด้วยการตรวจหารูปแบบอักขระที่กำหนดไว้ (Regular Expression) ดังนี้

- "(จึง)?เห็น(สม)?ควร" → จึงเห็นสมควร, จึงเห็นควร, เห็นควร, เห็นสมควร
- "จึง(ไม่)?(เป็นไป|ตรง)ตาม" → จึงเป็นไปตาม, จึงตรงตาม, จึงไม่เป็นไปตาม, จึงไม่ตรงตาม

2.) สกัดข้อสรุปการพิจารณา ด้วยการตรวจหารูปแบบอักขระ 3 รูปแบบ ดังนี้

- "ไม่(ควร)?อนุมัติ|อนุมัติ(?:ยุติธรรม)ยุติ(ให้|ได้รับ)ความช่วยเหลือ|เสนอต่อ" → ไม่ควรอนุมัติ, ไม่อนุมัติ, อนุมัติ, ยุติ (ในตำแหน่งที่ไม่ใช่คำว่ายุติธรรม), ให้ความช่วยเหลือ, ได้รับความช่วยเหลือ, เสนอต่อ
- "^((พิจารณา)?(เห็นชอบ|ไม่อนุมัติ|ยุติ|อนุมัติ))\$" → พิจารณาเห็นชอบ, พิจารณาอนุมัติ, พิจารณายุติ, พิจารณาไม่อนุมัติ, เห็นชอบ, ไม่อนุมัติ, ยุติ, อนุมัติ โดยคำเหล่านี้ต้องมีอักขระอื่นปรากฏก่อนหน้าหรือตามหลัง

เมื่อดำเนินการสกัดข้อมูลสำเร็จ จึงนำข้อมูลข้อพิจารณาที่ได้รับการอนุมัติ และข้อพิจารณาที่ถูกปฏิเสธมาวิเคราะห์ 2 ประเด็น ได้แก่ การทำความเข้าใจกลุ่มของเหตุผลการพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติคำขอ และการยึดมั่นในกฎหมายขณะพิจารณาการอนุมัติคำขอ โดยทั้งสองประเด็นมีรายละเอียด และกระบวนการวิเคราะห์ ดังนี้

1.) กลุ่มของเหตุผลการพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติคำขอ

ในการประเมินผลประสิทธิภาพการให้ความช่วยเหลือทางกระบวนการยุติธรรมของสำนักงานกองทุนยุติธรรม หนึ่งในตัวชี้วัดที่น่าพิจารณา คือเหตุผลการพิจารณาอนุมัติ เพราะหากทราบสัดส่วนของเหตุผลที่ใช้ในการอนุมัติความช่วยเหลือ หรือเหตุผลในการจัดสรรทรัพยากรแล้ว จะทำให้กองทุนสามารถพัฒนาบริการให้ความช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการที่แท้จริง และเป็นโอกาสในการใช้ประสิทธิภาพสูงสุดของบุคลากรได้อย่างเต็มที่ เพื่อให้สามารถเข้าใจการให้เหตุผลของเจ้าหน้าที่เมื่อมีการอนุมัติหรือไม่อนุมัติคำขอของผู้ขอ

ความช่วยเหลือในกรณีต่างๆ คณะผู้วิจัยจึงใช้เทคนิคการจัดกลุ่มคำที่ปรากฏในเหตุผลการพิจารณาการอนุมัติ คำขอด้วย การสร้างแบบจำลองหัวข้อ (Topic Modeling)

การสร้างแบบจำลองกลุ่มเหตุผลที่พิจารณาอนุมัติและไม่อนุมัติ (Topic Modeling)

การสร้างแบบจำลองหัวข้อ คือ การใช้โมเดลความน่าจะเป็นในการจัดกลุ่มคำที่ปรากฏในเอกสารของ ฐานข้อมูล โดยคำที่มีความถี่ในการปรากฏร่วมกันในแต่ละเอกสารจำนวนมาก จะถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มหัวข้อ เดียวกัน ด้วยหลักการนี้ คณะผู้วิจัยจึงนำแบบจำลองดังกล่าววิเคราะห์เหตุผลการพิจารณาอนุมัติของเจ้าหน้าที่ โดยคำที่แสดงเหตุผลของการพิจารณาที่ปรากฏร่วมกันเป็นจำนวนมากจะถูกจัดอยู่ในกลุ่มเหตุผลเดียวกัน

การเตรียมข้อมูล

การเตรียมข้อมูลสำหรับการสร้างแบบจำลองกลุ่มเหตุผลมีขั้นตอน ดังนี้

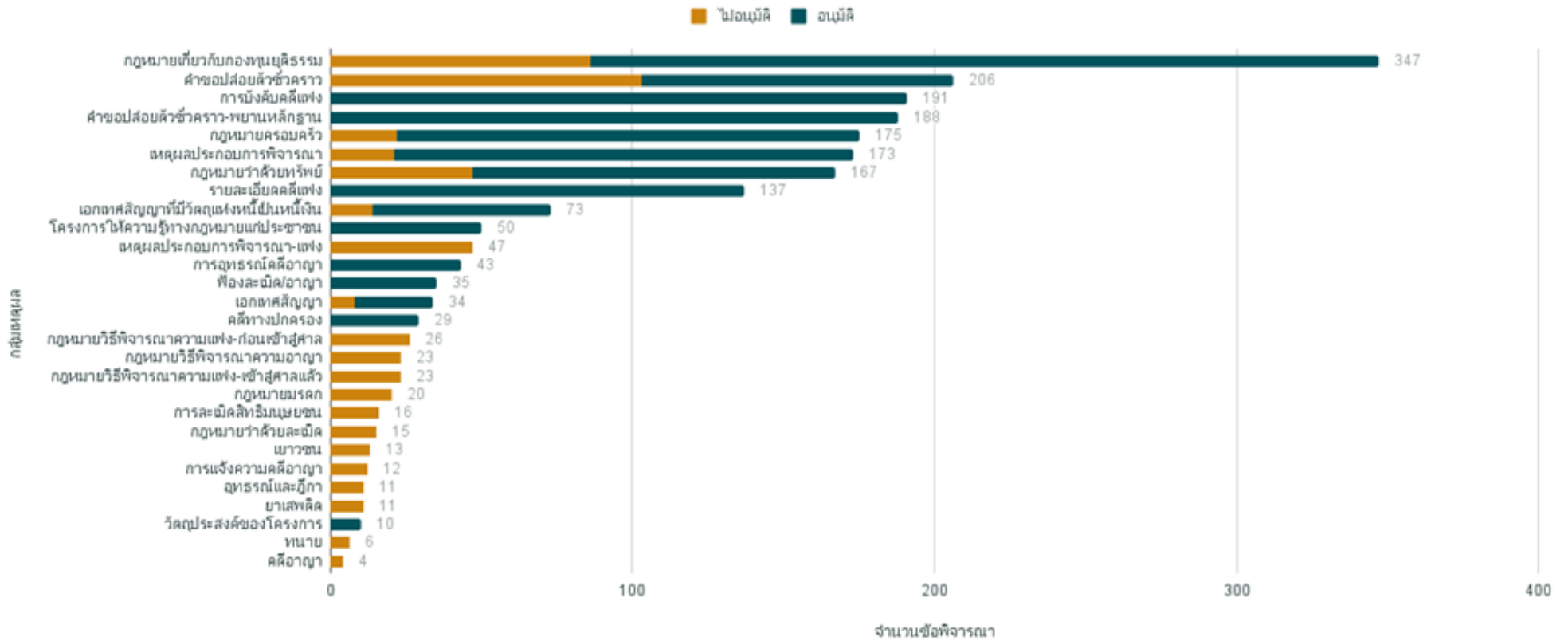
- ตัดแบ่งข้อความให้อยู่ในระดับคำ ด้วยการใช้ไลบรารี Pythainlp ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ภาษาไพทอน และกำจัดหน่วยทางไวยากรณ์ที่ไม่สื่อความทางเนื้อหา (Stopwords) และ เครื่องหมายวรรคตอน (Punctuation)
- แบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ชุดตามผลการอนุมัติ ได้แก่ ข้อพิจารณาที่ได้รับการอนุมัติ และ ข้อพิจารณาที่ไม่ได้รับการอนุมัติ
- กำหนดจำนวนหัวข้อของแต่ละชุด เพื่อให้แบบจำลองจัดกลุ่มคำในข้อพิจารณาแต่ละชุด แล้วปรับจำนวนหัวข้อจนได้จำนวนที่เหมาะสมที่ทำให้สามารถระบุคำอธิบายของแต่ละ กลุ่มคำได้ ดังตารางที่ และตารางที่ ในภาคผนวก ก
- ดึงเฉพาะกลุ่มเหตุผลที่มีสัดส่วนมากที่สุดในแต่ละข้อพิจารณา ดังปรากฏตัวอย่างในตารางที่ 3.17 เพื่อนำมาวิเคราะห์ในเชิงปริมาณต่อไป

ตารางที่ 3.17 ตัวอย่างแสดงสัดส่วนกลุ่มเหตุผลในแต่ละข้อพิจารณา

ลำดับ ข้อพิจารณา	กฎหมายว่าด้วย ทรัพย์ [0]	ฟ้องละเมิด/ อาญา [1]	การบังคับคดี แพง [2]	กลุ่มหัวข้อที่เด่นที่สุด
20	0.001491529	0.001062289	0.002758215	การบังคับคดีแพง [2]
43	0.615417155	0.000519988	0.365995002	กฎหมายว่าด้วยทรัพย์ [0]
57	0.002921877	0.002081004	0.047098099	การบังคับคดีแพง [2]

การวิเคราะห์ผล

ภาพที่ 3.13 แผนภูมิแสดงจำนวนข้อพิจารณาในกลุ่มเหตุผลแต่ละกลุ่ม

จากภาพที่ 3.13 พบว่าลักษณะทั่วไปของข้อพิจารณาจะกล่าวถึงกฎหมายเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม และมีการระบุเหตุผลประกอบการพิจารณา เช่น ภาวะ อาชีพ บุตร เป็นต้น เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะ คดีที่เข้าสู่กองทุนระหว่างกลุ่มเหตุผลในข้อพิจารณาอนุมัติและไม่อนุมัติ พบว่าข้อพิจารณาที่ได้รับการอนุมัติจะ ปรากฏในกลุ่มเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับคดีแพ่งเป็นส่วนใหญ่ เช่น กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน กฎหมายครอบครัว การบังคับคดีแพ่ง รายละเอียดคดีแพ่ง เอกเทศสัญญาต่าง ๆ เป็นต้น ในขณะที่กลุ่มเหตุผลเกี่ยวกับคดีอาญา เช่น การแจ้งความคดีอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญา คดีอาญา ยาเสพติด ปรากฏเป็นส่วนน้อย และ กระจุกตัวเฉพาะข้อพิจารณาที่ไม่ได้รับการอนุมัติ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาในกลุ่มเหตุผลคำขอปล่อยตัวชั่วคราว ถ้ามีคำที่บ่งบอกถึงเกณฑ์ที่ผู้ขอมีโอกาสที่จะไปเกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานหรือไม่นั้น ข้อพิจารณาจะมีโอกาสได้รับการอนุมัติสูง สังเกตได้จากกลุ่มเหตุผลคำขอปล่อยตัวชั่วคราว-พยานหลักฐาน ไม่มีจำนวนคำขอ ที่ไม่อนุมัติ ในขณะที่กลุ่มเหตุผลคำขอปล่อยตัวชั่วคราวมีสัดส่วนคำขอที่ได้รับการอนุมัติและไม่อนุมัติใกล้เคียง กัน ผลการวิเคราะห์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะหัวข้อที่ผู้ขอความช่วยเหลือนิยมประสบในกระบวนการ ทางยุติธรรม เมื่อทราบความต้องการของผู้รับบริการลักษณะนี้แล้ว กองทุนอาจนำข้อมูลในส่วนนี้ประกอบการ พิจารณาจัดสรรบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในคดีแพ่งมากขึ้น และพิจารณาเกณฑ์การอนุมัติในส่วนของ คดีอาญาเพิ่มเติม ทั้งในระดับปฏิบัติการ และระดับการร่างกฎหมาย เพื่อตอบสนองการเข้าถึงกระบวนการ ความช่วยเหลือทางยุติธรรมที่ครอบคลุมขึ้น

การวิเคราะห์คำสำคัญจากโมเดลสมการถดถอยที่ใช้กำหนดผลการพิจารณาการอนุมัติหรือไม่ อนุมัติ

คำสำคัญ (feature words) คือผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์สมการถดถอยโลจิสติกส์ ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ การพิจารณาอนุมัติที่แบบจำลองเรียนรู้ได้ระหว่างการฝึกเช่นเดียวกับการฝึกโมเดลด้วยข้อมูลเชิงปริมาณใน 3.3.4.1. ในการสร้างแบบจำลองเพื่อค้นหาคำสำคัญที่แบบจำลองใช้ในการพิจารณาอนุมัติตามข้อมูล การบรรยายของเจ้าหน้าที่ จุดประสงค์หนึ่งคือเพื่อยืนยันปัจจัยที่ส่งผลถึงการอนุมัติที่ได้จากการสร้าง แบบจำลองหัวข้อ และอีกจุดประสงค์หนึ่งคือเพื่อแสดงความเป็นไปได้ของแบบจำลองต้นแบบ (Prototype) ในการใช้ทำนายผลการพิจารณาอนุมัติคำขอจากข้อพิจารณาของเจ้าหน้าที่ ซึ่งผลการทำนายของแบบจำลอง จะสามารถนำมาใช้เป็นหนึ่งในเกณฑ์ประกอบการพิจารณาอนุมัติคำขอของเจ้าหน้าที่ในอนาคต ช่วยให้ เจ้าหน้าที่กองทุนลดภาระงานในส่วนของสำนวนคดีที่มีลักษณะพบได้ทั่วไป และเปิดช่องทางให้เจ้าหน้าที่ สามารถใช้ทรัพยากรที่มีพิจารณาคำขอที่มีความซับซ้อนและละเอียดอ่อนมากยิ่งขึ้น

การเตรียมข้อมูล

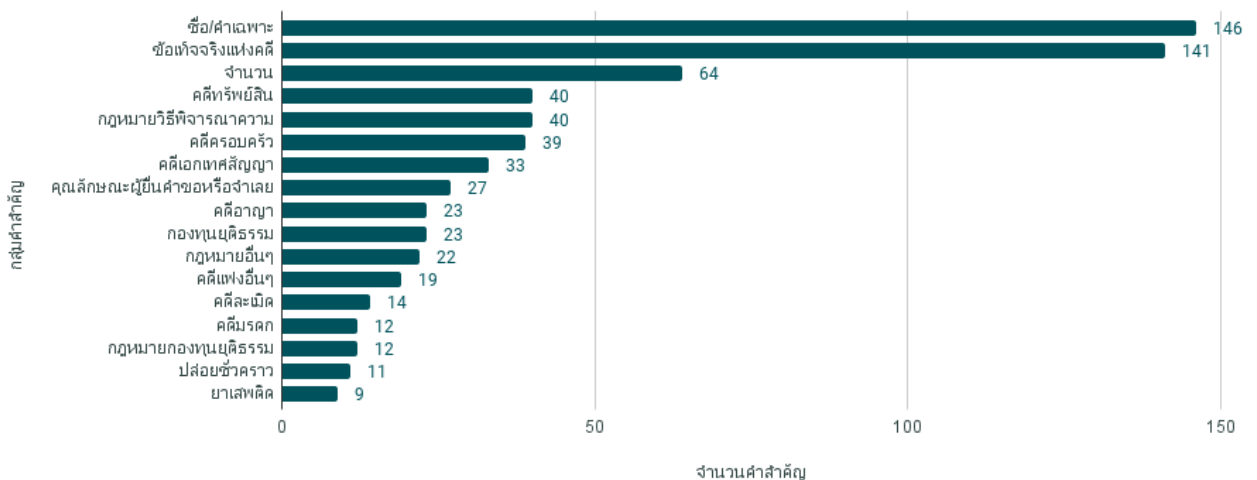
แบบจำลองสมการถดถอยในหัวข้อนี้จะรับความถี่ในการปรากฏของคำชนิดไบแกรม (Bigram) หรือ คำที่อยู่ติดกัน 2 ตำแหน่ง ซึ่งผ่านการกำจัดหน่วยทางไวยากรณ์ที่ไม่สื่อความทางเนื้อหา (Stop words) และ เครื่องหมายวรรคตอน (punctuation) ออก แล้วทำนายว่าข้อพิจารณาดังกล่าวจะได้รับการอนุมัติหรือไม่

ไม่อนุมัติ ในช่วงการเรียนรู้ของแบบจำลอง แบบจำลองจะได้เรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างคำในข้อพิจารณา (X) และผลลัพธ์การอนุมัติ (Y) ด้วยข้อมูลชุดข้อมูลฝึก ซึ่งประกอบด้วยข้อพิจารณาที่ได้รับการอนุมัติ และข้อพิจารณาที่ถูกปฏิเสธ ระหว่างการเรียนรู้ แบบจำลองจะพยายามหาค่าน้ำหนักหรือค่าความสำคัญของคำที่เหมาะสมที่ใช้ในการพิจารณาผลการอนุมัติ ซึ่งคณะผู้วิจัยจะนำค่าน้ำหนักของคำที่โมเดลเลือกใช้มาวิเคราะห์เชิงปริมาณในลำดับต่อไป

การวิเคราะห์ผล

คำสำคัญจากแบบจำลองมีค่าสัดส่วนของความน่าจะเป็นที่ข้อพิจารณานั้น ๆ จะได้รับอนุมัติเมื่อมีคำนั้น ๆ ปรากฏต่อความน่าจะเป็นที่ข้อพิจารณานั้น ๆ จะไม่ได้รับการอนุมัติเมื่อมีคำนั้น ๆ ปรากฏ (Odd Ratio) ในการวิเคราะห์เชิงปริมาณ คณะผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์เฉพาะคำสำคัญ 1,000 คำจากทั้งหมด 8,412 คำ โดยมีค่า Odd Ratio ที่น้อยที่สุด เท่ากับ 1.07 ซึ่งเป็นปริมาณที่สื่อว่าการปรากฏของคำดังกล่าวในข้อพิจารณามีแนวโน้มที่จะอนุมัติ แล้วจึงจับกลุ่มคำสำคัญเพื่อวิเคราะห์ลักษณะข้อพิจารณาที่มีผลต่อการอนุมัติคำขอ

ภาพที่ 3.14 แผนภูมิแสดงจำนวนคำในกลุ่มคำสำคัญแต่ละกลุ่ม

จากภาพที่ 3.14 กลุ่มคำสำคัญที่แบบจำลองใช้พิจารณาผลการอนุมัติอยู่ในกลุ่มคำที่เกี่ยวกับคดีแพ่งเป็นส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับผลของแบบจำลองสร้างกลุ่มเหตุผลที่กล่าวไปข้างต้น เช่น คดีครอบครัว คดีทรัพย์สิน คดีมรดก คดีเอกเทศสัญญาคดีแพ่งอื่น ๆ เป็นต้น นอกจากกลุ่มคำสำคัญอื่น ๆ ชื่อ/คำเฉพาะ ข้อเท็จจริงแห่งคดี และจำนวนซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของข้อพิจารณาแล้ว กลุ่มกฎหมายวิธีพิจารณาความเป็นอีกกลุ่มที่มีการใช้ในข้อพิจารณาจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่าการให้ความช่วยเหลือของกองทุนจะกระจุกที่กลุ่มคนที่ได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแล้วเป็นส่วนใหญ่

จากการวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองที่ใช้หน่วยคำเป็นข้อมูลทั้งสองแบบ พบว่า เหตุผลเบื้องหลังการอนุมัติหรือไม่อนุมัติคำขอ จะพิจารณาคูณลักษณะของผู้ขอรับความช่วยเหลือ รายละเอียดของคดีเป็นหลัก นอกจากนี้กลุ่มคำจากแบบจำลองทั้งสอง ยังบ่งว่าลักษณะของคดีที่กองทุนให้ความช่วยเหลือจะเกี่ยวกับคดีแพ่งเป็นส่วนใหญ่ ด้วยข้อมูลนี้ กองทุนอาจเพิ่มการรับรู้ถึงช่องทางการให้ความช่วยเหลือในคดีประเภทอื่น ๆ เช่น คดีปกครอง และคดีอาญาต่อไป

การประเมินผลแบบจำลอง

เพื่อประเมินประสิทธิภาพของแบบจำลอง แบบจำลองจะต้องทำนายผลการพิจารณาอนุมัติจากชุดข้อมูลทดสอบที่ประกอบด้วยข้อพิจารณาที่แบบจำลองไม่เคยเรียนรู้มาก่อน และประเมินผลการทำนายด้วยค่าเฉลี่ยของความแม่นยำในการทำนายและความถูกต้องในการทำนาย (f1-score) ดังสมการด้านล่าง ในกรณีนี้ความแม่นยำในการทำนาย (Precision) คืออัตราส่วนของการทำนายว่าผลการพิจารณาเป็นอนุมัติที่ถูกต้อง (Positive) ต่อผลการทำนายว่าผลการพิจารณาเป็นอนุมัติทั้งหมด ส่วนความถูกต้องในการทำนาย (Recall) คืออัตราส่วนของการทำนายว่าผลการพิจารณาเป็นอนุมัติที่ถูกต้องต่อผลการพิจารณาเป็นอนุมัติจริงทั้งหมด

$$f1 - score = 2 \times \frac{precision \cdot recall}{precision + recall}$$

แบบจำลองมีผลของมาตรวัดประสิทธิภาพของแบบจำลองทำนายการพิจารณาอนุมัติคำขอ ดังนี้

- Precision: 0.86
- Recall: 0.87
- F1-score: 0.86

จากผลของมาตรวัดประสิทธิภาพของแบบจำลองทำนายการพิจารณาอนุมัติคำขอ แบบจำลองที่พัฒนาขึ้นมีความแม่นยำในการทำนายผลการอนุมัติ (Precision) เท่ากับ 86 เปอร์เซ็นต์ แสดงว่าเมื่อเทียบกับจำนวนครั้งที่ทำนายว่าข้อพิจารณาได้รับการอนุมัติทั้งหมด แบบจำลองที่พัฒนาเพื่อทำนายการอนุมัตินั้นสามารถทำนายข้อพิจารณาที่มีผลอนุมัติได้แม่นยำในระดับที่สูง ส่วนความถูกต้องในการทำนายผลการอนุมัติ (Recall) เท่ากับ 87 เปอร์เซ็นต์ แสดงว่าเมื่อเทียบกับจำนวนข้อพิจารณาที่มีผลอนุมัติจริงทั้งหมด แบบจำลองสามารถทำนายข้อพิจารณาที่มีผลอนุมัติได้ถูกต้องในระดับที่สูงเช่นกัน และค่า f1-score ที่สูงจากการเฉลี่ยของค่าทั้งสอง แสดงให้เห็นว่าแบบจำลองสามารถทำนายได้ดีทั้งในข้อพิจารณาที่มีผลอนุมัติและข้อพิจารณาที่มีผลไม่อนุมัติ จากผลการวัดประสิทธิภาพแบบจำลองนี้ อาจกล่าวได้ว่าแบบจำลองต้นแบบในการพิจารณาอนุมัติคำขอของเจ้าหน้าที่มีความเป็นไปได้ที่จะนำมาใช้ในการเป็นเครื่องมือประกอบการพิจารณา คำขอจริง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของสำนักงานกองทุนยุติธรรม

การยึดมั่นในกฎหมายให้อำนาจเมื่อมีการตัดสินใจอนุมัติหรือไม่อนุมัติคำขอ

การเข้าถึงความยุติธรรมนั้นควรเป็นไปโดยสอดคล้องกับหลักความชอบด้วยกฎหมาย (Legitimacy) ดังนั้นการให้เหตุผลในการอนุมัติหรือไม่อนุมัติของพนักงานเจ้าหน้าที่นั้นจำเป็นต้องยึดมั่นในหลักการดังกล่าว ซึ่งการเข้าใจการอ้างเหตุผลเชิงกฎหมายของเจ้าหน้าที่จะทำให้กองทุนสามารถประเมินโอกาสและอุปสรรคของมิติทางกฎหมายในการให้ความช่วยเหลือทางกระบวนการยุติธรรมต่อประชาชนที่ปรากฏอยู่ เช่น การระงับตัวของข้อกฎหมายที่ถูกใช้มากหรือน้อยในการพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติ เพื่อให้กองทุนสามารถจัดสรรทรัพยากรทั้งในระดับความเชี่ยวชาญของบุคลากร และขั้นตอนการดำเนินงานแต่ละประเภทคดี เพื่อนำไปสู่การออกแบบแนวทางปฏิบัติที่สะดวกต่อทั้งเจ้าหน้าที่ และเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนได้ต่อไป นอกจากนี้ การวิเคราะห์การอ้างเหตุผลเชิงกฎหมายของเจ้าหน้าที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการมีอคติหรือความผิดพลาด (Bias and Error) ในการพิจารณาอนุมัติของเจ้าหน้าที่ได้อีกด้วย

เพื่อวิเคราะห์การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนที่ยึดโยงกับกฎหมาย คณะผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่าการพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติของเจ้าหน้าที่สำนักงานกองทุนยุติธรรมในการให้ความช่วยเหลือควรจะมีการอ้างอิงกฎหมายอย่างชัดเจนในข้อพิจารณาอนุมัติคำขอของเจ้าหน้าที่ คณะผู้วิจัยจึงใช้การหาความคล้ายคลึงกันแบบโคไซน์ (Cosine Similarity) ระหว่างระเบียบที่เกี่ยวข้องแต่ละข้อกับข้อพิจารณาอนุมัติคำขอของเจ้าหน้าที่ในแต่ละประเภทการให้ความช่วยเหลือนั้น ๆ โดยกฎหมายที่เจ้าหน้าที่สำนักงานกองทุนยุติธรรมอ้างอิงนั้นขึ้นอยู่กับประเภทการให้ความช่วยเหลือของสำนักงานกองทุนยุติธรรมจำนวน 4 ประเภท รายละเอียด ดังตารางที่ 3.18

ตารางที่ 3.18 ระเบียบที่เกี่ยวข้องในกระบวนการพิจารณาให้ความช่วยเหลือของสำนักงานกองทุนยุติธรรม

กยธ.	ประเภทการให้ความช่วยเหลือ	ระเบียบที่เกี่ยวข้อง	ข้อระเบียบ
1.)	การให้ความช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี	ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. 2559	ข้อ 9, 10, 11, 12
2.)	การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย	ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. 2561	ข้อ 10, 11, 12
3.)	การช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน	ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2559	ข้อ 9, 10, 11

กยธ.	ประเภทการให้ความช่วยเหลือ	ระเบียบที่เกี่ยวข้อง	ข้อระเบียบ
4.)	การสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน	ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการขอรับความช่วยเหลือและการให้การสนับสนุน การให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน พ.ศ. 2559	ข้อ 10, 11, 12

การเตรียมข้อมูล

ขั้นตอนการเตรียมข้อมูลสำหรับการหาความคล้ายคลึงกันแบบโคไซน์ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

- การตัดแบ่งข้อความให้อยู่ในระดับประโยค ด้วยการใส่ไลบรารี Pythainlp ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ภาษาไพทอน ทั้งข้อความในข้อระเบียบ และข้อความในข้อพิจารณา (Consideration) จากตารางข้อมูลสำนวนคดีเทียบกับข้อมูลความเห็นเจ้าหน้าที่ (Case Applicant Officer Opinion)
- การแปลงประโยคแต่ละประโยคให้อยู่ในรูปเวกเตอร์จำนวนจริง (Sentence Encoding) โดยการใช้แบบจำลองทางภาษา Multilingual Universal Sentence Encoder
- การหาค่าความคล้ายคลึงโคไซน์ระหว่างเวกเตอร์ข้อระเบียบแต่ละข้อ กับเวกเตอร์ข้อพิจารณาแต่ละประโยค โดยใช้วิธีการนำเวกเตอร์จำนวนจริง แต่ละมิติมาคำนวณหาระยะห่างในปริภูมิเวกเตอร์ (Vector Space) ด้วยสมการ $\cos(\theta) = \frac{A \cdot B}{\|A\| \|B\|}$ หากค่าที่ได้มีค่าใกล้เคียง 1 แสดงว่าเวกเตอร์ข้อพิจารณาประโยคนั้น ๆ มีเนื้อหาคล้ายข้อระเบียบที่เป็นคู่เทียบ
- การสกัดเฉพาะค่าความคล้ายคลึงสูงสุดของแต่ละประโยค (Max Pooling) เพื่อลดมิติของประโยคจำนวนมากให้เหลือเพียงมิติเดียวสำหรับเป็นค่าความคล้ายคลึงกันระหว่างข้อพิจารณาหนึ่งระเบียบต่อข้อระเบียบแต่ละข้อ

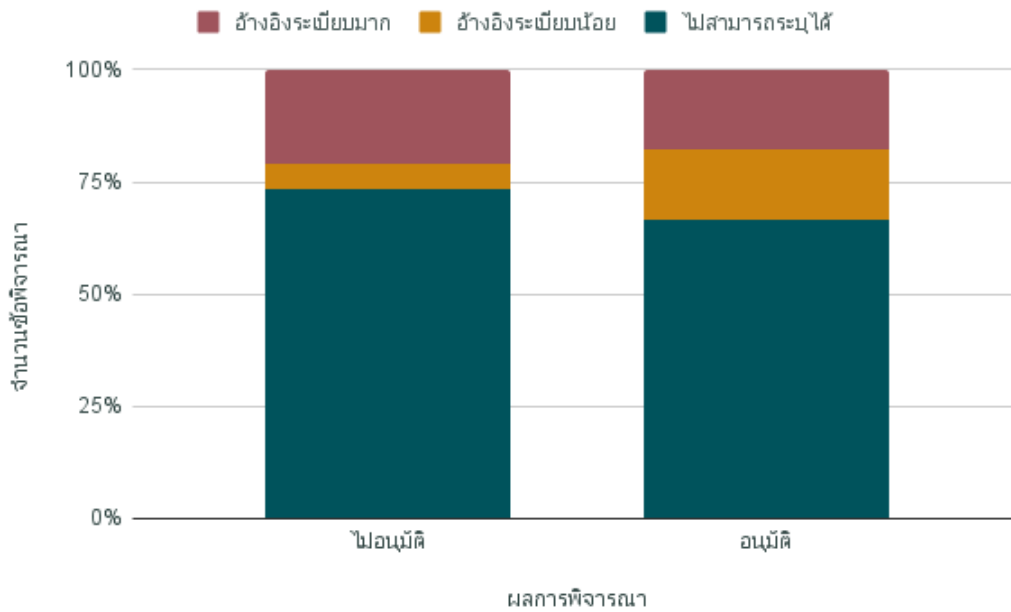
การวิเคราะห์ผล

เมื่อวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างค่าความคล้ายคลึงระหว่างข้อพิจารณาคำขอและข้อระเบียบต่าง ๆ จำนวน 14 ข้อพิจารณา คณะผู้วิจัยพิจารณาเกณฑ์การตีความค่าความคล้ายคลึง ดังนี้

- ค่าความคล้ายคลึงมากกว่าหรือเท่ากับ 0.6 หมายถึง ข้อพิจารณามีการอ้างอิงกฎหมายข้อนั้น ๆ ชัดเจนมาก
- ค่าความคล้ายคลึงน้อยกว่า 0.2 หมายถึง ข้อพิจารณามีการอ้างอิงกฎหมายข้อนั้น ๆ ชัดเจนน้อย

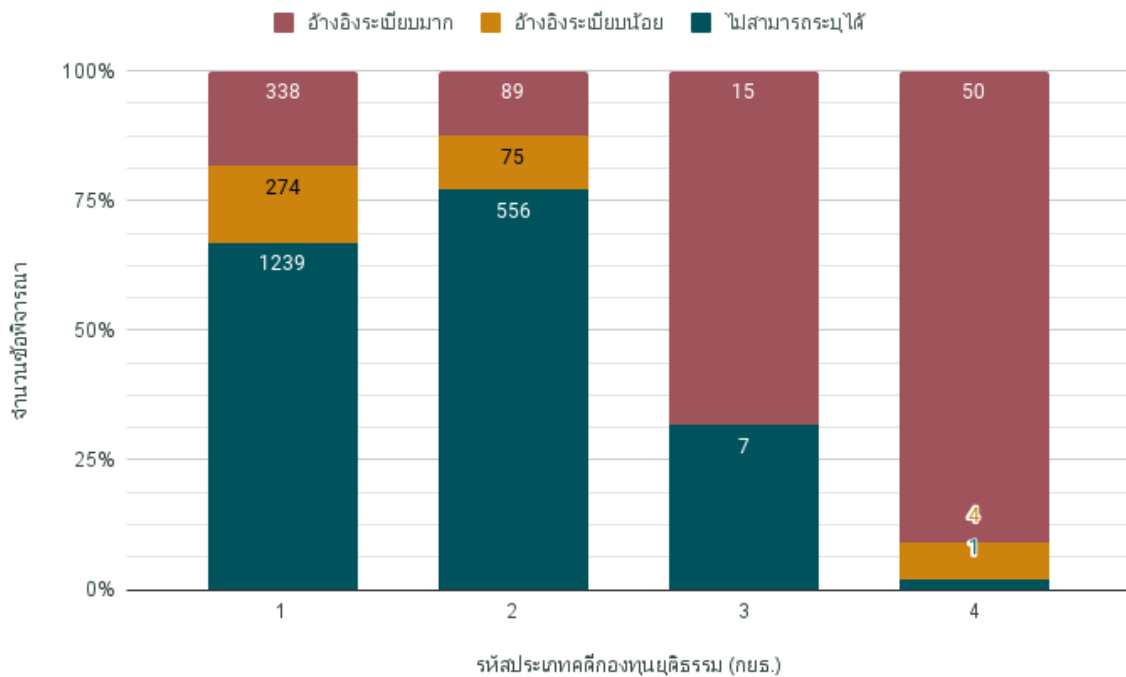
- ค่าความคล้ายคลึงตั้งแต่ 0.2 ขึ้นไป แต่น้อยกว่า 0.6 หมายถึง ไม่สามารถระบุได้ว่าข้อพิจารณา นั้นมีการอ้างอิงกฎหมายข้อนั้น ๆ มากหรือน้อย

ภาพที่ 3.15 แผนภูมิเปรียบเทียบการอ้างอิงระเบียบในการพิจารณาอนุมัติคำขอ

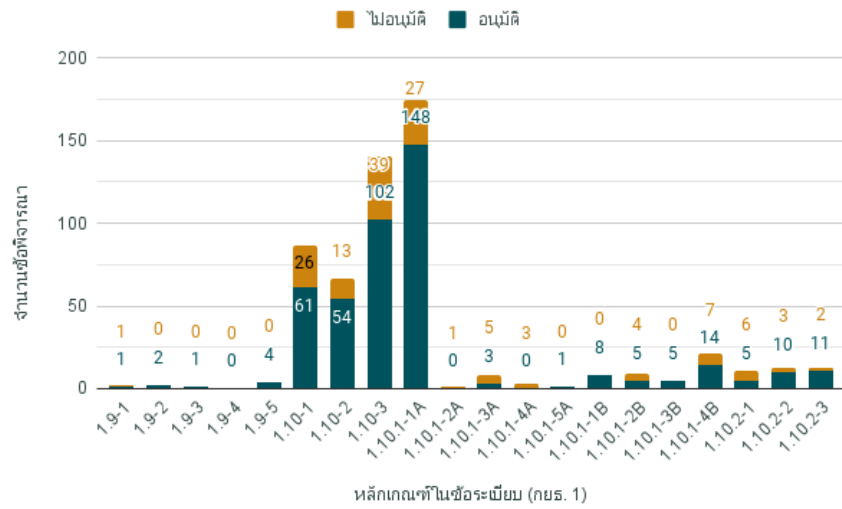
จากภาพที่ 3.15 แผนภูมิเปรียบเทียบการอ้างอิงระเบียบในการพิจารณาอนุมัติคำขอ จะเห็นว่าทั้งข้อพิจารณาที่มีผลอนุมัติและปฏิเสธคำขอต่างไม่สามารถระบุได้ว่ามีการอ้างอิงระเบียบในการให้เหตุผลอนุมัติหรือไม่ อาจสืบเนื่องมาจากการอธิบายเหตุผลในการพิจารณาจะเน้นไปที่การบรรยายสำนวนคดี และคุณลักษณะของผู้ยื่นในรูปแบบการบรรยายที่ไม่มีการโยงไปที่ระเบียบอย่างชัดเจน เช่น การอธิบายรายได้ต่อเนื่อง เพื่อให้เหตุผลระเบียบที่เกี่ยวกับฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน ทั้งนี้ เมื่อสังเกตข้อพิจารณาที่มีผลอนุมัติ จำนวนคำขอที่มีการอ้างอิงระเบียบมากมีสัดส่วนใกล้เคียงกับจำนวนคำขอที่มีการอ้างอิงระเบียบน้อย ในขณะที่ข้อพิจารณาที่มีผลไม่อนุมัติปรากฏจำนวนคำขอที่มีการอ้างอิงระเบียบมากมีสัดส่วน 20% ของจำนวนข้อพิจารณาทั้งหมดที่ไม่ได้รับการอนุมัติ ในขณะที่จำนวนคำขอที่มีการอ้างอิงระเบียบน้อยมีสัดส่วน 5% แสดงให้เห็นว่าสำนักงานกองทุนยุติธรรมให้ความสำคัญกับการให้เหตุผลด้วยระเบียบกฎหมายในการปฏิเสธคำขอความช่วยเหลืออย่างมีนัยสำคัญ

ภาพที่ 3.16 แผนภูมิเปรียบเทียบการอ้างอิงระเบียบในการพิจารณาอนุมัติคำขอตามประเภทคดีต่าง ๆ ของกองทุนยุติธรรม

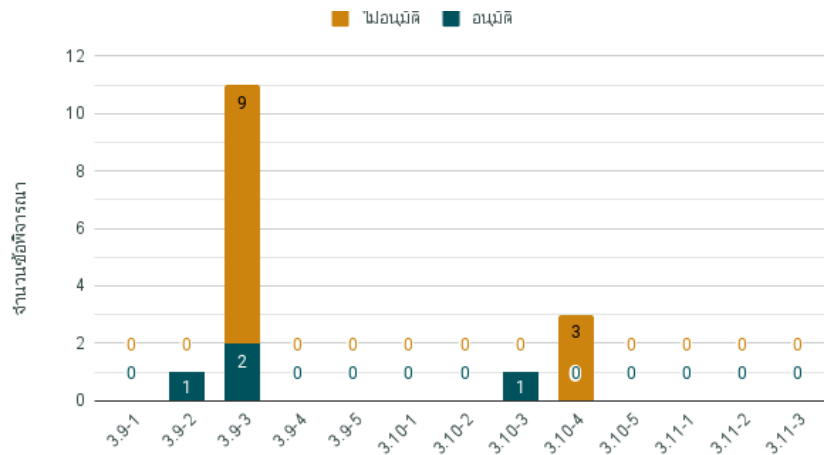

เมื่อวิเคราะห์การให้เหตุผลการพิจารณาอนุมัติในแต่ละรหัสประเภทคดีกองทุนยุติธรรมตามภาพที่ 3.16 พบว่าคำขอประเภทการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (กยธ. 3) และคำขอประเภทการสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน (กยธ. 4) มีการอ้างอิงระเบียบในการอนุมัติความช่วยเหลือเป็นอย่างมาก ในทางตรงข้ามประเภทคำขอการให้ความช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี (กยธ. 1) และประเภทคำขอการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย (กยธ. 2) ซึ่งเป็นประเภทคดีที่สำนักงานกองทุนยุติธรรมให้บริการเป็นจำนวนมากที่สุด มีข้อพิจารณาที่ใช้ระเบียบอ้างอิงมากในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับข้อพิจารณาที่ใช้ระเบียบอ้างอิงน้อย จากข้อมูลนี้อาจกล่าวได้ว่าการให้เหตุผลด้วยข้อระเบียบในการพิจารณาคำขอของสำนักงานกองทุนยุติธรรมมีความไม่สม่ำเสมอ เมื่อปริมาณคำขอมีจำนวนที่เพิ่มขึ้น

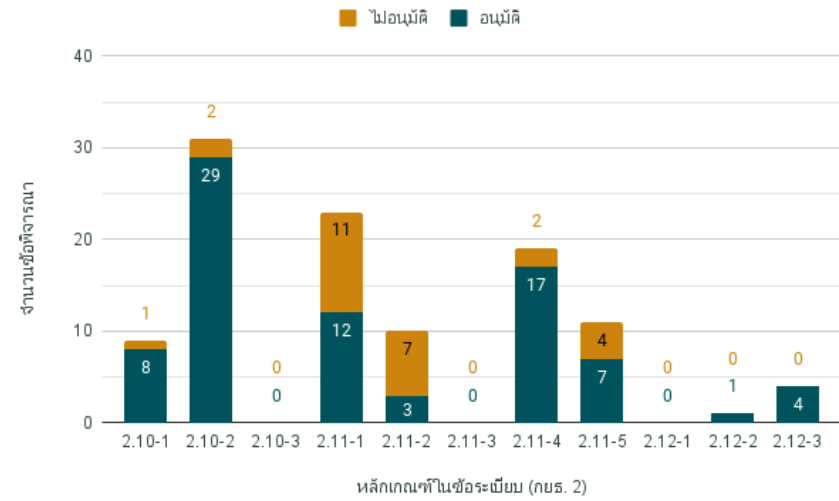
ภาพที่ 3.17 แผนภูมิแสดงหลักเกณฑ์ในข้อระเบียบที่ใช้ในการอ้างเหตุผลพิจารณาอนุมัติคำขอแต่ละประเภทคดี

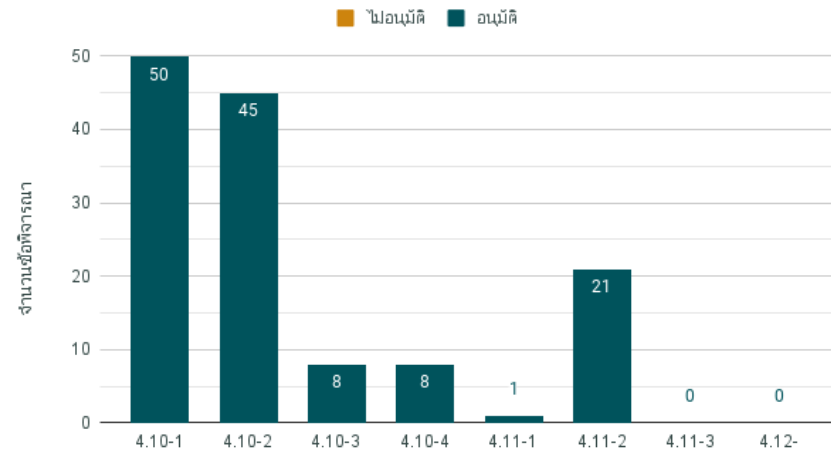
หลักเกณฑ์ในข้อระเบียบ (กยร. 1)

หลักเกณฑ์ในข้อระเบียบ (กยร. 3)

หลักเกณฑ์ในข้อระเบียบ (กยร. 2)

หลักเกณฑ์ในข้อระเบียบ (กยร. 4)

นอกจากนี้ ในส่วนของคำขอที่มีการอ้างอิงระเบียบมาก พบว่า ข้อพิจารณาของสำนวนคดีที่ได้รับการอนุมัติในประเภทคำขอการให้ความช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี (กยธ. 1) หลักเกณฑ์ที่มีการอ้างอิงถึงมากที่สุด คือ หลักเกณฑ์ข้อ 11 (1) กรณีผู้ยื่นคำขอประสงค์ยื่นคำร้อง ฟ้องคดี บังคับคดี หรือการดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง พฤติกรรมและข้อเท็จจริงของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนต้องเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หรือมีกฎหมายบัญญัติรับรองสิทธิ และต้องมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมาย หรือจะต้องใช้สิทธิทางศาล (1.10.1-1A) แสดงให้เห็นว่ากองทุนพิจารณาพฤติการณ์คดีเป็นสำคัญ และผู้ที่มาขอความช่วยเหลือจากกองทุนส่วนมากอยู่ในสถานะโจทก์ที่ต้องการเรียกร้องความยุติธรรม ทั้งนี้หากพิจารณาเฉพาะข้อพิจารณาที่ไม่ได้รับการอนุมัติในประเภทคดี กยธ. 1 จะพบว่า หลักเกณฑ์ที่มีการอ้างอิงถึงมากที่สุด คือ ข้อ 10 (3) โอกาสที่ผู้จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนจะได้รับความช่วยเหลือ หรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่น (1.10-3) ดังภาพที่ 3.17 (ซ้าย-บน) แสดงให้เห็นว่าผู้ยื่นคำขอจะถูกปฏิเสธ เพราะสำนวนคดีนั้นมีโอกาสที่จะได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น

ส่วนหลักเกณฑ์ที่ถูกอ้างอิงถึงในข้อพิจารณาที่มีการอ้างอิงระเบียบมากในประเภทคดี กยธ. 2 สูงสุด 3 อันดับดังภาพที่ 3.17 (ขวา-บน) คือ ข้อ 10 (2) ไม่ไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน (2.10-2) ข้อ 11 (1) ลักษณะการกระทำความผิดที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือความมั่นคงของประเทศ หรือการกระทำที่มีผลกระทบต่อประชาชนที่ทำให้ประชาชนได้รับความเสียหายหรือความเชื่อมั่นของกระบวนการยุติธรรม (2.11-1) และข้อ 11 (4) ประวัติการกระทำความผิด นิสัย ความประพฤติ และข้อเท็จจริงอื่นที่เกี่ยวข้อง (2.11-4) หลักเกณฑ์เหล่านี้แสดงให้เห็นว่ากองทุนพิจารณาพฤติกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อรูปคดี และพิจารณาภัยต่อสังคมเป็นสำคัญเช่นกัน

จากภาพที่ 3.17 (ขวา-ล่าง) หลักเกณฑ์ที่ถูกอ้างอิงถึงในข้อพิจารณาที่มีการอ้างอิงระเบียบมากในประเภทคำขอการสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน (กยธ. 4) สูงสุด 2 อันดับแสดงให้เห็นว่า กองทุนมีแนวโน้มจะอนุมัติโครงการให้การสนับสนุนความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนที่มีลักษณะเป็นโครงการอบรมความรู้ (4.10-1) และโครงการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางกฎหมายของประชาชน (4.10-2) มากกว่าโครงการที่เป็นเชิงนวัตกรรมใหม่ และโครงการลักษณะอื่นที่ อนุมัติโดยความเห็นของคณะกรรมการยังปรากฏเป็นส่วนน้อย

ทั้งนี้ การวิเคราะห์การยึดมั่นในกฎหมายของกองทุนยังต้องมีการปรับปรุงเพิ่มในเรื่องการตรวจหาการให้เหตุผลด้วยหลักเกณฑ์เกี่ยวกับฐานะของผู้ที่จะได้รับการช่วยเหลือของกองทุน จากภาพที่ 3.17 จะพบว่า รหัสหลักเกณฑ์เกี่ยวกับฐานะทางการเงิน เช่น 1.10-2, 1.10.2, 2.12-2, 3.11-2 มีจำนวนที่น้อย แม้ว่าหลักเกณฑ์เหล่านี้จะมีอ้างอิงถึงมากในข้อพิจารณาจริง และจำนวนข้อพิจารณาที่จัดอยู่ในกลุ่มเหตุผลที่เกี่ยวกับเงินจากการสร้างแบบจำลองนั้นก็มีปริมาณมาก (ภาพที่ 3.13) สืบเนื่องจากการอธิบายรายได้หรือภาระค่าใช้จ่ายมีรูปประโยคที่แตกต่างจากการอธิบายในข้อระเบียบอยู่มาก เช่น ในข้อพิจารณากล่าวว่าผู้ขอรับความ

ช่วยเหลือมีรายได้ 1,000 บาทต่อวัน และมีภาระต้องผ่อนรถ ในขณะที่ระเบียบจะมีรูปประโยคที่กระชับมากกว่า เช่น รายได้ หรือความสามารถทางเศรษฐกิจของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน ภาระค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพตามปกติอันควรแก่ฐานะารูป ภาระหนี้สินของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนที่ไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรมเป็นสำคัญ นอกจากนี้ การวิเคราะห์ข้อพิจารณาในประเภทคดี คำขอความช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (กยธ. 3) ยังไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากปริมาณข้อมูลที่ไม่เพียงพอต่อการอนุมาน

สรุป

การวิเคราะห์ในบทที่ 3 นี้แสดงให้เห็นถึงการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณเพื่อเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของกลุ่มคน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากฐานข้อมูลของหน่วยงานให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายที่ปฏิบัติการอยู่ ซึ่งนับเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทฤษฎีสำหรับประเมินการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในเบื้องต้น โดยในบทที่ 3 นี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาช่องทางการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมต่าง ๆ ในบริบทประเทศไทย และนำเสนอตัวอย่างการวิเคราะห์ข้อมูลจากสำนักงานกองทุนยุติธรรม เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้หนึ่งในการใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการรับความช่วยเหลือทางกฎหมายของประชาชน

ตามหลักนิติรัฐนั้น รัฐต้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล และสามารถเรียกร้องให้รัฐดำเนินการในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมขึ้นในสังคมได้อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมในประเทศไทยยังไม่ครอบคลุมประชาชนในหลายมิติ เพื่อแก้ปัญหานี้ ช่องทางการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายจำนวนมากถูกก่อตั้งขึ้น ทั้งจากวิสัยทัศน์ของหน่วยงานภาครัฐ สถานศึกษา หน่วยงานอิสระ และภาคชุมชน ซึ่งในบรรดาช่องทางการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมส่วนหนึ่งที่ประชาชนกลุ่มที่มีรายได้ที่ใกล้เคียงกับเกณฑ์ (กลุ่มที่ 1) สามารถเข้าถึงได้จริงในทางปฏิบัติ นั้น คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าสำนักงานกองทุนยุติธรรม ซึ่งเป็นนิติบุคคลในสังกัดกระทรวงยุติธรรม เหมาะแก่การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยเหตุผล 3 ประการ คือ จำนวนประชาชนที่มารับบริการด้านงานยุติธรรมต่อปีมีปริมาณมาก วัตถุประสงค์หนึ่งในการก่อตั้งตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการศึกษาในโครงการวิจัยได้แก่ การเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับการช่วยเหลือในการดำเนินคดี การขอลดหย่อนตัวชั่วคราว การถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน แลเหตุผลประการสุดท้ายคือสำนักงานกองทุนยุติธรรมเป็นช่องทางที่มุ่งช่วยเหลือประชาชนกลุ่มที่มีรายได้ใกล้เคียงกับเกณฑ์ในโครงการวิจัย ซึ่งสามารถนำไปเปรียบเทียบกับช่องทางการช่วยเหลืออื่น ๆ ที่มีบริบทคล้ายคลึงได้ในอนาคต

ระเบียบวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลของสำนักงานกองทุนยุติธรรมในบทนี้เป็นการวิเคราะห์ตั้งแต่ระดับของผู้ที่เข้าถึงความช่วยเหลือในเชิงประชากร และระดับของกรณีของความช่วยเหลือ เพื่อแสดงลักษณะที่เด่นชัดของการเข้าถึงความยุติธรรมผ่านข้อมูลของหน่วยงาน ซึ่งในโครงการวิจัยนี้ได้ใช้เครื่องมือทางสถิติวิเคราะห์

ข้อมูลที่มีโครงสร้างชัดเจน และใช้เทคนิคการประมวลผลภาษาธรรมชาติ (Natural Language Processing: NLP) ซึ่งเป็นหนึ่งในสาขาของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์วิเคราะห์ข้อมูลที่ไม่มีโครงสร้างเด่นชัด เช่น ข้อความ คำบรรยาย บันทึกความคิดเห็นในการพิจารณาคำขอของเจ้าหน้าที่ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาข้อมูลทางสถิติของลักษณะทางประชากรของผู้ได้รับความช่วยเหลือแบบตัวแปรเดียว โดยพิจารณามิติของ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ หรือภูมิลำเนา พบว่าผู้ได้รับความช่วยเหลือส่วนใหญ่จะเป็นคนวัยทำงาน มีการศึกษาไม่สูงมากนัก ประกอบอาชีพผู้ใช้แรงงานกับเกษตรกร และเป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มรายได้น้อย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีข้อจำกัดทางเศรษฐกิจและสังคมต่างสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ตรงตามท้องที่ที่ตั้งเป้าไว้ ทั้งจำนวนคำขอรับความช่วยเหลือในแต่ละพื้นที่ไม่มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดในแต่ละจังหวัดอย่างมีนัยสำคัญแต่ประการใด

นอกจากนี้ คำขอใดๆ ที่เข้ามาผ่านกระบวนการยุติธรรมมักจะสะท้อนกับคุณลักษณะประชากรเฉพาะกลุ่ม ทั้งในมิติประเภทคำขอ และจำนวนเงินที่ขอรับความช่วยเหลือเมื่อพิจารณาร่วมกับ เพศ อายุ การศึกษา และรายได้ ยกตัวอย่างเช่น ผู้ขอรับความช่วยเหลือเพศหญิงจะมีการขอความช่วยเหลือในการดำเนินคดีมากกว่าเพศชาย ในขณะที่ผู้ขอรับความช่วยเหลือเพศชายมักจะขอรับความช่วยเหลือกรณีการขอลปล่อยตัวชั่วคราว ซึ่งจำเป็นต้องใช้เงินประกันตัวจำนวนมากและสูงกว่าคำขอประเภทอื่น ๆ จึงทำให้ค่าเฉลี่ยเงินขอรับความช่วยเหลือของเพศชายสูงกว่าเพศหญิง เป็นต้น โดยการวิเคราะห์ในเชิงลึกต่อไปอาจทำให้สามารถพิจารณาถึงเหตุผลที่แท้จริงที่อยู่เบื้องหลังรูปแบบของการเข้าขอความช่วยเหลือต่อไปได้

เมื่อคำนึงถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุมัติจำนวนเงินที่ขอความช่วยเหลือ คณะวิจัยได้ทดสอบผ่านการวิเคราะห์สมการถดถอย โดยมีจำนวนเงินที่ขอความช่วยเหลือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ภูมิลำเนา และประเภทคำขอเป็นตัวแปรอิสระนั้น ผลการทดสอบแสดงให้เห็นว่าการอนุมัติเงินนั้นพิจารณาจากเงินที่ขอรับเป็นสำคัญ และหากได้รับการอนุมัติ จำนวนเงินที่อนุมัตินั้นต่ำกว่าจำนวนเงินที่ขอเพียง 2 เปอร์เซ็นต์หรือแทบไม่แตกต่าง ส่วนปัจจัยรองลงมา คือ อายุ ภูมิลำเนา และประเภทคำขอกรณีปล่อยตัวชั่วคราว โดยผู้ที่มีอายุมากจะมีแนวโน้มได้รับเงินอนุมัติเฉลี่ยสูงขึ้น และผู้ที่มีภูมิลำเนาในกรุงเทพมหานครจะได้รับเงินอนุมัติเฉลี่ยต่ำกว่าภาคอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ประเภทคำขอกรณีปล่อยตัวชั่วคราวจะได้รับเงินอนุมัติสูงกว่าประเภทคำขออื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์ที่กล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตาม แม้ปัจจัยด้านเพศ ระดับการศึกษา หรือรายได้ไม่ปรากฏนัยสำคัญทางสถิติเป็นเครื่องชี้วัดว่ากระบวนการในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมไม่มีการเลือกปฏิบัติทางเพศ สถานะการศึกษา และรายได้

คณะผู้วิจัยได้ยืนยันข้อสังเกตข้างต้นอีกครั้งด้วยเทคนิคการประมวลผลภาษาธรรมชาติอีก 2 แนวทาง ได้แก่ การสร้างแบบจำลองกลุ่มเหตุผลที่พิจารณาอนุมัติและไม่อนุมัติคำขอความช่วยเหลือ (Topic modeling) ซึ่งพบว่า ลักษณะทั่วไปของข้อพิจารณาจะกล่าวถึงกลุ่มของคำที่สื่อถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานกองทุนยุติธรรม และมีการระบุลักษณะเชิงประชากรประกอบบ้าง เช่น ภาวะ อาชีพ บุตร เป็นต้น และสำนวนคดี

ความแฟงมักจะได้รับการอนุมัติความช่วยเหลือมากกว่าคดีอาญา ซึ่งเป็นลักษณะคดีที่กระจุกตัวอยู่ข้อพิจารณาที่ไม่ได้รับการอนุมัติเช่นกัน ในกรณีคำขอลปล่อยตัวชั่วคราว หากมีคำที่บ่งถึงโอกาสที่จะเกี่ยวข้องกับพยานหรือหลักฐานหรือไม่ นั่น คำขอนั้นจะมีโอกาสได้รับการพิจารณาอนุมัติสูง ในขณะที่การวิเคราะห์คำสำคัญจากแบบจำลองสมการถดถอยที่ใช้กำหนดผลการพิจารณาการอนุมัติความช่วยเหลือ โดยพิจารณาจากค่า Odd Ratio ของแบบจำลองที่มีค่าความแม่นยำ (f1-score) เท่ากับ ๐.๘๖ พบว่า กลุ่มคำสำคัญที่แบบจำลองใช้พิจารณาจะเกี่ยวข้องกับคดีแฟงเป็นส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับแนวทางข้างต้น ซึ่งเป็นการตอกย้ำว่าการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายจะพิจารณารายละเอียดคดีเป็นหลัก มากกว่าการเลือกปฏิบัติตามคุณลักษณะของผู้ขอรับความช่วยเหลือ

นอกจากนี้ แม้การทดสอบก่อนหน้าจะพบว่า การพิจารณาอนุมัติคำขอรับความช่วยเหลือจะอิงจากรูปคดีเป็นหลัก และแสดงให้เห็นการให้บริการอย่างเท่าเทียมในหลายมิติ การเข้าถึงความยุติธรรมนั้นควรมีความสอดคล้องกับหลักความชอบด้วยกฎหมายเช่นกัน โดยคณะวิจัยได้พิจารณาการอนุมัติคำขอรับความช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่ว่ามีความยึดโยงกับข้อกฎหมายหรือไม่ จากการใช้วิธีการหาความคล้ายคลึงกันแบบโคไซน์ (Cosine Similarity) ระหว่างระเบียบแต่ละข้อที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของสำนักงานกองทุนยุติธรรมกับข้อพิจารณาอนุมัติคำขอของเจ้าหน้าที่ในแต่ละประเภทการให้ความช่วยเหลือ พบว่าสำนักงานกองทุนยุติธรรมให้ความสำคัญกับการให้เหตุผลด้วยระเบียบกฎหมายในการปฏิเสธคำขอความช่วยเหลืออย่างมีนัยสำคัญ และเมื่อพิจารณาตามประเภทคำขอ พบว่าประเภทคำขอที่มีปริมาณมากมักจะมีอัตราส่วนระหว่างข้อพิจารณาที่อ้างอิงระเบียบมากต่อข้อพิจารณาที่อ้างอิงระเบียบน้อยต่ำ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาลงไปในระดับระเบียบแต่ละข้อ จะพบว่า คำขอแต่ละประเภทการให้ความช่วยเหลือมีการอ้างอิงระเบียบในบางเรื่องมากเป็นพิเศษ เช่น ประเภทคำขอกรณีการปล่อยตัวชั่วคราว จะพิจารณาเรื่องพฤติกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อรูปคดี และภัยที่อาจเกิดแก่สังคมเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองกลุ่มเหตุผลเช่นกัน

โดยสรุป การวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิจากฐานข้อมูลสำนักงานกองทุนยุติธรรมด้วยวิธีการทางสถิติและการประมวลผลภาษาธรรมชาติ แสดงให้เห็นว่าการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายช่องทางหนึ่งของประเทศไทยสำหรับกลุ่มคนที่มีรายได้ใกล้เคียงกับเกณฑ์ (กลุ่มที่ ๑) มีความชอบด้วยกฎหมาย และให้บริการโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ ทั้งนี้จากการวิเคราะห์ข้อมูลอาจทำให้เห็นถึงโอกาสในการพัฒนาระบบงานที่ดีขึ้น เช่น การกระจุกตัวของทรัพยากรในองค์กรที่อาจสามารถจัดสรรในรูปแบบใหม่ หรือการวางแผนการเก็บข้อมูลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่ประชาชนได้ดีขึ้น ท้ายที่สุด การวิเคราะห์ข้อมูลสำนักงานกองทุนยุติธรรมนี้อาจเป็นตัวอย่างหนึ่งของการประยุกต์ใช้ศาสตร์การวิเคราะห์ข้อมูลกับฐานข้อมูลที่มีอยู่แล้ว โดยลดภาระการรวบรวมข้อมูลปริมาณมหาศาล และค่าเสียโอกาสในการรอการเก็บข้อมูลลง โดยกลับมาพิจารณาประสิทธิภาพของข้อมูลที่มีอยู่ ซึ่งนับเป็นหนึ่งในหนทางสู่การพัฒนาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน

บทที่ 4

ผลการสำรวจความต้องการกระบวนการยุติธรรม และต้นทุนการใช้ประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมของประชาชนทั่วไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในปีแรกของการเริ่มต้นศึกษาวิจัยเพื่อสำรวจความต้องการทางกระบวนการยุติธรรม และต้นทุนการใช้ประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรม โครงการได้ยึดกรอบวิธีการศึกษาอุปสงค์ และอุปทานในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ตรงกัน (Justice Mismatch) ผ่านประเด็นความต้องการ (Need) และต้นทุน (Cost) ที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม (Needs and Costs) ในรูปแบบการวิเคราะห์เส้นทางของผู้บริโภค (Customer Journey) และสำรวจมุมมองที่ต่างกันระหว่างประชาชนทั่วไป และกระบวนการยุติธรรม โดยใช้เครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยสำนักงานกองทุนยุติธรรมประกอบกัน การเลือกใช้ข้อมูลสำนักงานกองทุนยุติธรรม เนื่องจากชุดข้อมูลที่มีการเก็บบันทึกการให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายสามารถระบุปัจจัยในการวิเคราะห์เชิงประชากรศาสตร์ได้ เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ภูมิภาค เป็นต้น ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อวิธีการจำแนกกลุ่มประชากร ตามฐานรายได้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อการทำความเข้าใจด้านความสามารถในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงสำรวจภาคตัดขวาง (Cross-sectional Research) โดยมีแบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และสรุปผล โดยใช้การประมวลผลจากโปรแกรมสำเร็จรูป จากนั้น จึงทำการวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย เพื่อนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของตารางและการบรรยายประกอบ โดยในการศึกษาต้องการสำรวจอุปสงค์ และอุปทานในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ตรงกันผ่านความต้องการกระบวนการยุติธรรม (Justice Needs) และต้นทุนการใช้ประโยชน์ (Costs) จากกระบวนการยุติธรรมของประชาชน ประกอบกับการวิเคราะห์ปัจจัยทางด้านประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ประชากรเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ใช้วิธีการสุ่มเลือกตัวอย่างแบบ Quota Sampling Method กำหนดจำนวนตัวอย่างรวมประมาณ 1,000 คน การสุ่มเลือกตัวอย่างด้วยวิธี Purposive Sampling Method ตามภูมิภาคของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างจากบุคคลทั่วไปที่มีประสบการณ์โดยตรงกับตัวเองในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และ/หรือมีคนที่รู้จักใกล้ชิดในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และบุคคลที่ไม่มีประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยกลุ่มตัวอย่างที่เลือกมีอายุระหว่าง 18 - 60 ปี ประกอบด้วย คนในกลุ่ม

วัยต่าง ๆ และมีถิ่นที่อยู่อาศัยในภูมิภาคต่าง ๆ ได้แก่ กรุงเทพฯ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ภาค ตะวันออก ภาคตะวันตก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งนี้ ในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างไม่สมัครใจใน การตอบคำถาม หรือไม่สมัครใจให้โครงการวิจัยใช้ข้อมูล แม้จะตอบคำถามเสร็จแล้วก็ตาม คณะผู้วิจัยจะทำการคัดกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวออกจากการวิจัยทันที

2. **ขนาดกลุ่มตัวอย่าง** ประมาณ 2,000 คน
3. **เครื่องมือวิจัย** เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม โดยใช้มาตรวัดหรือข้อคำถามที่ดัดแปลงจากงานวิจัย ในอดีต และยึดตามหลักเกณฑ์การสำรวจความต้องการและความพึงพอใจด้านความยุติธรรม (Justice Needs and Satisfaction Survey) ของ HiiL 3 หัวข้อ ได้แก่ 1.) ต้นทุนในการเข้าถึง กระบวนการยุติธรรม 2.) คุณภาพของขั้นตอนและกระบวนการ และ 3.) คุณภาพของผลลัพธ์การ ให้บริการของกระบวนการยุติธรรม ประกอบกับหลักการสำรวจของดัชนีประเมิน Rule of Law จัดทำโดย World Justice Project (WJP) ในด้านความเข้าใจหรือความรู้ (Perception) และ ความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมในภาพรวม เพื่อนำมาออกแบบเป็นข้อคำถามในการสำรวจ ในงานวิจัยชิ้นนี้

ข้อคำถาม	ที่มา
ด้านความต้องการเข้าสู่กระบวนการ ยุติธรรมและการเข้าถึงความช่วยเหลือ ทางด้านกฎหมาย	Gramatikov, Barendrecht, Laxminarayan, Verdonschot, Klaming, and Zeeland (2010) , HiiL (2014), HiiL (2019), HiiL (2020b), HiiL (2021), อีวอง แตนดูแรนด์, กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และแอลิสัน แม็คเฟล (2562)
ด้านต้นทุน กระบวนการ และผลลัพธ์ใน กระบวนการแก้ปัญหาทางกฎหมาย	
ด้านทัศนคติและความเชื่อมั่นต่อการ อำนวยความยุติธรรมในกระบวนการ แก้ปัญหาทางกฎหมาย	โครงการศึกษาวิจัยกรอบแนวคิดและกรอบ ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาดัชนีชี้วัดด้านหลักนิติ ธรรม/นิติรัฐ (Rule of Law Index/Indicators) ในประเทศไทย โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา ประเทศไทย, WJP (2019), WJP (2020c)
ด้านข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบ แบบสอบถาม	ข้อมูลพฤติกรรมการเข้าถึงความช่วยเหลือทาง กฎหมายโดยสำนักงานกองทุนยุติธรรม

4. **วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล** การลงพื้นที่แจกแบบสอบถามและ/หรือแบบสอบถามผ่าน แพลตฟอร์มออนไลน์
5. **สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์** การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์ตารางไขว้

6. **วิธีการติดต่อและวิธีการเข้าถึงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย** การติดต่อหาผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยใช้วิธีการ 2 อย่าง ได้แก่ การขอความอนุเคราะห์ผ่านทางช่องทางออนไลน์ที่กลุ่มตัวอย่างใช้ในการติดต่อสื่อสาร โดยติดต่อผ่านสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) และการขอความอนุเคราะห์ผ่านทางช่องทางของศูนย์ยุติธรรมชุมชน เพื่อเข้าถึงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย โดยเป็นการแจกแบบสอบถามด้วยตนเองและ/หรือส่งลิงก์แบบสอบถามออนไลน์ให้ดำเนินการ ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะยึดถือความยินยอมของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเป็นสำคัญ
7. **วิธีการพิทักษ์สิทธิ์ ป้องกันความเสี่ยง และรักษาความลับของกลุ่มตัวอย่าง / ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย** คณะผู้วิจัย มีวิธีการพิทักษ์สิทธิ์ ป้องกันความเสี่ยง และรักษาความลับของกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยตามมาตรฐานใน “เอกสารสำหรับข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย” ดังนี้
- ในการขออนุเคราะห์ทำแบบสอบถาม คณะผู้วิจัย จะแจ้งรายละเอียดแก่ผู้ทำแบบสอบถามว่างานวิจัยนี้ทำเพราะเหตุใด และเกี่ยวข้องกับอะไร โดยให้ผู้ทำแบบสอบถามใช้เวลาในการอ่านข้อมูลตามเอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยอย่างละเอียด โดยสามารถสอบถามได้ หากถ้อยความใดไม่ชัดเจน หรือขอข้อมูลเพิ่มเติมได้
  - คณะผู้วิจัย จะดำเนินการทำลายข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับผู้ทำแบบสอบถามด้วยการลบข้อมูลออกจากระบบคอมพิวเตอร์ภายหลังเสร็จสิ้นการวิจัย ภายใน 1 ปี โดยแบบสอบถามที่เป็นเอกสารกระดาษจะถูกทำลายทิ้งโดยใช้เครื่องทำลายเอกสารและแบบสอบถามที่ทำผ่านระบบออนไลน์จะดำเนินการลบข้อมูลทั้งหมดออกจากระบบออนไลน์
  - หากผู้ทำแบบสอบถามรู้สึกอึดอัด หรืออาจรู้สึกไม่สบายใจอยู่บ้างกับบางคำถาม ผู้ทำแบบสอบถามมีสิทธิ์ที่จะไม่ตอบคำถามเหล่านั้นได้ รวมถึงผู้ทำแบบสอบถามมีสิทธิ์ถอนตัวออกจากโครงการนี้เมื่อใดก็ได้ โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า และการไม่เข้าร่วมวิจัยหรือถอนตัวออกจากโครงการวิจัยนี้จะไม่มีผลกระทบต่อหน้าที่การงานของผู้ทำแบบสอบถามแต่อย่างใด
  - ไม่มีการขอข้อมูลส่วนตัวของผู้ทำแบบสอบถาม ส่วนข้อมูลทั่วไปนั้นจะถูกเก็บรักษาไว้ ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล แต่จะรายงานผลการวิจัยเป็นภาพรวม ผู้ที่มีสิทธิ์เข้าถึงข้อมูลของผู้ทำแบบสอบถามจะมีเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้และคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนเท่านั้น
  - หากผู้ทำแบบสอบถามมีข้อสงสัยใด ๆ สามารถสอบถามเพิ่มเติมโดยติดต่อกับคณะผู้วิจัยได้ตลอดเวลา

ผลการดำเนินการวิจัย

ในการสำรวจความต้องการทางกระบวนการยุติธรรม และต้นทุนการใช้ประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมใช้กรอบวิธีการศึกษาอุปสงค์ และอุปทานในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ตรงกัน (Justice Mismatch) ผ่านประเด็นความต้องการ (Need) และต้นทุน (Cost) ที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม (Needs and Costs) ในรูปแบบการวิเคราะห์เส้นทางของผู้บริโภค (Customer Journey) และสำรวจมุมมองที่ต่างกันระหว่างประชาชนทั่วไป และกระบวนการยุติธรรม โดยใช้เครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูล ทฤษฎีการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยสำนักงานกองทุนยุติธรรมประกอบกัน เนื่องจากชุดข้อมูลดังกล่าวมีการเก็บบันทึกข้อมูลการให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายที่สามารถระบุปัจจัยในการวิเคราะห์เชิงประชากรศาสตร์ได้ เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ภูมิภาค เป็นต้น ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อวิธีการจำแนกกลุ่มประชากรตามฐานรายได้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อการทำความเข้าใจด้านความสามารถในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน

คณะผู้วิจัย ใช้วิธีการสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจโดยวิธีแบบแบ่งโควตา (Quota Sampling Method) กำหนดจำนวนตัวอย่างรวมประมาณ 2,000 คน ตามภูมิลำเนาของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างจากบุคคลทั่วไปที่มีประสบการณ์โดยตรงกับตัวเองในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และ/หรือมีคนที่รู้จักใกล้ชิดในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และบุคคลที่ไม่มีประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยกลุ่มตัวอย่างที่เลือกมีอายุระหว่าง 18 - 60 ปี ประกอบด้วย คนในกลุ่มวัยต่าง ๆ และมีถิ่นที่อยู่อาศัยในภูมิภาคต่าง ๆ ได้แก่ กรุงเทพฯและปริมณฑล (จังหวัดกรุงเทพฯและนนทบุรี) ภาคกลาง (จังหวัดอยุธยา) ภาคเหนือ (จังหวัดเชียงใหม่) ภาคใต้ (จังหวัดนครศรีธรรมราช) ภาคตะวันออก (จังหวัดชลบุรี) และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดขอนแก่น) รายละเอียด ดังตารางที่ 4.1 ทั้งนี้ ในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างไม่สมัครใจในการตอบคำถาม หรือไม่สมัครใจให้โครงการวิจัยใช้ข้อมูล แม้จะตอบคำถามเสร็จแล้วก็ตาม คณะผู้วิจัย จะทำการคัดกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวออกจากการวิจัยทันที

ตารางที่ 4.1 การแบบแบ่งโควตากลุ่มเป้าหมายใน 6 พื้นที่ทั่วประเทศไทย (Quota Sampling) โดยจำแนกตามช่วงอายุ

กลุ่มอายุ	กรุงเทพฯ และ ปริมณฑล	ภาคเหนือ (เชียงใหม่)	ภาคใต้ (นครศรีธรรมราช)	ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ (ขอนแก่น)	ภาค ตะวันออก (ชลบุรี)	ภาค กลาง (อยุธยา)	รวม (ต่อกลุ่ม อายุ)
อายุ 18 – 25 ปี	80	64	64	64	64	64	400
อายุ 25 - 30 ปี	80	64	64	64	64	64	400
อายุ 30 – 40 ปี	80	64	64	64	64	64	400
อายุ 40 – 50 ปี	80	64	64	64	64	64	400
อายุ 50 - 60 ปี	80	64	64	64	64	64	400
รวม (ต่อพื้นที่)	400	320	320	320	320	320	2,000

ภายหลังจากการเก็บข้อมูลแบบสำรวจด้วยการลงพื้นที่ภาคสนามเสร็จแล้ว คณะผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (SPSS) ในการประมวลผลวิเคราะห์ข้อมูล โดยสถิติที่ใช้เป็นสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ขึ้นอยู่กับตามความเหมาะสมของประเภทข้อมูล และวัตถุประสงค์ในการนำมาใช้ประโยชน์จากข้อมูล การแปลผลข้อมูลจากการวัดแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ประยุกต์ใช้แนวคิดการแบ่งช่วงของเบสท์และคาห์น (Best and Kahn, 2010)(Best & Kahn, 2010) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 คะแนน	หมายถึง	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 คะแนน	หมายถึง	มาก
ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 คะแนน	หมายถึง	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 คะแนน	หมายถึง	น้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 คะแนน	หมายถึง	น้อยที่สุด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสำรวจ ผลการสำรวจความต้องการผลการสำรวจความต้องการกระบวนการยุติธรรมและต้นทุนการใช้ประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมสามารถแบ่งได้เป็น 4 ส่วน คือ ส่วนข้อมูลเชิงประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนประสบการณ์การแก้ปัญหาทางกฎหมายในกระบวนการยุติธรรม และส่วนทัศนคติและความเชื่อมั่นต่อการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในกระบวนการแก้ปัญหาทางกฎหมาย

4.1 ข้อมูลเชิงประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 53.2 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 46.3 เป็นเพศชาย โดยมีอีกร้อยละ 0.5 ที่เป็น LGBTQ+ และไม่ต้องการระบุเพศ โดยมีการกระจายอายุใน 5 ช่วงตามโควตาที่กำหนดกลุ่มละประมาณร้อยละ 20 ทั้งนี้ประมาณครึ่งหรือร้อยละ 51.0 สมรสแล้ว (เฉลี่ยบุตร 2 คน) ขณะที่ร้อยละ 41.9 เป็นโสด โดยมีร้อยละ 7.1 หย่าร้าง/แยกกันอยู่ (เฉลี่ยบุตร 2 คน)

ด้านการศึกษา พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 69.5 จบต่ำกว่าปริญญาตรี ขณะที่ร้อยละ 28.9 จบปริญญาตรี และร้อยละ 1.6 จบสูงกว่าปริญญาตรี โดยมีการกระจายไปในหลากหลายอาชีพ ที่พบมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 26.5 คือ ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว รองลงมาร้อยละ 19.5 เท่ากันคือ พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน กับรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 10.0 เป็นนักศึกษา และร้อยละ 9.0 รับราชการ/พนักงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ

การจำแนกตามรายได้ส่วนบุคคลเฉลี่ยต่อเดือน พบว่าร้อยละ 27.2 มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาท ขณะที่เกือบครึ่งหรือร้อยละ 48.2 มีรายได้ 10,001 – 20,000 บาท และร้อยละ 24.6 มีรายได้มากกว่า 20,000 บาท สำหรับรายได้ของครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน พบว่าร้อยละ 18.1 ระบุมีรายได้ไม่เกิน 20,000 บาท ขณะที่ร้อยละ 23.7 มีรายได้ 20,001 – 30,000 บาท และร้อยละ 58.2 มีรายได้มากกว่า 30,000 บาท เมื่อพิจารณาความเพียงพอของรายได้ต่อการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน พบกว่า 1 ใน 3 หรือร้อยละ 36.2 มีรายได้เพียงพอ และไม่มีหนี้สิน รองลงมาใกล้เคียงกันร้อยละ 31.4 มีรายได้เพียงพอ แต่มีหนี้สิน ขณะที่ร้อยละ 18.0 รายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย ตรงข้ามกับร้อยละ 10.7 ที่รายได้เหลือใช้ มีไว้เก็บเป็นเงินออมยามฉุกเฉินสถานะการพักอาศัย ร้อยละ 37.8 มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ไม่ต้องผ่อนชำระ รองลงมา ร้อยละ 25.0 อาศัยอยู่กับพ่อแม่ ญาติ พี่น้อง ร้อยละ 20.7 เช่าบ้าน/เช่าที่อยู่อาศัย และร้อยละ 14.0 มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง แต่อยู่ระหว่างผ่อนชำระ ขณะที่ส่วนที่เหลือเป็นลักษณะการอาศัยอยู่กับผู้อื่น ที่พักของหน่วยงาน/นายจ้าง รวมถึงไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง (รายละเอียด ดังตารางที่ 4.2 - 4.10)

ตารางที่ 4.2 ข้อมูลเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

ลำดับ	เพศ	จำนวน	ร้อยละ
1.	ชาย	939	46.3
2.	หญิง	1,078	53.2
3.	LGBTQ+	8	0.4
4.	ไม่ต้องการระบุ	1	0.1
	รวม	2,026	100.0

ตารางที่ 4.3 ข้อมูลอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

ลำดับ	อายุ	จำนวน	ร้อยละ
1.	18 – 25 ปี	401	19.8
2.	26 – 30 ปี	401	19.8
3.	31 – 40 ปี	422	20.8
4.	41 – 50 ปี	402	19.8
5.	51 – 60 ปี	400	19.8
	รวม	2,026	100.0

ตารางที่ 4.4 ข้อมูลสถานภาพสมรสของผู้ตอบแบบสอบถาม

ลำดับ	สถานภาพสมรส	จำนวน	ร้อยละ
1.	โสด	848	41.9
2.	สมรส (เฉลี่ยบุตร 2 คน)	1,034	51.0
3.	หย่าร้าง/แยกกันอยู่ (เฉลี่ยบุตร 2 คน)	144	7.1
	รวม	2,026	100.0

ตารางที่ 4.5 ข้อมูลระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ตอบแบบสอบถาม

ลำดับ	ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
1.	ต่ำกว่าประถมศึกษา	201	9.9
2.	มัธยมศึกษาตอนต้น	320	15.8
3.	มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	648	32.0
4.	ปวส./อนุปริญญา	240	11.8
5.	ปริญญาตรี	585	28.9
6.	สูงกว่าปริญญาตรี	32	1.6
	รวม	2,026	100.0

ตารางที่ 4.6 ข้อมูลอาชีพปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถาม

ลำดับ	อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
1.	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	538	26.5
2.	พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน	395	19.5
3.	รับจ้างทั่วไป	395	19.5

ลำดับ	อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
4.	นักศึกษา	202	10.0
5.	รับราชการ/พนักงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ	183	9.0
6.	เจ้าของกิจการ	121	6.0
7.	เกษตรกร	56	2.8
8.	ผู้ใช้แรงงานทางด้านอุตสาหกรรม	15	0.7
9.	ผู้ใช้แรงงานทางการเกษตรและประมง	6	0.3
10.	ไม่ประกอบอาชีพ/ว่างงาน	97	4.8
11.	อื่น ๆ อาทิ ขับแกร็บ แม่บ้าน นักดนตรี	18	0.9
	รวม	2,026	100.0

ตารางที่ 4.7 ข้อมูลรายได้ส่วนบุคคลเฉลี่ยต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ลำดับ	รายได้ส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
1.	ไม่มีรายได้	80	3.9
2.	ไม่เกิน 5,000 บาท	113	5.6
3.	5,001 – 10,000 บาท	358	17.7
4.	10,001 – 20,000 บาท	976	48.2
5.	20,001 – 30,000 บาท	309	15.3
6.	30,001 – 40,000 บาท	108	5.3
7.	40,001 – 50,000 บาท	43	2.1
8.	มากกว่า 50,000 บาท	39	1.9
	รวม	2,026	100.0

ตารางที่ 4.8 ข้อมูลรายได้ของครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ลำดับ	รายได้ครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
1.	ไม่มีรายได้	2	0.1
2.	ไม่เกิน 5,000 บาท	11	0.5
3.	5,001 – 10,000 บาท	82	4.0
4.	10,001 – 20,000 บาท	273	13.5
5.	20,001 – 30,000 บาท	481	23.7

ลำดับ	รายได้ครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
6.	30,001 – 40,000 บาท	609	30.1
7.	40,001 – 50,000 บาท	337	16.6
8.	มากกว่า 50,000 บาท	231	11.5
	รวม	2,026	100.0

ตารางที่ 4.9 ข้อมูลความเพียงพอของรายได้ต่อการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของผู้ตอบแบบสอบถาม

ลำดับ	ความเพียงพอ	จำนวน	ร้อยละ
1	มีรายได้เพียงพอ และไม่มีหนี้สิน	734	36.2
2	มีรายได้เพียงพอ แต่มีหนี้สิน	635	31.4
3	ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย	365	18.0
4	เหลือใช้ มีไว้เก็บเป็นเงินออมยามฉุกเฉิน	217	10.7
5	ไม่มีรายได้	61	3.0
6	ไม่ระบุ	14	0.7
	รวม	2,026	100.0

ตารางที่ 4.10 ข้อมูลสถานะการพักอาศัยของผู้ตอบแบบสอบถาม

ลำดับ	สถานะการพักอาศัย	จำนวน	ร้อยละ
1.	มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ไม่ต้องผ่อนชำระ	766	37.8
2.	อาศัยอยู่กับพ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง	506	25.0
3.	เช่าบ้าน/เช่าที่อยู่อาศัย	417	20.7
4.	มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง แต่อยู่ระหว่างผ่อนชำระ	284	14.0
5.	อาศัยอยู่กับผู้อื่น (เช่น เพื่อน/คนรู้จัก เป็นต้น)	15	0.7
6.	อาศัยอยู่ในที่พักของหน่วยงาน หรือองค์กรภาคเอกชน ที่ให้ความช่วยเหลือ เช่น สถานสงเคราะห์	15	0.7
7.	อาศัยในบ้านพักที่นายจ้าง/ผู้อื่นจัดหาให้	14	0.7
8.	ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง	7	0.3
9.	ไม่ระบุ	2	0.1
	รวม	2,026	100.0

4.2 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของผู้ร่วมตอบแบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างในการสำรวจครั้งนี้จำนวนทั้งหมด 2,026 คน สามารถจำแนกกลุ่มตัวอย่างตามประสบการณ์การเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้ที่เคยมีประสบการณ์โดยตรงกับตัวเอง ร้อยละ 16.2 กลุ่มที่ 2 ผู้ที่ไม่เคย แต่มีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ร้อยละ 25.0 และ กลุ่มที่ 3 ผู้ที่ไม่เคย และไม่มีคนใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ร้อยละ 58.8 โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	จำนวน	ร้อยละ
เคย ประสบการณ์โดยตรงกับตัวเอง	328	16.2
ไม่เคย แต่มีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	507	25.0
ไม่เคย และไม่มีคนใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	1,191	58.8
รวม	2,026	100.0

4.3 ประสบการณ์การแก้ปัญหาทางกฎหมายในกระบวนการยุติธรรม

ในส่วนของการประมวลผลสำรวจด้านการแก้ปัญหาทางกฎหมายในกระบวนการยุติธรรม คณะผู้วิจัยใช้ข้อมูลของผู้ที่ตอบแบบสอบถามประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ที่เคยมีประสบการณ์โดยตรงกับตัวเอง และกลุ่มผู้ที่ไม่เคย แต่มีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ผลการสำรวจพบว่า ปัญหาทางกฎหมายที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีสัดส่วนของปัญหาเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉล ร้อยละ 26.0 เรื่องที่ดิน ร้อยละ 19.6 และ เรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรง (ทั่วไป) ร้อยละ 16.9 โดยเกือบครึ่งคือร้อยละ 47.4 เข้าสู่กระบวนการโดยมีสถานะเป็นผู้ฟ้องร้อง ขณะที่ร้อยละ 38.4 มีสถานะเป็นผู้ถูกฟ้องร้อง ร้อยละ 14.7 มีสถานะเป็นผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม และร้อยละ 9.3 มีสถานะเป็นพยาน เมื่อพยายามขอความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย มักพบปัญหาสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ (ร้อยละ 42.2) และขั้นตอนมีความยุ่งยาก ต้องใช้เวลานานในการดำเนินการ (ร้อยละ 38.2) (ร้อยละ 20.6 ไม่เคยขอรับความช่วยเหลือ และร้อยละ 18.6 ไม่มีปัญหาในการขอความช่วยเหลือ)

ในขณะที่สำรวจด้านสถานะของการดำเนินการแก้ปัญหาทางกฎหมายของผู้แบบสอบถาม พบว่า ร้อยละ 85.6 มีสถานะการดำเนินการเสร็จสิ้นและปัญหาได้รับการแก้ไขเรียบร้อยแล้ว โดยร้อยละ 4.6 ของผู้ตอบแบบสอบถามมีสถานะการดำเนินการเสร็จสิ้นแต่ปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไข เพราะสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 ขาดเอกสาร หลักฐานไม่เพียงพอ ขณะที่ร้อยละ 9.8 ของผู้ตอบแบบสอบถามมีสถานะกำลังดำเนินการ (เป็นเวลาเฉลี่ย 16.4 เดือน) ซึ่งในกลุ่มนี้โดยมากจะอยู่ในขั้นตอนงานสังคมสงเคราะห์/ส่งฟ้อง (พนักงานอัยการ) คิดเป็นร้อยละ 35.4 รองลงมาคือขั้นตอนงานพิจารณาคดี (ผู้พิพากษา)

ร้อยละ 29.3 และขั้นตอนการสืบสวนสอบสวน (ตำรวจ/พนักงานสอบสวน) ร้อยละ 18.3 ทั้งนี้ กรณีที่เป็นฝ่ายแจ้งความ พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 80.3 ใช้วิธีการเข้าแจ้งความร้องทุกข์กับตำรวจ หรือพนักงานสอบสวน ขณะที่ร้อยละ 17.4 ดำเนินคดีด้วยตัวเองกับอัยการที่ศาล

การสำรวจในประเด็นด้านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมพบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 82.5 มีค่าใช้จ่ายในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเป็นค่าเดินทาง รองลงมาที่สำคัญได้แก่ ร้อยละ 47.4 ระบุค่าโทรศัพท์ ร้อยละ 44.4 ระบุค่าธรรมเนียมการขึ้นศาล/ส่งหมายศาล ร้อยละ 38.8 ระบุค่าธรรมเนียมที่ปรึกษาทนายความ และร้อยละ 35.1 ระบุค่าพิมพ์เอกสาร ค่าถ่ายเอกสาร ในขณะที่ประเด็นด้านการขอความช่วยเหลือในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมพบว่าร้อยละ 28.9 ไม่ได้ขอรับความช่วยเหลือทางกฎหมาย โดยมีเหตุผลสำคัญ 2 ประการคือ เป็นเรื่องที่สามารถดำเนินการเองได้/ไม่จำเป็นต้องขอความช่วยเหลือ (ร้อยละ 33.2) และไม่ทราบว่า จะขอความช่วยเหลือได้จากที่ไหน (ร้อยละ 24.5) ขณะที่ร้อยละ 71.1 ได้ขอรับความช่วยเหลือโดยหลักๆ มาจาก สำนักงานทนายความ (ร้อยละ 31.1) และทนายอาสา (ร้อยละ 29.3)

กว่าครึ่งคือร้อยละ 55.6 ใช้บริการทนายและ/หรือทนายอาสา โดยมีร้อยละ 6.8 ใช้บริการบุคคลกลาง และร้อยละ 2.3 ใช้บริการผู้ช่วยใกล้เคียง ในกลุ่มเหล่านี้มีร้อยละ 44.8 เสียค่าใช้จ่าย เฉลี่ย 21,018 บาท ติดต่อกับ 2 วิธีการหลัก ๆ ได้แก่ เดินทางไปปรึกษาหารือด้วยตนเอง (ร้อยละ 44.3) และผ่านทางโทรศัพท์ (ร้อยละ 42.3)

สำหรับปัญหาหรือผลกระทบที่ได้รับจากการเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าว พบมากที่สุด คือเกิดความเครียด วิตกกังวล (ร้อยละ 85.1) รองลงมาได้แก่ สูญเสียเงินทองและทรัพย์สิน (ร้อยละ 39.0) และสูญเสียความมั่นใจ หรือเกิดความหวาดกลัว (ร้อยละ 32.4) อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่ร้อยละ 88.3 พอใจกับการจัดการกับปัญหาที่ได้รับ ขณะที่ร้อยละ 11.7 ไม่เป็นที่พอใจ โดยให้เหตุผลว่า ล่าช้า เสียเวลา ขั้นตอนยุ่งยาก

ผลสำรวจความพึงพอใจกับการให้บริการของเจ้าหน้าที่ในแต่ละขั้นตอน (กำหนดคะแนนเต็ม 5 คะแนน) ในขั้นสอบสวน ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระหว่าง 3.01 - 3.39 คะแนน อยู่ในระดับ “ปานกลาง” ทั้งสิ้น ขั้นส่งคดี ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระหว่าง 3.11 - 3.51 คะแนน อยู่ในระดับ “ปานกลาง - มาก” ขั้นพิจารณาคดี ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระหว่าง 3.29 - 3.60 คะแนน อยู่ในระดับ “ปานกลาง - มาก” ขั้นบังคับโทษ ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระหว่าง 3.29 - 3.56 คะแนน อยู่ในระดับ “ปานกลาง - มาก” ทั้งนี้ สังเกตได้ว่า ด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงที่สุดในแต่ละขั้นตอน

ที่น่าพิจารณา พบว่า ตัวอย่างสูงถึงร้อยละ 96.5 ไม่เคยใช้บริการศูนย์ยุติธรรมชุมชน โดยมีเพียงร้อยละ 3.5 เท่านั้นที่เคยใช้ ซึ่งในกลุ่มนี้จะขอใช้บริการรับคำปรึกษาทางกฎหมาย (ร้อยละ 65.5) และ

การใกล้เกลี่ยประนอมข้อพิพาท (ร้อยละ 41.4) เหตุผลสำคัญที่ขอใช้บริการคือ อยู่ใกล้แหล่งที่พัก เดินทางสะดวก (ร้อยละ 58.6) และประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ (ร้อยละ 41.4)

สอดคล้องกับข้างต้น พบว่าร้อยละ 97.1 ไม่เคยใช้บริการกองทุนยุติธรรม โดยมีเพียงร้อยละ 2.9 เท่านั้นที่เคยใช้ ซึ่งในกลุ่มนี้จะขอใช้บริการเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ค่าทนายความ ค่าธรรมเนียมศาล (ร้อยละ 54.2) เป็นหลัก เหตุผลสำคัญที่ขอใช้บริการคือ ประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ (ร้อยละ 62.5) และเชื่อมั่นในการให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชน (ร้อยละ 37.5)

ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้บริการของเจ้าหน้าที่กองทุนยุติธรรม (กำหนดคะแนนเต็ม 5 คะแนน) ได้ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ระหว่าง 2.88 – 3.25 คะแนน อยู่ในระดับ “ปานกลาง” ทั้งสิ้น โดยด้านความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ และด้านความเอาใจใส่ รับฟังปัญหาและความต้องการของประชาชน มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงสุดเท่ากัน

เมื่อสอบถามถึงการเคยขอรับบริการความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายนอกเหนือจากศูนย์ยุติธรรมชุมชนและกองทุนยุติธรรม พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 87.3 ระบุไม่เคย ขณะที่ร้อยละ 12.7 ระบุเคย ซึ่งในกลุ่มนี้โดยมากใช้บริการทนายความ (ร้อยละ 28.3) ศูนย์ดำรงธรรม (ร้อยละ 18.9) ทนายอาสา (ร้อยละ 17.9) และสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ (ร้อยละ 17.0) (รายละเอียด ดังตารางที่ 4.12 - 4.13)

ตารางที่ 4.12 เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ลำดับ	เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	จำนวน	ร้อยละ
1.	ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	217	26.0
2.	เรื่องที่ดิน	164	19.6
3.	ความก้าวร้าว/ความรุนแรง (ทั่วไป)	141	16.9
4.	การโจรกรรม/การลักทรัพย์	95	11.4
5.	การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	81	9.7
6.	เรื่องมรดก	69	8.3
7.	ความรุนแรงในครอบครัว	50	6.0
8.	การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	19	2.3
9.	อื่น ๆ อาทิ เสพติด กัญชา หนี้ ค้ำประกัน	208	24.9

ตารางที่ 4.13 สถานะการเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยตอบได้มากกว่า1ข้อ)

ลำดับ	สถานะ	จำนวน	ร้อยละ
1.	ผู้ฟ้องร้อง	396	47.4
2.	ผู้ถูกฟ้องร้อง	321	38.4
3.	ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม	123	14.7
4.	พยาน	78	9.3
5.	อื่น ๆ อาทิ ศาลนัด	1	0.1

ตารางที่ 4.14 ปัญหาที่พบเมื่อพยายามขอความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยตอบได้มากกว่า1ข้อ)

ลำดับ	ปัญหาเมื่อพยายามขอความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย	จำนวน	ร้อยละ
1.	ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ	352	42.2
2.	ขั้นตอนมีความยุ่งยาก ต้องใช้เวลานานในการดำเนินการ	319	38.2
3.	ไม่รู้จะไปขอความช่วยเหลือจากที่ไหน	155	18.6
4.	ไม่ได้รับความช่วยเหลือตามที่ต้องการ	110	13.2
5.	ข้อจำกัดด้านคุณสมบัติในการขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กร เช่น คดีแพ่ง	85	10.2
6.	รู้สึกว่าเจ้าหน้าที่ไม่เต็มใจช่วยเหลือ	71	8.5
7.	ถูกตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ก่ลั่นแกล้ง/รังแก/ข่มขู่/เรียกสินบน	19	2.3
8.	อื่น ๆ อาทิ ถูกข่มขู่	9	1.1
9.	ไม่เคยขอรับความช่วยเหลือ	172	20.6
10.	ไม่มีปัญหาในการขอความช่วยเหลือ	155	18.6

ตารางที่ 4.15 สถานะการดำเนินการของกระบวนการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายในปัจจุบัน (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม)

ลำดับ	สถานะ	จำนวน	ร้อยละ
1.	กำลังดำเนินการ (เป็นเวลาเฉลี่ย 16.4 เดือน)	82	9.8
2.	เสร็จสิ้นแต่ปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไข เพราะสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด ขาดเอกสาร หลักฐาน ไม่เพียงพอ	38	4.6
3.	เสร็จสิ้นและปัญหาได้รับการแก้ไขเรียบร้อยแล้ว	715	85.6
	รวม	835	100.0

ตารางที่ 4.16 ขั้นตอนของกระบวนการเมื่ออยู่ในระหว่างการดำเนินการ (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอยู่ในระหว่างการดำเนินการ)

ลำดับ	ขั้นตอน	จำนวน	ร้อยละ
1.	งานสังคม/ส่งฟ้อง (พนักงานอัยการ)	29	35.4
2.	งานพิจารณาคดี (ผู้พิพากษา)	24	29.3
3.	สืบสวนสอบสวน (ตำรวจ/พนักงานสอบสวน)	15	18.3
4.	แจ้งความ	8	9.8
5.	งานบังคับโทษ (ราชทัณฑ์)	3	3.6
6.	อื่น ๆ อาทิ ใกล้เกลี่ย ควบคุมความประพฤติ บังคับคดี	3	3.6
	รวม	82	100.0

ตารางที่ 4.17 วิธีการในการดำเนินคดีเมื่อเป็นฝ่ายแจ้งความ (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และเป็นฝ่ายแจ้งความ)

ลำดับ	วิธีการ	จำนวน	ร้อยละ
1.	เข้าแจ้งความร้องทุกข์กับตำรวจ หรือพนักงานสอบสวน	383	80.3
2.	ดำเนินคดีด้วยตัวเองกับอัยการที่ศาล	83	17.4
3.	อื่น ๆ อาทิ จ้างทนายดำเนินการ ยื่นคำฟ้องต่อศาล	11	2.3
	รวม	477	100.0

ตารางที่ 4.18 รายการค่าใช้จ่ายตลอดกระบวนการ (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนที่รู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยตอบได้มากกว่า1ข้อ)

ลำดับ	รายการค่าใช้จ่าย	จำนวน	ร้อยละ
1.	ค่าเดินทาง	689	82.5
2.	ค่าโทรศัพท์	396	47.4
3.	ค่าธรรมเนียมการขึ้นศาล/ส่งหมายศาล	371	44.4
4.	ค่าธรรมเนียมที่ปรึกษาทนายความ	324	38.8
5.	ค่าพิมพ์เอกสาร ค่าถ่ายเอกสาร	293	35.1
6.	ค่าธรรมเนียมผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ	135	16.2
7.	ค่าใช้จ่ายสำหรับพยาน เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง	133	15.9
8.	ค่าใช้จ่ายในการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย	105	12.6
9.	ค่าไปรษณีย์	97	11.6
10.	ค่าใช้จ่ายที่นอกเหนือจากนี้ เช่น เลี้ยงข้าว ให้ของตอบแทน	50	6.0
11.	ค่าใช้จ่ายจากการถูกเรียกหรือเสนอให้ลอบน	30	3.6
12.	อื่น ๆ อาทิ ค่าเสียหาย ค่าปรับ ไม่เสียค่าใช้จ่ายคู่กรณีจ่ายให้หมด	13	1.6

ตารางที่ 4.19 การขอรับความช่วยเหลือทางกฎหมาย (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนที่รู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม)

ลำดับ	การขอรับความช่วยเหลือ			จำนวน	ร้อยละ
1.	ไม่ได้ขอรับความช่วยเหลือ			241	28.9
	เหตุผลเพราะ			จำนวน	ร้อยละ
	1.) เป็นเรื่องที่สามารถดำเนินการเองได้/ ไม่จำเป็นต้องขอความช่วยเหลือ			80	33.2
	2.) ไม่ทราบว่าขอความช่วยเหลือได้จากที่ไหน			59	24.5
	3.) ให้เป็นไปตามกระบวนการยุติธรรม/ แล้วแต่คู่กรณีจะดำเนินการ			47	19.5
	4.) มีค่าใช้จ่าย/ ไม่มีเงินมากพอในการดำเนินการ			34	14.1
	5.) มีความล่าช้า			12	5.0
	6.) ไม่ระบุ			9	3.7
รวม			241	100.0	
2.	ได้ขอรับความช่วยเหลือ			594	71.1

ลำดับ	การขอรับความช่วยเหลือ			จำนวน	ร้อยละ
	จากหน่วยงาน	จำนวน	ร้อยละ		
	1.) สำนักงานทนายความ	185	31.1		
	2.) ทนายอาสา	174	29.3		
	3.) ตำรวจ	67	11.3		
	4.) ศาล	66	11.1		
	5.) คนรู้จัก/ คนในครอบครัว	41	6.9		
	6.) สภาทนายความ	16	2.7		
	7.) สำนักงานคุมประพฤติ	9	1.5		
	8.) ศูนย์ยุติธรรมชุมชน	6	1.0		
	9.) องค์กรสิทธิมนุษยชน	6	1.0		
	10.) ศูนย์ดำรงธรรม	6	1.0		
	11.) อัยการจังหวัด	5	0.8		
	12.) อื่น ๆ อาทิ ศูนย์กฎหมายสิทธิมนุษยชนเพื่อสังคม กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/อำเภอ ศูนย์ปรึกษาทางกฎหมายในมหาวิทยาลัย ประกันภัย	11	1.9		
	13.) ไม่ทราบ/ ไม่ระบุ	2	0.3		
	รวม	594	99.9		
	รวม			835	100.0

ตารางที่ 4.20 การใช้บริการบุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ย หรือทนาย (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม)

ลำดับ	การใช้บริการบุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ย หรือทนาย	จำนวน	ร้อยละ
1.	ใช้บริการทนายและ/หรือทนายอาสา	464	55.6
2.	ใช้บริการบุคคลกลาง	57	6.8
3.	ใช้บริการผู้ช่วยไกล่เกลี่ย	19	2.3
4.	ไม่ได้ใช้บริการ	295	35.3
	รวม	835	100.0

ตารางที่ 4.21 การเสียค่าใช้จ่ายกับการใช้บริการบุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ย หรือทนาย (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนที่รู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม)

ลำดับ	การเสียค่าใช้จ่าย	จำนวน	ร้อยละ
1.	ไม่เสียค่าใช้จ่าย	298	55.2
2.	เสียค่าใช้จ่าย	242	44.8
	รวม	540	100.0

*ต่ำสุด 2,000 บาท สูงสุด 300,000 บาท เฉลี่ย 21,018 บาท

ตารางที่ 4.22 วิธีการที่ติดต่อกับบุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ย หรือทนายบ่อยที่สุด (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนที่รู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม)

ลำดับ	วิธีการติดต่อ	ร้อยละถ่วงน้ำหนัก
1.	เดินทางไปปรึกษาหารือด้วยตนเอง	44.3
2.	ทางโทรศัพท์	42.3
3.	ผ่านเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชัน	9.5
4.	ทางไปรษณีย์	2.1
5.	ทางอีเมล	1.5
6.	วิธีอื่น ๆ อาทิ ศาลแต่งตั้ง คำแนะนำ	0.3
	รวม	100.0

ตารางที่ 4.23 ปัญหาหรือผลกระทบที่ได้รับจากการเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนที่รู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ลำดับ	ปัญหา	จำนวน	ร้อยละ
1.	เกิดความเครียด วิตกกังวล	705	85.1
2.	สูญเสียเงินทองและทรัพย์สิน	323	39.0
3.	สูญเสียความมั่นใจ หรือเกิดความหวาดกลัว	268	32.4
4.	สร้างผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้เกี่ยวข้อง	210	25.4
5.	เกิดปัญหาด้านสุขภาพ ล้มป่วย บาดเจ็บ	153	18.5
6.	ถูกคุกคาม ข่มขู่ หรือทำร้าย	67	8.1
7.	ถูกเลิกจ้าง/ต้องลาออกจากงาน	22	2.7
8.	หันไปดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือใช้ยาเสพติด	19	2.3

ลำดับ	ปัญหา	จำนวน	ร้อยละ
9.	ถูกไล่ออก/ต้องลาออกจากสถาบันการศึกษา	7	0.8
10.	อื่น ๆ อาทิ เสียเวลา ค่าใช้จ่ายสูง	20	2.4

ตารางที่ 4.24 ความพอใจกับการจัดการกับปัญหาที่ได้รับจากกระบวนการยุติธรรม (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม)

ลำดับ	ความพอใจ	จำนวน	ร้อยละ
1.	เป็นที่พอใจ	737	88.3
2.	ไม่เป็นที่พอใจ เพราะ ล่าช้า เสียเวลา ขั้นตอนยุ่งยาก	98	11.7
	รวม	835	100.0

ตารางที่ 4.25 ความพึงพอใจกับการให้บริการของเจ้าหน้าที่ในแต่ละขั้นตอน (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนที่รู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม)

ลำดับ	การให้บริการของเจ้าหน้าที่	n	ระดับความพึงพอใจ (ร้อยละ)						ค่าเฉลี่ย	SD	แปลผล
			น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
ขั้นสอบสวน (ตำรวจ/กรมสอบสวนคดีพิเศษ)											
1.	ด้านความรวดเร็วของเจ้าหน้าที่ในการตอบสนองต่อผู้ใช้บริการ	807	4.2	15.0	58.0	21.1	1.7	100.0	3.01	0.77	ปานกลาง
2.	ด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่	807	1.7	8.8	42.5	43.0	4.0	100.0	3.39	0.77	ปานกลาง
3.	ด้านความไว้วางใจในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่	806	3.1	13.3	46.0	32.8	4.8	100.0	3.23	0.85	ปานกลาง
4.	ด้านความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่	807	3.0	11.3	45.8	34.9	5.0	100.0	3.28	0.84	ปานกลาง
5.	ด้านความเอาใจใส่ รับฟังปัญหาและความต้องการของประชาชน	807	4.2	12.6	46.3	32.3	4.6	100.0	3.20	0.87	ปานกลาง
ขั้นสั่งคดี (เจ้าพนักงานคดี/พนักงานอัยการ)											
1.	ด้านความรวดเร็วของเจ้าหน้าที่ในการตอบสนองต่อผู้ใช้บริการ	818	1.3	11.1	65.3	20.5	1.8	100.0	3.11	0.66	ปานกลาง
2.	ด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่	818	1.1	4.9	42.5	44.9	6.6	100.0	3.51	0.74	มาก
3.	ด้านความไว้วางใจในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่	817	1.3	8.8	49.8	35.8	4.3	100.0	3.33	0.75	ปานกลาง
4.	ด้านความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่	818	1.1	8.4	45.4	40.1	5.0	100.0	3.39	0.76	ปานกลาง
5.	ด้านความเอาใจใส่ รับฟังปัญหาและความต้องการของประชาชน	818	1.5	8.4	49.0	35.7	5.4	100.0	3.35	0.77	ปานกลาง
ขั้นพิจารณาคดี (ศาล)											

ลำดับ	การให้บริการของเจ้าหน้าที่	n	ระดับความพึงพอใจ (ร้อยละ)						ค่าเฉลี่ย	SD	แปลผล
			น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
1.	ด้านความรวดเร็วของเจ้าหน้าที่ในการตอบสนองต่อผู้ใช้บริการ	804	1.2	8.6	54.2	31.8	4.2	100.0	3.29	0.73	ปานกลาง
2.	ด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่	804	0.7	5.3	38.1	45.3	10.6	100.0	3.60	0.78	มาก
3.	ด้านความไว้วางใจในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่	804	0.6	7.5	44.8	40.1	7.0	100.0	3.45	0.76	ปานกลาง
4.	ด้านความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่	804	0.7	7.8	44.5	38.6	8.4	100.0	3.46	0.79	ปานกลาง
5.	ด้านความเอาใจใส่ รับฟังปัญหาและความต้องการของประชาชน	804	0.9	7.8	45.9	38.3	7.1	100.0	3.43	0.77	ปานกลาง

ตารางที่ 4.25 ความพึงพอใจกับการให้บริการของเจ้าหน้าที่ในแต่ละขั้นตอน (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม)
(ต่อ)

ลำดับ	การให้บริการของเจ้าหน้าที่	n	ระดับความพึงพอใจ (ร้อยละ)						ค่าเฉลี่ย	SD	แปลผล
			น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
ชั้นบังคับโทษ (กรมราชทัณฑ์/กรมพินิจ/กรมคุมประพฤติ)											
1.	ด้านความรวดเร็วของเจ้าหน้าที่ในการตอบสนองต่อผู้ใช้บริการ	579	1.2	8.3	56.3	28.3	5.9	100.0	3.29	0.75	ปานกลาง
2.	ด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่	579	0.7	5.4	43.9	37.7	12.3	100.0	3.56	0.80	มาก
3.	ด้านความไว้วางใจในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่	579	0.7	5.9	45.9	38.5	9.0	100.0	3.49	0.77	ปานกลาง

ลำดับ	การให้บริการของเจ้าหน้าที่	n	ระดับความพึงพอใจ (ร้อยละ)						ค่าเฉลี่ย	SD	แปลผล
			น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
4.	ด้านความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่	579	0.7	6.3	47.7	35.8	9.5	100.0	3.47	0.78	ปานกลาง
5.	ด้านความเอาใจใส่ รับฟังปัญหาและความต้องการของประชาชน	579	0.5	7.6	51.1	33.7	7.1	100.0	3.39	0.75	ปานกลาง

ตารางที่ 4.26 ประสบการณ์การใช้บริการศูนย์ยุติธรรมชุมชน (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม)

ลำดับ	ประสบการณ์การใช้บริการศูนย์ยุติธรรมชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
1.	ไม่เคยใช้บริการ	806	96.5
2.	เคยใช้บริการ	29	3.5
	รวม	835	100.0

ตารางที่ 4.27 บริการที่ใช้ในศูนย์ยุติธรรมชุมชน (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และระบุว่าเคยใช้บริการศูนย์ยุติธรรมชุมชน โดยตอบได้มากกว่า1ข้อ)

ลำดับ	บริการที่ใช้ในศูนย์ยุติธรรมชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
1.	รับคำปรึกษาทางกฎหมาย	19	65.5
2.	การไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท	12	41.4
3.	ขอรับบริการจากกองทุนยุติธรรม	5	17.2
4.	ขอให้จัดหาทนายความแก่ผู้ต้องหาในคดีอาญาตามป.วิอาญา มาตรา 134/1	3	10.3
5.	ร้องเรียน/ร้องทุกข์หน่วยงานเอกชน	3	10.3
6.	การขอรับการสงเคราะห์ของผู้กระทำผิดภายหลังปล่อยตัว	2	6.9
7.	ร้องเรียน/ร้องทุกข์หน่วยงานรัฐ	1	3.4
8.	การขอพบญาติแบบใกล้ชิด	1	3.4
9.	ขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนค่าใช้จ่ายแก่จำเลยใน คดีอาญา (สขง.)	1	3.4
10.	อื่น ๆ	1	3.4

ตารางที่ 4.28 เหตุผลที่ใช้บริการศูนย์ยุติธรรมชุมชน (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และระบุว่าเคยใช้บริการศูนย์ยุติธรรมชุมชน โดยตอบได้มากกว่า1ข้อ)

ลำดับ	เหตุผลใช้บริการศูนย์ยุติธรรมชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
1.	อยู่ใกล้แหล่งที่พัก เดินทางสะดวก	17	58.6
2.	ประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ	12	41.4
3.	เชื่อมั่นในการให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชน	5	17.2
4.	ให้บริการด้วยความรวดเร็ว ครบวงจร	4	13.8

ลำดับ	เหตุผลใช้บริการศูนย์ยุติธรรมชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
5.	มีความเป็นมืออาชีพในการให้บริการ ประสานงาน ส่งต่อ	2	6.9

ตารางที่ 4.29 ประสบการณ์การใช้บริการกองทุนยุติธรรม (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม)

ลำดับ	ประสบการณ์การใช้บริการกองทุนยุติธรรม	จำนวน	ร้อยละ
1.	ไม่เคยใช้บริการ	811	97.1
2.	เคยใช้บริการ	24	2.9
	รวม	835	100.0

ตารางที่ 4.30 บริการที่ใช้ในกองทุนยุติธรรม (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และระบุว่าเคยใช้บริการกองทุนยุติธรรม โดยตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ลำดับ	บริการที่ใช้ในกองทุนยุติธรรม	จำนวน	ร้อยละ
1.	ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ค่าทนายความ ค่าธรรมเนียมศาล	13	54.2
2.	ค่าใช้จ่ายสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน	6	25.0
3.	การประกันตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย	5	20.8
4.	ค่ารักษาพยาบาล ค่าฟื้นฟูร่างกาย ค่าขาดรายได้ ค่าทำศพ ค่าเสียหาย จากการถูกละเมิด	4	16.7
5.	การให้ความช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน	1	4.2

ตารางที่ 4.31 เหตุผลที่ใช้บริการกองทุนยุติธรรม (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และระบุว่าเคยใช้บริการกองทุนยุติธรรม โดยตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ลำดับ	เหตุผลที่ใช้บริการกองทุนยุติธรรม	จำนวน	ร้อยละ
1.	ประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ	15	62.5
2.	เชื่อมั่นในการให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชน	9	37.5
3.	ให้บริการด้วยความรวดเร็ว ครบวงจร	7	29.2
4.	มีความเป็นมืออาชีพในการให้บริการ ประสานงาน ส่งต่อ	3	12.5

ตารางที่ 4.32 ระดับความพึงพอใจต่อการใช้บริการของเจ้าหน้าที่กองทุนยุติธรรม (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระบุว่าเคยใช้บริการกองทุนยุติธรรม)

ลำดับ	การให้บริการของเจ้าหน้าที่	n	ระดับความพึงพอใจ (ร้อยละ)						ค่าเฉลี่ย	SD	แปลผล
			น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
1.	ด้านความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่	24	0.0	16.7	45.8	33.3	4.2	100.0	3.25	0.79	ปานกลาง
2.	ด้านความเอาใจใส่ รับฟังปัญหาและความต้องการของประชาชน	24	0.0	12.5	58.3	20.9	8.3	100.0	3.25	0.79	ปานกลาง
3.	ด้านความคุ้มค่าในการเข้ารับบริการจากเจ้าหน้าที่	24	4.1	8.3	54.2	29.2	4.2	100.0	3.21	0.83	ปานกลาง
4.	ด้านความไว้วางใจในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่	24	8.3	4.2	58.3	25.0	4.2	100.0	3.13	0.90	ปานกลาง
5.	ด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่	24	4.1	16.7	54.2	16.7	8.3	100.0	3.08	0.93	ปานกลาง
6.	ด้านความรวดเร็วของเจ้าหน้าที่ในการตอบสนองต่อผู้ใช้บริการ	24	12.5	16.7	45.8	20.8	4.2	100.0	2.88	1.04	ปานกลาง

ตารางที่ 4.33 ประสพการณ์ขอรับบริการความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายนอกเหนือจากศูนย์ยุติธรรมชุมชนและกองทุนยุติธรรม (เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่าเคยหรือมีคนรู้จักใกล้ชิดเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม)

ลำดับ	ประสพการณ์ขอรับบริการความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายนอกเหนือจากศูนย์ยุติธรรมชุมชนและกองทุนยุติธรรม		จำนวน	ร้อยละ
1.	ไม่เคย		729	87.3
2.	เคย		106	12.7
	กรณีเคย ระบุที่ใช้บริการ (ตอบได้มากกว่า 1ข้อ)	จำนวน	ร้อยละ	
	1.) หน่วยงาน	30	28.3	
	2.) ศูนย์ดำรงธรรม	20	18.9	
	3.) หน่วยงานอาสา	19	17.9	
	4.) สภานายความในพระบรมราชูปถัมภ์	18	17.0	
	5.) ประธานชุมชน/ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน	9	8.5	
	6.) เจ้าหน้าที่ตำรวจ	9	8.5	
	7.) องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน (NGOs)	6	5.7	
	8.) ศูนย์กฎหมายสิทธิมนุษยชนเพื่อสังคม	5	4.7	
	9.) กรมคุมประพฤติ ศูนย์ปรึกษากฎหมายเนติบัณฑิต	3	2.8	
	10.) หมายของศาล	2	1.9	
	11.) พนักงานอัยการ	1	0.9	
	12.) สำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.)	1	0.9	
13.) กรมบังคับคดี	1	0.9		
14.) สำนักอัยการสูงสุด	1	0.9		
รวม			835	100.0

4.4 ทศนคติและความเชื่อมั่นต่อการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในกระบวนการแก้ปัญหาทางกฎหมาย

ในส่วนนี้เป็นการสอบถามจากทุกกลุ่ม พบว่ากว่า 3 ใน 4 หรือร้อยละ 78.9 เมื่อมีปัญหาข้อขัดแย้ง เช่น ปัญหาเรื่องที่ดิน ความรุนแรงในครอบครัว การโจรกรรม/การลักทรัพย์ จะเริ่มจากปรึกษาคนที่รู้จัก/ไว้ใจ ก่อนว่าควรดำเนินการอย่างไรต่อไป ขณะที่ร้อยละ 19.2 สามารถดำเนินการด้วยตนเองได้ทันที เพราะมีข้อมูลว่าควรต้องทำอย่างไรต่อไป โดยมีเพียงร้อยละ 1.9 ที่ไม่ดำเนินการใดต่อ โดยให้เหตุผลว่า เสียเวลา ไม่ทราบ

ขั้นตอนกฎหมาย ค่าใช้จ่ายสูง สำหรับบุคคล/หน่วยงานแรกที่จะขอความช่วยเหลือ ผลการจัดอันดับพบว่า อันดับหนึ่งคือเจ้าหน้าที่ตำรวจ (ร้อยละ 33.4) อันดับสองคือ ทนายความ (ร้อยละ 23.0) และอันดับสามคือ ประธานชุมชน/ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน (ร้อยละ 14.8) ซึ่งกว่าครึ่งหรือร้อยละ 56.4 เดินทางไปปรึกษาหารือด้วยตนเอง รองลงมาร้อยละ 40.5 เริ่มด้วยการติดต่อทางโทรศัพท์

ที่น่าพิจารณาประการต่อมา พบว่า เกือบ 3 ใน 4 หรือร้อยละ 72.0 ไม่รู้ว่ามีหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายที่ไม่เสียค่าบริการ ส่วนร้อยละ 28.0 ที่รู้ ระบุถึงสองหน่วยงานหลัก ได้แก่ ศูนย์ดำรงธรรม (ร้อยละ 49.6) และทนายอาสา (ร้อยละ 32.3) อย่างไรก็ตาม เมื่อสอบถามถึงการเคยได้ยินชื่อศูนย์ยุติธรรมชุมชน และกองทุนยุติธรรม พบว่ามีสัดส่วนผู้ที่เคยได้ยินคิดเป็นร้อยละ 17.9 และ 14.1 ตามลำดับ

เมื่อให้จัดอันดับความช่วยเหลือที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายมากที่สุด พบว่า อันดับหนึ่งคือ แนะนำสิ่งที่ควรทำในการดำเนินคดี ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิและกฎหมาย (ร้อยละ 22.0) อันดับสองคือ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหา (ร้อยละ 19.4) และอันดับสามคือ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิและกฎหมาย (ร้อยละ 12.0) ส่วนอุปสรรคที่สำคัญในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม อันดับหนึ่งคือ ค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายช่วยดำเนินคดี หรือที่ปรึกษาทางกฎหมาย (ร้อยละ 20.8) อันดับสองคือ ค่าใช้จ่ายส่วนตัว เช่น ค่าพาหนะเดินทาง และค่าเสียเวลาในการประกอบอาชีพ (ร้อยละ 16.3) และอันดับสามคือ ความล่าช้าในการดำเนินการ ได้แก่ สืบสวน ส่งฟ้อง พิพากษาคดี และบังคับโทษ (ร้อยละ 11.0)

ผลสำรวจระดับความเข้าใจต่อเรื่องสิทธิที่พึงได้รับหากต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (กำหนดคะแนนเต็ม 5 คะแนน) พบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.94 - 3.11 คะแนน อยู่ในระดับ “ปานกลาง” ทั้งสิ้น โดยสิทธิที่จะได้รับคำแนะนำการแก้ต่างและการมีตัวแทน (ทนาย) มีค่าเฉลี่ยความเข้าใจสูงที่สุด

เมื่อสอบถามถึงขั้นตอนที่ใช้เวลามากที่สุดในกระบวนการแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย พบว่าร้อยละ 46.7 ระบุว่าเป็นขั้นสืบสวนสอบสวน (ตำรวจ/พนักงานสอบสวน) รองลงมาร้อยละ 23.5 ระบุงานสั่งคดี/ส่งฟ้อง (พนักงานอัยการ) ร้อยละ 14.7 ระบุแจ้งความ/ร้องทุกข์/กล่าวโทษ และใกล้เคียงกันร้อยละ 14.1 ระบุงานพิพากษาคดี (ผู้พิพากษา) สอดคล้องกับผลการจัดอันดับการดำเนินการที่ใช้เวลามากที่สุดในกระบวนการแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย ที่พบว่าอันดับหนึ่งคือ เวลาที่ใช้ในการรวบรวมพยานหลักฐาน/วัตถุ (ร้อยละ 25.9) อันดับสองคือ เวลาที่ใช้ในการเรียบเรียงเอกสารส่งให้ทนายตรวจสอบเบื้องต้นก่อนฟ้องร้องดำเนินคดี (ร้อยละ 16.7) และอันดับสามคือ เวลาที่ใช้พูดคุยกับทนาย/ที่ปรึกษาด้านกฎหมาย (ร้อยละ 11.4)

ผลสำรวจระดับความเชื่อมั่นต่อการให้ความเป็นธรรมในการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ (กำหนดคะแนนเต็ม 5 คะแนน) พบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.63 - 3.68 คะแนน อยู่ในระดับ “ปานกลาง - มาก” โดยศาล มีค่าเฉลี่ยความเชื่อมั่นสูงที่สุด ขณะเดียวกัน เมื่อสอบถามระดับความเชื่อมั่นต่อเรื่อง

กฎแห่งกรรม พบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.77 - 3.52 คะแนน อยู่ในระดับ “ปานกลาง - มาก” โดยความเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม มีความเชื่อมั่นสูงสุด ทั้งนี้ จากตัวอย่างที่สำรวจทั้งสิ้น พบว่ามีร้อยละ 13.9 ที่มีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านนิติศาสตร์ ขณะที่ส่วนใหญ่ร้อยละ 86.1 ไม่มีความเกี่ยวข้อง รายละเอียดดังตารางที่ 4.34 - 4.47

ตารางที่ 4.34 การดำเนินการเมื่อมีปัญหาข้อขัดแย้ง เช่น ปัญหาเรื่องที่ดิน ความรุนแรงในครอบครัว การโจรกรรม/การลักทรัพย์

ลำดับ	การดำเนินการเมื่อมีปัญหาข้อขัดแย้ง	จำนวน	ร้อยละ
1.	เริ่มจากปรึกษาคนที่รู้จัก/ไว้ใจก่อนว่าควรดำเนินการอย่างไรต่อไป	1,599	78.9
2.	สามารถดำเนินการด้วยตนเองได้ทันที เพราะมีข้อมูลว่าควรต้องทำอย่างไรต่อไป	389	19.2
3.	ไม่ดำเนินการใดต่อ เพราะ เสียเวลา ไม่ทราบขั้นตอนกฎหมาย ค่าใช้จ่ายสูง	38	1.9
	รวม	2,026	100.0

ตารางที่ 4.35 บุคคล/หน่วยงานที่จะไปขอความช่วยเหลือเป็นที่แรกเมื่อมีปัญหาข้อขัดแย้ง

ลำดับ	บุคคล/หน่วยงาน	ร้อยละถ่วงน้ำหนัก
1.	เจ้าหน้าที่ตำรวจ	33.4
2.	ทนายความ	23.0
3.	ประธานชุมชน/ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน	14.8
4.	ศูนย์ดำรงธรรม	5.9
5.	หัวหน้า/นายจ้าง	4.7
6.	พนักงานอัยการ	2.6
7.	นักการเมืองในพื้นที่	1.6
8.	กรมบังคับคดี	1.5
9.	สำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.)	1.4
10.	สายด่วนยุติธรรม 1111	1.4
11.	ศูนย์ยุติธรรมชุมชน (ศยช.)	1.0
12.	กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ	0.8
13.	สำนักงานกองทุนยุติธรรม	0.7
14.	ทหาร	0.5

ลำดับ	บุคคล/หน่วยงาน	ร้อยละง่าหน้าหนัก
15.	กรมสอบสวนคดีพิเศษ	0.5
16.	สำนักอัยการสูงสุด	0.5
17.	สภาพนายความในพระบรมราชูปถัมภ์	0.5
18.	ศูนย์กฎหมายเพื่อประชาชน คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	0.4
19.	ผู้นำทางศาสนา	0.3
20.	ศูนย์นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	0.2
21.	ศูนย์คุ้มครองผู้ใช้บริการทางการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย	0.1
22.	องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน (NGOs)	0.1
23.	อื่น ๆ อาทิ ครอบครัว ญาติ เพื่อน คนรู้จักใกล้ชิด ผู้มีประสบการณ์	4.1
	รวม	100.0

ตารางที่ 4.36 วิธีที่เริ่มต้นติดต่อกับบุคคลกลาง ผู้ช่วยใกล้ชิด หรือทนาย

ลำดับ	วิธีเริ่มต้นติดต่อ	จำนวน	ร้อยละ
1.	เดินทางไปปรึกษาหารือด้วยตนเอง	1,142	56.4
2.	ทางโทรศัพท์	820	40.5
3.	ผ่านเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชัน	48	2.4
4.	ทางอีเมล	13	0.6
5.	ทางไปรษณีย์	2	0.1
6.	วิธีอื่น ๆ คือ คนรู้จักแนะนำ	1	0.0
	รวม	2,026	100.0

ตารางที่ 4.37 ความรู้ต่อการมีอยู่ของหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายที่ไม่เสียค่าบริการ

ลำดับ	ความรู้ต่อการมีอยู่ของหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย	จำนวน	ร้อยละ
1.	ไม่รู้	1,458	72.0
2.	รู้	568	28.0
	กรณีรู้ ระบุหน่วยงาน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน	ร้อยละ
	1.) ศูนย์ดำรงธรรม	281	49.6
	2.) ทนายอาสา	183	32.3
	3.) สำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.)	52	9.2

ลำดับ	ความรู้ต่อการมีอยู่ของหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย	จำนวน	ร้อยละ	
4.)	สายด่วนยุติธรรม 1111	39	6.9	
5.)	สภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์	37	6.5	
6.)	ศูนย์ยุติธรรมชุมชน (ศยช.)	28	4.9	
7.)	เจ้าหน้าที่ตำรวจ	25	4.4	
8.)	ประธานชุมชน/ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน	13	2.3	
9.)	สำนักอัยการสูงสุด	11	1.9	
10.)	กรมบังคับคดี	10	1.8	
11.)	ศูนย์กฎหมายเพื่อประชาชน คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	10	1.8	
12.)	ทนายของศาล	9	1.6	
13.)	กรมคุมประพฤติ ศูนย์ปรึกษากฎหมายเนติ บัณฑิต	8	1.4	
14.)	ศูนย์กฎหมายสิทธิมนุษยชนเพื่อสังคม	8	1.4	
15.)	สำนักงานกองทุนยุติธรรม	5	0.9	
16.)	ศูนย์นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	5	0.9	
17.)	องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน (NGOs)	5	0.9	
18.)	ทนายความ	4	0.7	
19.)	กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ	4	0.7	
20.)	กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ	3	0.5	
21.)	พนักงานอัยการ	2	0.4	
22.)	กรมสอบสวนคดีพิเศษ	2	0.4	
รวม			2,026	100.0

ตารางที่ 4.38 การเคยได้ยินชื่อศูนย์ยุติธรรมชุมชน

ลำดับ	การเคยได้ยิน	จำนวน	ร้อยละ
1.	ไม่เคยได้ยิน	1,664	82.1
2.	เคยได้ยิน	362	17.9

ลำดับ	การเคยได้ยิน	จำนวน	ร้อยละ
	รวม	2,026	100.0

ตารางที่ 4.39 การเคยได้ยินชื่อกองทุนยุติธรรม

ลำดับ	การเคยได้ยิน	จำนวน	ร้อยละ
1.	ไม่เคยได้ยิน	1,741	85.9
2.	เคยได้ยิน	285	14.1
	รวม	2,026	100.0

ตารางที่ 4.40 ความช่วยเหลือที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายมากที่สุด

ลำดับ	ความช่วยเหลือ	ร้อยละถ่วงน้ำหนัก
1.	แนะนำสิ่งที่เหมาะสมในการดำเนินคดี ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิและกฎหมาย	22.0
2.	ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหา	19.4
3.	ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิและกฎหมาย	12.0
4.	จัดการและเตรียมเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง	9.0
5.	เตรียมความพร้อม/ซักซ้อมกับท่านในการเบิกความในชั้นศาล และการเตรียมตัวอื่น ๆ	8.1
6.	รับผิดชอบหาพยานหลักฐานและพยานวัตถุ	8.0
7.	ช่วยไกล่เกลี่ยในการเจรจาข้อพิพาท	6.9
8.	ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวอย่างคดีความต่าง ๆ	5.8
9.	ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกองทุนช่วยเหลือทางการเงิน	5.5
10.	เป็นผู้แทนจัดการแก้ไขปัญหาในนามของท่าน	2.1
11.	เป็นผู้แทนในการสื่อสารกับบุคคลหรือหน่วยงาน	1.1
12.	อื่น ๆ อาทิ ให้ความเป็นกันเอง ดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดได้รวดเร็ว	0.1
	รวม	100.0

ตารางที่ 4.41 อุปสรรคที่สำคัญในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

ลำดับ	อุปสรรค	ร้อยละถ่วงน้ำหนัก
1.	ค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายช่วยดำเนินคดี หรือที่ปรึกษาทางกฎหมาย	20.8
2.	ค่าใช้จ่ายส่วนตัว เช่น ค่าพาหนะเดินทาง และค่าเสียเวลาในการประกอบอาชีพ	16.3

ลำดับ	อุปสรรค	ร้อยละถ่วงน้ำหนัก
3.	ความล่าช้าในการดำเนินการ ได้แก่ สืบสวน ส่งฟ้อง พิจารณาคดี และ บังคับโทษ	11.0
4.	ค่าใช้จ่ายในกระบวนการ เช่น ค่าธรรมเนียมศาล ค่าตรวจพิสูจน์ หารหลักฐาน ค่ารังวัด	9.7
5.	กลัวไม่ได้รับความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม	8.9
6.	ข้อจำกัดในการเข้าถึงนักกฎหมายเพื่อขอรับคำปรึกษาด้านกฎหมายเมื่อ เกิดคดีความขึ้น	5.4
7.	ข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลด้านกฎหมาย ตัวอย่างคดี สิทธิ และวิธีปฏิบัติ ในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	5.4
8.	ข้อบกพร่องทางกฎหมายที่ทำให้คู่ความไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เช่น หากไม่สามารถไปตามนัดหมายยื่นคำให้การ/นัดพิจารณาคดีได้ อาจเสียสิทธิในการดำเนินคดี	4.7
9.	การทุจริตคอร์รัปชันในขั้นตอนต่าง ๆ เช่น การสมยอมกันของ ทนายความ การเรียกรับสินบนเพื่อทำสำนวนคดี	4.1
10.	กลัวถูกเจ้าหน้าที่ใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ เช่น ตรวจค้น จับกุม กักขัง อย่างไม่เป็นธรรม	3.6
11.	ข้อจำกัดในการขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ เช่น คดีแพ่ง	3.4
12.	ข้อจำกัดในการเยียวยาความเสียหายอย่างทันท่วงที	3.0
13.	ความรู้สึกล่าช้าประโยชน์ในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	2.2
14.	ถูกเลือกปฏิบัติจากอคติในเรื่องเชื้อชาติ สถานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา ความพิการ และเพศสภาพ	1.5
รวม		100.0

ตารางที่ 4.42 ระดับความเข้าใจต่อเรื่องสิทธิที่พึงได้รับหากต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

ลำดับ	เรื่องสิทธิที่พึงได้รับ	n	ระดับความเข้าใจ (ร้อยละ)					รวม	ค่าเฉลี่ย	SD	แปลผล
			น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด				
1.	สิทธิที่จะได้รับคำแนะนำการแก้ต่างและการมีตัวแทน (ทนาย)	2,026	3.8	16.9	49.1	25.3	4.9	100.0	3.11	0.87	ปานกลาง
2.	สิทธิที่จะได้รับการรับฟังอย่างยุติธรรมและเปิดเผย	2,026	2.7	21.6	44.2	27.1	4.4	100.0	3.09	0.87	ปานกลาง
3.	สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย	2,026	3.1	20.8	48.4	21.7	6.0	100.0	3.07	0.89	ปานกลาง
4.	สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ	2,026	5.2	21.1	45.3	23.2	5.2	100.0	3.02	0.93	ปานกลาง
5.	สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาของศาล	2,026	3.2	23.6	52.6	17.4	3.2	100.0	2.94	0.81	ปานกลาง

ตารางที่ 4.43 ขั้นตอนที่ใช้เวลามากที่สุดในกระบวนการแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย

ลำดับ	ขั้นตอน	จำนวน	ร้อยละ
1.	สืบสวนสอบสวน (ตำรวจ/พนักงานสอบสวน)	947	46.7
2.	งานสังคมสงเคราะห์/ส่งฟ้อง (พนักงานอัยการ)	476	23.5
3.	แจ้งความ/ร้องทุกข์/กล่าวโทษ	297	14.7
4.	งานพิจารณาคดี (ผู้พิพากษา)	285	14.1
5.	งานบังคับโทษ (ราชทัณฑ์)	20	1.0
6.	อื่น ๆ ไม่ระบุ	1	0.0
	รวม	2,026	100.0

ตารางที่ 4.44 การดำเนินการที่ใช้เวลามากที่สุดในกระบวนการแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย

ลำดับ	การดำเนินการในกระบวนการแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย	ร้อยละถ่วงน้ำหนัก
1.	เวลาที่ใช้ในการรวบรวมพยานหลักฐาน/วัตถุ	25.9
2.	เวลาที่ใช้ในการเรียบเรียงเอกสารส่งให้หน่วยตรวจสอบเบื้องต้นก่อนฟ้องร้องดำเนินคดี	16.7
3.	เวลาที่ใช้พูดคุยกับทนาย/ที่ปรึกษาด้านกฎหมาย	11.4
4.	เวลาที่ใช้หารือกับคู่พิพาท เช่น นัดยื่นคำให้การ/นัดพิจารณาคดี	10.9
5.	เวลาที่ใช้ค้นหาทนาย/ที่ปรึกษาทางด้านกฎหมาย	10.7
6.	เวลาที่ใช้สำหรับรอได้รับกำหนดนัดขึ้นศาล	10.0
7.	เวลาที่ใช้สำหรับรอรับบริการและความช่วยเหลืออื่น ๆ	7.1
8.	เวลาที่ใช้สำหรับเข้าร่วมการพิจารณาคำร้องและคดี	5.8
9.	เวลาที่ใช้สำหรับเดินทางมาดำเนินการด้วยตนเอง	1.4
10.	อื่น ๆ อาทิ เวลาในการส่งเรื่องสอบสวนไปยังศาล รอรับเอกสาร	0.1
	รวม	100.0

ตารางที่ 4.45 ระดับความเชื่อมั่นต่อการให้ความเป็นธรรมในการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่

ลำดับ	เจ้าหน้าที่	n	ระดับความเชื่อมั่น (ร้อยละ)						ค่าเฉลี่ย	SD	แปลผล
			น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
1.	ศาล	2,026	1.5	5.9	33.1	42.0	17.6	100.0	3.68	0.88	มาก
2.	พนักงานอัยการ	2,026	1.9	11.2	44.7	35.6	6.6	100.0	3.34	0.83	ปานกลาง
3.	ทนายความ	2,026	1.6	11.3	47.9	31.1	8.0	100.0	3.33	0.84	ปานกลาง
4.	พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ	2,026	10.8	32.7	41.4	13.2	1.9	100.0	2.63	0.91	ปานกลาง

ตารางที่ 4.46 ระดับความเชื่อมั่นต่อเรื่องกฎแห่งกรรม

ลำดับ	กฎแห่งกรรม	n	ระดับความเชื่อมั่น (ร้อยละ)						ค่าเฉลี่ย	SD	แปลผล
			น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	รวม			
1.	ความเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม	2,026	4.9	9.6	30.0	39.0	16.4	100.0	3.52	1.03	มาก
2.	ความเชื่อมั่นต่อความยุติธรรมของกระบวนการที่มนุษย์สร้างขึ้น	2,026	5.6	19.8	51.7	19.8	3.1	100.0	2.95	0.86	ปานกลาง
3.	ความเชื่อมั่นว่าในอีก 10 ปีข้างหน้าความยุติธรรมในสังคมไทยจะดีขึ้น	2,026	9.9	20.3	43.9	21.9	4.0	100.0	2.90	0.98	ปานกลาง
4.	ความเชื่อมั่นต่อความยุติธรรมในโลกใบนี้	2,026	9.8	24.5	46.8	16.5	2.3	100.0	2.77	0.92	ปานกลาง

ตารางที่ 4.47 ความเกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านนิติศาสตร์

ลำดับ	ความเกี่ยวข้อง	จำนวน	ร้อยละ
1.	ไม่มี	1,745	86.1
2.	มี	281	13.9
	รวม	2,026	100.0

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์ความต้องการกระบวนการยุติธรรม และต้นทุนการใช้ประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมของประชาชนทั่วไป

ในส่วนนี้จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการทางกระบวนการยุติธรรม และต้นทุนการใช้ประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมที่ได้รับจากการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น 2,026 คน ใน 6 พื้นที่ทั่วประเทศไทย ได้แก่ กรุงเทพฯ และปริมณฑล ภาคเหนือ (เชียงใหม่) ภาคใต้ (นครศรีธรรมราช) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ขอนแก่น) ภาคตะวันออก (ชลบุรี) และภาคกลาง (อยุธยา) โดยจะแบ่งผลการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ประสพการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและข้อมูลส่วนบุคคล ส่วนที่ 2 ปัจจัยทางประชากรศาสตร์กับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม ส่วนที่ 3 การขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรม ส่วนที่ 4 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ส่วนที่ 5 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ส่วนที่ 6 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรม ส่วนที่ 7 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์ ส่วนที่ 8 ประเภทของความเชื่อถือ (เชื่อมั่น) กับปัจจัยทางประชากรศาสตร์ และส่วนที่ 9 การเทียบเคียงกับงานศึกษาต่างประเทศ Justice Needs and Satisfaction in the United States of America (2021) ของ Hiil โดยจะพิจารณาประเด็นที่มีการนำเสนอและเอามาเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างของมิติด้านความต้องการกระบวนการยุติธรรมและต้นทุนการใช้ประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยกับต่างประเทศ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.1 ประสพการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและข้อมูลส่วนบุคคล

จากการผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างตัวแทนประชากรในด้านประสพการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีผลการสำรวจ ดังนี้

5.1.1 ประสพการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามอายุ

ในส่วนประสพการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหากจำแนกตามอายุสามารถแบ่งออกเป็น 5 ช่วงอายุ คือ ช่วง 18 – 25 ปี ช่วง 26 – 29 ปี ช่วง 30 – 39 ปี ช่วง 40 – 49 ปี และช่วง 50 – 59 ปี พบว่ามากกว่า 1 ใน 2 หรือมากกว่าร้อยละ 50 ของทุกช่วงอายุไม่เคยและไม่มีผู้ใกล้ชิดที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเลย ในขณะที่ ประมาณ 1 ใน 4 หรือร้อยละ 25 ของทุกช่วงอายุเป็นกลุ่มผู้ที่มีประสพการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด นอกจากนี้หากพิจารณาผู้ที่เคยมีประสพการณ์โดยตรงด้วยตัวเองจะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้ที่มีช่วงอายุมาก โดยเฉพาะช่วงอายุ 50 – 59 ปี ที่มีประสพการณ์โดยตรงด้วยตัวเองถึงร้อยละ 21.25 ในขณะที่กลุ่มผู้มีอายุน้อย โดยเฉพาะช่วงอายุ 18 – 25 ปี มีประสพการณ์โดยตรงด้วยตัวเองเพียงร้อยละ 10.22 รายละเอียด ดังตารางที่ 5.1

หากพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกับช่วงอายุ จากการจัดเก็บข้อมูลกลุ่มผู้ที่เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเองพบว่าผู้ที่อยู่ในช่วงอายุน้อยหรือในช่วง 18 – 25 ปี และช่วง 26 – 29 ปี ส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรง ซึ่งมีความซับซ้อนของการกระทำความผิดที่ค่อนข้างต่ำและอาจเกิดขึ้นได้ในสถานศึกษาในขณะที่ผู้ที่มีอายุมากส่วนใหญ่มักจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องการฉ้อโกง/ฉ้อฉล รองลงมา คือ เรื่องที่ดิน ซึ่งเป็นความผิดในเรื่องที่มีความซับซ้อนมากกว่านอกจากนี้ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิดในทุกช่วงอายุจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉลเป็นหลัก และรองลงมาคือเรื่องที่ดิน รายละเอียด ดังตารางที่ 5.2

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกับช่วงอายุ จากการจัดเก็บข้อมูลกลุ่มผู้ที่เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเองจากการจัดเก็บข้อมูลกลุ่มผู้ที่เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเองพบว่าผู้ที่อยู่ในช่วงอายุน้อยหรือในช่วง 18 – 25 ปี เกือบครึ่งหรือร้อยละ 47.73 เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ถูกฟ้องร้อง ในขณะที่ในกลุ่มผู้ที่มีอายุมากขึ้นจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้องมากขึ้น นอกจากนี้ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิดในทุกช่วงอายุจะมีลักษณะของสถานะในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเหมือนกับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรง รายละเอียด ดังตารางที่ 5.3

อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเมื่อจำแนกช่วงอายุ พบว่าในทุกกลุ่มช่วงอายุส่วนใหญ่จะเผชิญกับความเครียด วิตกกังวลเป็นหลัก นอกจากนี้ในกลุ่มผู้ที่มีอายุน้อยที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจะการสูญเสียความมั่นใจ หรือเกิดความหวาดกลัวซึ่งอาจส่งผลต่อการดำรงชีวิตต่อไปในอนาคต ในขณะที่กลุ่มผู้ที่มีอายุเพิ่มขึ้นจะได้รับผลกระทบในด้านสูญเสียเงินทองและทรัพย์สิน เนื่องจากคดีส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นอาจเป็นคดีแพ่งที่จำเป็นต้องใช้ทรัพย์สินในการดำเนินการเป็นจำนวนมากทำให้ในกลุ่มผู้ที่มีอายุมากจะได้รับผลกระทบเรื่องทรัพย์สินเป็นหลัก รายละเอียด ดังตารางที่ 5.4

ตารางที่ 5.1 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามอายุ

อายุ		เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง	มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด	ไม่เคยและไม่มีผู้ใกล้ชิดที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	รวม
18 - 25 ปี	จำนวน	41	102	258	401
	ร้อยละ	10.22	25.44	64.34	100
26 - 29 ปี	จำนวน	67	100	234	401
	ร้อยละ	16.71	24.94	58.35	100
30 - 39 ปี	จำนวน	70	104	248	422
	ร้อยละ	16.59	24.64	58.77	100
40 - 49 ปี	จำนวน	65	111	226	402

อายุ		เคยมีประสบการณ์ โดยตรงด้วยตัวเอง	มีประสบการณ์ผ่าน ผู้ใกล้ชิด	ไม่เคยและไม่มีผู้ใกล้ชิดที่ เคยเข้าสู่กระบวนการ ยุติธรรม	รวม
	ร้อยละ	16.17	27.61	56.22	100
50 - 59 ปี	จำนวน	85	90	225	400
	ร้อยละ	21.25	22.50	56.25	100

ตารางที่ 5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอายุ

เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง										มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด									
	18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี		18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	3	5.56	6	7.50	5	6.17	8	8.99	10	10.20	8	6.11	7	5.56	14	9.79	12	8.82	8	7.55
เรื่องที่ดิน	4	7.41	5	6.25	13	16.05	15	16.85	17	17.35	20	15.27	18	14.29	22	15.38	23	16.91	27	25.47
เรื่องมรดก	3	5.56	4	5.00	4	4.94	8	8.99	5	5.10	6	4.58	10	7.94	11	7.69	12	8.82	6	5.66
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	13	24.07	17	21.25	12	14.81	15	16.85	6	6.12	18	13.74	19	15.08	19	13.29	16	11.76	6	5.66
ความรุนแรงในครอบครัว	3	5.56	4	5.00	4	4.94	3	3.37	5	5.10	4	3.05	6	4.76	7	4.90	7	5.15	7	6.60
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	2	3.70	1	1.25	1	1.23	1	1.12	0	0.00	3	2.29	3	2.38	3	2.10	2	1.47	3	2.83
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	4	7.41	9	11.25	6	7.41	11	12.36	13	13.27	11	8.40	11	8.73	13	9.09	10	7.35	7	6.60
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	9	16.67	13	16.25	17	20.99	16	17.98	22	22.45	25	19.08	30	23.81	34	23.78	29	21.32	22	20.75
อื่น ๆ	13	24.07	21	26.25	19	23.46	12	13.48	20	20.41	36	27.48	22	17.46	20	13.99	25	18.38	20	18.87
รวม	54	100	80	100	81	100	89	100	98	100	131	100	126	100	143	100	136	100	106	100

ตารางที่ 5.3 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอายุ

สถานะการเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง										มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด									
	18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี		18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ฟ้องร้อง	15	34.09	31	42.47	34	43.04	31	40.79	46	47.42	35	30.70	54	50.47	52	43.70	52	45.22	46	48.42
ผู้ถูกฟ้องร้อง	21	47.73	24	32.88	25	31.65	18	23.68	30	30.93	50	43.86	35	32.71	38	31.93	45	39.13	35	36.84
ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม	5	11.36	6	8.22	4	5.06	9	11.84	6	6.19	9	7.89	12	11.21	10	8.40	8	6.96	9	9.47
พยาน	3	6.82	12	16.44	16	20.25	18	23.68	14	14.43	20	17.54	6	5.61	19	15.97	10	8.70	5	5.26
อื่น ๆ อาทิ ศาลนัด	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	1.03	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	44	100	73	100	79	100	76	100	97	100	114	100	107	100	119	100	115	100	95	100

ตารางที่ 5.4 ความสัมพันธ์ระหว่างผลกระทบจากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอายุ

ผลกระทบจากการเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาด้านกฎหมาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง										มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด									
	18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี		18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ความเครียด วิตกกังวล	33	39.76	55	34.81	58	38.67	57	42.22	64	34.97	91	41.18	90	38.79	86	41.95	94	38.68	77	41.85
เกิดปัญหาด้านสุขภาพ ล้มป่วย บาดเจ็บ	4	4.82	12	7.59	9	6.00	4	2.96	11	6.01	21	9.50	26	11.21	16	7.80	30	12.35	20	10.87

ผลกระทบจากการเข้าสู่กระบวนการ แก้ไขปัญหาทางกฎหมาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง										มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด									
	18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี		18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ถูกเลิกจ้าง/ต้องออกจากงาน	1	1.20	1	0.63	4	2.67	1	0.74	3	1.64	3	1.36	2	0.86	3	1.46	3	1.23	1	0.54
ถูกไล่ออก/ต้องลาออกจาก สถาบันการศึกษา	1	1.20	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	2	0.90	2	0.86	1	0.49	1	0.41	0	0.00
ถูกคุกคาม ข่มขู่ หรือทำร้าย	7	8.43	6	3.80	7	4.67	13	9.63	6	3.28	4	1.81	10	4.31	5	2.44	5	2.06	4	2.17
สูญเสียเงินทองและทรัพย์สิน	14	16.87	38	24.05	24	16.00	22	16.30	43	23.50	32	14.48	42	18.10	36	17.56	41	16.87	31	16.85
สร้างผลกระทบต่อความสัมพันธ์ ระหว่างผู้เกี่ยวข้อง	5	6.02	13	8.23	19	12.67	21	15.56	24	13.11	29	13.12	18	7.76	31	15.12	32	13.17	18	9.78
สูญเสียความมั่นใจ หรือเกิดความ หวาดกลัว	15	18.07	26	16.46	23	15.33	13	9.63	31	16.94	35	15.84	39	16.81	22	10.73	32	13.17	32	17.39
หันไปดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือใช้ ยาเสพติด	0	0.00	2	1.27	5	3.33	2	1.48	1	0.55	3	1.36	1	0.43	2	0.98	3	1.23	0	0.00
อื่น ๆ	3	3.61	5	3.16	1	0.67	2	1.48	0	0.00	1	0.45	2	0.86	3	1.46	2	0.82	1	0.54

ผลกระทบจากการเข้าสู่กระบวนการ แก้ไขปัญหาดังกล่าว	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง										มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด									
	18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี		18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รวม	83	100	158	100	150	100	135	100	183	100	221	100	232	100	205	100	243	100	184	100

5.1.2 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามจังหวัด

ในส่วนประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หากจำแนกตามจังหวัดสามารถแบ่งออกเป็น 7 จังหวัด คือ กรุงเทพฯ นนทบุรี ชลบุรี พระนครศรีอยุธยา ขอนแก่น เชียงใหม่ และนครศรีธรรมราช พบว่าผู้ที่ไม่เคยและไม่มีผู้ใกล้ชิดที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมค่อนข้างมากอยู่ในจังหวัด กรุงเทพฯ นนทบุรี ชลบุรี และพระนครศรีอยุธยา ในขณะที่จังหวัดที่มีผู้ที่มีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมผ่านผู้ใกล้ชิดค่อนข้างมาก คือ เชียงใหม่ และนครศรีธรรมราช นอกจากนี้จังหวัดที่มีผู้ที่มีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยตรงค่อนข้างมาก คือ ขอนแก่น และนครศรีธรรมราช รายละเอียด ดังตารางที่ 5.5

หากพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกับจังหวัด พบว่าเรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีความสัมพันธ์กับจังหวัด โดยในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเองจังหวัดมีลักษณะเป็นหัวเมืองอย่างกรุงเทพฯ และเชียงใหม่ส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องของฉ้อโกง/ฉ้อฉล ในขณะที่ผู้ที่อยู่ในจังหวัดที่มีระบบเศรษฐกิจค่อนข้างใหญ่ คือ ชลบุรี และขอนแก่น ส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องของความก้าวร้าว/ความรุนแรง ในส่วนผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราชส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องอื่น ๆ โดยเฉพาะเรื่องยาเสพติด นอกจากนี้ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมผ่านผู้ใกล้ชิดในแต่ละจังหวัดยังมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วยตัวเองอีกด้วย รายละเอียด ดังตารางที่ 5.6

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกับจังหวัด พบว่าสถานะที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีความสัมพันธ์กับจังหวัด โดยในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วยตัวเองในจังหวัดกรุงเทพฯ และนครศรีธรรมราช ส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ถูกฟ้องร้อง ในขณะที่จังหวัดอื่น ๆ เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้อง ซึ่งในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมผ่านผู้ใกล้ชิดก็มีลักษณะเช่นเดียวกันยกเว้นใน กรุงเทพฯ ที่ส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้อง รายละเอียด ดังตารางที่ 5.7

ตารางที่ 5.5 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามจังหวัด

จังหวัด		เคยมีประสบการณ์ โดยตรงด้วยตัวเอง	มีประสบการณ์ ผ่านผู้ใกล้ชิด	ไม่เคยและไม่มีผู้ ใกล้ชิดที่เคยเข้าสู่ กระบวนการ ยุติธรรม	รวม
กรุงเทพฯ	จำนวน	35	39	256	330
	ร้อยละ	10.61	11.82	77.58	100
นนทบุรี	จำนวน	8	3	71	82
	ร้อยละ	9.76	3.66	86.59	100
ชลบุรี	จำนวน	20	49	252	321
	ร้อยละ	6.23	15.26	78.50	100
พระนครศรีอยุธยา	จำนวน	27	43	250	320
	ร้อยละ	8.44	13.44	78.13	100
ขอนแก่น	จำนวน	118	95	109	322
	ร้อยละ	36.65	29.50	33.85	100
เชียงใหม่	จำนวน	27	144	153	324
	ร้อยละ	8.33	44.44	47.22	100
นครศรีธรรมราช	จำนวน	93	134	100	327
	ร้อยละ	28.44	40.98	30.58	100

ตารางที่ 5.6 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและจังหวัด

เรื่องที่เคยมุ่งเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง														มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด													
	กรุงเทพฯ		นนทบุรี		ชลบุรี		พระนครศรีอยุธยา		ขอนแก่น		เชียงใหม่		นครศรีธรรมราช		กรุงเทพฯ		นนทบุรี		ชลบุรี		พระนครศรีอยุธยา		ขอนแก่น		เชียงใหม่		นครศรีธรรมราช	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การหย่าร้าง/ การแยกทางกัน	1	2.56	0	0.00	3	14.29	3	10.00	18	11.25	2	6.90	5	4.35	3	6.12	2	66.67	10	19.61	8	14.04	11	8.27	5	3.38	10	4.98
เรื่องที่ดิน	3	7.69	3	37.50	3	14.29	5	16.67	29	18.13	1	3.45	10	8.70	5	10.20	0	0.00	9	17.65	20	35.09	24	18.05	21	14.19	31	15.42
เรื่องมรดก	0	0.00	0	0.00	1	4.76	2	6.67	13	8.13	2	6.90	6	5.22	4	8.16	0	0.00	4	7.84	7	12.28	8	6.02	9	6.08	13	6.47
ความก้าวร้าว/ ความรุนแรง	6	15.38	0	0.00	8	38.10	2	6.67	28	17.50	3	10.34	16	13.91	3	6.12	0	0.00	11	21.57	5	8.77	24	18.05	8	5.41	27	13.43
ความรุนแรงในครอบครัว	3	7.69	0	0.00	0	0.00	1	3.33	11	6.88	1	3.45	3	2.61	6	12.24	1	33.33	0	0.00	2	3.51	12	9.02	4	2.70	6	2.99
การคุกคามทางเพศ/ การล่วงละเมิดทางเพศ	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	3.33	4	2.50	0	0.00	0	0.00	4	8.16	0	0.00	0	0.00	1	1.75	6	4.51	1	0.68	2	1.00
การโจรกรรม/ การลักทรัพย์	4	10.26	1	12.50	5	23.81	4	13.33	22	13.75	2	6.90	5	4.35	5	10.20	0	0.00	7	13.73	3	5.26	15	11.28	14	9.46	8	3.98
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	14	35.90	2	25.00	1	4.76	8	26.67	26	16.25	13	44.83	13	11.30	12	24.49	0	0.00	10	19.61	10	17.54	20	15.04	65	43.92	23	11.44

เรื่องที่เคยเข้า สู่กระบวนการ ยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง														มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด															
	กรุงเทพฯ		นนทบุรี		ชลบุรี		พระนครศรีอยุธยา		ขอนแก่น		เชียงใหม่		นครศรีธรรมราช		กรุงเทพฯ		นนทบุรี		ชลบุรี		พระนครศรีอยุธยา		ขอนแก่น		เชียงใหม่		นครศรีธรรมราช			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อื่น ๆ	8	20.51	2	25.00	0	0.00	4	13.33	9	5.63	5	17.24	57	49.57	7	14.29	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	1.75	13	9.77	21	14.19	81	40.30
รวม	39	100	8	100	21	100	30	100	160	100	29	100	115	100	49	100	3	100	51	100	57	100	133	100	148	100	201	100		

ตารางที่ 5.7 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและจังหวัด

สถานะการเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง														มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด													
	กรุงเทพฯ		นนทบุรี		ชลบุรี		พระนครศรีอยุธยา		ขอนแก่น		เชียงใหม่		นครศรีธรรมราช		กรุงเทพฯ		นนทบุรี		ชลบุรี		พระนครศรีอยุธยา		ขอนแก่น		เชียงใหม่		นครศรีธรรมราช	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ฟ้องร้อง	11	26.83	4	50.00	16	80.00	17	53.13	62	43.97	21	75.00	26	26.26	19	41.30	2	66.67	26	50.98	18	38.30	53	44.54	94	64.83	27	19.42
ผู้ถูกฟ้องร้อง	17	41.46	0	0.00	4	20.00	3	9.38	27	19.15	5	17.86	62	62.63	15	32.61	0	0.00	10	19.61	5	10.64	29	24.37	40	27.59	104	74.82
ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม	1	2.44	0	0.00	0	0.00	4	12.50	25	17.73	0	0.00	0	0.00	2	4.35	1	33.33	12	23.53	13	27.66	12	10.08	8	5.52	0	0.00
พยาน	12	29.27	4	50.00	0	0.00	8	25.00	27	19.15	2	7.14	10	10.10	10	21.74	0	0.00	3	5.88	11	23.40	25	21.01	3	2.07	8	5.76
อื่น ๆ อาทิ ศาลนัด	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	1.01	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	41	100	8	100	20	100	32	100	141	100	28	100	99	100	46	100	3	100	51	100	47	100	119	100	145	100	139	100

5.1.3 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามเพศ

ในส่วนประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหากจำแนกตามเพศ พบว่าทั้งเพศชายและเพศหญิงในกลุ่มที่มีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทั้งโดยตรงด้วยตัวเอง และผ่านผู้ใกล้ชิด รวมถึงกลุ่มที่ไม่เคยและไม่มีผู้ใกล้ชิดที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม มีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันในทุกกลุ่ม รายละเอียดดังตารางที่ 5.8

หากพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกับเพศ พบว่าเรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีความสัมพันธ์กับเพศ โดยกลุ่มที่เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเองในเพศชายส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องของความก้าวร้าว/ความรุนแรง ในขณะที่เพศหญิงส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉล นอกจากนี้ในกลุ่มที่มีประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทั้งเพศชายและเพศหญิงส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉล รายละเอียด ดังตารางที่ 5.9

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกับเพศ พบว่า สถานะที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีความสัมพันธ์กับเพศ โดยในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วยตัวเองในเพศชาย ส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ถูกฟ้องร้อง ในขณะที่เพศหญิงส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้อง นอกจากนี้ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมผ่านผู้ใกล้ชิดก็ทั้งเพศชายและเพศหญิงส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้อง รายละเอียด ดังตารางที่ 5.10

หากพิจารณาถึงเฉพาะเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของเพศหญิงที่จำแนกตามระดับรายได้ พบว่าระดับรายได้ของเพศหญิงมีความสัมพันธ์กับเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ซึ่งในกลุ่มที่เคยมีประสบการณ์โดยตรงสำหรับเพศหญิงที่มีรายได้ต่ำส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องของความก้าวร้าว/ความรุนแรง และเรื่องความรุนแรงในครอบครัว ในขณะที่กลุ่มเพศหญิงที่มีรายได้ปานกลางส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องของฉ้อโกง/ฉ้อฉล และในกลุ่มเพศหญิงที่มีรายได้สูงส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องของที่ดินเป็นหลัก รายละเอียด ดังตารางที่ 5.11

ตารางที่ 5.8 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามเพศ

เพศ		เคยมีประสบการณ์ โดยตรงด้วยตัวเอง	มีประสบการณ์ผ่าน ผู้ใกล้ชิด	ไม่เคยและไม่มีผู้ใกล้ชิด ที่เคยเข้าสู่กระบวนการ ยุติธรรม	รวม
ชาย	จำนวน	173	210	556	939
	ร้อยละ	18.42	22.36	59.21	100
หญิง	จำนวน	152	297	629	1078
	ร้อยละ	14.10	27.55	58.35	100
LGBTQ+	จำนวน	2	0	6	8
	ร้อยละ	25.00	0.00	75.00	100
ไม่ระบุ	จำนวน	1	0	0	1
	ร้อยละ	100.00	0.00	0.00	100

ตารางที่ 5.9 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและเพศ

เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการ ยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง								มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด							
	ชาย		หญิง		LGBTQ+		ไม่ระบุ		ชาย		หญิง		LGBTQ+		ไม่ระบุ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การหย่าร้าง/การแยกทาง กัน	9	4.39	23	11.92	0	0.00	0	0.00	12	4.71	37	9.56	0	0.00	0	0.00
เรื่องที่ดิน	19	9.27	33	17.10	2	66.67	0	0.00	42	16.47	68	17.57	0	0.00	0	0.00
เรื่องมรดก	9	4.39	14	7.25	0	0.00	1	100.00	16	6.27	29	7.49	0	0.00	0	0.00
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	42	20.49	21	10.88	0	0.00	0	0.00	38	14.90	40	10.34	0	0.00	0	0.00
ความรุนแรงในครอบครัว	7	3.41	11	5.70	1	33.33	0	0.00	13	5.10	18	4.65	0	0.00	0	0.00
การคุกคามทางเพศ/การ ล่วงละเมิดทางเพศ	1	0.49	4	2.07	0	0.00	0	0.00	3	1.18	11	2.84	0	0.00	0	0.00
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	26	12.68	17	8.81	0	0.00	0	0.00	25	9.80	27	6.98	0	0.00	0	0.00
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	41	20.00	36	18.65	0	0.00	0	0.00	56	21.96	84	21.71	0	0.00	0	0.00
อื่น ๆ	51	24.88	34	17.62	0	0.00	0	0.00	50	19.61	73	18.86	0	0.00	0	0.00
รวม	205	100	193	100	3	100	1	100	255	100	387	100	0	0	0	0

ตารางที่ 5.10 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและเพศ

สถานะการเคยเข้าสู่กระบวนการ ยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง								มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด							
	ชาย		หญิง		LGBTQ+		ไม่ระบุ		ชาย		หญิง		LGBTQ+		ไม่ระบุ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ฟ้องร้อง	74	38.95	82	46.59	0	0.00	1	100.00	102	44.93	137	42.41	0	0.00	0	0.00
ผู้ถูกฟ้องร้อง	78	41.05	40	22.73	0	0.00	0	0.00	86	37.89	117	36.22	0	0.00	0	0.00
ผู้เสียหาย หรือเหยื่อ อาชญากรรม	10	5.26	19	10.80	1	50.00	0	0.00	21	9.25	27	8.36	0	0.00	0	0.00
พยาน	28	14.74	34	19.32	1	50.00	0	0.00	18	7.93	42	13.00	0	0.00	0	0.00
อื่น ๆ อาทิ ศาลนัด	0	0.00	1	0.57	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	190	100	176	100	2	100	1	100	227	100	323	100	0	0	0	0

ตารางที่ 5.11 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและรายได้ของเพศหญิง

เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	ผู้หญิง																																		
	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง																มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด																		
	ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท		ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท				
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	2	28.57	2	20.00	6	18.18	6	8.33	4	9.30	3	21.43	0	0.00	0	0.00	2	15.38	1	7.14	6	7.41	15	8.38	8	15.09	3	10.71	0	0.00	2	18.18			
เรื่องที่ดิน	0	0.00	1	10.00	4	12.12	9	12.50	11	25.58	3	21.43	4	57.14	1	14.29	2	15.38	4	28.57	15	18.52	28	15.64	8	15.09	8	28.57	2	25.00	1	9.09			
เรื่องมรดก	0	0.00	0	0.00	0	0.00	6	8.33	3	6.98	3	21.43	1	14.29	1	14.29	2	15.38	1	7.14	3	3.70	12	6.70	10	18.87	0	0.00	1	12.50	0	0.00			
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	0	0.00	1	10.00	1	3.03	11	15.28	7	16.28	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	14.29	4	30.77	2	14.29	11	13.58	15	8.38	4	7.55	1	3.57	0	0.00	3	27.27	
ความรุนแรงในครอบครัว	2	28.57	1	10.00	4	12.12	4	5.56	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	3	3.70	12	6.70	2	3.77	0	0.00	0	0.00	1	9.09	
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	0	0.00	1	10.00	0	0.00	1	1.39	1	2.33	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	14.29	1	7.69	0	0.00	2	2.47	7	3.91	0	0.00	1	3.57	0	0.00	0	0.00	
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	0	0.00	1	10.00	5	15.15	8	11.11	1	2.33	2	14.29	0	0.00	0	0.00	2	15.38	0	0.00	8	9.88	12	6.70	1	1.89	2	7.14	2	25.00	0	0.00			
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	2	28.57	1	10.00	4	12.12	15	20.83	11	25.58	1	7.14	0	0.00	2	28.57	0	0.00	1	7.14	11	13.58	44	24.58	16	30.19	8	28.57	2	25.00	2	18.18			
อื่น ๆ	1	14.29	2	20.00	9	27.27	12	16.67	5	11.63	2	14.29	2	28.57	1	14.29	0	0.00	5	35.71	22	27.16	34	18.99	4	7.55	5	17.86	1	12.50	2	18.18			
รวม	7	100	10	100	33	100	72	100	43	100	14	100	7	100	7	100	13	100	14	100	81	100	179	100	53	100	28	100	8	100	11	100			

5.1.4 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามระดับรายได้

ในส่วนประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหากจำแนกตามระดับรายได้ พบว่า ระดับรายได้มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ถึงแม้ว่าในส่วนผู้ที่ไม่มีประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจะมีจำนวนที่ใกล้เคียงกันในทุกระดับรายได้ แต่ในส่วนผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเองนั้นผู้ที่มีระดับรายได้ปานกลางถึงสูง จะมีประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมากกว่าผู้ที่มีรายได้น้อย รายละเอียด ดังตารางที่ 5.12

หากพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกับระดับรายได้ พบว่าเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีความสัมพันธ์กับระดับรายได้ โดยกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วยตัวเองในส่วนผู้ที่มีรายได้น้อยจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรง ในขณะที่รายได้ปานกลางถึงสูงส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉลและเรื่องที่ดิน เช่นเดียวกันกับผู้ที่เคยมีประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมผ่านผู้ใกล้ชิดที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน รายละเอียด ดังตารางที่ 5.13

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกับระดับรายได้ พบว่าสถานะที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีความสัมพันธ์กับระดับรายได้โดยในกลุ่มที่ไม่มีรายได้ถึงมีรายได้น้อยส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ถูกฟ้องร้องและในกลุ่มที่มีรายได้มากขึ้นจะเปลี่ยนสถานะจากผู้ถูกฟ้องร้องเป็นผู้ฟ้องร้องมากยิ่งขึ้น รายละเอียด ดังตารางที่ 5.14

อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเมื่อจำแนกตามระดับรายได้พบว่าในทุกระดับรายได้ส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือความเครียด วิตกกังวล และสูญเสียเงินทองและทรัพย์สินเป็นหลัก รายละเอียด ดังตารางที่ 5.15

ตารางที่ 5.12 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามระดับรายได้

ระดับรายได้ส่วนบุคคล		เคยมีประสบการณ์ โดยตรงด้วยตัวเอง	มีประสบการณ์ ผ่านผู้ใกล้ชิด	ไม่เคยและไม่มีผู้ ใกล้ชิดที่เคยเข้าสู่ กระบวนการ ยุติธรรม	รวม
ไม่มีรายได้	จำนวน	16	20	44	80
	ร้อยละ	20.00	25.00	55.00	100
ไม่เกิน 5,000 บาท	จำนวน	17	21	75	113
	ร้อยละ	15.04	18.58	66.37	100
5,001 – 10,000 บาท	จำนวน	69	76	213	358
	ร้อยละ	19.27	21.23	59.50	100
10,001 – 20,000 บาท	จำนวน	117	265	594	976
	ร้อยละ	11.99	27.15	60.86	100
20,001 – 30,000 บาท	จำนวน	70	65	174	309
	ร้อยละ	22.65	21.04	56.31	100
30,001 – 40,000 บาท	จำนวน	18	41	49	108
	ร้อยละ	16.67	37.96	45.37	100
40,001 – 50,000 บาท	จำนวน	11	7	25	43
	ร้อยละ	25.58	16.28	58.14	100
มากกว่า 50,000 บาท	จำนวน	10	12	17	39
	ร้อยละ	25.64	30.77	43.59	100

ตารางที่ 5.13 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้

เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง																มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด																	
	ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท		ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	2	9.09	2	9.52	8	9.41	10	7.04	5	5.95	4	17.39	1	8.33	0	0.00	3	12.00	1	3.85	8	7.02	19	6.05	9	11.25	7	12.50	0	0.00	2	13.33		
เรื่องที่ติด	2	9.09	2	9.52	10	11.76	14	9.86	17	20.24	3	13.04	4	33.33	2	15.38	3	12.00	9	34.62	19	16.67	48	15.29	12	15.00	15	26.79	3	25.00	1	6.67		
เรื่องมรดก	1	4.55	0	0.00	3	3.53	7	4.93	6	7.14	5	21.74	1	8.33	1	7.69	2	8.00	3	11.54	5	4.39	17	5.41	12	15.00	4	7.14	1	8.33	1	6.67		
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	6	27.27	5	23.81	9	10.59	29	20.42	12	14.29	0	0.00	1	8.33	1	7.69	7	28.00	3	11.54	18	15.79	34	10.83	10	12.50	3	5.36	0	0.00	3	20.00		
ความรุนแรงในครอบครัว	4	18.18	1	4.76	5	5.88	8	5.63	0	0.00	1	4.35	0	0.00	0	0.00	1	4.00	0	0.00	3	2.63	20	6.37	3	3.75	3	5.36	0	0.00	1	6.67		
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	0	0.00	1	4.76	0	0.00	2	1.41	1	1.19	0	0.00	0	0.00	1	7.69	1	4.00	1	3.85	2	1.75	9	2.87	0	0.00	1	1.79	0	0.00	0	0.00		
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	1	4.55	3	14.29	12	14.12	13	9.15	6	7.14	5	21.74	1	8.33	2	15.38	5	20.00	1	3.85	8	7.02	24	7.64	6	7.50	3	5.36	3	25.00	2	13.33		
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	5	22.73	3	14.29	10	11.76	26	18.31	26	30.95	1	4.35	2	16.67	4	30.77	2	8.00	2	7.69	16	14.04	79	25.16	21	26.25	14	25.00	3	25.00	3	20.00		
อื่น ๆ	1	4.55	4	19.05	28	32.94	33	23.24	11	13.10	4	17.39	2	16.67	2	15.38	1	4.00	6	23.08	35	30.70	64	20.38	7	8.75	6	10.71	2	16.67	2	13.33		
รวม	22	100	21	100	85	100	142	100	84	100	23	100	12	100	13	100	25	100	26	100	114	100	314	100	80	100	100	100	56	100	12	100	15	100

ตารางที่ 5.14 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้

สถานะการ เคยเข้าสู่ กระบวนการ ยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง																มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด																
	ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท		ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน
ผู้ฟ้องร้อง	6	31.58	7	36.84	33	41.77	56	43.41	36	45.00	7	35.00	6	50.00	6	54.55	10	38.46	9	39.13	20	24.10	129	45.26	41	59.42	20	45.45	5	71.43	5	38.46	
ผู้ถูกฟ้องร้อง	7	36.84	8	42.11	31	39.24	43	33.33	17	21.25	7	35.00	3	25.00	2	18.18	3	11.54	9	39.13	49	59.04	105	36.84	18	26.09	12	27.27	2	28.57	5	38.46	
ผู้เสียหาย หรือเหยื่อ อาชญากรรม	3	15.79	1	5.26	3	3.80	7	5.43	9	11.25	3	15.00	2	16.67	2	18.18	6	23.08	2	8.70	8	9.64	21	7.37	6	8.70	3	6.82	0	0.00	2	15.38	
พยาน	2	10.53	3	15.79	12	15.19	23	17.83	18	22.50	3	15.00	1	8.33	1	9.09	7	26.92	3	13.04	6	7.23	30	10.53	4	5.80	9	20.45	0	0.00	1	7.69	
อื่น ๆ อาทิ ศาลนัด	1	5.26	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	
รวม	19	100	19	100	79	100	129	100	80	100	20	100	12	100	11	100	26	100	23	100	83	100	285	100	69	100	44	100	7	100	13	100	

ตารางที่ 5.15 ความสัมพันธ์ระหว่างผลกระทบจากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้

ผลกระทบจากการเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาด้านกฎหมาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง																มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด																	
	ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท		ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ความเครียด วิตกกังวล	13	38.24	11	32.35	50	37.31	110	37.16	53	38.41	14	43.75	9	39.13	7	38.89	16	36.36	16	37.21	71	44.10	233	40.81	51	36.69	35	40.70	6	35.29	10	41.67		
เกิดปัญหาด้านสุขภาพ ล้มป่วย บาดเจ็บ	0	0.00	1	2.94	5	3.73	22	7.43	10	7.25	0	0.00	1	4.35	1	5.56	1	2.27	2	4.65	10	6.21	72	12.61	13	9.35	11	12.79	3	17.65	1	4.17		
ถูกเลิกจ้าง/ต้องออกจากงาน	0	0.00	2	5.88	4	2.99	3	1.01	1	0.72	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	2.33	2	1.24	8	1.40	0	0.00	1	1.16	0	0.00	0	0.00
ถูกไล่ออก/ต้องลาออกจากสถาบันการศึกษา	0	0.00	0	0.00	1	0.75	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	2	1.24	3	0.53	0	0.00	1	1.16	0	0.00	0	0.00		
ถูกคุกคาม ข่มขู่หรือทำร้าย	3	8.82	3	8.82	8	5.97	16	5.41	6	4.35	1	3.13	1	4.35	1	5.56	1	2.27	1	2.33	4	2.48	15	2.63	3	2.16	4	4.65	0	0.00	0	0.00		
สูญเสียเงินทองและทรัพย์สิน	8	23.53	10	29.41	24	17.91	53	17.91	28	20.29	7	21.88	7	30.43	4	22.22	10	22.73	9	20.93	28	17.39	87	15.24	25	17.99	15	17.44	3	17.65	5	20.83		
สร้างผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้เกี่ยวข้อง	3	8.82	2	5.88	14	10.45	36	12.16	16	11.59	3	9.38	4	17.39	4	22.22	9	20.45	7	16.28	17	10.56	61	10.68	19	13.67	8	9.30	2	11.76	5	20.83		
สูญเสียความมั่นใจ หรือเกิดความหวาดกลัว	7	20.59	4	11.76	22	16.42	50	16.89	18	13.04	5	15.63	1	4.35	1	5.56	7	15.91	7	16.28	23	14.29	83	14.54	24	17.27	10	11.63	3	17.65	3	12.50		

ผลกระทบจากการเข้าสู่ กระบวนการแก้ไขปัญหา ทางกฎหมาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง																มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด																			
	ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท		ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท					
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
หันไปดื่มเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์หรือ ใช้ยาเสพติด	0	0.00	0	0.00	5	3.73	4	1.35	1	0.72	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	4	2.48	5	0.88	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
อื่น ๆ	0	0.00	1	2.94	1	0.75	2	0.68	5	3.62	2	6.25	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	4	0.70	4	2.88	1	1.16	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	34	100	34	100	134	100	296	100	138	100	32	100	23	100	18	100	44	100	43	100	161	100	571	100	139	100	86	100	17	100	24	100				

5.1.5 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามระดับการศึกษา

ในส่วนประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหากจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษา โดยผู้ที่มีระดับการศึกษาที่ค่อนข้างสูงตั้งแต่ปริญญาตรีและมากกว่าจะมีประสบการณ์ในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วยตัวเองและผ่านผู้ใกล้ชิดที่ค่อนข้างมากโดยเปรียบเทียบกับระดับการศึกษาอื่น ๆ ในขณะที่กลุ่มผู้ที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจะอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าปวส./อนุปริญญาเป็นต้นมา รายละเอียด ดังตารางที่ 5.16

หากพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกับระดับการศึกษา พบว่า เรื่องที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษา โดยในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเองสำหรับผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้นลงมาส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องอื่น ๆ โดยเฉพาะเรื่องยาเสพติด ในขณะที่ผู้ที่มีระดับการศึกษาตอนปลาย/ปวช. เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรง และผู้ที่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ ปวส./อนุปริญญาถึงสูงกว่าปริญญาตรีจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องของฉ้อโกง/ฉ้อฉล แต่ในส่วนของผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิดผู้ที่อยู่ในระดับการศึกษาสูงกว่า ปวส./อนุปริญญาเป็นต้นไปส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉลและเรื่องที่ดินเป็นหลัก รายละเอียด ดังตารางที่ 5.17

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกับระดับการศึกษา พบว่าสถานะที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษา โดยทั้งในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงและกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด ผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้นส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ถูกฟ้องร้อง แต่เมื่อระดับการศึกษาสูงขึ้นส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้อง รายละเอียด ดังตารางที่ 5.18

ตารางที่ 5.16 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา		เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง	มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด	ไม่เคยและไม่มีผู้ใกล้ชิดที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	รวม
ต่ำกว่า ประถมศึกษา	จำนวน	38	51	112	201
	ร้อยละ	18.91	25.37	55.72	100
มัธยมศึกษา ตอนต้น	จำนวน	61	56	203	320
	ร้อยละ	19.06	17.50	63.44	100
	จำนวน	95	149	404	648

ระดับการศึกษา		เคยมีประสบการณ์ โดยตรงด้วยตัวเอง	มีประสบการณ์ ผ่านผู้ใกล้ชิด	ไม่เคยและไม่มีผู้ ใกล้ชิดที่เคยเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรม	รวม
มัธยมศึกษาตอน ปลาย/ปวช.	ร้อยละ	14.66	22.99	62.35	100
ปวส./อนุปริญญา	จำนวน	33	54	153	240
	ร้อยละ	13.75	22.50	63.75	100
ปริญญาตรี	จำนวน	92	189	304	585
	ร้อยละ	15.73	32.31	51.97	100
สูงกว่าปริญญาตรี	จำนวน	9	8	15	32
	ร้อยละ	28.13	25.00	46.88	100
อื่น ๆ	จำนวน	0	0	0	0
	ร้อยละ	0	0	0	0

ตารางที่ 5.17 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับการศึกษา

เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง												มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด											
	ต่ำกว่าประถมศึกษา		มัธยมศึกษาตอนต้น		มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.		ปวส./อนุปริญญา		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี		ต่ำกว่าประถมศึกษา		มัธยมศึกษาตอนต้น		มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.		ปวส./อนุปริญญา		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	2	5.00	7	8.86	9	8.04	2	4.44	9	7.89	3	25.00	2	3.39	6	8.57	16	7.84	5	7.69	20	8.47	0	0.00
เรื่องที่ดิน	3	7.50	9	11.39	18	16.07	8	17.78	15	13.16	1	8.33	10	16.95	9	12.86	35	17.16	9	13.85	45	19.07	2	25.00
เรื่องมรดก	1	2.50	2	2.53	5	4.46	3	6.67	12	10.53	1	8.33	1	1.69	3	4.29	8	3.92	5	7.69	27	11.44	1	12.50
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	5	12.50	10	12.66	22	19.64	7	15.56	19	16.67	0	0.00	6	10.17	7	10.00	33	16.18	11	16.92	19	8.05	2	25.00
ความรุนแรงในครอบครัว	0	0.00	3	3.80	7	6.25	2	4.44	5	4.39	2	16.67	3	5.08	3	4.29	10	4.90	6	9.23	9	3.81	0	0.00
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	2.22	3	2.63	1	8.33	2	3.39	0	0.00	2	0.98	4	6.15	6	2.54	0	0.00
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	5	12.50	12	15.19	14	12.50	2	4.44	8	7.02	2	16.67	1	1.69	9	12.86	17	8.33	2	3.08	22	9.32	1	12.50
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	3	7.50	15	18.99	17	15.18	12	26.67	28	24.56	2	16.67	9	15.25	12	17.14	40	19.61	16	24.62	62	26.27	1	12.50
อื่น ๆ	21	52.50	21	26.58	20	17.86	8	17.78	15	13.16	0	0.00	25	42.37	21	30.00	43	21.08	7	10.77	26	11.02	1	12.50

เรื่องที่เคยเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง												มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด											
	ต่ำกว่า ประถมศึกษา		มัธยมศึกษา ตอนต้น		มัธยมศึกษา ตอนปลาย/ ปวช.		ปวส./ อนุปริญญา		ปริญญาตรี		สูงกว่า ปริญญาตรี		ต่ำกว่า ประถมศึกษา		มัธยมศึกษา ตอนต้น		มัธยมศึกษา ตอนปลาย/ ปวช.		ปวส./ อนุปริญญา		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญา ตรี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รวม	40	100	79	100	112	100	45	100	114	100	12	100	59	100	70	100	204	100	65	100	236	100	8	100

ตารางที่ 5.18 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับการศึกษา

สถานะการเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง												มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด											
	ต่ำกว่าประถมศึกษา		มัธยมศึกษาตอนต้น		มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.		ปวส./อนุปริญญา		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี		ต่ำกว่าประถมศึกษา		มัธยมศึกษาตอนต้น		มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.		ปวส./อนุปริญญา		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ฟ้องร้อง	17	43.59	20	28.99	44	43.56	16	39.02	53	50.00	7	53.85	17	32.08	22	36.67	56	35.00	35	57.38	108	51.92	1	12.50
ผู้ถูกฟ้องร้อง	18	46.15	34	49.28	35	34.65	11	26.83	18	16.98	2	15.38	32	60.38	26	43.33	72	45.00	13	21.31	56	26.92	4	50.00
ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม	0	0.00	4	5.80	12	11.88	1	2.44	11	10.38	2	15.38	2	3.77	8	13.33	17	10.63	2	3.28	18	8.65	1	12.50
พยาน	3	7.69	11	15.94	10	9.90	13	31.71	24	22.64	2	15.38	2	3.77	4	6.67	15	9.38	11	18.03	26	12.50	2	25.00
อื่น ๆ อาทิ ศาลนัด	1	2.56	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	39	100	69	100	101	100	41	100	106	100	13	100	53	100	60	100	160	100	61	100	208	100	8	100

5.1.6 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามอาชีพ

ในส่วนประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหากจำแนกตามอาชีพ พบว่า อาชีพที่มีประสบการณ์ในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทั้งด้วยตัวเองและผ่านผู้ใกล้ชิดคือ เกษตรกร ประมาณร้อยละ 42.86 รองลงมา คือ อาชีพรับราชการ/พนักงานราชการ/รัฐวิสาหกิจประมาณร้อยละ 22.40 ในขณะที่กลุ่มนักศึกษา พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัวมีประสบการณ์ในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทั้งด้วยตัวเองและผ่านผู้ใกล้ชิดที่ค่อนข้างต่ำ รายละเอียด ดังตารางที่ 5.19

หากพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกับอาชีพ พบว่าเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีความสัมพันธ์กับอาชีพ ซึ่งทั้งกลุ่มเคยมีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วยตัวเองและผ่านผู้ใกล้ชิดมีลักษณะใกล้เคียงกัน โดยสำหรับผู้ที่ไม่ประกอบอาชีพ/ว่างงานส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องความรุนแรงในครอบครัว ในกลุ่มนักศึกษาส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรง ในขณะที่กลุ่มพนักงานเงินเดือนทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจส่วนตัวและเจ้าของธุรกิจจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉล รายละเอียด ดังตารางที่ 5.20

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกับอาชีพ พบว่า สถานะที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีความสัมพันธ์กับอาชีพ ซึ่งทั้งกลุ่มเคยมีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วยตัวเองและผ่านผู้ใกล้ชิดมีลักษณะใกล้เคียงกัน โดยสำหรับผู้ประกอบอาชีพที่เข้าข่ายมนุษย์เงินเดือนรวมถึงประกอบธุรกิจส่วนตัวและเจ้าของกิจการส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้อง ในขณะที่อาชีพอื่น ๆ เช่น เกษตรกร รับจ้างทั่วไป รวมถึงไม่ประกอบอาชีพ/ว่างงานส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ถูกฟ้องร้อง รายละเอียด ดังตารางที่ 5.21

ตารางที่ 5.19 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามอาชีพ

อาชีพ		เคยมี ประสบการณ์ โดยตรงด้วย ตัวเอง	มีประสบการณ์ ผ่านผู้ใกล้ชิด	ไม่เคยและไม่มีผู้ ใกล้ชิดที่เคยเข้า สู่กระบวนการ ยุติธรรม	รวม
ไม่ประกอบอาชีพ/ ว่างงาน	จำนวน	19	21	57	97
	ร้อยละ	19.59	21.65	58.76	100
นักศึกษา	จำนวน	17	44	141	202
	ร้อยละ	8.42	21.78	69.80	100
รับราชการ/พนักงาน ราชการ/รัฐวิสาหกิจ	จำนวน	41	51	91	183
	ร้อยละ	22.40	27.87	49.73	100
พนักงาน/ลูกจ้าง เอกชน	จำนวน	52	106	237	395
	ร้อยละ	13.16	26.84	60.00	100
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	จำนวน	78	132	328	538
	ร้อยละ	14.50	24.54	60.97	100
เจ้าของกิจการ	จำนวน	22	52	47	121
	ร้อยละ	18.18	42.98	38.84	100
รับจ้างทั่วไป	จำนวน	72	68	255	395
	ร้อยละ	18.23	17.22	64.56	100
เกษตรกร	จำนวน	24	17	15	56
	ร้อยละ	42.86	30.36	26.79	100
ผู้ใช้แรงงานทางด้าน การเกษตรและ ประมง	จำนวน	3	2	1	6
	ร้อยละ	50.00	33.33	16.67	100
ผู้ใช้แรงงานทางด้าน อุตสาหกรรม	จำนวน	0	5	10	15
	ร้อยละ	0.00	33.33	66.67	100
อื่น ๆ	จำนวน	0	9	9	18
	ร้อยละ	0.00	50.00	50.00	100

ตารางที่ 5.20 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอาชีพ

เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง																					
	ไม่ประกอบอาชีพ/ว่างงาน		นักศึกษา		รับราชการ/พนักงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ		พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน		ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว		เจ้าของกิจการ		รับจ้างทั่วไป		เกษตรกร		ผู้ใช้แรงงานทางด้านเกษตรและประมง		ผู้ใช้แรงงานทางด้านอุตสาหกรรม		อื่น ๆ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	3	12.50	0	0.00	5	8.62	5	8.62	8	8.51	3	10.71	6	7.23	2	6.25	0	0.00	0	0.00	0	0.00
เรื่องที่ดิน	2	8.33	3	13.64	8	13.79	5	8.62	16	17.02	3	10.71	9	10.84	7	21.88	1	33.33	0	0.00	0	0.00
เรื่องมรดก	0	0.00	2	9.09	8	13.79	3	5.17	5	5.32	4	14.29	2	2.41	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	4	16.67	8	36.36	8	13.79	10	17.24	17	18.09	2	7.14	12	14.46	2	6.25	0	0.00	0	0.00	0	0.00
ความรุนแรงในครอบครัว	5	20.83	1	4.55	4	6.90	2	3.45	0	0.00	1	3.57	6	7.23	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	1	4.17	0	0.00	1	1.72	2	3.45	1	1.06	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	2	8.33	2	9.09	5	8.62	4	6.90	12	12.77	4	14.29	10	12.05	4	12.50	0	0.00	0	0.00	0	0.00
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	2	8.33	4	18.18	15	25.86	12	20.69	21	22.34	8	28.57	9	10.84	6	18.75	0	0.00	0	0.00	0	0.00
อื่น ๆ	5	20.83	2	9.09	4	6.90	15	25.86	14	14.89	3	10.71	29	34.94	11	34.38	2	66.67	0	0.00	0	0.00
รวม	24	100	22	100	58	100	58	100	94	100	28	100	83	100	32	100	3	100	0	0	0	0

ตารางที่ 5.20 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอาชีพ (ต่อ)

เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด																					
	ไม่ประกอบอาชีพ/ว่างงาน		นักศึกษา		รับราชการ/พนักงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ		พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน		ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว		เจ้าของกิจการ		รับจ้างทั่วไป		เกษตรกร		ผู้ใช้แรงงานทางด้านเกษตรและประมง		ผู้ใช้แรงงานทางด้านอุตสาหกรรม		อื่น ๆ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	1	3.70	6	9.84	7	10.00	14	11.76	12	7.27	4	6.25	4	4.44	1	4.17	0	0.00	0	0.00	0	0.00
เรื่องที่ดิน	2	7.41	10	16.39	17	24.29	18	15.13	23	13.94	14	21.88	17	18.89	3	12.50	2	50.00	2	28.57	2	18.18
เรื่องมรดก	3	11.11	2	3.28	10	14.29	11	9.24	11	6.67	2	3.13	3	3.33	2	8.33	0	0.00	0	0.00	1	9.09
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	5	18.52	11	18.03	4	5.71	11	9.24	21	12.73	3	4.69	18	20.00	3	12.50	0	0.00	1	14.29	1	9.09
ความรุนแรงในครอบครัว	2	7.41	0	0.00	1	1.43	4	3.36	12	7.27	3	4.69	4	4.44	3	12.50	0	0.00	2	28.57	0	0.00
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	1	3.70	1	1.64	1	1.43	3	2.52	3	1.82	0	0.00	2	2.22	0	0.00	1	25.00	1	14.29	1	9.09
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	3	11.11	5	8.20	9	12.86	10	8.40	10	6.06	9	14.06	6	6.67	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	3	11.11	12	19.67	12	17.14	34	28.57	41	24.85	24	37.50	11	12.22	1	4.17	1	25.00	0	0.00	1	9.09
อื่น ๆ	7	25.93	14	22.95	9	12.86	14	11.76	32	19.39	5	7.81	25	27.78	11	45.83	0	0.00	1	14.29	5	45.45
รวม	27	100	61	100	70	100	119	100	165	100	64	100	90	100	24	100	4	100	7	100	11	100

ตารางที่ 5.21 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอาชีพ

สถานะการเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง																					
	ไม่ประกอบอาชีพ/ว่างงาน		นักศึกษา		รับราชการ/พนักงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ		พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน		ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว		เจ้าของกิจการ		รับจ้างทั่วไป		เกษตรกร		ผู้ใช้แรงงานทางด้าน การเกษตรและประมง		ผู้ใช้แรงงานทางด้าน อุตสาหกรรม		อื่น ๆ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ฟ้องร้อง	3	15.00	7	36.84	25	52.08	25	43.10	48	56.47	11	42.31	28	35.00	10	33.33	0	0.00	0	0.00	0	0.00
ผู้ถูกฟ้องร้อง	13	65.00	6	31.58	7	14.58	14	24.14	24	28.24	5	19.23	36	45.00	11	36.67	2	66.67	0	0.00	0	0.00
ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม	2	10.00	4	21.05	6	12.50	5	8.62	4	4.71	2	7.69	4	5.00	2	6.67	1	33.33	0	0.00	0	0.00
พยาน	1	5.00	2	10.53	10	20.83	14	24.14	9	10.59	8	30.77	12	15.00	7	23.33	0	0.00	0	0.00	0	0.00
อื่น ๆ อาทิ ศาลนัด	1	5.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	20	100	19	100	48	100	58	100	85	100	26	100	80	100	30	100	3	100	0	0	0	0

ตารางที่ 5.21 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอาชีพ (ต่อ)

สถานะการเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด																					
	ไม่ประกอบอาชีพ/ว่างงาน		นักศึกษา		รับราชการ/พนักงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ		พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน		ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว		เจ้าของกิจการ		รับจ้างทั่วไป		เกษตรกร		ผู้ใช้แรงงานทางด้านเกษตรและประมง		ผู้ใช้แรงงานทางด้านอุตสาหกรรม		อื่น ๆ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ฟ้องร้อง	7	30.43	14	28.57	24	42.11	54	48.21	62	45.26	40	67.80	25	34.72	5	26.32	2	50.00	3	42.86	3	27.27
ผู้ถูกฟ้องร้อง	11	47.83	19	38.78	20	35.09	31	27.68	58	42.34	8	13.56	35	48.61	12	63.16	0	0.00	2	28.57	7	63.64
ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม	4	17.39	8	16.33	3	5.26	10	8.93	11	8.03	6	10.17	5	6.94	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	9.09
พยาน	1	4.35	8	16.33	10	17.54	17	15.18	6	4.38	5	8.47	7	9.72	2	10.53	2	50.00	2	28.57	0	0.00
อื่น ๆ อาทิ ศาลนัด	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	23	100	49	100	57	100	112	100	137	100	59	100	72	100	19	100	4	100	7	100	11	100

5.1.7 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามจำแนกตามสถานะสมรส

ในส่วนประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหากจำแนกตามอาชีพ พบว่ากลุ่มที่เคยมีประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในผู้ที่เคยหย่าร้าง/แยกกันอยู่มีสัดส่วนที่มากกว่าผู้ที่โสดและสมรส โดยเปรียบเทียบ ในขณะที่กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิดในผู้ที่เคยหย่าร้าง/แยกกันอยู่มีสัดส่วนที่น้อยกว่าผู้ที่โสดและสมรสโดยเปรียบเทียบ รายละเอียด ดังตารางที่ 5.22

หากพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกับสถานะสมรส พบว่าเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีความสัมพันธ์กับสถานะสมรส ซึ่งทั้งกลุ่มเคยมีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วยตัวเองและผ่านผู้ใกล้ชิดมีลักษณะใกล้เคียงกัน โดยกลุ่มผู้ที่โสดส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรง และเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉล ในขณะที่กลุ่มผู้ที่สมรสส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉล นอกจากนี้ กลุ่มผู้ที่หย่าร้าง/แยกกันอยู่ส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องการหย่าร้าง/แยกทางกัน อย่างไรก็ตามสิ่งที่น่าสนใจคือไม่ว่าเป็นกลุ่มผู้ที่มีสถานะสมรส หรือหย่าร้าง/แยกกันอยู่มีประสบการณ์ในเรื่องความรุนแรงในครอบครัวที่ค่อนข้างต่ำ รายละเอียด ดังตารางที่ 5.23

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกับสถานะสมรส พบว่าสถานะที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะสมรส ซึ่งทั้งกลุ่มเคยมีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วยตัวเองและผ่านผู้ใกล้ชิดมีลักษณะใกล้เคียงกัน คือ ในทุกสถานะสมรสส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้องเป็นหลัก รายละเอียด ดังตารางที่ 5.24

ตารางที่ 5.22 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามจำแนกตามสถานะสมรส

สถานะ		เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง	มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด	ไม่เคยและไม่มีผู้ใกล้ชิดที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	รวม
โสด	จำนวน	112	215	521	848
	ร้อยละ	13.21	25.35	61.44	100
สมรส	จำนวน	186	261	587	1034
	ร้อยละ	17.99	25.24	56.77	100
หย่าร้าง/ แยกกันอยู่	จำนวน	30	31	83	144
	ร้อยละ	20.83	21.53	57.64	100

ตารางที่ 5.23 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและสถานะสมรส

เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง						มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด					
	โสด		สมรส		หย่าร้าง/แยกกันอยู่		โสด		สมรส		หย่าร้าง/แยกกันอยู่	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	8	13.33	11	4.85	13	35.14	17	6.32	23	6.78	9	26.47
เรื่องที่ดิน	14	6.67	35	15.42	5	13.51	41	15.24	64	18.88	5	14.71
เรื่องมรดก	8	6.67	16	7.05	0	0.00	18	6.69	25	7.37	2	5.88
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	31	20.00	29	12.78	3	8.11	38	14.13	39	11.50	1	2.94
ความรุนแรงในครอบครัว	5	6.67	11	4.85	3	8.11	10	3.72	20	5.90	1	2.94
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	3	0.00	2	0.88	0	0.00	7	2.60	6	1.77	1	2.94
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	15	13.33	27	11.89	1	2.70	28	10.41	22	6.49	2	5.88
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	26	20.00	46	20.26	5	13.51	58	21.56	73	21.53	9	26.47
อื่น ๆ	28	13.33	50	22.03	7	18.92	52	19.33	67	19.76	4	11.76
รวม	138	100	227	100	37	100	269	100	339	100	34	100

ตารางที่ 5.24 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและสถานะสมรส

สถานะการเคยเข้าสู่กระบวนการ ยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง						มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด					
	โสด		สมรส		หย่าร้าง/แยกกันอยู่		โสด		สมรส		หย่าร้าง/แยกกันอยู่	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ฟ้องร้อง	53	42.40	87	42.03	17	45.95	99	41.60	121	43.21	19	59.38
ผู้ถูกฟ้องร้อง	42	33.60	66	31.88	10	27.03	82	34.45	112	40.00	9	28.13
ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม	10	8.00	20	9.66	0	0.00	23	9.66	23	8.21	2	6.25
พยาน	20	16.00	33	15.94	10	27.03	34	14.29	24	8.57	2	6.25
อื่น ๆ อาทิ ศาลนัด	0	0.00	1	0.48	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	125	100	207	100	37	100	238	100	280	100	32	100

5.1.8 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามระดับรายได้ครัวเรือน

ในส่วนประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหากจำแนกตามระดับรายได้ครัวเรือน พบว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วยตัวเองส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีรายได้ครัวเรือนที่ค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะระดับรายได้ครัวเรือนประมาณ 5,001 – 10,000 บาท ในขณะที่กลุ่มที่มีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมผ่านผู้ใกล้ชิดส่วนใหญ่เป็นผู้ที่รายได้ครัวเรือนที่ค่อนข้างสูงอยู่ประมาณ 40,001 บาท ขึ้นไป รายละเอียด ดังตารางที่ 5.25

หากพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกับระดับรายได้ครัวเรือน พบว่าเรื่องที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมไม่มีความสัมพันธ์กับระดับรายได้ครัวเรือนโดยในทุกระดับรายได้ครัวเรือนส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉล อย่างไรก็ตามในกลุ่มที่มีรายได้ครัวเรือนต่ำเรื่องที่ร้องลงมา คือ เรื่องการโจรกรรม/การลักทรัพย์ ในขณะที่กลุ่มผู้มีรายได้สูงเรื่องที่ร้องลงมา คือ เรื่องที่ดิน และเรื่องมรดก รายละเอียด ดังตารางที่ 5.26

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกับระดับรายได้ครัวเรือน พบว่าเกือบทุกระดับรายได้ครัวเรือนเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้องเป็นหลัก รายละเอียด ดังตารางที่ 5.27

ตารางที่ 5.25 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามระดับรายได้ครัวเรือน

ระดับรายได้ครัวเรือน		เคยมี ประสบการณ์ โดยตรงด้วย ตัวเอง	มีประสบการณ์ ผ่านผู้ใกล้ชิด	ไม่เคยและไม่มีผู้ ใกล้ชิดที่เคยเข้าสู่ กระบวนการ ยุติธรรม	รวม
ไม่มีรายได้	จำนวน	0	1	1	2
	ร้อยละ	0.00	50.00	50.00	100
ไม่เกิน 5,000 บาท	จำนวน	1	1	9	11
	ร้อยละ	9.09	9.09	81.82	100
5,001 – 10,000 บาท	จำนวน	26	15	41	82
	ร้อยละ	31.71	18.29	50.00	100
10,001 – 20,000 บาท	จำนวน	53	63	157	273
	ร้อยละ	19.41	23.08	57.51	100
20,001 – 30,000 บาท	จำนวน	79	98	304	481
	ร้อยละ	16.42	20.37	63.20	100
30,001 – 40,000 บาท	จำนวน	72	165	372	609
	ร้อยละ	11.82	27.09	61.08	100
40,001 – 50,000 บาท	จำนวน	48	98	191	337
	ร้อยละ	14.24	29.08	56.68	100
มากกว่า 50,000 บาท	จำนวน	49	66	116	231
	ร้อยละ	21.21	28.57	50.22	100

ตารางที่ 5.26 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้ครัวเรือน

เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง																มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด																	
	ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 - 10,000 บาท		10,001 - 20,000 บาท		20,001 - 30,000 บาท		30,001 - 40,000 บาท		40,001 - 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท		ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 - 10,000 บาท		10,001 - 20,000 บาท		20,001 - 30,000 บาท		30,001 - 40,000 บาท		40,001 - 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	0	0.00	0	0.00	3	9.68	7	10.61	8	7.92	12	13.64	1	1.79	1	1.69	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	4.76	7	7.95	7	5.15	14	7.53	11	9.02	9	10.34
เรื่องที่ดิน	0	0.00	0	0.00	5	16.13	6	9.09	16	15.84	11	12.50	9	16.07	7	11.86	1	100.00	1	100.00	5	23.81	12	13.64	29	21.32	25	13.44	19	15.57	18	20.69		
เรื่องมรดก	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	1.52	5	4.95	6	6.82	4	7.14	8	13.56	0	0.00	0	0.00	3	14.29	6	6.82	6	4.41	13	6.99	8	6.56	9	10.34		
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	0	0.00	0	0.00	3	9.68	11	16.67	16	15.84	17	19.32	9	16.07	7	11.86	0	0.00	0	0.00	4	19.05	14	15.91	17	12.50	25	13.44	11	9.02	7	8.05		
ความรุนแรงในครอบครัว	0	0.00	0	0.00	1	3.23	5	7.58	7	6.93	3	3.41	0	0.00	3	5.08	0	0.00	0	0.00	1	4.76	5	5.68	4	2.94	9	4.84	6	4.92	6	6.90		
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	1.52	2	1.98	0	0.00	0	0.00	2	3.39	0	0.00	0	0.00	1	4.76	3	3.41	3	2.21	5	2.69	2	1.64	0	0.00		
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	0	0.00	0	0.00	9	29.03	8	12.12	6	5.94	6	6.82	6	10.71	8	13.56	0	0.00	0	0.00	1	4.76	8	9.09	11	8.09	14	7.53	10	8.20	8	9.20		
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	0	0.00	1	100.00	4	12.90	10	15.15	18	17.82	17	19.32	15	26.79	12	20.34	0	0.00	0	0.00	2	9.52	13	14.77	25	18.38	46	24.73	38	31.15	16	18.39		
อื่น ๆ	0	0.00	0	0.00	6	19.35	17	25.76	23	22.77	16	18.18	12	21.43	11	18.64	0	0.00	0	0.00	3	14.29	20	22.73	34	25.00	35	18.82	17	13.93	14	16.09		
รวม	0	0	1	100	31	100	66	100	101	100	88	100	56	100	59	100	1	100	1	100	1	100	21	100	88	100	136	100	186	100	122	100	87	100

ตารางที่ 5.27 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้ครัวเรือน

สถานะการเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง															มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด																		
	ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท		ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ฟ้องร้อง	0	0.00	0	0.00	16	51.61	24	38.71	31	34.83	34	42.50	27	51.92	25	46.30	1	50.00	1	100.00	7	38.89	23	31.94	42	38.18	77	44.77	53	50.96	35	49.30		
ผู้ถูกฟ้องร้อง	0	0.00	0	0.00	7	22.58	25	40.32	29	32.58	28	35.00	14	26.92	15	27.78	0	0.00	0	0.00	6	33.33	31	43.06	47	42.73	62	36.05	31	29.81	26	36.62		
ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม	0	0.00	1	100.00	0	0.00	2	3.23	11	12.36	8	10.00	4	7.69	4	7.41	0	0.00	0	0.00	2	11.11	3	4.17	8	7.27	19	11.05	12	11.54	4	5.63		
พยาน	0	0.00	0	0.00	7	22.58	11	17.74	18	20.22	10	12.50	7	13.46	10	18.52	1	50.00	0	0.00	3	16.67	15	20.83	13	11.82	14	8.14	8	7.69	6	8.45		
อื่น ๆ อาทิ ศาลนัด	0	0.00	0	0.00	1	3.23	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	0	0	1	100	31	100	62	100	89	100	80	100	52	100	54	100	2	100	1	100	18	100	72	100	110	100	172	100	104	100	71	100		

5.1.9 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

ในส่วนประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหากจำแนกตามระดับค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน พบว่าผู้ที่มีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทั้งด้วยตัวเองและผ่านผู้ใกล้ชิดส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มผู้ที่มีรายได้เพียงพอทั้งกลุ่มที่มีหนี้สินและไม่มีหนี้สิน รองลงมาคือกลุ่มที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายรายละเอียด ดังตารางที่ 5.28

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะเรื่องที่ดินและเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉลกับระดับค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน พบว่าในกลุ่มผู้ที่เคยมีประสบการณ์โดยตรง ผู้ที่มีรายได้เพียงพอและไม่มีหนี้สินจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องที่ดินมากกว่าเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉล ในทางกลับกันผู้ที่มีรายได้เพียงพอแต่มีหนี้สินจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉลมากกว่าเรื่องที่ดิน ในขณะที่ผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในทั้ง 2 เรื่องที่ใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตามในกลุ่มที่มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิดจะมีเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมที่ไม่แตกต่างกัน รายละเอียด ดังตารางที่ 5.29

ตารางที่ 5.28 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

ความเพียงพอของรายได้ต่อค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน		เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง	มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด	ไม่เคยและไม่มีผู้ใกล้ชิดที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	รวม
ไม่มีรายได้	จำนวน	13	16	32	61
	ร้อยละ	21.31	26.23	52.46	100
มีรายได้เพียงพอและไม่มีหนี้สิน	จำนวน	100	173	461	734
	ร้อยละ	13.62	23.57	62.81	100
มีรายได้เพียงพอแต่มีหนี้สิน	จำนวน	104	166	365	635
	ร้อยละ	16.38	26.14	57.48	100
ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย	จำนวน	74	71	220	365
	ร้อยละ	20.27	19.45	60.27	100
เหลือใช้ มีไว้เก็บเป็นเงินออมยามฉุกเฉิน	จำนวน	35	79	103	217
	ร้อยละ	16.13	36.41	47.47	100
ไม่ระบุ	จำนวน	2	2	10	14
	ร้อยละ	14.29	14.29	71.43	100

ตารางที่ 5.29 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

ความเพียงพอของรายได้ต่อค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน		เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง	มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด	ไม่เคยและไม่มีผู้ใกล้ชิดที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	รวม
ไม่มีรายได้	จำนวน	13	16	32	61
	ร้อยละ	21.31	26.23	52.46	100
มีรายได้เพียงพอและไม่มีหนี้สิน	จำนวน	100	173	461	734
	ร้อยละ	13.62	23.57	62.81	100
มีรายได้เพียงพอแต่มีหนี้สิน	จำนวน	104	166	365	635
	ร้อยละ	16.38	26.14	57.48	100
ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย	จำนวน	74	71	220	365
	ร้อยละ	20.27	19.45	60.27	100
เหลือใช้ มีไว้เก็บเป็นเงินออมยามฉุกเฉิน	จำนวน	35	79	103	217
	ร้อยละ	16.13	36.41	47.47	100
ไม่ระบุ	จำนวน	2	2	10	14
	ร้อยละ	14.29	14.29	71.43	100

5.1.10 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามลักษณะที่อยู่อาศัย

ในส่วนประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหากจำแนกตามที่อยู่อาศัย พบว่า กลุ่มที่มีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทั้งด้วยตัวเองและผ่านผู้ใกล้ชิดส่วนใหญ่อยู่ในผู้ที่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ไม่ต้องผ่อนชำระ รองลงมาคือผู้ที่มีภาระหนี้สินในที่อยู่อาศัย รายละเอียด ดังตารางที่ 5.30

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะเรื่องที่ดินและเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉลกับลักษณะที่อยู่อาศัย พบว่ากลุ่มผู้ที่มีค่าใช้จ่ายสำหรับที่อยู่อาศัยทั้งต้องผ่อนชำระหรือเช่าที่อยู่อาศัยจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉลมากกว่าเรื่องที่ดินในขณะที่ผู้ที่ไม่มียค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉลใกล้เคียงกับเรื่องที่ดิน รายละเอียด ดังตารางที่ 5.31

ตารางที่ 5.30 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามลักษณะที่อยู่อาศัย

ลักษณะที่อยู่อาศัย		เคยมีประสบการณ์ โดยตรงด้วยตัวเอง	มีประสบการณ์ ผ่านผู้ใกล้ชิด	ไม่เคยและไม่มีผู้ ใกล้ชิดที่เคยเข้าสู่ กระบวนการ ยุติธรรม	รวม
ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง	จำนวน	1	5	1	7
	ร้อยละ	14.29	71.43	14.29	100
มีที่อยู่อาศัยเป็นของ ตนเอง ไม่ต้องผ่อนชำระ	จำนวน	159	171	436	766
	ร้อยละ	20.76	22.32	56.92	100
มีที่อยู่อาศัยเป็นของ ตนเอง แต่อยู่ระหว่าง ผ่อนชำระ	จำนวน	43	103	138	284
	ร้อยละ	15.14	36.27	48.59	100
เช่าบ้าน/เช่าที่อยู่อาศัย	จำนวน	48	85	284	417
	ร้อยละ	11.51	20.38	68.11	100
อาศัยอยู่กับพ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง	จำนวน	68	132	306	506
	ร้อยละ	13.44	26.09	60.47	100
อาศัยอยู่กับผู้อื่น (เช่น เพื่อน/คนรู้จัก เป็น ต้น)	จำนวน	2	3	10	15
	ร้อยละ	13.33	20.00	66.67	100
อาศัยในบ้านพักที่ นายจ้าง/ ผู้อื่นจัดหาให้	จำนวน	3	3	8	14
	ร้อยละ	21.43	21.43	57.14	100
อาศัยอยู่ในที่พักของ หน่วยงาน หรือองค์กร ภาคเอกชนที่ให้ความ ช่วยเหลือ เช่น สถาน สงเคราะห์	จำนวน	4	4	7	15
	ร้อยละ	26.67	26.67	46.67	100
อื่น ๆ	จำนวน	0	1	1	2
	ร้อยละ	0.00	50.00	50.00	100

ตารางที่ 5.31 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและลักษณะที่อยู่อาศัย

เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง								มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด							
	มีที่อยู่อาศัยไม่ต้องผ่อนชำระ		มีที่อยู่อาศัยต้องผ่อนชำระ		เช่าที่อยู่อาศัย		อาศัยอยู่กับครอบครัว		มีที่อยู่อาศัยไม่ต้องผ่อนชำระ		มีที่อยู่อาศัยต้องผ่อนชำระ		เช่าที่อยู่อาศัย		อาศัยอยู่กับครอบครัว	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เรื่องที่ดิน	30	46.15	8	33.33	5	26.32	8	53.33	48	54.55	22	37.93	16	40.00	23	39.66
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	35	53.85	16	66.67	14	73.68	7	46.67	40	45.45	36	62.07	24	60.00	35	60.34
รวม	65	100	24	100	19	100	15	100	88	100	58	100	40	100	58	100

5.2 ปัจจัยทางประชากรศาสตร์กับเรื่องที่เกี่ยวข้องกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม

ในส่วนนี้จะวิเคราะห์ปัจจัยทางประชากรศาสตร์ที่สำคัญและอาจมีความแตกต่างกันในแต่ละประเภทของเรื่องที่เกี่ยวข้องกระบวนการยุติธรรมได้แก่ เพศ อายุ ระดับรายได้ และอาชีพ โดยจะพิจารณาจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรมระหว่างการเป็นผู้ฟ้องร้อง กับการเป็นผู้ถูกฟ้องร้องว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร อธิบายได้ ดังนี้

5.2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับสถานะที่เกี่ยวข้องกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามเรื่องที่เกี่ยวข้องกระบวนการยุติธรรม

เรื่องการหย่าร้าง/การแยกทางกัน สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง เพศไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หรือทั้งเพศชายและเพศหญิงมีส่วนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องที่ใกล้เคียงกันในเรื่องดังกล่าว (เพศชายมีส่วนมากกว่าเล็กน้อย) และในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด เพศไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกัน โดยสัดส่วนเพศชายและเพศหญิงในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องใกล้เคียงกัน (เพศหญิงมีส่วนมากกว่าเล็กน้อย)

เรื่องที่ดิน สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง เพศไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หรือทั้งเพศชายและเพศหญิงมีส่วนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องที่ใกล้เคียงกันในเรื่องดังกล่าว (เพศชายมีส่วนมากกว่าเล็กน้อย) และในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด เพศไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกัน โดยสัดส่วนเพศชายและเพศหญิงในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องใกล้เคียงกัน (เพศหญิงมีส่วนมากกว่าเล็กน้อย)

เรื่องมรดก สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง เพศไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หรือทั้งเพศชายและเพศหญิงมีส่วนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องที่ใกล้เคียงกันในเรื่องดังกล่าว (ไม่มีเพศชายอยู่ในสถานะผู้ถูกฟ้องร้องเลย) และในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด เพศไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกัน โดยสัดส่วนเพศชายและเพศหญิงใกล้เคียงกันในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้อง (เพศชายมีส่วนมากกว่าเล็กน้อย)

เรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรง สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง เพศไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หรือทั้งเพศชายและเพศหญิงมีส่วนการเข้าสู่

กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องที่ใกล้เคียงกันในเรื่องดังกล่าว (เพศชายมีส่วน การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องดังกล่าวที่สูงกว่าเพศหญิง) และในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อม จากผู้ใกล้ชิด เพศไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกัน โดยสัดส่วนเพศชาย และเพศหญิงในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องใกล้เคียงกัน

เรื่องความรุนแรงในครอบครัว สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง เพศไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หรือทั้งเพศชายและเพศหญิงมีส่วนการเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องที่ใกล้เคียงกันในเรื่องดังกล่าว และในกลุ่มผู้ที่มี ประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด เพศไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกัน โดยสัดส่วนเพศชายและเพศหญิงใกล้เคียงกันในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้อง (สถานะผู้ฟ้องร้องเพศหญิง มีสัดส่วนที่มากกว่าเพศชายเล็กน้อย แต่สถานะผู้ถูกฟ้องร้องเพศชายมีส่วนที่มากกว่าเพศหญิงเล็กน้อย)

เรื่องการคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง เพศหญิงที่อยู่ในสถานะผู้ฟ้องร้องมีมากกว่าเพศชาย ในขณะที่ผู้ถูกฟ้องร้องไม่มีปรากฏทั้งเพศชายและเพศหญิง นอกจากนี้กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิดก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน คือเพศหญิงอยู่ในสถานะ ผู้ฟ้องร้องมากกว่าเพศชายและเพศชายก็อยู่ในสถานะผู้ถูกฟ้องร้องมากกว่าเพศหญิง

เรื่องการโจรกรรม/การลักทรัพย์ สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง เพศไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หรือทั้งเพศชายและเพศหญิงมีส่วนการเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องที่ใกล้เคียงกันในเรื่องดังกล่าว และในกลุ่มผู้ที่มี ประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด เพศไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกัน โดยสัดส่วนเพศชายและเพศหญิงในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องใกล้เคียงกัน (เพศหญิงมีส่วน การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องดังกล่าวที่สูงกว่าเพศชาย)

เรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉล สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง เพศไม่มีความสัมพันธ์กับ สถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หรือทั้งเพศชายและเพศหญิงมีส่วนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องที่ใกล้เคียงกันในเรื่องดังกล่าว และในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจาก ผู้ใกล้ชิด เพศไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกัน โดยสัดส่วนเพศชายและ เพศหญิงใกล้เคียงกัน

เรื่องอื่น ๆ สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง เพศมีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรม โดยที่สถานะผู้ฟ้องร้องเพศหญิงมีส่วนที่มากกว่าเพศชาย แต่สถานะผู้ถูกฟ้องร้องเพศ ชายมีมากกว่าเพศหญิง ในขณะที่กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด เพศไม่มีความสัมพันธ์กับ

สถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเช่นในเรื่องดังกล่าว และสัดส่วนเพศชายและเพศหญิงในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องใกล้เคียงกัน รายละเอียด ดังตารางที่ 5.32 - 5.33

ตารางที่ 5.32 ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง

เรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	ผู้ฟ้องร้อง		ผู้ถูกฟ้องร้อง	
	ชาย (%)	หญิง (%)	ชาย (%)	หญิง (%)
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	56.52	43.48	62.50	37.50
เรื่องที่ดิน	45.45	54.55	50.00	50.00
เรื่องมรดก	57.14	42.86	0.00	100.00
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	56.67	43.33	69.57	30.43
ความรุนแรงในครอบครัว	55.56	44.44	50.00	50.00
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	33.33	66.67		
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	36.67	63.33	20.00	80.00
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	47.17	52.83	43.75	56.25
อื่น ๆ	25.00	75.00	55.22	44.78

ตารางที่ 5.33 ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด

เรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	ผู้ฟ้องร้อง		ผู้ถูกฟ้องร้อง	
	ชาย (%)	หญิง (%)	ชาย (%)	หญิง (%)
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	42.86	57.14	40.00	60.00
เรื่องที่ดิน	46.77	53.23	41.67	58.33
เรื่องมรดก	55.56	44.44	61.54	38.46
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	52.00	48.00	51.35	48.65
ความรุนแรงในครอบครัว	39.13	60.87	75.00	25.00
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	40.00	60.00	100.00	0.00
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	46.88	53.13	33.33	66.67
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	44.71	55.29	51.16	48.84
อื่น ๆ	57.14	42.86	43.48	56.52

ผู้ถูกฟ้องร้องมากที่สุดคือช่วง 26 – 29 ปี) ในขณะที่กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด อายุมีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยสถานะผู้ฟ้องร้องจะอยู่ในช่วงอายุ 30 - 39 ปี แต่ผู้ถูกฟ้องร้องอยู่ในช่วง 18 - 25 ปี และ 50 - 59 ปี

เรื่องการคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง ช่วงอายุน้อยจะอยู่ในสถานะผู้ฟ้องร้องมาก ในขณะที่ผู้ถูกฟ้องร้องไม่มีปรากฏในทุกช่วงอายุ นอกจากนี้ กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด ในขณะที่กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด อายุไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยสัดส่วนแต่ละช่วงอายุในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องใกล้เคียงกัน

เรื่องการโจรกรรม/การลักทรัพย์ สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง อายุไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หรือทั้งในทุกช่วงอายุได้มีสัดส่วนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องที่ใกล้เคียงกันในเรื่องดังกล่าว (ช่วงอายุที่มีสัดส่วนผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องมากที่สุดคือช่วง 18 – 29 ปี) และในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด อายุไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกัน โดยสัดส่วนแต่ละช่วงอายุในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องใกล้เคียงกัน

เรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉล สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง อายุมีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยสถานะผู้ฟ้องร้องจะอยู่ในช่วงอายุ 26 - 29 ปี แต่ผู้ถูกฟ้องร้องอยู่ในช่วง 40 - 49 ปี ในขณะที่กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด อายุไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยสัดส่วนแต่ละช่วงอายุในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องใกล้เคียงกัน

เรื่องอื่น ๆ สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง อายุไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หรือทั้งในทุกช่วงอายุได้มีสัดส่วนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องที่ใกล้เคียงกันในเรื่องดังกล่าว (ผู้ที่อยู่ในกลุ่มอายุมากจะมีสัดส่วนผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องมากกว่าผู้ที่มีอายุน้อย) และในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด อายุไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกัน โดยสัดส่วนแต่ละช่วงอายุในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องใกล้เคียงกัน รายละเอียด ดังตารางที่ 5.34 - 5.35

ตารางที่ 5.34 ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง

เรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	ผู้ฟ้องร้อง					ผู้ถูกฟ้องร้อง				
	18 - 25 ปี (%)	26 - 29 ปี (%)	30 - 39 ปี (%)	40 - 49 ปี (%)	50 - 59 ปี (%)	18 - 25 ปี (%)	26 - 29 ปี (%)	30 - 39 ปี (%)	40 - 49 ปี (%)	50 - 59 ปี (%)
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	21.74	39.13	30.43	4.35	4.35	25.00	37.50	25.00	0.00	12.50
เรื่องที่ดิน	27.27	33.33	21.21	12.12	6.06	0.00	25.00	37.50	25.00	12.50
เรื่องมรดก	6.67	40.00	40.00	0.00	13.33	0.00	33.33	33.33	0.00	33.33
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	23.33	20.00	26.67	16.67	13.33	20.83	33.33	20.83	16.67	8.33
ความรุนแรงในครอบครัว	11.11	55.56	22.22	11.11	0.00	25.00	50.00	25.00	0.00	0.00
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	66.67	0.00	33.33	0.00	0.00					
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	30.00	30.00	13.33	10.00	16.67	40.00	20.00	0.00	40.00	0.00
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	18.87	35.85	22.64	9.43	13.21	12.50	6.25	25.00	37.50	18.75
อื่น ๆ	16.67	16.67	41.67	8.33	16.67	11.94	19.40	20.90	22.39	25.37

ตารางที่ 5.35 ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด

เรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	ผู้ฟ้องร้อง					ผู้ถูกฟ้องร้อง				
	18 - 25 ปี (%)	26 - 29 ปี (%)	30 - 39 ปี (%)	40 - 49 ปี (%)	50 - 59 ปี (%)	18 - 25 ปี (%)	26 - 29 ปี (%)	30 - 39 ปี (%)	40 - 49 ปี (%)	50 - 59 ปี (%)
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	28.57	7.14	32.14	21.43	10.71	0.00	20.00	20.00	30.00	30.00

เรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	ผู้ฟ้องร้อง					ผู้ถูกฟ้องร้อง				
	18 - 25 ปี (%)	26 - 29 ปี (%)	30 - 39 ปี (%)	40 - 49 ปี (%)	50 - 59 ปี (%)	18 - 25 ปี (%)	26 - 29 ปี (%)	30 - 39 ปี (%)	40 - 49 ปี (%)	50 - 59 ปี (%)
เรื่องที่ดิน	20.63	22.22	19.05	12.70	25.40	25.00	19.44	2.78	25.00	27.78
เรื่องมรดก	25.93	11.11	22.22	22.22	18.52	15.38	0.00	38.46	7.69	38.46
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	12.00	8.00	32.00	24.00	24.00	18.92	10.81	2.70	32.43	35.14
ความรุนแรงในครอบครัว	30.43	0.00	43.48	17.39	8.70	50.00	0.00	0.00	0.00	50.00
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	30.00	0.00	30.00	10.00	30.00	0.00	0.00	0.00	100.00	0.00
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	12.50	15.63	18.75	31.25	21.88	22.22	11.11	22.22	11.11	33.33
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	19.54	19.54	27.59	16.09	17.24	25.58	16.28	16.28	18.60	23.26
อื่น ๆ	14.29	14.29	28.57	42.86	0.00	14.78	16.52	17.39	29.57	21.74

เรื่องการคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง ช่วงรายได้น้อยจะอยู่ในสถานะผู้ฟ้องร้อง ในขณะที่ผู้ถูกฟ้องร้องไม่มีปรากฏในทุกระดับรายได้ นอกจากนี้ กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด ในขณะที่กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิดระดับ รายได้ไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยสัดส่วนแต่ละระดับรายได้ในสถานะ ผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องใกล้เคียงกัน

เรื่องการโจรกรรม/การลักทรัพย์ สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง ระดับรายได้ มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยผู้ฟ้องร้องส่วนใหญ่อยู่ในช่วงรายได้ 10,001 - 20,000 บาท แต่ผู้ที่ถูกฟ้องร้องส่วนใหญ่อยู่ในช่วงรายได้ 20,001 - 30,000 บาท ในขณะที่ ในกลุ่มผู้ที่มี ประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด ระดับรายได้ไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เช่นเดียวกัน โดยสัดส่วนแต่ละระดับรายได้ในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องใกล้เคียงกัน

เรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉล ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง ระดับรายได้ไม่มีความสัมพันธ์ กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หรือทั้งในทุกระดับรายได้ได้มีส่วนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องที่ใกล้เคียงกันในเรื่องดังกล่าว และผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อม จากผู้ใกล้ชิด ระดับรายได้ไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหรือทั้งในทุกระดับรายได้ ได้มีส่วนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องที่ใกล้เคียงกัน

เรื่องอื่น ๆ ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง ระดับรายได้ไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะ การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หรือทั้งในทุกระดับรายได้ได้มีส่วนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะ ผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องที่ใกล้เคียงกันในเรื่องดังกล่าว และผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด ระดับรายได้ไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหรือทั้งในทุกระดับรายได้ได้มีส่วน การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องที่ใกล้เคียงกัน รายละเอียด ดังตาราง ที่ 5.36 - 5.37

ตารางที่ 5.36 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับรายได้กับสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ โดยตรงด้วยตัวเอง

เรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	ผู้ฟ้องร้อง								ผู้ถูกฟ้องร้อง							
	ไม่มีรายได้ (%)	ไม่เกิน 5,000 บาท (%)	5,001 - 10,000 บาท (%)	10,001 - 20,000 บาท (%)	20,001 - 30,000 บาท (%)	30,001 - 40,000 บาท (%)	40,001 - 50,000 บาท (%)	มากกว่า 50,000 บาท (%)	ไม่มีรายได้ (%)	ไม่เกิน 5,000 บาท (%)	5,001 - 10,000 บาท (%)	10,001 - 20,000 บาท (%)	20,001 - 30,000 บาท (%)	30,001 - 40,000 บาท (%)	40,001 - 50,000 บาท (%)	มากกว่า 50,000 บาท (%)
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	4.35	4.35	17.39	56.52	4.35	8.70	4.35	0.00	0.00	12.50	37.50	25.00	12.50	0.00	12.50	0.00
เรื่องที่ดิน	3.03	9.09	21.21	45.45	9.09	3.03	3.03	6.06	0.00	12.50	0.00	37.50	0.00	37.50	12.50	0.00
เรื่องมรดก	0.00	6.67	20.00	53.33	6.67	6.67	6.67	0.00	0.00	0.00	0.00	66.67	0.00	0.00	33.33	0.00
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	3.33	0.00	20.00	60.00	3.33	10.00	0.00	3.33	8.33	8.33	25.00	29.17	29.17	0.00	0.00	0.00
ความรุนแรงในครอบครัว	0.00	0.00	11.11	66.67	11.11	11.11	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	75.00	25.00	0.00	0.00	0.00
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	33.33	33.33	0.00	33.33	0.00	0.00	0.00	0.00								
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	3.33	13.33	16.67	53.33	6.67	3.33	3.33	0.00	20.00	0.00	0.00	20.00	60.00	0.00	0.00	0.00
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	5.66	3.77	13.21	56.60	13.21	5.66	1.89	0.00	0.00	0.00	18.75	43.75	31.25	6.25	0.00	0.00
อื่น ๆ	0.00	8.33	8.33	58.33	16.67	8.33	0.00	0.00	2.99	5.97	17.91	40.30	28.36	4.48	0.00	0.00

ตารางที่ 5.37 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับรายได้กับสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด

เรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	ผู้ฟ้องร้อง								ผู้ถูกฟ้องร้อง							
	ไม่มีรายได้ (%)	ไม่เกิน 5,000 บาท (%)	5,001 - 10,000 บาท (%)	10,001 - 20,000 บาท (%)	20,001 - 30,000 บาท (%)	30,001 - 40,000 บาท (%)	40,001 - 50,000 บาท (%)	มากกว่า 50,000 บาท (%)	ไม่มีรายได้ (%)	ไม่เกิน 5,000 บาท (%)	5,001 - 10,000 บาท (%)	10,001 - 20,000 บาท (%)	20,001 - 30,000 บาท (%)	30,001 - 40,000 บาท (%)	40,001 - 50,000 บาท (%)	มากกว่า 50,000 บาท (%)
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	7.14	7.14	28.57	42.86	7.14	0.00	7.14	0.00	0.00	0.00	0.00	90.00	10.00	0.00	0.00	0.00
เรื่องที่ดิน	11.11	0.00	22.22	42.86	14.29	4.76	4.76	0.00	2.78	2.78	22.22	41.67	16.67	2.78	2.78	8.33
เรื่องมรดก	11.11	11.11	18.52	44.44	3.70	3.70	3.70	3.70	0.00	7.69	23.08	46.15	15.38	0.00	7.69	0.00
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	4.00	4.00	16.00	40.00	20.00	0.00	8.00	8.00	0.00	2.70	27.03	37.84	16.22	10.81	2.70	2.70
ความรุนแรงในครอบครัว	4.35	8.70	8.70	52.17	0.00	13.04	4.35	8.70	0.00	0.00	25.00	50.00	25.00	0.00	0.00	0.00
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	10.00	10.00	40.00	20.00	10.00	0.00	0.00	10.00	100.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	3.13	0.00	18.75	46.88	21.88	6.25	0.00	3.13	0.00	11.11	33.33	44.44	0.00	11.11	0.00	0.00
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	8.05	2.30	12.64	49.43	18.39	6.90	0.00	2.30	0.00	4.65	11.63	53.49	20.93	4.65	2.33	2.33
อื่น ๆ	0.00	0.00	0.00	71.43	28.57	0.00	0.00	0.00	2.61	3.48	12.17	49.57	20.00	5.22	1.74	5.22

เรื่องการคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง ผู้ที่เป็นพนักงานเอกชนจะอยู่ในสถานะผู้ฟ้องร้องมากที่สุด ในขณะที่ผู้ถูกฟ้องร้องไม่มีปรากฏในทุกอาชีพ นอกจากนี้กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด ในขณะที่กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด อาชีพไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยสัดส่วนแต่ละอาชีพในสถานะผู้ฟ้องร้อง และผู้ถูกฟ้องร้องใกล้เคียงกัน

เรื่องการโจรกรรม/การลักทรัพย์ สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง อาชีพมีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยผู้ฟ้องร้องส่วนใหญ่จะกระจายตัวอยู่ในอาชีพพนักงานเอกชน รับจ้างทั่วไป และอาชีพอื่น ๆ แต่ผู้ที่ถูกฟ้องร้องส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในอาชีพพนักงานเอกชน ในขณะที่ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด อาชีพไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกัน โดยสัดส่วนแต่ละอาชีพในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องใกล้เคียงกัน

เรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉล สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง อาชีพไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หรือทั้งในทุกอาชีพมีส่วนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องที่ใกล้เคียงกันในเรื่องดังกล่าว และในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด อาชีพไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกัน โดยสัดส่วนแต่ละอาชีพในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องใกล้เคียงกัน

เรื่องอื่น ๆ สำหรับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง อาชีพไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หรือทั้งในทุกอาชีพมีส่วนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องที่ใกล้เคียงกันในเรื่องดังกล่าว และในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด อาชีพไม่มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกัน โดยสัดส่วนแต่ละอาชีพในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องใกล้เคียงกัน รายละเอียด ดังตารางที่ 5.38 - 5.39

ตารางที่ 5.38 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามเรื่องที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง

เรื่องที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	ผู้ฟ้องร้อง							ผู้ถูกฟ้องร้อง						
	ไม่ประกอบอาชีพ/ว่างงาน (%)	นักศึกษา (%)	รับราชการ (%)	พนักงานเอกชน (%)	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว (%)	เจ้าของกิจการ (%)	รับจ้างทั่วไป (%)	อื่น ๆ (%)	ไม่ประกอบอาชีพ/ว่างงาน (%)	นักศึกษา (%)	รับราชการ (%)	พนักงานเอกชน (%)	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว (%)	เจ้าของกิจการ (%)
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	4.35	8.70	17.39	39.13	17.39	4.35	8.70	12.50	12.50	12.50	50.00	0.00	12.50	0.00
เรื่องที่ดิน	9.09	12.12	9.09	21.21	15.15	9.09	21.21	12.50	0.00	12.50	12.50	12.50	25.00	25.00
เรื่องมรดก	6.67	6.67	0.00	13.33	40.00	6.67	26.67	0.00	0.00	0.00	66.67	0.00	33.33	0.00
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	0.00	13.33	3.33	30.00	23.33	3.33	26.67	12.50	8.33	12.50	16.67	25.00	0.00	25.00
ความรุนแรงในครอบครัว	0.00	0.00	22.22	33.33	11.11	11.11	22.22	0.00	0.00	0.00	50.00	25.00	0.00	0.00
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	0.00	66.67	0.00	33.33	0.00	0.00	0.00							
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	10.00	13.33	6.67	30.00	6.67	3.33	30.00	20.00	0.00	20.00	0.00	60.00	0.00	0.00
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	7.55	11.32	9.43	28.30	16.98	5.66	20.75	0.00	6.25	12.50	25.00	25.00	0.00	31.25
อื่น ๆ	0.00	8.33	16.67	16.67	33.33	0.00	25.00	7.46	4.48	8.96	25.37	23.88	2.99	26.87

ตารางที่ 5.39 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ทางอ้อมจากผู้ใกล้ชิด

เรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	ผู้ฟ้องร้อง							ผู้ถูกฟ้องร้อง						
	ไม่ประกอบอาชีพ/ว่างงาน (%)	นักศึกษา (%)	รับราชการ (%)	พนักงานเอกชน (%)	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว (%)	เจ้าของกิจการ (%)	รับจ้างทั่วไป (%)	อื่น ๆ (%)	ไม่ประกอบอาชีพ/ว่างงาน (%)	นักศึกษา (%)	รับราชการ (%)	พนักงานเอกชน (%)	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว (%)	เจ้าของกิจการ (%)
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	14.29	7.14	10.71	21.43	25.00	0.00	21.43	0.00	0.00	10.00	50.00	20.00	0.00	20.00
เรื่องที่ดิน	6.35	9.52	9.52	26.98	20.63	4.76	20.63	2.78	11.11	8.33	30.56	27.78	8.33	11.11
เรื่องมรดก	11.11	18.52	0.00	25.93	22.22	3.70	18.52	7.69	7.69	15.38	15.38	38.46	7.69	7.69
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	16.00	4.00	8.00	28.00	16.00	4.00	24.00	0.00	5.41	2.70	24.32	32.43	5.41	24.32
ความรุนแรงในครอบครัว	13.04	4.35	8.70	17.39	34.78	4.35	13.04	0.00	25.00	0.00	0.00	50.00	0.00	25.00
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	30.00	0.00	0.00	20.00	20.00	10.00	20.00	100.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	0.00	3.13	15.63	12.50	37.50	3.13	25.00	11.11	11.11	11.11	44.44	11.11	0.00	11.11
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	6.90	5.75	10.34	28.74	17.24	10.34	18.39	4.65	6.98	13.95	20.93	18.60	11.63	23.26
อื่น ๆ	0.00	0.00	14.29	42.86	14.29	0.00	28.57	5.22	6.09	8.70	28.70	23.48	7.83	18.26

5.3 การขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรม

ในส่วนนี้จะเป็นการสำรวจกลุ่มตัวอย่างตัวแทนประชากรในด้านการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งประกอบไปด้วยการใช้บริการบุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ย หรือทนายความ รวมถึงการขอความช่วยเหลือผ่านศูนย์ยุติธรรมชุมชน และการขอความช่วยเหลือกองทุนยุติธรรม โดยมีผลการสำรวจดังนี้

การสำรวจการใช้บริการบุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ย หรือทนายความ เมื่อจำแนกตามประสบการณ์ที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทั้งด้วยตนเองหรือผ่านผู้ใกล้ชิด พบว่าในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วยตัวเองประมาณ 1 ใน 2 หรือ ร้อยละ 48.48 ใช้บริการทนายความและ/หรือทนายอาสาในการช่วยเหลือเรื่องการดำเนินคดี และอีกประมาณ 2 ใน 5 หรือร้อยละ 44.51 ไม่ได้ใช้บริการใดเลย ซึ่งอาจหมายความว่า เป็นคดีที่สามารถไกล่เกลี่ยหรือแก้ไขได้ระหว่างคู่กรณี ในขณะที่กลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิดประมาณ 3 ใน 5 หรือร้อยละ 60.16 ใช้บริการทนายความและ/หรือทนายอาสา และอีกประมาณ 1 ใน 3 ไม่ได้ใช้บริการใดเลย นอกจากนี้ทั้ง 2 กลุ่มยังมีการใช้บริการบุคคลกลาง และผู้ช่วยไกล่เกลี่ยที่ค่อนข้างต่ำ รายละเอียด ดังตารางที่ 5.40

เมื่อพิจารณาเรื่องที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกับการขอรับความช่วยเหลือ พบว่า ทั้งในกลุ่มที่มีประสบการณ์เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทั้งด้วยตนเองหรือผ่านผู้ใกล้ชิดมีลักษณะใกล้เคียงกัน คือเรื่องที่ไม่ได้ใช้บริการบุคคลกลางมากที่สุดคือเรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรง เนื่องจากในคดีดังกล่าวอาจสามารถไกล่เกลี่ยกันระหว่างคู่กรณีได้ง่าย ในขณะที่เรื่องที่ใช้บริการทนายความและ/หรือทนายอาสามากที่สุดคือเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉล รายละเอียด ดังตารางที่ 5.41

นอกจากนี้ หากพิจารณาถึงปัญหาที่พบเมื่อขอรับความช่วยเหลือพบว่า ส่วนใหญ่จะพบปัญหาขั้นตอนมีความยุ่งยาก ต้องใช้เวลานานในการดำเนินการ และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ อย่างไรก็ตามกว่าร้อยละ 10 ของผู้ตอบแบบสอบถามไม่ทราบถึงการขอความช่วยเหลือในด้านกฎหมาย รายละเอียด ดังตารางที่ 5.42

หากพิจารณาการใช้บริการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและกองทุนยุติธรรมพบว่าทั้งในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทั้งด้วยตนเองหรือผ่านผู้ใกล้ชิดมีการใช้บริการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและกองทุนยุติธรรมชุมชนที่ต่ำมากซึ่งมีเพียงร้อยละ 1 - 4 เท่านั้น รายละเอียด ดังตารางที่ 5.43 และตารางที่ 5.44

นอกจากนี้เมื่อลองสอบถามผู้ที่เคยได้ยินชื่อ “ศูนย์ยุติธรรมชุมชน” กับ “กองทุนยุติธรรม” พบว่าแตกต่างกันเฉพาะกลุ่มผู้เคยได้ยินชื่อกองทุนฯ โดยมีแนวโน้มที่จะเข้าไปขอความช่วยเหลือกับกองทุนเป็นอันดับแรก ๆ มากกว่ากลุ่มที่ไม่เคยได้ยินชื่อ รายละเอียด ดังตารางที่ 5.45 และ ตารางที่ 5.46

ตารางที่ 5.40 การขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

การใช้บริการบุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ย หรือทนายความ	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง		มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้ใช้บริการ	146	44.51	149	29.39
ใช้บริการบุคคลกลาง	17	5.18	40	7.89
ใช้บริการทนายความและ/หรือทนายอาสา	159	48.48	305	60.16
ใช้บริการผู้ช่วยไกล่เกลี่ย	6	1.83	13	2.56
รวม	328	100	507	100

ตารางที่ 5.41 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและการขอรับความช่วยเหลือจากบุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ยหรือทนายความ

เรื่อง que เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง								มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด							
	ไม่ได้ใช้บริการ		ใช้บริการบุคคลกลาง		ใช้บริการทนายความและ/หรือทนายอาสา		ใช้บริการผู้ช่วยไกล่เกลี่ย		ไม่ได้ใช้บริการ		ใช้บริการบุคคลกลาง		ใช้บริการทนายความและ/หรือทนายอาสา		ใช้บริการผู้ช่วยไกล่เกลี่ย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	14	8.05	0	0.00	17	8.46	1	11.11	15	8.38	2	4.44	28	7.05	4	19.05
เรื่องที่ดิน	23	13.22	3	16.67	28	13.93	0	0.00	23	12.85	12	26.67	73	18.39	2	9.52
เรื่องมรดก	8	4.60	0	0.00	16	7.96	0	0.00	10	5.59	3	6.67	28	7.05	4	19.05
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	34	19.54	2	11.11	24	11.94	3	33.33	34	18.99	5	11.11	38	9.57	1	4.76
ความรุนแรงในครอบครัว	6	3.45	1	5.56	11	5.47	1	11.11	8	4.47	0	0.00	21	5.29	2	9.52
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	4	2.30	0	0.00	0	0.00	1	11.11	6	3.35	0	0.00	7	1.76	1	4.76
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	25	14.37	3	16.67	14	6.97	1	11.11	21	11.73	2	4.44	28	7.05	1	4.76
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	30	17.24	3	16.67	42	20.90	2	22.22	25	13.97	10	22.22	102	25.69	3	14.29
อื่น ๆ	30	17.24	6	33.33	49	24.38	0	0.00	37	20.67	11	24.44	72	18.14	3	14.29
รวม	174	100	18	100	201	100	9	100	179	100	45	100	397	100	21	100

ตารางที่ 5.42 ปัญหาที่พบจากการพยายามขอความช่วยเหลือด้านกฎหมายจำแนกตามประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

ปัญหาเมื่อพยายามขอความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง		มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยขอรับความช่วยเหลือ	57	10.44	115	12.76
ไม่มีปัญหาในการขอความช่วยเหลือ	83	15.20	72	7.99
ไม่รู้จะไปขอความช่วยเหลือจากที่ไหน	61	11.17	94	10.43
ไม่ได้รับความช่วยเหลือตามที่ต้องการ	38	6.96	72	7.99
ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ	117	21.43	235	26.08
ขั้นตอนมีความยุ่งยาก ต้องใช้เวลานานในการดำเนินการ	128	23.44	191	21.20
ข้อจำกัดด้านคุณสมบัติในการขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กร เช่น คดีแพ่ง	25	4.58	60	6.66
ถูกตำรวจกลั่นแกล้ง/รังแก/ข่มขู่/เรียกสินบน	5	0.92	14	1.55
รู้สึกว่าการเจ้าหน้าที่ไม่เต็มใจช่วยเหลือ	26	4.76	45	4.99
อื่น ๆ	6	1.10	3	0.33
รวม	546	100	901	100

ตารางที่ 5.43 การขอรับความช่วยเหลือจากศูนย์ยุติธรรมชุมชน

การเคยใช้บริการศูนย์ยุติธรรมชุมชน	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง		มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยใช้บริการ	319	97.26	487	96.06
เคยใช้บริการ	9	2.74	20	3.94
รวม	328	100	507	100

ตารางที่ 5.44 การขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม

การเคยใช้บริการกองทุนยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง		มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยใช้บริการ	322	98.17	489	96.45
เคยใช้บริการ แต่ไม่ผ่านเกณฑ์พิจารณา	0	0.00	0	0.00
เคยใช้บริการ	6	1.83	18	3.55
รวม	328	100	507	100

ตารางที่ 5.45 เปรียบเทียบสัดส่วนผู้ที่คิดจะไปขอความช่วยเหลือศูนย์ยุติธรรมชุมชน

คิดที่จะเข้าไปขอความช่วยเหลือ	กลุ่มเคยได้ยิน	กลุ่มไม่เคยได้ยิน
คิดที่จะเข้าไปขอความช่วยเหลือในอันดับแรก ๆ	1.1%	0.7%
ไม่ได้อยู่ในอันดับแรกๆ ของการเข้าไปขอความช่วยเหลือ	98.9%	99.3%

ตารางที่ 5.46 เปรียบเทียบสัดส่วนผู้ที่คิดจะไปขอความช่วยเหลือกองทุนยุติธรรม

คิดที่จะเข้าไปขอความช่วยเหลือ	กลุ่มเคยได้ยิน	กลุ่มไม่เคยได้ยิน
คิดที่จะเข้าไปขอความช่วยเหลือในอันดับแรก ๆ	1.4%	0.5%
ไม่ได้อยู่ในอันดับแรกๆ ของการเข้าไปขอความช่วยเหลือ	98.6%	99.5%

5.3.1 การขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามอายุ

หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมกับอายุ พบว่าในกลุ่มผู้ที่เคยมีประสบการณ์ด้วยตัวเองผู้ที่อายุน้อยส่วนมากจะใช้บริการทนายและ/หรือทนายอาสา

และเมื่ออายุเพิ่มขึ้นจะไม่ใช้บริการบุคคลกลางเพื่อไกล่เกลี่ย ในขณะที่กลุ่มผู้ที่เคยมีประสบการณ์ผ่านผู้ไกล่เกลี่ย จะมีลักษณะคล้ายคลึงกันคือใช้บริการทนายและ/หรือทนายอาสาเป็นหลัก รายละเอียด ดังตารางที่ 5.47

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาที่พบจากการขอรับความช่วยเหลือพบว่าในทุกช่วงอายุส่วนใหญ่จะพบปัญหาขั้นตอนมีความยุ่งยาก ต้องใช้เวลานานในการดำเนินการ และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ เช่นเดียวกัน รายละเอียด ดังตารางที่ 5.48

ตารางที่ 5.47 ความสัมพันธ์ระหว่างการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและอายุ

การใช้บริการบุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ย หรือทนาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง										มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด									
	18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี		18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้ใช้บริการ	14	34.15	30	44.78	30	42.86	37	56.92	35	41.18	24	23.53	29	29.00	41	39.42	28	25.23	27	30.00
ใช้บริการบุคคลกลาง	4	9.76	1	1.49	2	2.86	2	3.08	8	9.41	8	7.84	4	4.00	6	5.77	11	9.91	11	12.22
ใช้บริการทนายและ/หรือ ทนายอาสา	23	56.10	34	50.75	37	52.86	24	36.92	41	48.24	69	67.65	67	67.00	51	49.04	66	59.46	52	57.78
ใช้บริการผู้ช่วยไกล่เกลี่ย	0	0.00	2	2.99	1	1.43	2	3.08	1	1.18	1	0.98	0	0.00	6	5.77	6	5.41	0	0.00
รวม	41	100	67	100	70	100	65	100	85	100	102	100	100	100	104	100	111	100	90	100

ตารางที่ 5.48 ความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาที่พบจากการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและอายุ

ปัญหาที่พบเมื่อขอความช่วยเหลือด้านกฎหมาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง										มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด									
	18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี		18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยขอรับความช่วยเหลือ	10	15.15	11	9.65	9	7.56	13	12.87	14	9.59	27	16.46	26	14.29	27	15.43	15	7.43	20	11.24
ไม่มีปัญหาในการขอความช่วยเหลือ	8	12.12	16	14.04	23	19.33	19	18.81	17	11.64	21	12.80	14	7.69	13	7.43	15	7.43	9	5.06
ไม่รู้จะไปขอความช่วยเหลือจาก ที่ไหน	8	12.12	7	6.14	13	10.92	12	11.88	21	14.38	14	8.54	8	4.40	28	16.00	24	11.88	20	11.24
ไม่ได้รับความช่วยเหลือตามที่ ต้องการ	3	4.55	8	7.02	8	6.72	6	5.94	13	8.90	17	10.37	18	9.89	12	6.86	14	6.93	11	6.18

ปัญหาที่พบเมื่อขอความช่วยเหลือด้านกฎหมาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง										มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด									
	18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี		18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ	13	19.70	30	26.32	25	21.01	18	17.82	31	21.23	40	24.39	42	23.08	43	24.57	59	29.21	51	28.65
ขั้นตอนมีความยุ่งยาก ต้องใช้เวลานานในการดำเนินการ	17	25.76	30	26.32	26	21.85	22	21.78	33	22.60	31	18.90	47	25.82	35	20.00	44	21.78	34	19.10
ข้อจำกัดด้านคุณสมบัติในการขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กร เช่น คดีแพ่ง	2	3.03	5	4.39	9	7.56	3	2.97	6	4.11	6	3.66	11	6.04	9	5.14	16	7.92	18	10.11
ถูกตำรวจกลั่นแกล้ง/รังแก/ข่มขู่/เรียกสินบน	2	3.03	1	0.88	1	0.84	1	0.99	0	0.00	3	1.83	1	0.55	2	1.14	2	0.99	6	3.37
รู้สึกว่าเป็นเจ้าหน้าที่ไม่เต็มใจช่วยเหลือ	3	4.55	6	5.26	5	4.20	6	5.94	6	4.11	5	3.05	15	8.24	5	2.86	11	5.45	9	5.06
อื่น ๆ	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	0.99	5	3.42	0	0.00	0	0.00	1	0.57	2	0.99	0	0.00
รวม	66	100	114	100	119	100	101	100	146	100	164	100	182	100	175	100	202	100	178	100

5.3.2 การขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามจังหวัด

หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมกับจังหวัด พบว่าในกลุ่มผู้ที่เคยมีประสบการณ์ด้วยตัวเองที่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ และนครศรีธรรมราชส่วนใหญ่จะใช้บริการทนายและ/หรือทนายอาสา แต่ในจังหวัดอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะไม่ใช้บริการบุคคลกลางเพื่อไกล่เกลี่ย ในขณะที่กลุ่มผู้ที่เคยมีประสบการณ์ผ่านผู้ไกล่เกลี่ยจะมีลักษณะคล้ายคลึงกันคือใช้บริการทนายและ/หรือทนายอาสาเป็นหลัก รายละเอียด ดังตารางที่ 5.49

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาที่พบจากการขอรับความช่วยเหลือพบว่าในทุกจังหวัดส่วนใหญ่จะพบปัญหาขั้นตอนมีความยุ่งยาก ต้องใช้เวลานานในการดำเนินการ และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการเช่นเดียวกัน รายละเอียด ดังตารางที่ 5.50

ตารางที่ 5.49 ความสัมพันธ์ระหว่างการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและจังหวัด

การใช้บริการ บุคคลกลาง ผู้ช่วยไต่ถาม หรือทนาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง														มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด														
	กรุงเทพฯ		นนทบุรี		ชลบุรี		พระนครศรีอยุธยา		ขอนแก่น		เชียงใหม่		นครศรีธรรมราช		กรุงเทพฯ		นนทบุรี		ชลบุรี		พระนครศรีอยุธยา		ขอนแก่น		เชียงใหม่		นครศรีธรรมราช		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน
ไม่ได้ใช้บริการ	20	57.14	2	25.00	10	50.00	17	62.96	65	55.08	5	18.52	27	29.03	18	46.15	0	0.00	26	53.06	14	32.56	30	31.58	28	19.44	33	24.63	
ใช้บริการบุคคล กลาง	3	8.57	0	0.00	0	0.00	3	11.11	2	1.69	2	7.41	7	7.53	2	5.13	0	0.00	1	2.04	4	9.30	5	5.26	21	14.58	7	5.22	
ใช้บริการทนายและ/ หรือทนายอาสา	12	34.29	6	75.00	10	50.00	7	25.93	46	38.98	19	70.37	59	63.44	18	46.15	3	100.00	22	44.90	23	53.49	57	60.00	94	65.28	88	65.67	
ใช้บริการผู้ช่วยไต่ ถาม	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	5	4.24	1	3.70	0	0.00	1	2.56	0	0.00	0	0.00	2	4.65	3	3.16	1	0.69	6	4.48	
รวม	35	100	8	100	20	100	27	100	118	100	27	100	93	100	39	100	3	100	49	100	43	100	95	100	144	100	134	100	

ตารางที่ 5.50 ความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาที่พบจากการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและจังหวัด

ปัญหาที่พบเมื่อขอความช่วยเหลือด้านกฎหมาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง														มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด													
	กรุงเทพฯ		นนทบุรี		ชลบุรี		พระนครศรีอยุธยา		ขอนแก่น		เชียงใหม่		นครศรีธรรมราช		กรุงเทพฯ		นนทบุรี		ชลบุรี		พระนครศรีอยุธยา		ขอนแก่น		เชียงใหม่		นครศรีธรรมราช	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยขอรับความช่วยเหลือ	13	25.49	0	0.00	3	8.57	3	7.32	10	5.10	1	1.43	27	19.71	14	20.59	0	0.00	14	16.47	7	11.67	7	4.40	7	2.08	66	35.29
ไม่มีปัญหาในการขอรับความช่วยเหลือ	3	5.88	1	6.25	7	20.00	6	14.63	50	25.51	0	0.00	16	11.68	0	0.00	0	0.00	13	15.29	7	11.67	40	25.16	7	2.08	5	2.67
ไม่รู้จะไปขอความช่วยเหลือจากที่ไหน	7	13.73	0	0.00	1	2.86	8	19.51	30	15.31	6	8.57	9	6.57	4	5.88	0	0.00	11	12.94	11	18.33	19	11.95	37	11.01	12	6.42
ไม่ได้รับความช่วยเหลือตามที่ต้องการ	3	5.88	2	12.50	4	11.43	4	9.76	9	4.59	4	5.71	12	8.76	13	19.12	3	50.00	17	20.00	5	8.33	12	7.55	12	3.57	10	5.35
ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ	12	23.53	4	25.00	4	11.43	5	12.20	38	19.39	24	34.29	30	21.90	11	16.18	0	0.00	11	12.94	19	31.67	31	19.50	124	36.90	39	20.86
ขั้นตอนมีความยุ่งยากต้องใช้เวลาในการดำเนินการ	8	15.69	6	37.50	9	25.71	11	26.83	41	20.92	22	31.43	31	22.63	17	25.00	1	16.67	6	7.06	10	16.67	36	22.64	83	24.70	38	20.32
ข้อจำกัดด้านคุณสมบัติในการขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กร เช่น คดีแพ่ง	1	1.96	0	0.00	3	8.57	2	4.88	5	2.55	10	14.29	4	2.92	2	2.94	0	0.00	3	3.53	0	0.00	8	5.03	40	11.90	7	3.74

ปัญหาที่พบเมื่อขอความช่วยเหลือด้านกฎหมาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง														มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด													
	กรุงเทพฯ		นนทบุรี		ชลบุรี		พระนครศรีอยุธยา		ขอนแก่น		เชียงใหม่		นครศรีธรรมราช		กรุงเทพฯ		นนทบุรี		ชลบุรี		พระนครศรีอยุธยา		ขอนแก่น		เชียงใหม่		นครศรีธรรมราช	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ถูกตำราจกั้นแกลั้ง/ รังแก/ข่มขู่/เรียกสินบน	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	0.51	0	0.00	4	2.92	1	1.47	0	0.00	2	2.35	0	0.00	0	0.00	6	1.79	5	2.67
รู้สึกว่่าเจ้าหน้าที่ไม่เต็มใจ ช่วยเหลือ	1	1.96	3	18.75	4	11.43	2	4.88	11	5.61	3	4.29	2	1.46	6	8.82	2	33.33	8	9.41	1	1.67	6	3.77	19	5.65	3	1.60
อื่น ๆ	3	5.88	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	0.51	0	0.00	2	1.46	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	0.30	2	1.07
รวม	51	100	16	100	35	100	41	100	196	100	70	100	137	100	68	100	6	100	85	100	60	100	159	100	336	100	187	100

5.3.3 การขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามเพศ

หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมกับเพศ พบว่า ทั้งในกลุ่มผู้ที่เคยมีประสบการณ์ด้วยตัวเองและกลุ่มผู้ที่เคยมีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิดส่วนใหญ่จะใช้บริการทนายและ/หรือทนายอาสา และไม่ใช้บริการเท่า ๆ กัน รายละเอียด ดังตารางที่ 5.51

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาที่พบจากการขอรับความช่วยเหลือพบว่าทั้งเพศชายและเพศหญิงส่วนใหญ่จะพบปัญหาขั้นตอนมีความยุ่งยาก ต้องใช้เวลานานในการดำเนินการ และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการเช่นเดียวกัน รายละเอียด ดังตารางที่ 5.52

ตารางที่ 5.51 ความสัมพันธ์ระหว่างการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและเพศ

การใช้บริการบุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ย หรือทนาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง								มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด							
	ชาย		หญิง		LGBTQ+		ไม่ระบุ		ชาย		หญิง		LGBTQ+		ไม่ระบุ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้ใช้บริการ	75	43.35	70	46.05	1	50.00	0	0.00	71	33.81	78	26.26	0	0.00	0	0.00
ใช้บริการบุคคลกลาง	9	5.20	8	5.26	0	0.00	0	0.00	14	6.67	26	8.75	0	0.00	0	0.00
ใช้บริการทนายและ/หรือทนายอาสา	87	50.29	70	46.05	1	50.00	1	100.00	122	58.10	183	61.62	0	0.00	0	0.00
ใช้บริการผู้ช่วยไกล่เกลี่ย	2	1.16	4	2.63	0	0.00	0	0.00	3	1.43	10	3.37	0	0.00	0	0.00
รวม	173	100	152	100	2	100	1	100	210	100	297	100	0	0	0	0

ตารางที่ 5.52 ความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาที่พบจากการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและเพศ

ปัญหาที่พบเมื่อขอความช่วยเหลือด้าน กฎหมาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง								มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด							
	ชาย		หญิง		LGBTQ+		ไม่ระบุ		ชาย		หญิง		LGBTQ+		ไม่ระบุ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยขอรับความช่วยเหลือ	30	10.49	27	10.59	0	0.00	0	0.00	45	11.42	70	13.81	0	0.00	0	0.00
ไม่มีปัญหาในการขอความช่วยเหลือ	46	16.08	36	14.12	0	0.00	1	100.00	35	8.88	37	7.30	0	0.00	0	0.00
ไม่รู้จะไปขอความช่วยเหลือจากที่ไหน	30	10.49	31	12.16	0	0.00	0	0.00	39	9.90	55	10.85	0	0.00	0	0.00
ไม่ได้รับความช่วยเหลือตามที่ต้องการ	18	6.29	20	7.84	0	0.00	0	0.00	26	6.60	46	9.07	0	0.00	0	0.00
ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ	62	21.68	53	20.78	2	50.00	0	0.00	110	27.92	125	24.65	0	0.00	0	0.00
ขั้นตอนมีความยุ่งยาก ต้องใช้เวลานาน ในการดำเนินการ	67	23.43	59	23.14	2	50.00	0	0.00	84	21.32	107	21.10	0	0.00	0	0.00

ปัญหาที่พบเมื่อขอความช่วยเหลือด้าน กฎหมาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง								มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด							
	ชาย		หญิง		LGBTQ+		ไม่ระบุ		ชาย		หญิง		LGBTQ+		ไม่ระบุ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ข้อจำกัดด้านคุณสมบัติในการขอรับ ความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือ องค์กร เช่น คดีแพ่ง	9	3.15	16	6.27	0	0.00	0	0.00	29	7.36	31	6.11	0	0.00	0	0.00
ถูกตำราวจกัณ้แกล้ง/รังแก/ข่มขู่/เรียกก สินบน	3	1.05	2	0.78	0	0.00	0	0.00	6	1.52	8	1.58	0	0.00	0	0.00
รู้สึกว่่าเจ้าหน้าที่ไม่เต็มใจช่วยเหลือ	18	6.29	8	3.14	0	0.00	0	0.00	20	5.08	25	4.93	0	0.00	0	0.00
อื่น ๆ	3	1.05	3	1.18	0	0.00	0	0.00	0	0.00	3	0.59	0	0.00	0	0.00
รวม	286	100	255	100	4	100	1	100	394	100	507	100	0	0	0	0

5.3.4 การขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามระดับรายได้

หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมกับระดับรายได้พบว่าทั้งในกลุ่มผู้ที่เคยมีประสบการณ์ด้วยตัวเองและกลุ่มผู้ที่เคยมีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิดส่วนใหญ่จะใช้บริการทนายและ/หรือทนายอาสา รายละเอียด ดังตารางที่ 5.53

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาที่พบจากการขอรับความช่วยเหลือพบว่าในผู้ที่มีระดับรายได้ต่ำส่วนใหญ่ส่วนใหญ่จะพบปัญหาขั้นตอนมีความยุ่งยาก ต้องใช้เวลานานในการดำเนินการ ในขณะที่ผู้ที่มีรายได้สูงจะพบปัญหาต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการเช่นเดียวกัน รายละเอียด ดังตารางที่ 5.54

ตารางที่ 5.53 ความสัมพันธ์ระหว่างการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้

การใช้บริการ บุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ย หรือทนาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง																มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด															
	ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท		ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้ใช้บริการ	6	37.50	8	47.06	29	42.03	48	41.03	40	57.14	10	55.56	3	27.27	2	20.00	7	35.00	8	38.10	19	25.00	82	30.94	19	29.23	8	19.51	2	28.57	4	33.33
ใช้บริการบุคคล กลาง	1	6.25	2	11.76	4	5.80	8	6.84	2	2.86	0	0.00	0	0.00	0	0.00	2	10.00	3	14.29	3	3.95	27	10.19	4	6.15	0	0.00	0	0.00	1	8.33
ใช้บริการทนาย และ/หรือทนาย อาสา	9	56.25	7	41.18	33	47.83	59	50.43	27	38.57	8	44.44	8	72.73	8	80.00	11	55.00	10	47.62	51	67.11	154	58.11	38	58.46	29	70.73	5	71.43	7	58.33
ใช้บริการผู้ช่วย ไกล่เกลี่ย	0	0.00	0	0.00	3	4.35	2	1.71	1	1.43	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	3	3.95	2	0.75	4	6.15	4	9.76	0	0.00	0	0.00
รวม	16	100	17	100	69	100	117	100	70	100	18	100	11	100	10	100	20	100	21	100	76	100	265	100	65	100	41	100	7	100	12	100

ตารางที่ 5.54 ความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาที่พบจากการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้

ปัญหาที่พบเมื่อขอ ความช่วยเหลือด้าน กฎหมาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง																มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด																	
	ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท		ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยขอรับความ ช่วยเหลือ	2	7.14	4	13.33	21	19.63	19	9.31	9	7.69	0	0.00	1	7.14	1	5.88	2	5.41	6	22.22	29	26.36	50	9.77	17	13.93	8	12.70	0	0.00	0	0.00	3	16.67
ไม่มีปัญหาในการขอ ความช่วยเหลือ	3	10.71	5	16.67	16	14.95	24	11.76	15	12.82	13	44.83	6	42.86	1	5.88	7	18.92	10	37.04	14	12.73	25	4.88	6	4.92	7	11.11	2	16.67	1	16.67	1	5.56
ไม่รู้จะไปขอความ ช่วยเหลือจากที่ไหน	3	10.71	6	20.00	15	14.02	20	9.80	13	11.11	1	3.45	1	7.14	2	11.76	5	13.51	2	7.41	10	9.09	59	11.52	10	8.20	7	11.11	0	0.00	0	0.00	1	5.56
ไม่ได้รับความช่วยเหลือ ตามที่ต้องการ	1	3.57	3	10.00	9	8.41	12	5.88	11	9.40	1	3.45	0	0.00	1	5.88	5	13.51	1	3.70	8	7.27	40	7.81	12	9.84	5	7.94	0	0.00	0	0.00	1	5.56
ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการ ดำเนินการ	7	25.00	3	10.00	20	18.69	53	25.98	18	15.38	7	24.14	3	21.43	6	35.29	9	24.32	3	11.11	22	20.00	143	27.93	31	25.41	18	28.57	5	41.67	4	41.67	4	22.22
ขั้นตอนมีความยุ่งยาก ต้องใช้เวลาในการ ดำเนินการ	9	32.14	7	23.33	17	15.89	52	25.49	34	29.06	4	13.79	1	7.14	4	23.53	7	18.92	4	14.81	20	18.18	109	21.29	25	20.49	15	23.81	5	41.67	6	41.67	6	33.33
ข้อจำกัดด้านคุณสมบัติใน การขอรับความช่วยเหลือ จากหน่วยงานหรือ องค์กร เช่น คดีแพ่ง	2	7.14	0	0.00	0	0.00	13	6.37	7	5.98	3	10.34	0	0.00	0	0.00	1	2.70	0	0.00	2	1.82	45	8.79	9	7.38	2	3.17	0	0.00	0	0.00	1	5.56

ปัญหาที่พบเมื่อขอ ความช่วยเหลือด้าน กฎหมาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง																มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด																	
	ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท		ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ถูกตำรวจกลั่นแกล้ง/ รังแก/ข่มขู่/เรียกสินบน	0	0.00	1	3.33	2	1.87	0	0.00	1	0.85	0	0.00	1	7.14	0	0.00	0	0.00	1	3.70	3	2.73	9	1.76	0	0.00	1	1.59	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รู้สึกว่าเป็นเจ้าหน้าที่ไม่เต็ม ใจช่วยเหลือ	1	3.57	1	3.33	5	4.67	8	3.92	8	6.84	0	0.00	1	7.14	2	11.76	1	2.70	0	0.00	2	1.82	29	5.66	12	9.84	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	5.56
อื่น ๆ	0	0.00	0	0.00	2	1.87	3	1.47	1	0.85	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	3	0.59	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	28	100	30	100	107	100	204	100	117	100	29	100	14	100	17	100	37	100	27	100	110	100	512	100	122	100	63	100	12	100	18	100		

5.4 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรม

ในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์ผลสำรวจกลุ่มตัวอย่างตัวแทนประชากรในด้านระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งประกอบไปด้วย สิทธิที่จะได้รับคำแนะนำการแก้ต่างและการมีตัวแทนสิทธิที่จะได้รับการรับฟังอย่างยุติธรรมและเปิดเผย สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ และสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการของศาล โดยจะพิจารณาจำแนกระดับความเข้าใจต่อสิทธิผ่านมุมมองด้านต่างๆ ประกอบด้วย 1.) จำแนกตามประสบการณ์ 2.) จำแนกตามประเด็นทางกฎหมาย 3.) จำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม 4.) จำแนกตามอายุ 5.) จำแนกตามรายได้ และ 6.) จำแนกตามอาชีพ พิจารณาได้ดังต่อไปนี้

5.4.1 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประสบการณ์

ในภาพรวมจากตารางที่ 5.55 จะเห็นได้ว่าสิทธิที่จะได้รับการรับฟังอย่างยุติธรรมและสิทธิที่จะได้รับคำแนะนำการแก้ต่างและการมีตัวแทน เป็นสิทธิที่ผู้คนรับรู้ได้มากที่สุด ในขณะที่สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาของศาล เป็นสิทธิที่ผู้คนรับรู้ได้น้อยที่สุด

เมื่อจำแนกตามประสบการณ์ในกระบวนการยุติธรรม พบว่าการมีประสบการณ์ในกระบวนการยุติธรรม มีผลต่อระดับความเข้าใจต่อสิทธิด้านต่าง ๆ ในทุกประเภทของสิทธิ โดยผู้ที่มีประสบการณ์จะมีระดับความเข้าใจต่อสิทธิที่สูงกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงกับประสบการณ์ทางอ้อมผ่านคนรู้จักหรือใกล้ชิด มีความเข้าใจต่อสิทธิที่ไม่แตกต่างกัน

ดังนั้น จึงสามารถบอกได้ว่า ประสบการณ์มีผลต่อความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรม แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นประสบการณ์โดยตรง อาจเป็นประสบการณ์ที่ได้จากคนรู้จักหรือคนใกล้ชิดก็ได้ เช่นเดียวกัน

ตารางที่ 5.55 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประสบการณ์

สิทธิด้านต่าง ๆ	ประสบการณ์		
	เคยมีประสบการณ์โดยตรง	ไม่เคยแต่มีคนรู้จักที่เคย	ไม่เคยและไม่มีคนรู้จักที่เคย
สิทธิที่จะได้รับคำแนะนำการแก้ต่างและการมีตัวแทน	3.32	3.27	2.98
สิทธิที่จะได้รับการรับฟังอย่างยุติธรรมและเปิดเผย	3.34	3.34	2.92

สิทธิด้านต่าง ๆ	ประสบการณ์		
	เคย มีประสบการณ์ โดยตรง	ไม่เคย แต่มีคนที่รู้จักที่เคย	ไม่เคย และไม่มีคนที่รู้จักที่ เคย
สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทาง กฎหมาย	3.28	3.28	2.92
สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างมี ประสิทธิภาพ	3.25	3.21	2.87
สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการพิจารณา ของศาล	3.13	3.05	2.84

5.4.2 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประเด็นทางกฎหมาย

ในภาพรวมจากตารางที่ 5.56 แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับความเข้าใจต่อสิทธิในแต่ละประเด็นทางกฎหมาย โดยส่วนใหญ่จะรับรู้ถึงสิทธิในด้านการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย สิทธิที่จะได้รับการรับฟังอย่างยุติธรรม และสิทธิที่จะได้รับคำแนะนำการแก้ต่างและการมีตัวแทน

อย่างไรก็ดีจากตารางจะเห็นได้ว่า ประเด็น “ความทุกข์ทางเพศ” เป็นประเด็นทางกฎหมายที่ผู้คนเข้าใจต่อสิทธิในทุก ๆ ด้านค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเด็นกฎหมายอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นด้านการเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพและการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาของศาล

ทั้งนี้ประเด็นด้านกฎหมายอื่น ๆ มีความแตกต่างกันเล็กน้อย ยกตัวอย่างเช่น กรณีลักทรัพย์ จะมี “สิทธิในการได้รับฟังฯ” ค่อนข้างสูง แต่ “สิทธิในการเยียวยา” และ “เข้าถึงกระบวนการศาล” น้อยกว่า โดยชัดเจน สะท้อนได้ว่า ประเด็นด้านการลักทรัพย์ไม่ค่อยได้รับความช่วยเหลือเท่าที่ควรในมุมมองของคนโดยทั่วไป

ดังนั้นโดยสรุปแล้วระดับความเข้าใจต่อสิทธิด้านต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับประเด็นทางด้านกฎหมายว่าเป็นเรื่องใด ถ้าหากเป็นประเด็นที่สังคมให้ความสนใจ เช่น “การคุกคามทางเพศ” ผู้คนก็จะรับรู้ได้ว่ามีสิทธิด้านต่าง ๆ ที่สามารถได้รับการช่วยเหลือได้อย่างทั่วถึง แต่ถ้าหากเป็นประเด็นที่ไม่ค่อยได้รับความสนใจทางสังคม กล่าวคือ ไม่ได้ถูกพูดถึงจนกระทั่งจบกระบวนการ เช่น ประเด็นด้านลักทรัพย์ หรือความรุนแรงทั่วไป ผู้คนจะรับรู้ได้ว่าสามารถได้รับความช่วยเหลือได้ แต่ผลปลายทางไม่มีความชัดเจนที่รับรู้กันอย่างทั่วถึง ทำให้การรับรู้ด้านสิทธิเยียวยา และการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาของศาล มีระดับที่น้อยกว่าสิทธิด้านอื่น ๆ

ตารางที่ 5.56 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประเด็นทางกฎหมาย

สิทธิด้านต่าง ๆ	ประเด็นทางกฎหมาย								
	การหย่าร้าง/ แยกทางกัน	ที่ดิน	มรดก	ความ รุนแรง	ความรุนแรง ในครอบครัว	คุกคามทาง เพศ	ลักทรัพย์	ฉ้อโกง	อื่น ๆ
สิทธิที่จะได้รับคำแนะนำการแก้ต่างและการ มีตัวแทน	3.38	3.41	3.41	3.21	3.38	3.42	3.36	3.35	3.17
สิทธิที่จะได้รับการรับฟังอย่างยุติธรรมและ เปิดเผย	3.33	3.41	3.45	3.26	3.38	3.53	3.43	3.44	3.17
สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย	3.49	3.38	3.32	3.26	3.40	3.53	3.31	3.35	3.19
สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างมี ประสิทธิภาพ	3.40	3.37	3.42	3.16	3.26	3.53	3.18	3.29	3.06
สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาของ ศาล	3.14	3.19	3.23	3.08	3.18	3.47	3.14	3.08	2.94

5.4.3 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม

ในส่วนของสถานะในกระบวนการยุติธรรม จากตารางที่ 5.57 ที่ประกอบด้วย การเป็นผู้ฟ้องร้อง ผู้ถูกฟ้องร้อง พยาน ผู้เสียหายหรือเหยื่อ มีระดับความเข้าใจต่อสิทธิที่แตกต่างกัน โดยในภาพรวมการเป็นผู้ฟ้องร้องมีระดับความเข้าใจต่อสิทธิที่สูงกว่าสถานะอื่น ๆ

อย่างไรก็ตามสถานะในกระบวนการยุติธรรมที่มองว่าตนเองได้มีสิทธิด้านต่าง ๆ น้อยกว่ากลุ่มอื่นคือการเป็น “ผู้ถูกฟ้องร้อง” โดยมีระดับความเข้าใจต่อสิทธิในทุกด้านที่ค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับสถานะอื่น ๆ สะท้อนว่าเมื่อเป็นผู้ถูกฟ้องร้องในกระบวนการยุติธรรม อาจถูกมองว่าเป็นฝ่ายผิดทำให้สิทธิด้านต่าง ๆ นั้นได้รับน้อยเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่นที่เปรียบเสมือนฝ่ายตรงข้ามกัน

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเจาะลึกกลุ่มผู้ฟ้องร้อง และ ผู้เสียหายหรือเหยื่อ พบว่า มีความใกล้เคียงกัน ในบางประการเท่านั้น เช่น “การได้รับคำแนะนำ” และ “การได้รับความช่วยเหลือ” แต่จะแตกต่างกันถ้าเป็นเรื่องของ “การรับฟังอย่างยุติธรรมและเปิดเผย” “การเยียวยา” และ “การเข้าถึงกระบวนการของศาล” ถ้าหากเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่อ จะมองว่าตนเองมีสิทธิในด้านเหล่านี้ยังไม่สูงมากพอ

ดังนั้น โดยสรุปสามารถบอกได้ว่า ผู้ถูกฟ้องร้องจะตกเป็นฝ่ายที่ด้อยกว่าเสมอเมื่อพูดถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ในขณะที่ ผู้ฟ้องร้อง จะเป็นฝ่ายที่มองว่ามีสิทธิในทุก ๆ ด้านที่สูงกว่า ทั้งนี้ ผู้ฟ้องร้องกับ ผู้เสียหายหรือเหยื่อ อาจไม่ใช่กลุ่มเดียวกันเสมอไป การเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่อ ถึงแม้ว่าโดยรวมจะรับรู้ได้ว่าตนเองมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือหรือคำแนะนำในกระบวนการยุติธรรม แต่การเยียวยา และการเข้าถึงกระบวนการศาล ยังมีระดับการรับรู้ที่น้อย สะท้อนว่า ถ้าเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่อ และไม่ได้ฟ้องร้องด้วยตนเอง อันเนื่องมาจากสาเหตุต่าง ๆ อาจยังมองไม่เห็นปลายทางของความช่วยเหลือว่าจะได้รับการเยียวยา หรือการพิจารณาของศาลอย่างไร

ตารางที่ 5.57 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม

สิทธิด้านต่าง ๆ	สถานะ			
	ผู้ฟ้องร้อง	ผู้ถูกฟ้องร้อง	พยาน	ผู้เสียหาย หรือเหยื่อ
สิทธิที่จะได้รับคำแนะนำการแก้ต่างและการมีตัวแทน	3.41	3.17	3.26	3.42
สิทธิที่จะได้รับการรับฟังอย่างยุติธรรมและเปิดเผย	3.49	3.20	3.41	3.31

สิทธิด้านต่าง ๆ	สถานะ			
	ผู้ฟ้องร้อง	ผู้ถูกฟ้องร้อง	พยาน	ผู้เสียหาย หรือเหยื่อ
สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย	3.38	3.21	3.28	3.38
สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ	3.37	3.16	3.33	3.28
สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาของศาล	3.18	2.96	3.09	2.87

5.4.4 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามอายุ

หากลองพิจารณาแบ่งตามอายุของผู้ที่เคยมีประสบการณ์โดยตรง เปรียบเทียบกับผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด จากตารางที่ 5.58 ในภาพรวม พบว่า ผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงมีระดับความเข้าใจต่อสิทธิด้านต่าง ๆ ที่สูงกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิดเล็กน้อย

โดยกลุ่มอายุน้อย (18-25 ปี) และกลุ่มสูงอายุ (50 ปีขึ้นไป) ผู้ที่เคยมีประสบการณ์โดยตรง มีระดับการรับรู้ต่อสิทธิต่าง ๆ ที่สูงกว่าผู้ที่เคยได้ยินจากคนใกล้ชิด สะท้อนได้ว่าเมื่อผู้คนมีการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม กลุ่มอายุเหล่านี้จะเป็นผู้มีอิทธิพล (Influencer) ในการส่งต่อสิ่งที่ได้รับ หรือมีการบอกเล่าสู่กันฟังกับเพื่อนหรือคนใกล้ชิด ในขณะที่ถ้าเป็นกลุ่มวัยกลางคน อายุ 30-39 ปี ผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิดจะมีระดับความเข้าใจต่อสิทธิที่สูงกว่าเล็กน้อย มีความเป็นไปได้ที่จะมาจากการได้ยินผ่านรุ่น (Generation) อื่น ๆ ที่ไม่ใช่รุ่นเดียวกัน เปรียบเสมือนตัวกลางที่คอยเชื่อม Generation เก่าและใหม่เข้าด้วยกัน (รับรู้ถึงสิทธิได้ทั้งจากคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่)

ดังนั้นหากกล่าวโดยสรุป การมีประสบการณ์โดยตรงและมีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด มีความแตกต่างกันเล็กน้อยเมื่อจำแนกตามกลุ่มอายุ ซึ่งกลุ่มคนรุ่นใหม่ (อายุน้อย) และกลุ่มคนรุ่นเก่า (อายุมาก) จะมีอิทธิพลกับทุกช่วงอายุในการบอกเล่าประสบการณ์ของตนเอง แต่มีความเป็นไปได้ที่จะรับฟังเรื่องราวส่วนใหญ่จากรุ่นของตนเองเท่านั้น ในขณะที่กลุ่มวัยกลางคนจะทำหน้าที่เป็นคนรับฟังเรื่องราวทั้งจากคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่

ตารางที่ 5.58 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามอายุ

สิทธิด้านต่าง ๆ	เคยมีประสบการณ์โดยตรง					ผู้มีประสบการณ์ ผ่านผู้ใกล้ชิด				
	18 - 25 ปี	26-29 ปี	30-39 ปี	40-49 ปี	50 ปีขึ้นไป	18 - 25 ปี	26-29 ปี	30-39 ปี	40-49 ปี	50 ปีขึ้นไป
สิทธิที่จะได้รับคำแนะนำการแก้ต่างและการมีตัวแทน	3.29	3.00	3.09	3.15	3.18	3.05	3.05	3.13	3.07	2.92
สิทธิที่จะได้รับการรับฟังอย่างยุติธรรมและเปิดเผย	3.41	3.33	3.19	3.26	3.51	3.22	3.44	3.36	3.38	3.28
สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย	3.34	3.31	3.27	3.20	3.29	3.23	3.29	3.28	3.33	3.24
สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ	3.24	3.34	3.33	3.26	3.36	3.21	3.26	3.31	3.32	3.24
สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาของศาล	3.22	3.25	3.29	3.12	3.34	3.07	3.21	3.28	3.24	3.28

5.4.5 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามรายได้

เมื่อจำแนกตามรายได้จากตารางที่ 5.59 ในภาพรวม พบว่า ระดับความเข้าใจต่อสิทธิมีความหลากหลายตามกลุ่มรายได้ และแตกต่างกันเพียงแค่บางประเด็นเท่านั้น

สำหรับกลุ่มที่มีรายได้น้อย (ไม่เกิน 5,000 บาท) บาทที่มีประสบการณ์ผ่านคนใกล้ชิดจะมีระดับความเข้าใจต่อสิทธิที่สูงกว่าผู้ที่เคยมีประสบการณ์ตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นด้าน “สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ” อาจสะท้อนได้ว่ากลุ่มที่มีรายได้น้อยจะรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่นได้มาก

ในขณะที่กลุ่มที่มีรายได้สูงมาก (มากกว่า 50,000 บาท) ผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงจะมีระดับความเข้าใจต่อสิทธิสูงกว่า ผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านคนใกล้ชิดในทุก ๆ ด้าน อาจสะท้อนได้ว่า สำหรับกลุ่มรายได้สูง ถ้าตนเองได้รับการช่วยเหลือในกรณีต่าง ๆ จะรับรู้ถึงสิทธินั้นได้มาก ในขณะที่ผู้ที่ไม่เคยได้รับโดยตรง อาจจะรู้สึกเฉย ๆ กับเรื่องราวของคนใกล้ชิด

ดังนั้น หากกล่าวโดยสรุป รายได้อาจมีผลต่อระดับความเข้าใจต่อสิทธิในบางประเด็น สำหรับกลุ่มรายได้น้อยจะรับรู้ความรู้สึกของบุคคลอื่นได้มาก ในขณะที่กลุ่มรายได้มากจะรู้ถึงสิทธิที่ตนเองได้รับมากกว่าการบอกเล่าจากบุคคลอื่น

ตารางที่ 5.59 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามรายได้

สิทธิด้านต่าง ๆ	ผู้เคยมีประสบการณ์โดยตรง								ผู้มีประสบการณ์ผ่านคนใกล้ชิด							
	ไม่มีรายได้	ไม่เกิน 5,000 บาท	5,001-10,000	10,001-20,000	20,001-30,000	30,001-40,000	40,001-50,000	มากกว่า 50,000	ไม่มีรายได้	ไม่เกิน 5,000 บาท	5,001-10,000	10,001-20,000	20,001-30,000	30,001-40,000	40,001-50,000	มากกว่า 50,000
คำแนะนำการแก้ต่างและการมีตัวแทน	3.31	3.47	3.07	2.93	3.19	3.61	3.09	3.80	3.10	3.29	2.93	2.98	3.29	3.17	2.86	3.08
การรับฟังอย่างยุติธรรมและเปิดเผย	3.56	3.53	3.29	3.23	3.33	3.72	3.27	3.80	3.50	3.48	3.07	3.30	3.60	3.41	3.57	3.42
ความช่วยเหลือทางกฎหมาย	3.50	3.35	3.25	3.17	3.26	3.83	3.09	3.70	3.45	3.48	3.14	3.24	3.48	3.27	3.43	3.17
การเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ	3.50	3.29	3.19	3.22	3.37	3.83	3.18	3.90	3.50	3.76	3.07	3.25	3.32	3.32	3.29	3.42
การเข้าถึงกระบวนการพิจารณาของศาล	3.38	3.35	3.20	3.11	3.30	3.67	3.45	3.60	3.50	3.43	3.07	3.20	3.26	3.20	3.14	3.42

5.4.6 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามอาชีพ

ในส่วนของกลุ่มอาชีพจากตารางที่ 5.60 ในภาพรวมอาชีพลูกจ้างเอกชนกับรับจ้างทั่วไปที่มีระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่น้อยกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ

สำหรับอาชีพที่มีความแตกต่างกันระหว่างผู้มีประสบการณ์โดยตรงกับผู้มีประสบการณ์ผ่านคนใกล้ชิดที่เห็นได้ชัดคือกลุ่มนักศึกษา โดยผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงจะมีระดับความเข้าใจต่อสิทธิที่มากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านคนใกล้ชิด สะท้อนได้ว่ากลุ่มนักศึกษาอาจรู้สึกเฉย ๆ กับเรื่องราวที่ผู้อื่นเล่า เมื่อพูดถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรม แต่ถ้าหากเป็นประสบการณ์โดยตรงก็จะรับรู้ถึงสิทธิที่จะได้รับได้ดีกว่า

อย่างไรก็ตาม กลุ่มที่ภาพรวมเข้าใจถึงสิทธิได้ดีมากกว่ากลุ่มอื่นคือ อาชีพรับราชการ/พนักงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ เนื่องจากกลุ่มอาชีพนี้จะมีความคุ้นเคยกับระเบียบทางการ สวัสดิการจากรัฐต่าง ๆ ทำให้รับรู้ถึงสิทธิต่าง ๆ ที่จะได้รับได้ดีกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ

ดังนั้นโดยสรุปแล้ว กลุ่มอาชีพจะมีความแตกต่างกันเฉพาะกลุ่มเท่านั้น ซึ่งลูกจ้างเอกชนกับรับจ้างทั่วไป จะมีระดับความเข้าใจต่อสิทธิที่น้อยกว่ากลุ่มอื่น และกลุ่มที่ใกล้ชิดกับทางการอย่างกลุ่มราชการ จะมีความเข้าใจต่อสิทธิที่สูงกว่ากลุ่มอื่น

ตารางที่ 5.60 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามอาชีพ

สิทธิด้านต่าง ๆ	ผู้เคยมีประสบการณ์โดยตรง										
	ว่างงาน	นักศึกษา	ราชการ	เอกชน	ค้าขาย	เจ้าของกิจการ	รับจ้างทั่วไป	เกษตรกร	แรงงานภาคเกษตร	แรงงานอุตสาหกรรม	อื่น ๆ
สิทธิที่จะได้รับคำแนะนำการแก้ต่างและการมีตัวแทน	3.21	3.47	3.34	2.94	3.18	3.32	2.89	3.25	3.33		
สิทธิที่จะได้รับการรับฟังอย่างยุติธรรมและเปิดเผย	3.32	3.82	3.73	3.17	3.35	3.41	3.04	3.54	3.33		
สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย	3.16	3.71	3.63	3.13	3.22	3.64	3.01	3.46	3.33		
สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ	3.21	3.71	3.68	3.17	3.35	3.45	3.00	3.42	4.33		
สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาของศาล	2.89	3.65	3.59	3.04	3.27	3.50	3.06	3.38	4.00		
สิทธิด้านต่าง ๆ	ผู้มีประสบการณ์ผ่านคนใกล้ชิด										
	ว่างงาน	นักศึกษา	ราชการ	เอกชน	ค้าขาย	เจ้าของกิจการ	รับจ้างทั่วไป	เกษตรกร	แรงงานภาคเกษตร	แรงงานอุตสาหกรรม	อื่น ๆ
สิทธิที่จะได้รับคำแนะนำการแก้ต่างและการมีตัวแทน	2.95	3.09	3.61	2.97	2.91	3.10	2.87	3.12	4.00	3.60	3.22
สิทธิที่จะได้รับการรับฟังอย่างยุติธรรมและเปิดเผย	3.10	3.39	3.75	3.31	3.21	3.63	3.10	3.06	4.00	3.60	3.67
สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย	3.00	3.39	3.59	3.21	3.23	3.42	3.00	3.29	4.50	4.20	3.44
สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ	3.14	3.34	3.61	3.22	3.25	3.33	3.04	3.24	4.50	3.60	3.22
สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาของศาล	3.24	3.25	3.57	3.09	3.20	3.33	2.97	3.12	4.00	3.60	3.67

5.5 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม

ในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์ผลสำรวจกลุ่มตัวอย่างตัวแทนประชากรในด้านระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งประกอบไปด้วย พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ ทนายความ และศาล โดยจะพิจารณาจำแนกระดับความเชื่อมั่นผ่านมุมมองด้านต่างๆ ประกอบด้วยการการจำแนก 6 ด้าน ได้แก่ 1.) จำแนกตามประสบการณ์ 2.) จำแนกตามประเด็นทางกฎหมาย 3.) จำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม 4.) จำแนกตามอายุ 5.) จำแนกตามรายได้ และ 6.) จำแนกตามอาชีพ พิจารณาได้ดังต่อไปนี้

5.5.1 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประสบการณ์

ในภาพรวมจากตารางที่ 5.61 จะเห็นได้ว่าศาลยังคงได้รับความเชื่อมั่นสูงสุดเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น และพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจมีระดับความเชื่อมั่นน้อยที่สุด

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบคนที่มีเคยมีประสบการณ์โดยตรง กับกลุ่มที่ไม่เคยแต่มีคนรู้จักที่เคย และกลุ่มที่ไม่เคยและไม่มีคนรู้จักที่เคยพบว่า มีความแตกต่างกัน โดยกลุ่มที่มีประสบการณ์โดยตรง กับประสบการณ์จากคนรู้จัก มีความเชื่อมั่นในกลุ่มเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ที่สูงกว่าคนที่ไม่เคยมีประสบการณ์ใด ๆ

ดังนั้น จึงสามารถบอกได้ว่า ประสบการณ์มีผลต่อความเชื่อมั่นในกลุ่มเจ้าหน้าที่ แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นประสบการณ์โดยตรง อาจเป็นประสบการณ์ที่ได้จากคนรู้จักหรือคนใกล้ชิดก็ได้เช่นเดียวกัน

ตารางที่ 5.61 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประสบการณ์

เจ้าหน้าที่	ประสบการณ์		
	เคยมีประสบการณ์โดยตรง	ไม่เคยแต่มีคนรู้จักที่เคย	ไม่เคยและไม่มีคนรู้จักที่เคย
พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ	2.68	2.66	2.60
พนักงานอัยการ	3.39	3.43	3.28
ทนายความ	3.46	3.46	3.23
ศาล	3.69	3.76	3.65

5.5.2 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประเด็นทางกฎหมาย

ในภาพรวมจากตารางที่ 5.62 แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประเด็นทางกฎหมาย โดยที่ไม่ว่าจะเป็นประเด็นกฎหมายใด ศาลยังคงมีระดับความเชื่อมั่นที่สูงที่สุดเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ

เมื่อพิจารณาเจาะลึกแต่ละประเด็นทางกฎหมาย ไม่ค่อยเห็นความแตกต่างมากนักระหว่างประเด็นสะท้อนได้ถึงความเท่าเทียมกันในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมในแต่ละประเภทของคดี

ดังนั้นโดยสรุปแล้วไม่มีความแตกต่างกันของประเด็นทางกฎหมายกับความเชื่อมั่นในเจ้าหน้าที่ศาลยังคงได้รับความเชื่อมั่นมากที่สุด ในขณะที่กลุ่มอื่น ๆ มีระดับความเชื่อมั่นที่ลดทอนลงมา แต่ทว่าเมื่อมองในภาพกว้างคะแนนความเชื่อมั่นถือว่าอยู่ในระดับที่ไม่สูงมากนัก (3 ใน 5 คะแนน)

ตารางที่ 5.62 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประเด็นทางกฎหมาย

เจ้าหน้าที่	ประเด็นทางกฎหมาย								
	การหย่าร้าง/แยกทางกัน	ที่ดิน	มรดก	ความรุนแรง	ความรุนแรงในครอบครัว	คุกคามทางเพศ	ลักทรัพย์	ฉ้อโกง	อื่น ๆ
พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ	3.01	2.73	2.86	2.57	2.56	2.58	2.73	2.76	2.42
พนักงานอัยการ	3.56	3.44	3.51	3.40	3.38	3.37	3.40	3.58	3.28
ทนายความ	3.52	3.49	3.32	3.59	3.56	3.79	3.54	3.57	3.34
ศาล	3.84	3.83	3.68	3.75	3.90	3.95	3.73	3.80	3.70

5.5.3 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตาม สถานะ ในกระบวนการยุติธรรม

ในส่วนของสถานะในกระบวนการยุติธรรม จากตารางที่ 5.63 ที่ประกอบด้วย การเป็นผู้ฟ้องร้อง ผู้ถูกฟ้องร้อง พยาน ผู้เสียหายหรือเหยื่อ มีความแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มสถานะ ดังนี้

การเป็นผู้ฟ้องร้องในภาพรวมมีความเชื่อมั่นในเจ้าหน้าที่ทุกกลุ่มสูงกว่าการเป็นผู้ถูกฟ้องร้อง สะท้อนได้ถึงช่องว่างระหว่างการเป็นผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้อง ที่อาจได้รับการปฏิบัติหรือการคุ้มครอง จากสังคมภายนอกแตกต่างกัน ก่อนการพิจารณาคดีใด ๆ ก็ตาม ถึงแม้ว่าผู้ถูกฟ้องร้องจะถือเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีคำตัดสิน แต่ในบางครั้งอาจถูกตัดสินโดยสังคมไปบ้างแล้วว่าเป็นผู้ผิด และมีภาระบางอย่าง ที่ต้องทำเพิ่มเติม เช่น ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจเรียกไปรายงานตัวในคดีอาญา หรือการถูกหมายเรียกเพื่อไปศาล อาจจะต้องมีการเตรียมพยานหลักฐาน เอกสารต่าง ๆ ด้วยตนเอง จึงทำให้ผู้ที่ถูกฟ้อง (ที่อาจผิดจริงหรือไม่ได้ เป็นผู้ผิด) อาจมีความไม่เชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ได้

ดังนั้นโดยสรุปสามารถบอกได้ว่า ความเชื่อมั่นต่อเจ้าหน้าที่ต้องพิจารณาสถานะในกระบวนการยุติธรรมว่าอยู่ในสถานะใด ถ้าหากเป็นผู้ฟ้องหรือผู้เสียหาย โดยส่วนใหญ่จะมีความเชื่อมั่นในเจ้าหน้าที่ในระดับ ที่สูงกว่าการเป็นผู้ถูกฟ้อง

ตารางที่ 5.63 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตาม สถานะ ในกระบวนการยุติธรรม

เจ้าหน้าที่	สถานะ			
	ผู้ฟ้องร้อง	ผู้ถูกฟ้องร้อง	พยาน	ผู้เสียหาย หรือเหยื่อ
พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ	2.81	2.46	2.83	2.76
พนักงานอัยการ	3.53	3.33	3.37	3.37
ทนายความ	3.56	3.41	3.49	3.48
ศาล	3.86	3.66	3.49	3.87

5.5.4 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม จำแนกตามอายุ

หากลองพิจารณาแบ่งตามอายุของผู้ที่เคยมีประสบการณ์โดยตรง เปรียบเทียบกับผู้ที่มีประสบการณ์ ผ่านผู้ใกล้ชิด และผู้ที่ไม่มีความรู้ จากตารางที่ 5.64 ในภาพรวมพบว่า พนักงานสอบสวน/หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ มีระดับความเชื่อมั่นน้อยที่สุดในทุกกลุ่มอายุ แต่เมื่ออายุเยอะขึ้นจะมีความเชื่อมั่นเพิ่มสูงขึ้น

สำหรับกลุ่มพนักงานอัยการและทนายความ ไม่ค่อยเห็นรูปแบบความแตกต่างระหว่างกลุ่มอายุมากนัก แต่จะเห็นความแตกต่างเมื่อเปรียบเทียบผู้ที่มีประสบการณ์กับผู้ที่ไม่มีความประสบการณ์ โดยผู้ที่มีประสบการณ์โดยเฉลี่ยแล้วจะมีความเชื่อมั่นในกลุ่ม อัยการและทนายความ ที่สูงกว่าผู้ที่ไม่มีความประสบการณ์ สำหรับผู้ที่ไม่มีความประสบการณ์ใด ๆ เลยนั้นไม่ว่าจะอายุเท่าใดก็มีระดับความเชื่อมั่นในพนักงานอัยการกับทนายความใกล้เคียงกัน

ทั้งนี้ หากพิจารณาในกลุ่มของศาล จะพบว่า ผู้ที่มีอายุมาก (40 ปีขึ้นไป) และมีประสบการณ์โดยตรง จะมีความเชื่อมั่นต่อศาลค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอายุอื่น ๆ ในขณะที่ผู้ที่ยุ่่น้อย (น้อยกว่า 40 ปี) จะมีความเชื่อมั่นสูงในกรณีที่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด แสดงว่า ผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์เป็นผู้บอกเล่าต่อสู่คนรุ่นหลังถึงประสบการณ์ที่ได้รับมา

ดังนั้นหากกล่าวโดยสรุป มุมมองของบุคคลภายนอกต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ มีความเชื่อมั่นที่น้อยกว่ากลุ่มอื่น แต่ทว่าความเชื่อมั่นต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเพิ่มสูงขึ้นถ้าอายุมากขึ้น เพราะได้มีประสบการณ์มากยิ่งขึ้น ในส่วนของกลุ่มทนายความกับอัยการ ผู้ที่ไม่มีความประสบการณ์จะมีความเชื่อมั่นน้อยกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ในทุกช่วงอายุ และกลุ่มของศาลผู้ที่มีอายุมากและมีประสบการณ์โดยตรงจะเป็นผู้บอกเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับศาลให้กับคนรุ่นหลังได้รับรู้

ตารางที่ 5.64 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม จำแนกตามอายุ

เจ้าหน้าที่	เคยมีประสบการณ์โดยตรง					ผู้มีประสบการณ์ ผ่านผู้ใกล้ชิด					ไม่เคยมีประสบการณ์ใด ๆ				
	18 - 25 ปี	26-29 ปี	30-39 ปี	40-49 ปี	50 ปีขึ้นไป	18 - 25 ปี	26-29 ปี	30-39 ปี	40-49 ปี	50 ปีขึ้นไป	18 - 25 ปี	26-29 ปี	30-39 ปี	40-49 ปี	50 ปีขึ้นไป
ตำรวจ	2.56	2.70	2.61	2.85	2.66	2.51	2.57	2.76	2.77	2.69	2.54	2.59	2.57	2.61	2.69
พนักงาน อัยการ	3.44	3.46	3.29	3.43	3.36	3.44	3.56	3.38	3.41	3.37	3.26	3.32	3.26	3.27	3.32
ทนายความ	3.66	3.48	3.31	3.46	3.47	3.57	3.49	3.38	3.49	3.37	3.22	3.30	3.19	3.23	3.23
ศาล	3.56	3.66	3.57	3.82	3.78	3.82	3.71	3.87	3.78	3.57	3.63	3.67	3.59	3.73	3.64

5.5.5 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม จำแนกตามรายได้

เมื่อจำแนกตามรายได้จากตารางที่ 5.65 - 5.66 ในภาพรวม พบว่า ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนในด้านความแตกต่างระหว่างรายได้ แต่มีประเด็นที่สามารถพิจารณาได้ดังนี้

ในประเด็นแรกด้านความเชื่อมั่นต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ กลุ่มรายได้สูง (มากกว่า 3 หมื่นบาทต่อเดือน) จะมีความเชื่อมั่นในตำรวจมากกว่ากลุ่มมีรายได้น้อย (น้อยกว่า 1 หมื่นบาท) ถ้าหากคนเหล่านั้นมีประสบการณ์โดยตรง มีความเป็นไปได้ที่จะเป็นผลสืบเนื่องมาจากอายุที่แตกต่างกัน เพราะว่ากลุ่มที่รายได้ไม่ถึง 1 หมื่นบาทส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มวัยรุ่นที่ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในกระบวนการยุติธรรมในประเด็นที่ต้องเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เช่น การตีมสุรา การทะเลาะวิวาท ยาเสพติด เป็นต้น ทำให้ส่วนใหญ่นั้นมักจะไม่น่าจะเชื่อมั่นในเจ้าหน้าที่ตำรวจเพราะอาจเป็นผู้ที่ถูกตำรวจจับและมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ในขณะที่กลุ่มที่มีรายได้สูงส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีอายุมากขึ้น คติความต่าง ๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ตำรวจอาจเป็นเรื่องที่เป็นฝ่ายเข้าไปขอความช่วยเหลือ เช่น การถูกโกง การถูกขโมย คดีครอบครัว เป็นต้น ทำให้น่าจะกลายเป็นผู้เสียหายและเข้าไปขอความช่วยเหลือมากกว่านั่นเอง

ในประเด็นของกลุ่มศาล ผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิดจะมีความเชื่อมั่นในศาลสูงกว่าผู้มีประสบการณ์โดยตรงเฉพาะในกลุ่มที่รายได้ไม่สูง แต่ถ้ารายได้สูงถึงจุดหนึ่งการมีประสบการณ์โดยตรงกับประสบการณ์โดยอ้อม จะมีความเชื่อมั่นไม่ต่างกัน สะท้อนได้ว่ากลุ่มที่รายได้ไม่สูงส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอายุน้อย ผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิดน่าจะเป็นคนละกลุ่มกับผู้มีประสบการณ์โดยตรง

ดังนั้นหากกล่าวโดยสรุป รายได้มีผลต่อความเชื่อมั่นต่อเจ้าหน้าที่ในบางกรณีเท่านั้น ซึ่งมักจะล้าไปกับการเปลี่ยนแปลงของอายุ (อายุมากรายได้มาก/อายุน้อยรายได้น้อย) ทำให้ผลลัพธ์ต่าง ๆ มีความใกล้เคียงกันกับการจำแนกตามอายุ

ตารางที่ 5.65 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม จำแนกตามรายได้

เจ้าหน้าที่	เคยมีประสบการณ์โดยตรง								ผู้มีประสบการณ์ ผ่านผู้ใกล้ชิด							
	ไม่มีรายได้	ไม่เกิน 5,000 บาท	5,001-10,000 บาท	10,001-20,000 บาท	20,001-30,000 บาท	30,001-40,000 บาท	40,001-50,000 บาท	มากกว่า 50,000 บาท	ไม่มีรายได้	ไม่เกิน 5,000 บาท	5,001-10,000 บาท	10,001-20,000 บาท	20,001-30,000 บาท	30,001-40,000 บาท	40,001-50,000 บาท	มากกว่า 50,000 บาท
ตำรวจ	2.88	2.29	2.36	2.63	2.90	3.44	3.00	2.60	2.80	2.76	2.18	2.66	3.02	2.78	3.29	2.67
พนักงานอัยการ	3.44	3.24	3.22	3.32	3.60	3.94	3.27	3.20	3.45	3.33	3.30	3.40	3.74	3.41	3.86	3.33
ทนายความ	3.56	3.94	3.35	3.38	3.43	3.78	3.73	3.60	3.90	3.57	3.24	3.49	3.45	3.29	3.71	3.75
ศาล	3.56	3.41	3.54	3.68	3.80	4.11	3.91	3.70	4.00	3.71	3.63	3.75	3.89	3.66	4.00	3.75

ตารางที่ 5.66 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม จำแนกตามรายได้ (ต่อ)

เจ้าหน้าที่	ไม่เคยมีประสบการณ์ใด ๆ							
	ไม่มีรายได้	ไม่เกิน 5,000 บาท	5,001-10,000	10,001-20,000	20,001-30,000	30,001-40,000	40,001-50,000	มากกว่า 50,000
ตำรวจ	2.64	2.27	2.61	2.63	2.64	2.78	2.44	2.06
พนักงานอัยการ	3.18	3.35	3.17	3.28	3.43	3.41	3.52	2.76
ทนายความ	3.18	3.16	3.21	3.27	3.27	3.16	3.04	2.59
ศาล	3.55	3.56	3.48	3.69	3.78	3.57	3.88	3.59

5.5.6 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม จำแนกตามอาชีพ

ในส่วนของกลุ่มอาชีพจากตารางที่ 5.67 ในภาพรวมไม่ค่อยมีความแตกต่างกันระหว่างอาชีพมากนัก แต่สามารถพิจารณาได้บางประเด็น

ประเด็นแรกกลุ่มเจ้าของกิจการ และราชการ มีความเชื่อมั่นในเจ้าหน้าที่ตำรวจสูงกว่ากลุ่มอื่น สำหรับเจ้าของกิจการน่าจะเป็นผลมาจากการเข้าไปขอรับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เช่น การแจ้งความเอกสารหาย ถูกขโมยทรัพย์สิน ถูกฉ้อโกงต่าง ๆ รวมไปถึงจนถึงการเข้าไปขออนุญาตดำเนินกิจกรรมบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ ในขณะที่กลุ่มข้าราชการ ด้วยความที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐเหมือนกัน อาจต้องติดต่อกันอยู่เป็นประจำ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นที่มากกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ ทั้งนี้มุมมองต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจสำหรับผู้ที่ไม่เคยมีประสบการณ์ไม่ค่อยดีนัก โดยเกือบทุกอาชีพมีความเชื่อมั่นต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจน้อยกว่ากรณีมีประสบการณ์โดยตรงหรือประสบการณ์ผ่านคนรู้จัก

สำหรับกลุ่มนักศึกษาและเกษตรกรที่มีประสบการณ์โดยตรงกับ “ศาล” จะมีความเชื่อมั่นกับศาลน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ น่าจะมาจากการที่เสียประโยชน์จากการขึ้นศาล เช่น สำหรับนักศึกษาอาจเป็นเรื่องของการทะเลาะวิวาท การดื่มสุรา ยาเสพติด หรือสำหรับเกษตรกร อาจเป็นเรื่องของการถือครองที่ดิน เป็นต้น

ดังนั้นโดยสรุปแล้ว กลุ่มอาชีพโดยส่วนใหญ่จะมีความเชื่อมั่นต่อเจ้าหน้าที่กลุ่มต่าง ๆ ไม่แตกต่างกัน มีเพียงกลุ่มเจ้าของกิจการและข้าราชการที่จะมีระดับความเชื่อมั่นต่อตำรวจสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ และกลุ่มนักศึกษา กับเกษตรกร จะมีความเชื่อมั่นต่อศาลลดลงในกรณีที่เป็นฝ่ายเสียประโยชน์

ตารางที่ 5.67 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม จำแนกตามอาชีพ

เจ้าหน้าที่	เคยมีประสบการณ์โดยตรง											ผู้มีประสบการณ์ ผ่านผู้ใกล้ชิด										
	ว่างงาน	นักศึกษา	ราชการ	เอกชน	ค้าขาย	เจ้าของกิจการ	รับจ้างทั่วไป	เกษตรกร	แรงงานภาคเกษตร	แรงงานอุตสาหกรรม	อื่น ๆ	ว่างงาน	นักศึกษา	ราชการ	เอกชน	ค้าขาย	เจ้าของกิจการ	รับจ้างทั่วไป	เกษตรกร	แรงงานภาคเกษตร	แรงงานอุตสาหกรรม	อื่น ๆ
ตำรวจ	2.74	2.65	2.83	2.62	2.71	2.86	2.53	2.79	2.67			2.38	2.68	2.94	2.59	2.70	2.88	2.46	2.47	2.00	2.80	2.56
พนักงานอัยการ	3.42	3.35	3.63	3.25	3.42	3.68	3.18	3.54	3.33			3.29	3.43	3.63	3.41	3.42	3.81	3.18	3.24	3.00	3.80	3.11
ทนายความ	3.47	4.12	3.46	3.33	3.38	3.82	3.26	3.75	3.67			3.38	3.80	3.35	3.36	3.57	3.63	3.18	3.29	4.00	3.80	3.44
ศาล	3.63	3.24	3.93	3.67	3.71	3.86	3.47	4.13	3.67			3.57	3.95	3.94	3.68	3.76	3.83	3.51	3.88	4.50	4.20	3.78
เจ้าหน้าที่	ไม่เคยมีประสบการณ์ใด ๆ																					
	ว่างงาน	นักศึกษา	ราชการ	เอกชน	ค้าขาย	เจ้าของกิจการ	รับจ้างทั่วไป	เกษตรกร	แรงงานภาคเกษตร	แรงงานอุตสาหกรรม	อื่น ๆ											
ตำรวจ	2.39	2.62	2.82	2.52	2.60	2.74	2.60	2.60	2.00	2.50	2.67											
พนักงานอัยการ	3.07	3.31	3.52	3.26	3.27	3.43	3.21	3.60	3.00	3.70	3.33											
ทนายความ	3.02	3.34	3.31	3.23	3.25	3.28	3.15	3.40	4.00	3.20	3.22											
ศาล	3.37	3.60	3.82	3.65	3.71	3.79	3.60	3.33	4.00	3.80	3.11											

5.6 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรม

ในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์ผลสำรวจกลุ่มตัวอย่างตัวแทนประชากรในด้านระดับความเชื่อมั่นในประเภทของความยุติธรรม ซึ่งประกอบไปด้วย ความยุติธรรมของโลก กฎแห่งกรรม กระบวนการยุติธรรม โดยมนุษย์ และความยุติธรรมของสังคมไทย (ในอนาคต) โดยจะพิจารณาจำแนกระดับความเชื่อมั่นผ่านมุมมองด้านต่าง ๆ ประกอบด้วยการจำแนก 5 ด้าน ได้แก่ 1.) จำแนกตามประสบการณ์ 2.) จำแนกตามประเด็นทางกฎหมาย 3.) จำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม 4.) จำแนกตามอายุ 5.) จำแนกตามรายได้ และ 6.) จำแนกตามอาชีพ

นอกจากนี้ จะทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของความยุติธรรมด้วยว่ามีความเชื่อมโยงกันอย่างไรพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

5.6.1 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามประสบการณ์

ในภาพรวมจากตารางที่ 5.68 จะเห็นได้ว่าประสบการณ์ในกระบวนการยุติธรรมมีผลต่อความเชื่อมั่นในประเภทของความยุติธรรม โดยที่ผู้ที่มีประสบการณ์จะมีความเชื่อมั่นในความยุติธรรมมากกว่าผู้ที่ไม่มีความประสบการณ์

เมื่อจำแนกตามประเภทของความยุติธรรมพบว่า “กฎแห่งกรรม” เป็นประเภทของความยุติธรรมที่คนเชื่อมั่นมากที่สุดรองลงมาคือ “กระบวนการยุติธรรมโดยมนุษย์” ในส่วนของความยุติธรรมของโลกมีระดับความเชื่อมั่นน้อยที่สุด อย่างไรก็ตามระดับความเชื่อมั่นในความยุติธรรมในสังคมไทย (ในอนาคต) ไม่แตกต่างกันระหว่างผู้ที่เคยมีประสบการณ์กับผู้ที่ไม่เคยมีประสบการณ์ สะท้อนว่าผู้คนในสังคมไทยจะรับรู้ความยุติธรรมที่เกิดขึ้นจากที่ต่าง ๆ เหมือนกันแม้จะไม่มีประสบการณ์กับตนเอง

ดังนั้น จึงสามารถบอกได้ว่า ประสบการณ์มีผลต่อระดับความเชื่อมั่นในความยุติธรรมทุกประเภทยกเว้นความยุติธรรมของสังคมไทย (ในอนาคต) ที่ไม่ต้องอาศัยประสบการณ์ แต่การรับรู้จากที่ต่าง ๆ ให้ข้อมูลมากพอที่ทำให้คนมีความหวังต่อสังคมไทยเทียบเท่ากัน

ตารางที่ 5.68 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามประสบการณ์

ประเภทความยุติธรรม	ประสบการณ์		
	เคยมีประสบการณ์โดยตรง	ไม่เคยแต่มีคนรู้จักที่เคย	ไม่เคยและไม่มีคนรู้จักที่เคย
ความยุติธรรมของโลก	2.88	2.79	2.73

ประเภทความยุติธรรม	ประสบการณ์		
	เคย มีประสบการณ์ โดยตรง	ไม่เคย แต่มีคนรู้จักที่เคย	ไม่เคย และไม่มีคนรู้จัก ที่เคย
กฎแห่งกรรม	3.59	3.59	3.48
กระบวนการยุติธรรมโดยมนุษย์	3.05	3.04	2.88
ความยุติธรรมของสังคมไทย	2.95	2.93	2.87

5.6.2 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามประเด็นทางกฎหมาย

ในภาพรวมจากตารางที่ 5.69 แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมในแต่ละประเด็นทางกฎหมาย โดยที่ไม่ว่าจะเป็นประเด็นกฎหมายใด กฎแห่งกรรมยังได้รับความเชื่อมั่นมากที่สุด

โดยเมื่อพิจารณาเจาะลึกพบว่าความเชื่อมั่นในความยุติธรรมในสังคมไทย ประเด็นความรุนแรงในครอบครัว และประเด็นการหย่าร้าง/แยกทางกันมีระดับความเชื่อมั่นมากกว่าด้านอื่น ๆ ในส่วนของความยุติธรรมของโลก ไม่ค่อยแตกต่างกันระหว่างประเด็นทางกฎหมาย

ดังนั้นโดยสรุปแล้วส่วนใหญ่ประเด็นทางกฎหมายมีความเชื่อมั่นที่ใกล้เคียงกัน มีเพียงแค่ด้านความรุนแรงในครอบครัว และประเด็นการหย่าร้าง/แยกทางกัน ที่มีคะแนนสูงกว่าด้านอื่น ๆ

ตารางที่ 5.69 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามประเด็นทางกฎหมาย

ประเภทความยุติธรรม	ประเด็นทางกฎหมาย								
	การหย่าร้าง/แยกทางกัน	ที่ดิน	มรดก	ความรุนแรง	ความรุนแรงในครอบครัว	คุกคามทางเพศ	ลักทรัพย์	ฉ้อโกง	อื่น ๆ
ความยุติธรรมของโลก	2.96	2.89	2.87	2.77	3.04	2.84	2.99	2.92	2.77
กฎแห่งกรรม	3.64	3.59	3.48	3.38	3.74	3.37	3.60	3.74	3.59
กระบวนการยุติธรรมโดยมนุษย์	3.35	3.10	3.10	3.02	3.20	3.16	3.21	3.21	2.85
ความยุติธรรมของสังคมไทย	3.27	3.17	2.86	2.93	3.32	3.21	3.25	3.08	2.56

5.6.3 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม

ในส่วนของสถานะในกระบวนการยุติธรรม จากตารางที่ 5.70 ที่ประกอบด้วย การเป็นผู้ฟ้องร้อง ผู้ถูกฟ้องร้อง พยาน ผู้เสียหายหรือเหยื่อ มีความแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มสถานะ ดังนี้

การเป็นผู้ฟ้องร้องจะมีความเชื่อมั่นประเภทความยุติธรรมทุกรูปแบบสูงที่สุด ในขณะที่การเป็นผู้ถูกฟ้องร้องจะมีความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมทุกประเภทน้อยมาก ยกเว้น กฎแห่งกรรมที่ยังคงมีระดับความเชื่อมั่นที่อยู่ในระดับสูง

ดังนั้นโดยสรุปสามารถบอกได้ว่า ผู้ฟ้องร้องยังคงเป็นกลุ่มที่เชื่อในความยุติธรรมที่ตนจะได้รับมากกว่า การเป็นผู้ถูกฟ้องร้องที่จะไม่ค่อยเชื่อความยุติธรรมที่ตนเองได้รับหากเกิดจากคน แต่ทว่ายังมีความเชื่อหากเป็นเรื่องของศาสนา ในด้านกฎแห่งกรรม ในกรณีที่ตนเองไม่ได้เป็นฝ่ายผิดแต่ถูกฟ้องร้องก็จะเชื่อว่า กฎแห่งกรรมจะยังคงให้ความยุติธรรมแก่ตนได้

ตารางที่ 5.70 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม

ประเภทความยุติธรรม	สถานะ			
	ผู้ฟ้องร้อง	ผู้ถูกฟ้องร้อง	พยาน	ผู้เสียหาย หรือเหยื่อ
ความยุติธรรมของโลก	3.01	2.55	3.05	3.08
กฎแห่งกรรม	3.69	3.51	3.53	3.49
กระบวนการยุติธรรมโดยมนุษย์	3.18	2.88	3.12	3.06
ความยุติธรรมของสังคมไทย	3.18	2.68	3.01	3.10

5.6.4 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามอายุ

หากลองพิจารณาแบ่งตามอายุของผู้ที่เคยมีประสบการณ์โดยตรง เปรียบเทียบกับผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด และผู้ที่ไม่เคยมีประสบการณ์ จากตารางที่ 5.71 ในภาพรวมพบว่า เมื่ออายุเยอะขึ้นจะมีความเชื่อมั่นในความยุติธรรมทุกรูปแบบสูงขึ้น

สำหรับผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรง และเป็นกลุ่มอายุน้อย (18-25 ปี) จะมีความเชื่อมั่นต่อความยุติธรรมทุกแบบน้อยกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด สะท้อนว่าผู้ที่ยังอายุน้อยอาจมีประสบการณ์โดยตรงกับความยุติธรรมที่ไม่ดีนัก

ในขณะที่ผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรง และมีอายุมาก (50 ปีขึ้นไป) จะมีความเชื่อมั่นต่อความยุติธรรมทุกแบบ มากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด สะท้อนได้ว่าผู้ที่เรียนที่ได้รับ ทำให้เข้าใจความยุติธรรมต่าง ๆ ในสังคมมากยิ่งขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป

ดังนั้น หากกล่าวโดยสรุป อายุมีผลต่อความเชื่อมั่นในความยุติธรรมที่แตกต่างกัน กลุ่มคนอายุน้อย ถ้ามีประสบการณ์โดยตรงจะไม่ค่อยเชื่อมั่นในความยุติธรรมมากนัก ในขณะที่ถ้าอายุมากขึ้นจะมีความเชื่อมั่นสูงขึ้น และเมื่ออายุเยอะแล้วการมีประสบการณ์จะทำให้เข้าใจความยุติธรรมต่าง ๆ ในสังคมมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 5.71 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามอายุ

ประเภทความยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรง					ผู้มีประสบการณ์ ผ่านผู้ใกล้ชิด					ไม่เคยมีประสบการณ์ใด ๆ				
	18 - 25 ปี	26-29 ปี	30-39 ปี	40-49 ปี	50 ปีขึ้นไป	18 - 25 ปี	26-29 ปี	30-39 ปี	40-49 ปี	50 ปีขึ้นไป	18 - 25 ปี	26-29 ปี	30-39 ปี	40-49 ปี	50 ปีขึ้นไป
ความยุติธรรมของโลก	2.51	2.90	2.86	2.92	3.02	2.57	2.72	2.89	2.95	2.79	2.68	2.64	2.73	2.71	2.90
กฎแห่งกรรม	2.95	3.69	3.61	3.63	3.75	3.40	3.59	3.61	3.68	3.64	3.32	3.39	3.53	3.55	3.63
กระบวนการยุติธรรมโดย มนุษย์	2.73	3.09	2.94	3.03	3.28	2.85	3.07	3.13	3.08	3.06	2.81	2.87	2.86	2.89	3.01
ความยุติธรรมของสังคมไทย (10ปี)	2.51	2.96	2.90	2.98	3.15	2.67	2.96	3.07	3.13	2.81	2.88	2.86	2.83	2.85	2.95

5.6.5 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามรายได้

เมื่อจำแนกตามรายได้จากตารางที่ 5.72 ในภาพรวมพบว่า ถ้าหากมีประสบการณ์ตรง การมีรายได้มากขึ้นในช่วงแรก จะมีความเชื่อมั่นในความยุติธรรมประเภทต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น แต่เมื่อเป็นกลุ่มรายได้สูงมาก (เกิน 50,000 บาท) อาจพบเจอกับรูปแบบความยุติธรรมที่แตกต่างกันออกไป ทำให้ความเชื่อมั่นลดลงเล็กน้อย

แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มที่มีรายได้สูง โดยเฉลี่ยแล้วจะมีความเชื่อมั่นในความยุติธรรมสูงกว่ากลุ่มรายได้น้อย เพียงแค่เล็กน้อยเท่านั้น

ดังนั้น หากกล่าวโดยสรุป รายได้มีผลทำให้ความเชื่อมั่นในความยุติธรรมมากขึ้นได้ แต่การมีรายได้ที่แตกต่างกันอาจพบเจอรูปแบบเหตุการณ์ที่แตกต่างกันในเรื่องของความยุติธรรม จึงอาจมีผลของเรื่อง que ประสบพบเจอทำให้ความเชื่อมั่นเปลี่ยนแปลงได้

ตารางที่ 5.72 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามรายได้

ประเภทความ ยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรง								ผู้มีประสบการณ์ ผ่านผู้ใกล้ชิด							
	ไม่มี รายได้	ไม่เกิน 5,000 บาท	5,001- 10,000 บาท	10,001- 20,000 บาท	20,001- 30,000 บาท	30,001- 40,000 บาท	40,001- 50,000 บาท	มากกว่า 50,000 บาท	ไม่มี รายได้	ไม่เกิน 5,000 บาท	5,001- 10,000 บาท	10,001- 20,000 บาท	20,001- 30,000 บาท	30,001- 40,000 บาท	40,001- 50,000 บาท	มากกว่า 50,000 บาท
ความยุติธรรมของ โลก	2.56	2.76	2.55	2.87	3.06	3.50	3.27	3.10	2.85	2.62	2.43	2.83	3.02	2.78	3.29	2.75
กฎแห่งกรรม	3.44	3.00	3.42	3.64	3.74	3.78	3.82	3.60	3.30	3.48	3.43	3.63	3.74	3.56	4.29	3.00
กระบวนกา รยุติธรรม โดยมนุษย์	3.13	2.82	2.94	3.07	3.10	3.28	3.36	2.80	3.30	3.29	2.84	3.02	3.18	3.10	3.29	2.83
ความยุติธรรมของ สังคมไทย (10ปี)	2.88	2.53	2.94	2.97	2.99	3.17	3.09	2.70	3.15	3.19	2.64	2.96	3.08	2.98	3.00	2.33
ประเภทความยุติธรรม	ไม่เคยมีประสบการณ์ใด ๆ															
	ไม่มีรายได้	ไม่เกิน 5,000 บาท	5,001-10,000	10,001-20,000	20,001-30,000	30,001-40,000	40,001-50,000	มากกว่า 50,000								
ความยุติธรรมของโลก	3.00	2.47	2.65	2.73	2.84	2.76	2.96	2.82								
กฎแห่งกรรม	3.18	3.49	3.35	3.51	3.51	3.57	3.92	3.53								
กระบวนกา รยุติธรรมโดยมนุษย์	2.86	2.72	2.88	2.89	2.95	3.02	3.08	2.35								
ความยุติธรรมของสังคมไทย (10ปี)	2.98	2.59	2.86	2.93	2.86	2.92	2.68	2.18								

5.6.6 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามอาชีพ

ในส่วนของกลุ่มอาชีพจากตารางที่ 5.73 ในภาพรวมไม่ค่อยมีความแตกต่างกันระหว่างอาชีพ มีเพียงแค่บางอาชีพที่มีประเด็นแตกต่างกับอาชีพอื่น ดังนี้

อาชีพแรงงานภาคเกษตรมีรูปแบบความเชื่อมั่นที่น่าสนใจ โดยกลุ่มที่มีประสบการณ์โดยตรง จะมีความเชื่อมั่นในความยุติธรรมประเภทต่าง ๆ น้อยกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด ยกเว้นเรื่องของ “กฎแห่งกรรม” ที่ยังคงมีความเชื่อมั่นที่สูงมาก แต่ที่น่าตกใจคือ ความเชื่อมั่นในความยุติธรรมในสังคมไทย กลับน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด สะท้อนได้ว่า ในปัจจุบันนี้แรงงานภาคเกษตรถ้าเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมส่วนใหญ่จะได้รับประสบการณ์ที่ไม่ดีนัก อาทิเช่น การมีหนี้สินกับธนาคารจนโดนฟ้องยึดที่ดินทำกิน ซึ่งโดยส่วนใหญ่แรงงานภาคเกษตรมักที่จะเป็นผู้แพ้เมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ทำให้ได้รับประสบการณ์ที่ไม่ดี แต่ไม่เชื่อมั่นในความยุติธรรม แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มแรงงานเกษตรยังมีแรงศรัทธาในศาสนา เรื่องกฎแห่งกรรม ในระดับที่สูง

สำหรับกลุ่มเจ้าของกิจการและราชการ ไม่ว่าจะประสบการณ์โดยตรง หรือประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด จะมีความเชื่อในความยุติธรรมที่สูงกว่าอาชีพอื่น ๆ

ดังนั้น โดยสรุปแล้ว อาชีพและความเชื่อมั่นในความยุติธรรม ขึ้นอยู่กับประสบการณ์เรื่องราวที่ตนเองพบเจอ ถ้าหากมีประสบการณ์ที่ดีกับความยุติธรรม ก็จะทำให้มีความเชื่อมั่นที่สูง แต่ถ้าหากมีประสบการณ์ที่ไม่ดี จะทำให้ความเชื่อมั่นลดลง แต่ถึงอย่างนั้น “กฎแห่งกรรม” ยังคงเป็นความยุติธรรมที่ผู้คนเชื่อมั่นไม่เปลี่ยนแปลง

ตารางที่ 5.73 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามอาชีพ

ประเภทความ ยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรง											ผู้มีประสบการณ์ ผ่านผู้ใกล้ชิด										
	ว่างงาน	นักศึกษา	ราชการ	เอกชน	ค้าขาย	เจ้าของ กิจการ	รับจ้าง ทั่วไป	เกษตร กร	แรงงาน ภาคเกษตร	แรงงาน อุตสาหกรรม	อื่น ๆ	ว่างงาน	นักศึกษา	ราชการ	เอกชน	ค้าขาย	เจ้าของ กิจการ	รับจ้าง ทั่วไป	เกษตรกร	แรงงาน ภาค เกษตร	แรงงาน อุตสาหกรรม	อื่น ๆ
ความยุติธรรมของ โลก	2.42	2.76	3.29	2.85	2.90	3.18	2.68	3.00	2.33			2.19	2.75	3.18	2.82	2.63	3.10	2.62	3.00	4.00	3.40	2.56
กฎหมาย	3.47	2.65	3.80	3.50	3.53	3.86	3.69	3.71	4.00			3.33	3.43	3.71	3.57	3.55	3.90	3.40	3.94	4.00	4.20	3.44
กระบวนการ ยุติธรรมโดยมนุษย์	2.74	3.00	3.29	2.88	2.99	3.41	3.01	3.25	3.33			2.67	3.20	3.25	3.01	2.89	3.33	2.90	3.18	4.50	3.40	3.00
ความยุติธรรมของ สังคมไทย (10ปี)	2.68	2.65	3.32	2.85	2.91	3.09	2.94	3.04	2.00			2.81	3.05	3.33	2.88	2.74	3.40	2.76	2.76	4.50	3.20	2.22
ประเภทความยุติธรรม		ไม่เคยมีประสบการณ์ใด ๆ																				
		ว่างงาน	นักศึกษา	ราชการ	เอกชน	ค้าขาย	เจ้าของ กิจการ	รับจ้าง ทั่วไป	เกษตรกร	แรงงานภาคเกษตร	แรงงาน อุตสาหกรรม	อื่น ๆ										
ความยุติธรรมของโลก		2.74	2.82	2.90	2.72	2.75	2.77	2.61	2.53	2.00	2.60	2.89										
กฎหมาย		3.68	3.26	3.73	3.48	3.50	3.62	3.42	3.60	4.00	3.30	3.44										
กระบวนการยุติธรรมโดยมนุษย์		2.84	2.84	3.12	2.90	2.84	3.06	2.83	3.27	3.00	2.50	3.11										
ความยุติธรรมของสังคมไทย (10ปี)		2.86	2.89	3.05	2.88	2.85	3.19	2.79	3.00	2.00	1.70	3.22										

5.6.7 ความสัมพันธ์ของระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรม

เมื่อลองพิจารณาความสัมพันธ์ของระดับความเชื่อมั่นประเภทต่าง ๆ ด้วยสถิติ Correlation พบว่า กฎแห่งกรรม เป็นประเภทความยุติธรรมที่มีความสัมพันธ์กับความยุติธรรมประเภทอื่น ๆ น้อย ในขณะที่ความยุติธรรมของโลก มีความสัมพันธ์กับความยุติธรรมโดยมนุษย์ สะท้อนว่าผู้คนมองว่ามนุษย์กับโลกเป็นสิ่งเดียวกัน และความยุติธรรมโดยมนุษย์ มีความสัมพันธ์กับความยุติธรรมของสังคมไทยมากที่สุด แปลว่า ถ้าหากผู้คนเชื่อมั่นในสังคมไทยมากยิ่งขึ้น ก็จะทำให้มีความเชื่อมั่นในมนุษย์มากขึ้นได้เช่นเดียวกัน รายละเอียดดังตารางที่ 5.74

ตารางที่ 5.74 ความสัมพันธ์ของระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรม

ประเภทความยุติธรรม	ความยุติธรรมของโลก	กฎแห่งกรรม	กระบวนการยุติธรรมโดยมนุษย์	ความยุติธรรมของสังคมไทย
ความยุติธรรมของโลก	1	0.32***	0.57***	0.52***
กฎแห่งกรรม	0.32***	1	0.35***	0.23***
กระบวนการยุติธรรมโดยมนุษย์	0.57***	0.35***	1	0.62***
ความยุติธรรมของสังคมไทย	0.52***	0.23***	0.62***	1

*** significant at 0.01 level

5.7 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์

ในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์ผลสำรวจกลุ่มตัวอย่างตัวแทนประชากรในความสัมพันธ์กับสาขานิติศาสตร์ โดยจะพิจารณาจำแนกระดับความเข้าใจต่อสิทธิผ่านมุมมองด้านต่างๆ ประกอบด้วย 1.) จำแนกตามประสบการณ์ 2.) จำแนกตามประเด็นทางกฎหมาย และ 3.) จำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรมพิจารณาได้ดังนี้

5.7.1 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตามประสบการณ์

จากตารางที่ 5.75 แสดงความสัมพันธ์กับนิติศาสตร์ แบ่งตามประสบการณ์ พบว่า โดยส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างไม่เกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์ แต่ถ้าหากมีประสบการณ์โดยตรงส่วนมากจะเป็นคนที่เกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์ สำหรับผู้ที่ไม่มีประสบการณ์ใด ๆ จะมีความเกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์น้อยกว่าโดยชัดเจน

ตารางที่ 5.75 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตามประสบการณ์

ความเกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์	ประสบการณ์		
	เคย มีประสบการณ์โดยตรง	ไม่เคย แต่มีคนรู้จักที่เคย	ไม่เคย และไม่มีคนรู้จักที่เคย
ไม่เกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์	79.3%	82.4%	89.6%
เกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์	20.7%	17.6%	10.4%

5.7.2 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตาม ประเด็นทางกฎหมาย

เมื่อพิจารณาแบ่งแยกตามประเด็นทางกฎหมาย จากตารางที่ 5.76 พบว่า ประเด็นด้านความรุนแรงทั่วไป กับด้านฉ้อโกง เป็นประเด็นทางกฎหมายที่ผู้ไม่เกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์ เข้าไปมีส่วนมากที่สุด ในขณะที่ประเด็นด้านการคุกคามทางเพศ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์เข้าไปมีบทบาทมากที่สุด

ตารางที่ 5.76 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตาม ประเด็นทางกฎหมาย

ความเกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์	ประเด็นทางกฎหมาย								
	การหย่าร้าง/แยกทางกัน	ที่ดิน	มรดก	ความรุนแรง	ความรุนแรงในครอบครัว	คุกคามทางเพศ	ลักทรัพย์	ฉ้อโกง	อื่น ๆ
ไม่เกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์	76.50%	72.60%	66.70%	84.40%	68.00%	63.20%	77.90%	83.40%	91.80%
เกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์	23.50%	27.40%	33.30%	15.60%	32.00%	36.80%	22.10%	16.60%	8.20%

5.7.3 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตาม สถานะในกระบวนการยุติธรรม

ในส่วนของสถานะในกระบวนการยุติธรรม จากตารางที่ 5.77 พบว่า ถ้าหากมีความเกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์ มีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ถูกฟ้องร้องน้อยกว่าสถานะอื่น ๆ โดยเปรียบเทียบ แต่ถ้าหากเป็นผู้เสียหาย/เหยื่อ และมีความเกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์ มีแนวโน้มเอาคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมสูง โดยเปรียบเทียบกับสถานะอื่น ๆ ทั้งนี้ จากตารางที่ 5.78 พบว่าถ้าหากไม่มีความเกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์ ไม่ว่าจะเคยมีหรือไม่เคยมีประสบการณ์ สถานะการเป็นผู้ฟ้องกับผู้ถูกฟ้อง ไม่แตกต่างกันแต่ถ้าหากเกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์ และเคยมีประสบการณ์ จะมีแนวโน้มเป็นผู้ฟ้องมากกว่าผู้ถูกฟ้อง

ดังนั้น โดยสรุปอาจไม่สามารถบอกได้ว่าการมีความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์ ทำให้คนทำผิดน้อยกว่า แต่ความรู้ในด้านกฎหมายอาจทำให้คนหลีกเลี่ยงการกระทำผิดได้ดีกว่า แต่เมื่อเป็นฝ่ายที่โดนเอาเปรียบ จะมีแนวโน้มเอาเรื่องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในฐานะของผู้ฟ้องมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 5.77 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตาม สถานะในกระบวนการยุติธรรม

ความเกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์	สถานะ			
	ผู้ฟ้องร้อง	ผู้ถูกฟ้องร้อง	พยาน	ผู้เสียหาย หรือเหยื่อ
ไม่เกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์	78.00%	84.70%	82.10%	68.30%
เกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์	22.00%	15.30%	17.90%	31.70%

ตารางที่ 5.78 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตาม สถานะในกระบวนการยุติธรรมและประสบการณ์

ความเกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์	เคยมีประสบการณ์		ความเกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์	ไม่เคยมีประสบการณ์	
	ผู้ฟ้อง	ผู้ถูกฟ้อง		ผู้ฟ้อง	ผู้ถูกฟ้อง
ไม่เกี่ยวกับนิติศาสตร์	53%	47%	ไม่เกี่ยวกับนิติศาสตร์	53%	47%
เกี่ยวกับนิติศาสตร์	74%	26%	เกี่ยวกับนิติศาสตร์	56%	44%

5.8 ประเภทของความเชื่อถือ (เชื่อมั่น) กับปัจจัยทางประชากรศาสตร์

ในส่วนนี้จะแบ่งกลุ่มคนตามประเภทของความเชื่อถือ (เชื่อมั่น) จากตารางที่ 5.79 แสดงนิยามของการแบ่งประเภทต่าง ๆ ยกตัวอย่าง ถ้าหากผู้ตอบให้คะแนนความเชื่อมั่นในกฎหมายสูงกว่าด้านอื่น ๆ จะถือว่าคนนั้นเป็นคนที่เชื่อในกฎหมายหรือศาสนา (Religion) แต่ถ้าหากผู้ตอบให้คะแนนในทุก ๆ ด้านน้อยกว่า 3 คะแนน จะถือว่าคนผู้นั้น อยู่ในกลุ่มหมดหวังในความยุติธรรม (Desperate) เป็นต้น

ตารางที่ 5.79 นิยามการแบ่งประเภทความเชื่อถือ (เชื่อมั่น)

ประเภทของกลุ่มความเชื่อถือ (เชื่อมั่น)	นิยาม
เชื่อในโลก (Nature)	มีระดับความเชื่อมั่นในโลกสูงกว่าด้านอื่น ๆ
เชื่อในกฎหมายหรือศาสนา (Religion)	มีระดับความเชื่อมั่นในกฎหมายหรือศาสนาสูงกว่าด้านอื่น ๆ
เชื่อในระบบยุติธรรมโดยมนุษย์ (Human)	มีระดับความเชื่อในระบบยุติธรรมโดยมนุษย์ สูงกว่าด้านอื่น ๆ

ประเภทของกลุ่มความเชื่อถือ (เชื่อนั่น)	นิยาม
เชื่อในสังคมไทยในอนาคต (Country)	มีระดับความเชื่อในสังคมไทยในอนาคต สูงกว่าด้านอื่น ๆ
หมดหวังในความยุติธรรม (Desperate)	มีระดับความเชื่อในทุก ๆ ด้าน น้อยกว่า ครึ่ง (<3 / 5)
มีความหวังในความยุติธรรม (Hopeful)	มีระดับความเชื่อในทุก ๆ ด้าน มากกว่าครึ่ง (>3 / 5)
กลุ่มทั่วไป (General)	มีระดับความเชื่อในทุก ๆ ด้านใกล้เคียงกัน ไม่มีอันใดโดดเด่น

ภายหลังการแบ่งประเภทออกตามกลุ่ม จะพิจารณาเปรียบเทียบกับปัจจัยประชากรศาสตร์ ดังแสดงได้ในหัวข้อที่ 5.8.1 ถึง 5.8.4 ดังนี้

5.8.1 ประเภทของความเชื่อถือ (เชื่อนั่น) กับ เพศ

เมื่อแบ่งตามคุณลักษณะด้านเพศจากตารางที่ 5.80 พบว่า ในภาพรวมเพศที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อความเชื่อที่แตกต่างกัน จะเห็นได้ว่าคนที่เชื่อในกฎแห่งกรรมมีสัดส่วนที่สูงมาก และจะยึดกฎแห่งกรรมเหนือความเชื่ออื่น ๆ แต่ทั้งนี้กลุ่มที่เป็นกลุ่มทั่วไปที่ไม่ได้มีความเชื่อแบบใดตายตัวยังมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันในระดับที่สูงอยู่ สำหรับกลุ่มที่มีความหวังในความยุติธรรม มีสัดส่วนน้อยกว่ากลุ่มที่หมดหวังในความยุติธรรมกว่าเท่าตัว

ตารางที่ 5.80 ประเภทของความเชื่อถือ (เชื่อนั่น) กับ เพศ

ความเชื่อ	เพศ	
	ชาย	หญิง
เชื่อในความยุติธรรมในโลก (Nature)	4.5%	4.6%
เชื่อในกฎแห่งกรรม (Religion)	38.8%	43.1%
เชื่อในกระบวนการของมนุษย์ (Human)	5.4%	4.7%
เชื่อในความยุติธรรมในสังคมในอนาคต (Country)	9.3%	7.0%
กลุ่มผู้หมดหวังในความยุติธรรม (Desperate)	5.1%	5.2%
กลุ่มที่มีความหวังในความยุติธรรม (Hopeful)	2.0%	2.9%
กลุ่มทั่วไป (Neutral)	34.9%	32.5%

5.8.2 ประเภทของความเชื่อถือ (เชื่อมั่น) กับ อายุ

เมื่อแบ่งตามคุณลักษณะด้านอายุ จากตารางที่ 5.81 พบว่า ในภาพรวมไม่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มอายุ ทั้งนี้ กลุ่มอายุน้อย (18-25) เป็นกลุ่มที่หมดหวังในความยุติธรรมในปัจจุบันมากที่สุด แต่ทว่าก็เป็นกลุ่มที่มีความหวังในความยุติธรรมของสังคมไทยในอนาคตสูงที่สุดเช่นเดียวกัน สะท้อนได้ว่ายังมีความหวังในความยุติธรรมสำหรับกลุ่มคนรุ่นใหม่ถ้าอนาคตมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น

และจะเห็นได้ว่ากลุ่มอายุน้อย (18 - 25) จะมีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมลดลงอย่างเห็นได้ชัดสวนทางกับกลุ่มอายุเยอะ (51 - 60) ที่จะเชื่อในกฎแห่งกรรมในระดับที่สูง และมีความเชื่อมั่นในโลกกับกระบวนการของมนุษย์มากที่สุด

ตารางที่ 5.81 ประเภทของความเชื่อถือ (เชื่อมั่น) กับ อายุ

ความเชื่อ	กลุ่มอายุ				
	18-25	26-30	31-40	41-50	51-60
เชื่อในความยุติธรรมในโลก (Nature)	4.7%	3.0%	4.5%	5.2%	5.3%
เชื่อในกฎแห่งกรรม (Religion)	37.9%	39.9%	43.8%	42.3%	41.5%
เชื่อในกระบวนการของมนุษย์ (Human)	5.5%	5.0%	4.5%	4.5%	5.8%
เชื่อในความยุติธรรมในสังคมไทยในอนาคต (Country)	10.0%	8.5%	7.6%	8.7%	5.5%
กลุ่มผู้หมดหวังในความยุติธรรม (Desperate)	6.0%	5.2%	5.7%	5.5%	3.5%
กลุ่มที่มีความหวังในความยุติธรรม (Hopeful)	2.2%	2.7%	2.6%	1.5%	3.3%
กลุ่มทั่วไป (Neutral)	33.7%	35.7%	31.3%	32.3%	35.3%

5.8.3 ประเภทของความเชื่อถือ (เชื่อมั่น) กับ ระดับการศึกษา

เมื่อแบ่งตามคุณลักษณะด้านการศึกษา จากตารางที่ 5.82 พบว่า ในภาพรวมนั้นมีความเชื่อที่ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ระดับการศึกษาน้อย (ประถมศึกษา) มีแนวโน้มจะเชื่อในกฎแห่งกรรม มากกว่ากลุ่มการศึกษาที่สูงขึ้น และกลุ่มมัธยมต้น มีแนวโน้มที่จะมีคนที่เชื่อในด้านใดด้านหนึ่ง สูงกว่ากลุ่มอื่นโดยเปรียบเทียบ

และที่สำคัญจะเห็นได้ว่ากลุ่มการศึกษาสูง (อนุปริญญา และปริญญาตรีขึ้นไป) มีแนวโน้มจะเป็นกลุ่มทั่วไปมาก กล่าวคือ ไม่ได้เชื่อด้านหนึ่งด้านใด มากกว่าด้านอื่น

ตารางที่ 5.82 ประเภทของความเชื่อถือ (เชื่อมั่น) กับ ระดับการศึกษา

ความเชื่อ	ระดับการศึกษา				
	ต่ำกว่า ประถมศึกษา	มัธยม ต้น	มัธยม ปลาย/ ปวช.	ปวส./ อนุปริญญา	ปริญญาตรี ขึ้นไป
เชื่อในความยุติธรรมในโลก	3.0%	5.0%	5.4%	5.8%	3.4%
เชื่อในกฎแห่งกรรม	48.3%	40.3%	40.4%	40.8%	40.0%
เชื่อในกระบวนการของมนุษย์	4.5%	5.9%	4.5%	4.6%	5.5%
เชื่อในความยุติธรรมในสังคมใน ในอนาคต	3.5%	9.7%	8.8%	7.5%	8.1%
กลุ่มผู้หมดหวังในความยุติธรรม	4.5%	7.2%	4.6%	4.2%	5.3%
กลุ่มที่มีความหวังในความ ยุติธรรม	2.0%	3.1%	2.5%	1.7%	2.6%
กลุ่มทั่วไป	34.3%	28.8%	33.8%	35.4%	35.0%

5.8.4 ประเภทของความเชื่อถือ (เชื่อมั่น) กับ รายได้

ในส่วนขอรายได้ ดังตารางที่ 5.83 พบว่า มีความแตกต่างกันระหว่างรายได้ โดยที่คนที่ไม่มียรายได้อาจไม่มีความหวังในความยุติธรรมในปัจจุบันเลย แต่ยังไม่หมดหวังไปซะทีเดียว เนื่องจากยังคงมีคนที่ยังเชื่อในกระบวนการของมนุษย์ และมีความเชื่อว่าอนาคตจะดีขึ้นได้มากที่สุด

ที่น่าแปลกใจ คือกลุ่มที่ไม่มีรายได้อาจมีผู้ที่เชื่อในกฎแห่งกรรมน้อยมาก แสดงว่าพวกเขาไม่ยอมรับสถานะความเป็นอยู่ในปัจจุบัน และอยากมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ตารางที่ 5.83 ประเภทของความเชื่อถือ (เชื่อมั่น) กับรายได้

ความเชื่อ	ระดับรายได้						
	ไม่มี รายได้	ไม่เกิน 5,000	5,001- 10,000	10,001- 20,000	20,001- 30,000	30,001- 40,000	มากกว่า 50,000
เชื่อในความ ยุติธรรมในโลก	6.3%	3.5%	4.2%	4.0%	5.2%	7.4%	6.1%
เชื่อในกฎแห่ง กรรม	20.0%	46.0%	37.2%	43.3%	40.5%	41.7%	47.6%
เชื่อในกระบวนการ ของมนุษย์	10.0%	7.1%	6.7%	4.1%	5.5%	3.7%	1.2%
เชื่อในความ ยุติธรรมในสังคม ในในอนาคต	12.5%	7.1%	8.9%	8.5%	6.8%	7.4%	1.2%
กลุ่มผู้หมดหวังใน ความยุติธรรม	6.3%	6.2%	7.0%	5.2%	1.9%	6.5%	4.9%
กลุ่มที่มีความหวัง ในความยุติธรรม	0.0%	0.9%	3.1%	2.3%	2.3%	4.6%	4.9%
กลุ่มทั่วไป	45.0%	29.2%	33.0%	32.6%	37.9%	28.7%	34.1%

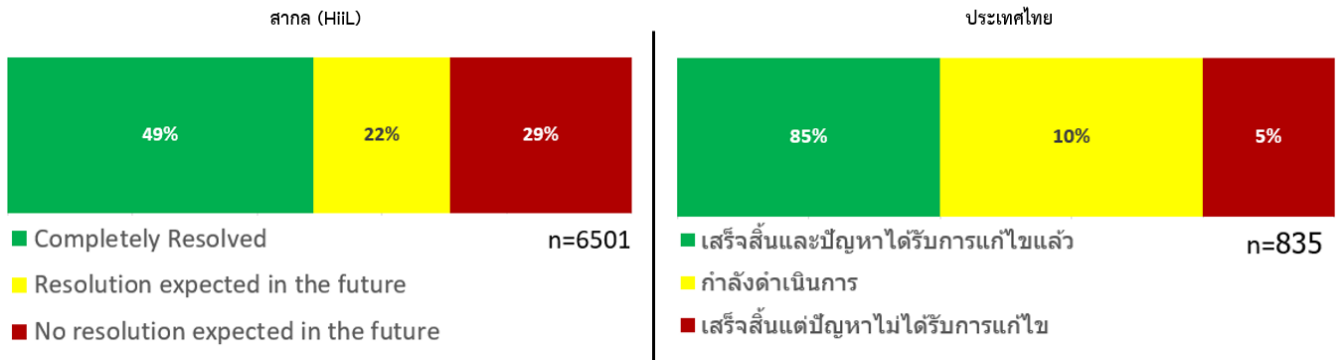
5.9 การเทียบเคียงกับงานศึกษาต่างประเทศ

ในส่วนนี้จะเป็นการเปรียบเทียบผลการสำรวจกับงานศึกษาต่างประเทศ Justice Needs and Satisfaction in the United States of America (2021) ของ HiilL โดยจะพิจารณา 7 ประเด็นที่มีการนำเสนอ และเอามาเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างได้ดังต่อไปนี้

5.9.1 สถานะในกระบวนการยุติธรรม

ภาพที่ 5.1 สถานะในกระบวนการยุติธรรมเปรียบเทียบกับงานของ Hiil

ปัจจุบัน ท่านหรือคนรู้จักใกล้ชิดยังอยู่ในระหว่างกระบวนการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายหรือไม่ หรือดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว

(ที่มา: คณะผู้วิจัย, 2565)

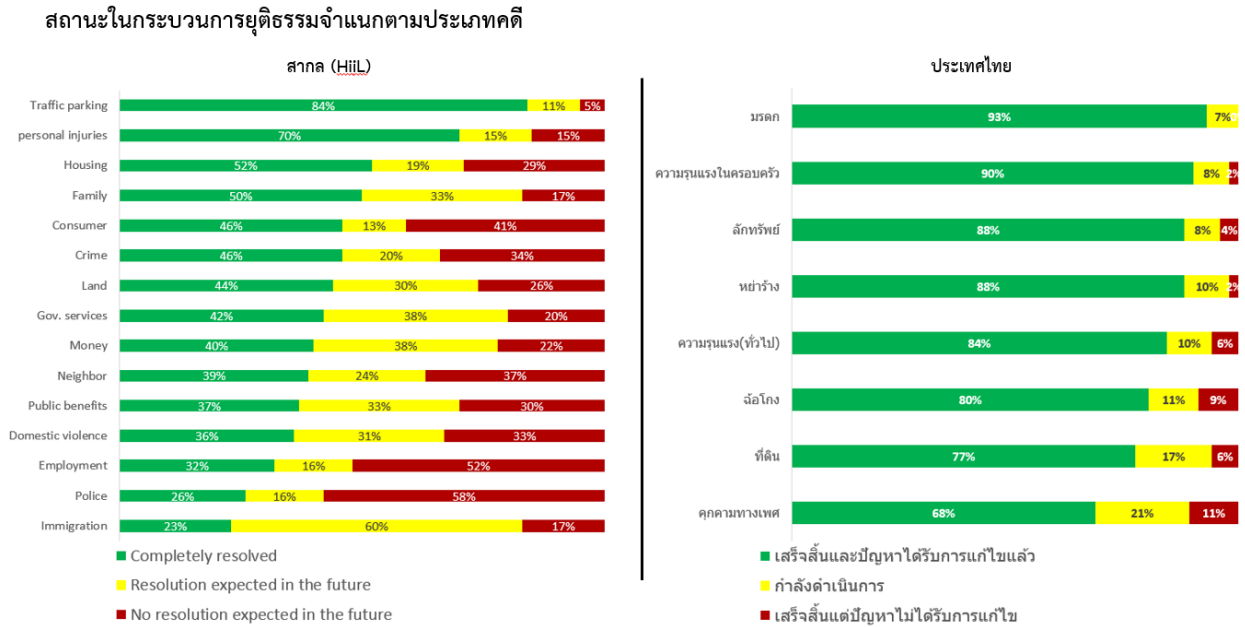
จากภาพที่ 5.1 แสดงสถานะในกระบวนการยุติธรรม ภาพทางด้านซ้ายเป็นผลการศึกษาของต่างประเทศ พบว่า ปัญหาที่ถูกแก้ไขแล้วมีจำนวนประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 49) ในขณะที่ปัญหารอแก้ไขหรือกำลังดำเนินการมีจำนวนร้อยละ 22 และปัญหาที่ยังไม่เห็นแนวทางแก้ไขมีจำนวนร้อยละ 29

เมื่อลองนำผลการศึกษาของไทยเปรียบเทียบจะพบว่า จากกลุ่มตัวอย่างที่มีข้อมูลจำนวน 835 ตัวอย่างที่เคยมีประสบการณ์ทางกระบวนการยุติธรรม ปัญหาทั้งหมดได้ถูกแก้ไขร้อยละ 85 ในขณะที่กำลังดำเนินการอยู่มีเพียง ร้อยละ 10 และปัญหาที่ไม่ได้รับการแก้ไขมีจำนวนร้อยละ 5 เท่านั้น

มีข้อสังเกตที่เห็นได้ชัดประการหนึ่งถึงแม้ว่าของไทยปัญหาในกระบวนการยุติธรรมจะเสร็จสิ้นแล้วจำนวนมาก แต่ไม่ได้บ่งบอกว่ามีประสิทธิภาพที่ดีกว่า เนื่องจากการเก็บข้อมูลเป็นการสำรวจผลที่เกิดขึ้นในอดีต ดังนั้นค่าที่ได้จะสะท้อนให้เห็นถึงสัดส่วนการใช้งานกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน (Utilization) จะเห็นได้ว่าจำนวนเรื่องที่อยู่ในกระบวนการของไทยมีน้อยมากเพียงแค่ร้อยละ 10 สะท้อนว่า การใช้งานกระบวนการยุติธรรมยังสามารถพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นได้

5.9.2 สถานะในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประเภทคดี

ภาพที่ 5.2 สถานะในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประเภทคดีเปรียบเทียบกับงานของ Hiil

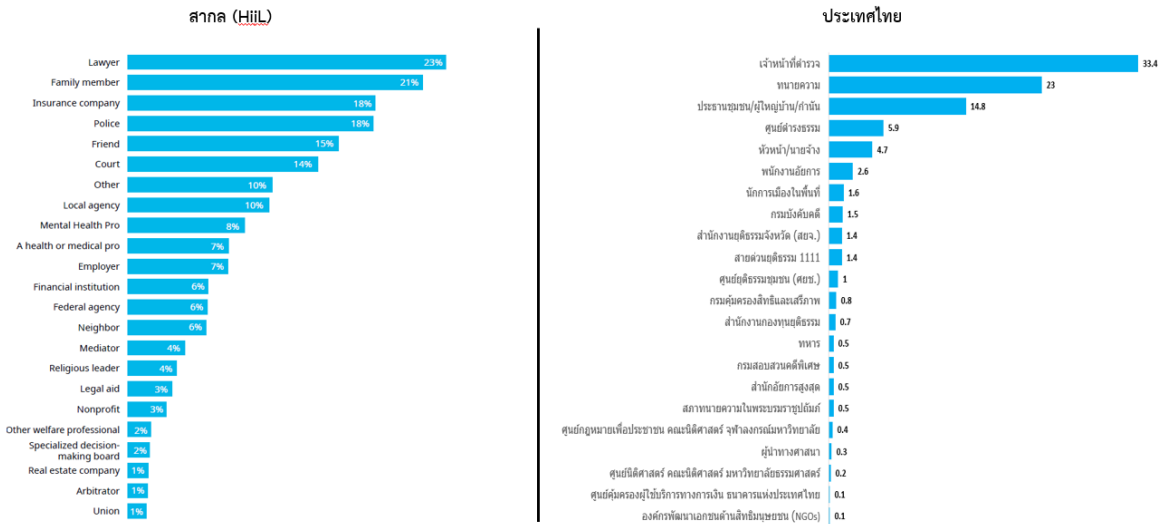
(ที่มา: คณะผู้วิจัย, 2565)

จากภาพที่ 5.2 แสดงสถานะในกระบวนการยุติธรรม โดยภาพทางด้านซ้ายเป็นกรณีของต่างประเทศ ถ้าวางเปรียบเทียบประเด็นที่ใกล้เคียงกับประเทศไทยคือเรื่องที่ดิน จะเห็นได้ว่างานที่อยู่ในกระบวนการ มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 30 ในขณะที่ของไทยมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 17 (น้อยกว่าเกือบครึ่งหนึ่ง) สะท้อนได้ว่าการใช้งานกระบวนการยุติธรรมของไทยยังมีน้อยอยู่สามารถพัฒนามากยิ่งขึ้นได้

5.9.3 กลุ่มผู้ให้ความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรม

ภาพที่ 5.3 กลุ่มผู้ให้ความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมเปรียบเทียบกับงานของ HiilL

กลุ่มผู้ให้ความช่วยเหลือ

(ที่มา: คณะผู้วิจัย, 2565)

จากภาพที่ 5.3 แสดงถึงกลุ่มผู้ให้ความช่วยเหลือเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดคือ ในกรณีของต่างประเทศ ทนายและคนในครอบครัวจะมีบทบาทมากที่สุด แต่สำหรับประเทศไทย เจ้าหน้าที่ตำรวจจะเป็นด่านแรกของกระบวนการยุติธรรม และมีบทบาทของประธานชุมชน/ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมที่มีมากกว่า จึงสะท้อนให้เห็นถึงระบบของกระบวนการยุติธรรมที่แตกต่างกัน โดยของต่างประเทศอาจมีระบบในรูปแบบทางการที่รองรับสำหรับกระบวนการยุติธรรม แต่ในกรณีของประเทศไทยยังมีวัฒนธรรมดั้งเดิมอยู่พอสมควร และไม่ว่าจะเป็นประเด็นกฎหมายด้านใด ตำรวจจะเข้ามามีบทบาทในทุกอย่างจึงอาจทำให้กระบวนการยุติธรรมนั้นเสร็จสิ้นได้ยากขึ้น และมีประสิทธิภาพน้อยลงได้ ยกตัวอย่างเช่น ในอดีตในกรณีที่ทำบัตรประชาชนหาย ต้องไปแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจก่อนที่จะเดินทางไปสำนักงานเขตเพื่อออกบัตรใหม่ แต่ในปัจจุบันมีการข้ามขั้นตอนนี้ และสามารถเดินทางไปสำนักงานเขตได้เลย ถือเป็นการพัฒนาและลดการทำงานซ้ำซ้อนทำให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5.9.4 ระยะเวลาของการดำเนินกระบวนการยุติธรรม

ภาพที่ 5.4 ระยะเวลาของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเปรียบเทียบกับงานของ HiilL

ระยะเวลาการดำเนินกระบวนการยุติธรรม

สากล (HiilL)		ประเทศไทย	
Problem type	Time (mean number of days spent to resolve problem, median number of days in brackets)	Problem type	Time (mean number of days spent to resolve problem, median number of days in brackets)
Traffic /parking	38(1)	คุกคามทางเพศ	874(261)
Consumer problems	45(6)	มรดก	675(219)
Gov. services	43(5)	ผู้อพยพ	513(399)
Personal Injury	68(10)	ที่ดิน	482(366)
Neighbors	86(5)	สิทธิทรัพย์สิน	436(72)
Crime	62(5)	ความรุนแรง (ทั่วไป)	316(98)
Land	166(30)	หย่าร้าง	238(72)
Money related	115(15)	ความรุนแรงในครอบครัว	60(49)
Housing	56(15)		
Public benefits	110(20)		
Employment	97(15)		
Immigration	218(33)		
Problems with the police	145(20)		
Family	195(30)		
Domestic violence	228(60)		

(ที่มา: คณะผู้วิจัย, 2565)

ระยะเวลาของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมจะสะท้อนประสิทธิภาพในการให้บริการด้านยุติธรรมได้ โดยจากภาพที่ 5.4 แสดงระยะเวลาในการแก้ไขปัญหาในกระบวนการยุติธรรม เมื่อลองเทียบเทียบประเด็นที่เห็นได้ชัด เรื่องที่ดินสำหรับต่างประเทศมีระยะเวลาการแก้ไขปัญหาเฉลี่ยประมาณ 166 วัน ในขณะที่ของประเทศไทยระยะเวลาแก้ไขปัญหาเฉลี่ยเกิน 1 ปี (482) วัน สะท้อนว่าประสิทธิภาพการดำเนินงานของเรา น้อยกว่าต่างประเทศเฉลี่ยประมาณ 2 เท่าตัว หรือในกรณีของด้านเกี่ยวกับเงินของต่างประเทศใช้เวลาจัดการประมาณ 115 วันในขณะที่ของไทยใช้เวลามากกว่าประมาณ 3 เท่าตัว

แต่อย่างไรก็ตามในกรณีของประเทศไทย ถ้าหากเป็นเรื่องความรุนแรงในครอบครัวจะสามารถจัดการได้อย่างรวดเร็ว (60 วัน) ทั้งนี้เนื่องจากจำนวนเรื่อง (Case) ที่นำมาวิเคราะห์มีจำนวนน้อยจึงอาจมีความคลาดเคลื่อนเกิดขึ้นได้สูง ดังนั้น ค่าเฉลี่ยที่เกิดขึ้นอาจไม่ได้สะท้อนระยะเวลาการแก้ไขปัญหาจริงของกระบวนการยุติธรรม เป็นเพียงตัวอย่างกรณีที่เกิดขึ้นจากผู้ที่มีประสบการณ์จำนวนหนึ่ง

5.9.5 ประเภทของความช่วยเหลือที่ได้รับในกระบวนการยุติธรรม

ภาพที่ 5.5 ประเภทของความช่วยเหลือที่ได้รับในกระบวนการยุติธรรมเปรียบเทียบกับงานของ Hiil

ประเภทของความช่วยเหลือ

สากล (Hiil)	
Treatment	Percentage
Advice on possible solutions to my problem	38
Advice about my rights and duties	32
Help with paperwork or documents	27
Advice about what other people in my situation do	26
Information on what the procedure looks like	20
Help with changing the other party's behavior	17
Help with approaching the other party	16
Financial support	16
Psychological support	13
Referral to other resources	9
Help with changing my own behavior	7
Other	7

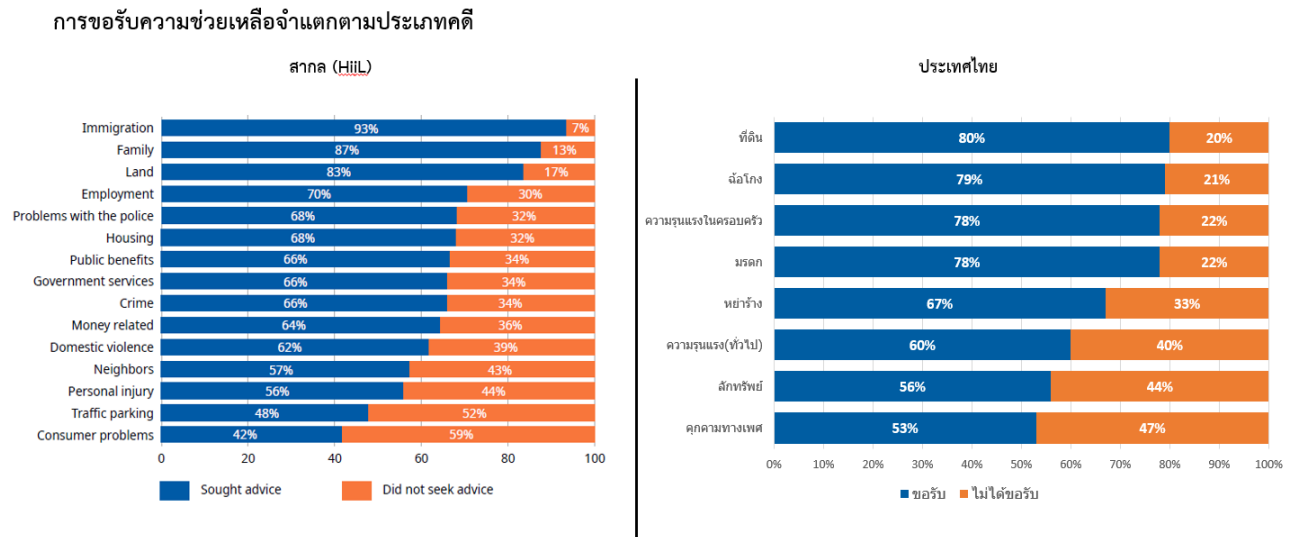
ประเทศไทย	
ความช่วยเหลือ	ร้อยละ
แนะนำสิ่งที่ควรทำในการดำเนินคดี ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิและกฎหมาย	22
ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหา	19
ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิและกฎหมาย	12
จัดการและเตรียมเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง	9
เตรียมความพร้อม/ซักซ้อมกับท่านในการเบิกความในชั้นศาล และการเตรียมตัวอื่น ๆ	8
รับผิดชอบหาพยานหลักฐานและพยานวัตถุ	8
ช่วยไกล่เกลี่ยในการเจรจาข้อพิพาท	7
ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวอย่างคดีความต่าง ๆ	6
ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกองทุนช่วยเหลือทางการเงิน	6
เป็นผู้แทนจัดการแก้ไขปัญหามานามของท่าน	2
เป็นผู้แทนในการสื่อสารกับบุคคลหรือหน่วยงานอื่น ๆ อาทิ ให้ความเป็นกันเอง ดำเนินคดีกับ	1
ผู้กระทำได้รวดเร็ว	0

(ที่มา: คณะผู้วิจัย, 2565)

ในส่วนของคุณภาพของความช่วยเหลือที่ได้รับในกระบวนการยุติธรรม มีความใกล้เคียงกัน โดยส่วนใหญ่จะเป็นการขอรับคำแนะนำ หรือขอข้อมูลต่าง ๆ ในการดำเนินคดี รวมไปถึงจนถึงการจัดการและเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ มีความใกล้เคียงกันทั้งในกรณีของประเทศไทย และในกรณีของต่างประเทศ รวมไปถึงจนถึงสนับสนุนทางการเงินแก่ผู้ที่มีปัญหาทางการเงิน สะท้อนได้ว่าการให้ความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมของไทยมีรูปแบบการดำเนินความช่วยเหลือโดยอิงจากหลักการเดียวกับสากล

5.9.6 ประเภทของคดีที่ขอรับความช่วยเหลือ

ภาพที่ 5.6 ประเภทของคดีที่ขอรับความช่วยเหลือเปรียบเทียบกับงานของ HiilL

(ที่มา: คณะผู้วิจัย, 2565)

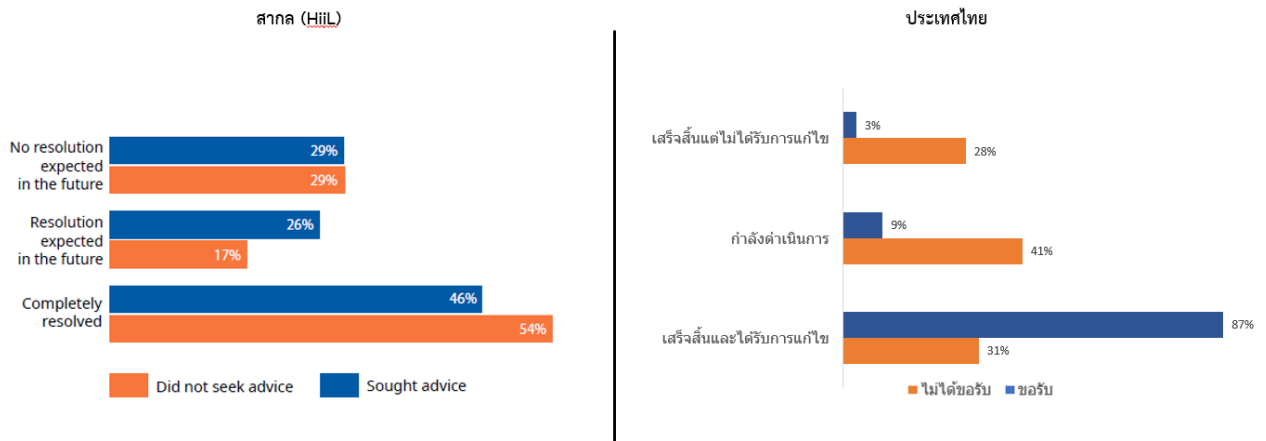
ในส่วนของคุณประเภทของคดีที่ขอรับความช่วยเหลือไม่ค่อยแตกต่างกัน โดยประเด็นด้าน “ที่ดิน” จะขอรับความช่วยเหลือมากที่สุด ในขณะที่ถ้าเป็นกรณี “ความรุนแรงทั่วไป” จะขอรับความช่วยเหลือน้อย

ที่น่าสนใจคือในกรณีของประเทศไทยมีการถามเรื่อง “คุกคามทางเพศ” พบว่าผู้ที่ขอรับความช่วยเหลือมีเพียงร้อยละ 53 เท่านั้น มีความเป็นไปได้ 2 รูปแบบ (1) เรื่องคุกคามทางเพศเป็นเรื่องที่สังคมรับรู้และทราบถึงสิทธิในการนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม จึงนำเรื่องดังกล่าวเข้ากระบวนการยุติธรรมได้เลยโดยไม่ต้องขอรับความช่วยเหลือใด ๆ แต่ในอีกด้านหนึ่ง (2) มีความเป็นไปได้ที่ “คุกคามทางเพศ” เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและส่งผลกระทบต่อจิตใจ ทำให้ไม่กล้าที่จะบอกเล่าสู่บุคคลอื่นเพื่อให้เข้ามาช่วยเหลือ

5.9.7 สถานะในกระบวนการยุติธรรมกับการได้รับคำแนะนำ

ภาพที่ 5.7 สถานะในกระบวนการยุติธรรมกับการได้รับคำแนะนำเปรียบเทียบกับงานของ HiilL

การขอรับความช่วยเหลือจำแนกตามสถานะ

(ที่มา: คณะผู้วิจัย, 2565)

ในส่วนของ การได้รับคำแนะนำเมื่อพิจารณาแยกตามสถานะของเรื่องพบว่า ในกรณีของต่างประเทศ การได้รับคำแนะนำกับไม่ได้รับคำแนะนำไม่ค่อยแตกต่างกันมากนัก ถ้าเรื่องยังอยู่ในกระบวนการยุติธรรม ส่วนใหญ่จะขอคำแนะนำ ในขณะที่กรณีของประเทศไทยจะเห็นความแตกต่างได้อย่างชัดเจนว่า ผู้ที่กระบวนการเสร็จสิ้นและได้รับการแก้ไข ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ได้รับคำแนะนำ ในขณะที่เรื่องที่กำลังดำเนินงาน ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ไม่ได้รับคำแนะนำ

แสดงว่าสำหรับสังคมไทย การได้รับคำแนะนำในกระบวนการยุติธรรมที่ถูกต้องเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเด็นปัญหาได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้นกว่าเดิม

บทที่ 6

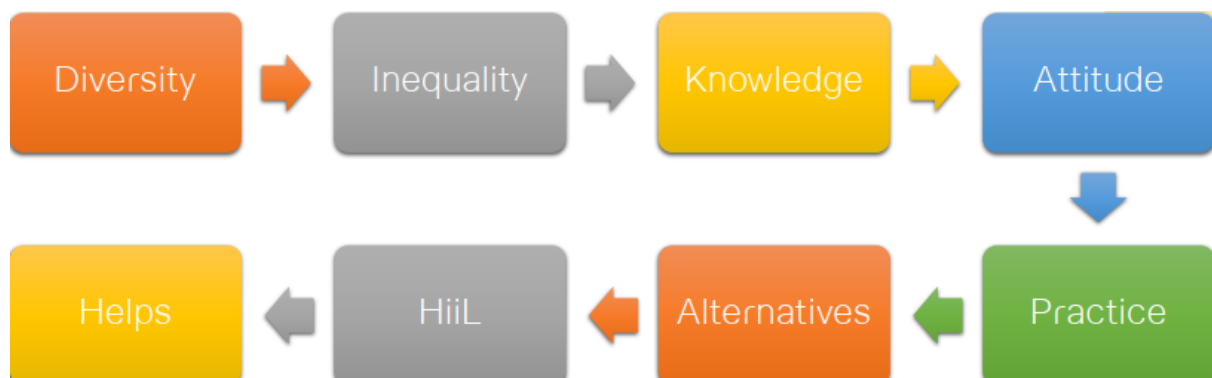
ข้อค้นพบจากการสำรวจความต้องการกระบวนการยุติธรรม และต้นทุนการใช้ประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรม

โครงการแนวทางการสร้างความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People – Centric Justice) มีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจความคิดเห็นประชากรภายในประเทศที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย โดยในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงสำรวจภาคตัดขวาง (Cross-Sectional Research) โดยมีแบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

ในการสำรวจกลุ่มตัวอย่างจะสำรวจจำนวน 2,000 ตัวอย่างใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) ซึ่งมีเกณฑ์ในการจัดเก็บข้อมูลจำแนกตามอายุ 5 ช่วง คือ 1.) ช่วง 18 – 25 ปี 2.) ช่วง 26 – 29 ปี 3.) ช่วง 30 – 39 ปี 4.) 40 – 49 ปี และ 5.) 50 – 59 โดยมีพื้นที่เป้าหมายในการสำรวจคือพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และจังหวัดหัวเมืองใหญ่ (กรุงเทพมหานคร นนทบุรี เชียงใหม่ อโยธยา ชลบุรี ขอนแก่น และนครศรีธรรมราช) และมีประชากรเป้าหมาย 3 กลุ่ม คือ 1.) บุคคลทั่วไปที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเองในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม 2.) บุคคลทั่วไปที่มีประสบการณ์ผ่านคนรู้จักใกล้ชิดในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และ 3.) บุคคลที่ไม่มีประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

จากการสำรวจความคิดเห็นประชากรภายในประเทศที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย จากกลุ่มตัวอย่างสามารถสรุปสาระสำคัญได้ 8 ประเด็นหลัก ดังภาพที่ 6.1 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ 6.1 กรอบการสรุปประเด็นจากแบบสอบถาม

(ที่มา: คณะผู้วิจัย, 2565)

6.1 Diversity in Justice Needs

ในส่วนนี้จะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของคุณลักษณะประชากรที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องที่เกี่ยวข้องกระบวนการยุติธรรม โดยประเด็นสำคัญของคุณลักษณะประชากรที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องที่เกี่ยวข้องกระบวนการยุติธรรมมีรายละเอียด ดังนี้

1. อายุกับประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเองในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในช่วงอายุ 18 - 25 ปี มีจำนวนผู้ที่มีประสบการณ์ประมาณร้อยละ 12.50 หรือประมาณ 1 ใน 10 และในช่วง 26 - 29 ปี จะมีจำนวนผู้ที่มีประสบการณ์ประมาณร้อยละ 20.43 และหลังจากช่วงอายุดังกล่าวจะเริ่มเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมที่ค่อนข้างใกล้เคียงกันในลักษณะคงที่หรือประมาณร้อยละ 20 - 25 หมายความว่าคนในสังคมประมาณ 1 ใน 4 เคยมีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และอยู่ในช่วงอายุไม่เกิน 30 ปี ดังนั้น การให้ความรู้ในด้านกระบวนการยุติธรรมกับกลุ่มคนในช่วงก่อนอายุ 30 เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากจะเป็นการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในครั้งแรกและเป็นตัวกำหนดการรับรู้ (Perception) ทางกระบวนการยุติธรรมของคนยุคใหม่ ในขณะที่กลุ่มบุคคลทั่วไปที่มีประสบการณ์ผ่านคนรู้จักใกล้ชิดในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและบุคคลที่ไม่มีประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม มีจำนวนที่ค่อนข้างใกล้เคียงกันในทุกช่วงอายุ รายละเอียดดังตารางที่ 6.1

ตารางที่ 6.1 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามอายุ

อายุ		เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง	มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด	ไม่เคยและไม่มีผู้ใกล้ชิดที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	รวม
18 - 25 ปี	จำนวน	41	102	258	401
	ร้อยละ	10.22	25.44	64.34	100
26 - 29 ปี	จำนวน	67	100	234	401
	ร้อยละ	16.71	24.94	58.35	100
30 - 39 ปี	จำนวน	70	104	248	422
	ร้อยละ	16.59	24.64	58.77	100
40 - 49 ปี	จำนวน	65	111	226	402
	ร้อยละ	16.17	27.61	56.22	100
50 - 59 ปี	จำนวน	85	90	225	400
	ร้อยละ	21.25	22.50	56.25	100

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างอายุและเรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม พบว่า อายุค่อนข้างมีความสัมพันธ์กับเรื่องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยในกลุ่มช่วงอายุน้อยมีความสัมพันธ์กับเรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรง และในกลุ่มผู้ที่มีอายุมากจะมีความสัมพันธ์กับเรื่องที่ติดเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้เรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉล และเรื่องอื่น ๆ (โดยเฉพาะเรื่องยาเสพติด) พบสัดส่วนที่ค่อนข้างมากในทุกช่วงอายุ รายละเอียด ดังตารางที่ 6.2

ตารางที่ 6.2 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอายุ

เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง									
	18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การหย่าร้าง/ การแยกทางกัน	3	5.56	6	7.50	5	6.17	8	8.99	10	10.20
เรื่องที่ติด	4	7.41	5	6.25	13	16.05	15	16.85	17	17.35
เรื่องมรดก	3	5.56	4	5.00	4	4.94	8	8.99	5	5.10
ความก้าวร้าว/ ความรุนแรง	13	24.07	17	21.25	12	14.81	15	16.85	6	6.12
ความรุนแรงใน ครอบครัว	3	5.56	4	5.00	4	4.94	3	3.37	5	5.10
การคุกคามทางเพศ/ การล่วงละเมิดทาง เพศ	2	3.70	1	1.25	1	1.23	1	1.12	0	0.00
การโจรกรรม/ การลักทรัพย์	4	7.41	9	11.25	6	7.41	11	12.36	13	13.27
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	9	16.67	13	16.25	17	20.99	16	17.98	22	22.45
อื่น ๆ	13	24.07	21	26.25	19	23.46	12	13.48	20	20.41
รวม	54	100	80	100	81	100	89	100	98	100

2. เพศกับประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง และ/หรือ มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิดในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และกลุ่มผู้ที่ไม่มีความสัมพันธ์ในกระบวนการยุติธรรม เมื่อจำแนกตามเพศ พบว่า เพศมีผลต่อประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเพียงเล็กน้อยและเมื่อดูสัดส่วนพบว่าจำนวนเพศชายและเพศหญิงที่มีประสบการณ์และไม่มีความสัมพันธ์มีจำนวนไม่แตกต่างกันมากนักหรือประมาณร้อยละ 50 ทั้งเพศชายและเพศหญิง รายละเอียด ดังตารางที่ 6.3

ตารางที่ 6.3 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามเพศ

เพศ		เคยมีประสบการณ์ โดยตรงด้วยตัวเอง	มีประสบการณ์ ผ่านผู้ใกล้ชิด	ไม่เคยและไม่มีผู้ ใกล้ชิดที่เคยเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรม	รวม
ชาย	จำนวน	173	210	556	939
	ร้อยละ	18.42	22.36	59.21	100
หญิง	จำนวน	152	297	629	1078
	ร้อยละ	14.10	27.55	58.35	100
LGBTQ+	จำนวน	2	0	6	8
	ร้อยละ	25.00	0.00	75.00	100
ไม่ระบุ	จำนวน	1	0	0	1
	ร้อยละ	100.00	0.00	0.00	100

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพศและเรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมพบว่าเพศชายและเพศหญิงมีเรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมที่แตกต่างกัน โดยในเพศชายส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรง ในขณะที่เพศหญิงส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องที่ดินเป็นหลัก รายละเอียด ดังตารางที่ 6.4 ดังนั้น การให้ความรู้ในเรื่องกระบวนการยุติธรรมสามารถแยกแยะระหว่างเรื่องทรัพย์สินและความรุนแรงที่สอดคล้องกับเพศได้

ตารางที่ 6.4 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและเพศ

เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง							
	ชาย		หญิง		LGBTQ+		ไม่ระบุ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	9	4.39	23	11.92	0	0.00	0	0.00
เรื่องที่ดิน	19	9.27	33	17.10	2	66.67	0	0.00
เรื่องมรดก	9	4.39	14	7.25	0	0.00	1	100.00
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	42	20.49	21	10.88	0	0.00	0	0.00
ความรุนแรงในครอบครัว	7	3.41	11	5.70	1	33.33	0	0.00
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	1	0.49	4	2.07	0	0.00	0	0.00
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	26	12.68	17	8.81	0	0.00	0	0.00
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	41	20.00	36	18.65	0	0.00	0	0.00
อื่น ๆ	51	24.88	34	17.62	0	0.00	0	0.00

เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง							
	ชาย		หญิง		LGBTQ+		ไม่ระบุ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รวม	205	100	193	100	3	100	1	100

3. ระดับรายได้กับประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยตรงด้วยตัวเอง ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีรายได้สูง ตั้งแต่ 40,001 บาทขึ้นไป ประมาณ 1 ใน 4 หรือร้อยละ 25 เมื่อเทียบกับผู้ที่มีรายได้ในกลุ่มเดียวกัน นอกจากนี้ในกลุ่มผู้ที่ไม่มียาได้นั้นก็เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมที่ค่อนข้างสูงด้วยเช่นกัน รายละเอียด ดังตารางที่ 6.5

ตารางที่ 6.5 ประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามระดับรายได้

ระดับรายได้ส่วนบุคคล	ผู้ที่เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง	ผู้ที่ตอบแบบสอบถามจำแนกตามรายได้	เปรียบเทียบผู้ที่เคยมีประสบการณ์โดยตรงต่อผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด
	จำนวน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีรายได้	16	80	20.00
ไม่เกิน 5,000 บาท	17	113	15.04
5,001 – 10,000 บาท	69	358	19.27
10,001 – 20,000 บาท	117	976	11.99
20,001 – 30,000 บาท	70	309	22.65
30,001 – 40,000 บาท	18	108	16.67
40,001 – 50,000 บาท	11	43	25.58
มากกว่า 50,000 บาท	10	39	25.64
รวม	328	2,026	16.19

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระดับรายได้และเรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม พบว่า ระดับรายได้ค่อนข้างมีผลกับเรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยกลุ่มผู้ที่มีรายได้สูงส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องที่ดิน และมรดกเป็นหลัก ในขณะที่กลุ่มผู้ที่มีรายได้ต่ำส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรง การโจรกรรม การฉ้อโกง/ฉ้อฉล และเรื่องยาเสพติด รายละเอียด ดังตารางที่ 6.6

ตารางที่ 6.6 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้

เรื่อง que เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง															
	ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	2	9.09	2	9.52	8	9.41	10	7.04	5	5.95	4	17.39	1	8.33	0	0.00
เรื่องที่ดิน	2	9.09	2	9.52	10	11.76	14	9.86	17	20.24	3	13.04	4	33.33	2	15.38
เรื่องมรดก	1	4.55	0	0.00	3	3.53	7	4.93	6	7.14	5	21.74	1	8.33	1	7.69
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	6	27.27	5	23.81	9	10.59	29	20.42	12	14.29	0	0.00	1	8.33	1	7.69
ความรุนแรงในครอบครัว	4	18.18	1	4.76	5	5.88	8	5.63	0	0.00	1	4.35	0	0.00	0	0.00
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	0	0.00	1	4.76	0	0.00	2	1.41	1	1.19	0	0.00	0	0.00	1	7.69
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	1	4.55	3	14.29	12	14.12	13	9.15	6	7.14	5	21.74	1	8.33	2	15.38
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	5	22.73	3	14.29	10	11.76	26	18.31	26	30.95	1	4.35	2	16.67	4	30.77
อื่น ๆ	1	4.55	4	19.05	28	32.94	33	23.24	11	13.10	4	17.39	2	16.67	2	15.38
รวม	22	100	21	100	85	100	142	100	84	100	23	100	12	100	13	100

4. ระดับการศึกษากับประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม พบว่า มีลักษณะที่ค่อนข้างคล้ายกับระดับรายได้ โดยกลุ่มผู้ที่มีการศึกษาค่อนข้างสูงส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องที่ดิน ในขณะที่กลุ่มผู้ที่มีการศึกษาค่อนข้างต่ำจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรง การโจรกรรม/ลักทรัพย์ และยาเสพติด รายละเอียด ดังตารางที่ 6.7

ตารางที่ 6.7 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับการศึกษา

เรื่องที่ เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง											
	ต่ำกว่าประถมศึกษา		มัธยมศึกษาตอนต้น		มัธยมศึกษาตอนปลาย/ ปวช.		ปวส./อนุปริญญา		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	2	5.00	7	8.86	9	8.04	2	4.44	9	7.89	3	25.00
เรื่องที่ดิน	3	7.50	9	11.39	18	16.07	8	17.78	15	13.16	1	8.33
เรื่องมรดก	1	2.50	2	2.53	5	4.46	3	6.67	12	10.53	1	8.33
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	5	12.50	10	12.66	22	19.64	7	15.56	19	16.67	0	0.00
ความรุนแรงในครอบครัว	0	0.00	3	3.80	7	6.25	2	4.44	5	4.39	2	16.67
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิด ทางเพศ	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	2.22	3	2.63	1	8.33
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	5	12.50	12	15.19	14	12.50	2	4.44	8	7.02	2	16.67
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	3	7.50	15	18.99	17	15.18	12	26.67	28	24.56	2	16.67
อื่น ๆ	21	52.50	21	26.58	20	17.86	8	17.78	15	13.16	0	0.00
รวม	40	100	79	100	112	100	45	100	114	100	12	100

5. อาชีพกับประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม พบว่า ในทุกอาชีพส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องความก้าวร้าว/ ความรุนแรง และเรื่องฉ้อโกงฉ้อฉลเป็นหลักหรือมีการกระจายที่ค่อนข้างใกล้เคียงกันในทุกกลุ่มอาชีพ นอกจากนี้ยังพบความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอยู่เล็กน้อยโดยเฉพาะอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว เจ้าของกิจการ และเกษตรกร ที่จะพบเรื่อง que ที่ดี นค่อนข้างมาก รายละเอียดดังตารางที่ 6.8

ตารางที่ 6.8 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอาชีพ

เรื่อง que เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง																					
	ไม่ประกอบอาชีพ/ว่างงาน		นักศึกษา		รับราชการ/พนักงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ		พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน		ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว		เจ้าของกิจการ		รับจ้างทั่วไป		เกษตรกร		ผู้ใช้แรงงานทางด้านเกษตรและประมง		ผู้ใช้แรงงานทางด้านอุตสาหกรรม		อื่น ๆ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	3	12.50	0	0.00	5	8.62	5	8.62	8	8.51	3	10.71	6	7.23	2	6.25	0	0.00	0	0.00	0	0.00
เรื่องที่ดิน	2	8.33	3	13.64	8	13.79	5	8.62	16	17.02	3	10.71	9	10.84	7	21.88	1	33.33	0	0.00	0	0.00
เรื่องมรดก	0	0.00	2	9.09	8	13.79	3	5.17	5	5.32	4	14.29	2	2.41	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	4	16.67	8	36.36	8	13.79	10	17.24	17	18.09	2	7.14	12	14.46	2	6.25	0	0.00	0	0.00	0	0.00
ความรุนแรงในครอบครัว	5	20.83	1	4.55	4	6.90	2	3.45	0	0.00	1	3.57	6	7.23	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00

เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง																							
	ไม่ประกอบอาชีพ/ว่างงาน		นักศึกษา		รับราชการ/พนักงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ		พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน		ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว		เจ้าของกิจการ		รับจ้างทั่วไป		เกษตรกร		ผู้ใช้แรงงานทางด้านเกษตรและประมง		ผู้ใช้แรงงานทางด้านอุตสาหกรรม		อื่น ๆ			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	1	4.17	0	0.00	1	1.72	2	3.45	1	1.06	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	2	8.33	2	9.09	5	8.62	4	6.90	12	12.77	4	14.29	10	12.05	4	12.50	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	2	8.33	4	18.18	15	25.86	12	20.69	21	22.34	8	28.57	9	10.84	6	18.75	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
อื่น ๆ	5	20.83	2	9.09	4	6.90	15	25.86	14	14.89	3	10.71	29	34.94	11	34.38	2	66.67	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	24	100	22	100	58	100	58	100	94	100	28	100	83	100	32	100	3	100	0	0	0	0		

6. รายได้ครัวเรือนกับประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ครัวเรือนกับเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม พบว่า มีลักษณะการกระจายตัวของเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ที่ค่อนข้างคล้ายกับการจำแนกตามระดับรายได้ คือผู้ที่มีรายได้ครัวเรือนสูงจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องที่ดิน ขณะที่ผู้ที่มีรายได้ครัวเรือนต่ำจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรงและเรื่องการโจรกรรม และมีเรื่องที่ดินเพิ่มขึ้นมาบางส่วน แต่มีความแตกต่างกันกับเมื่อจำแนกตามระดับรายได้เล็กน้อย คือในกลุ่มผู้ที่มีรายได้ครัวเรือนต่ำมาก ๆ ตั้งแต่ 5,000 บาท ลงไปจะไม่มีผู้ที่มีประสบการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเลย รายละเอียด ดังตารางที่ 6.9

ตารางที่ 6.9 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้ครัวเรือน

เรื่อง que เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง															
	ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	0	0.00	0	0.00	3	9.68	7	10.61	8	7.92	12	13.64	1	1.79	1	1.69
เรื่องที่ดิน	0	0.00	0	0.00	5	16.13	6	9.09	16	15.84	11	12.50	9	16.07	7	11.86
เรื่องมรดก	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	1.52	5	4.95	6	6.82	4	7.14	8	13.56
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	0	0.00	0	0.00	3	9.68	11	16.67	16	15.84	17	19.32	9	16.07	7	11.86
ความรุนแรงในครอบครัว	0	0.00	0	0.00	1	3.23	5	7.58	7	6.93	3	3.41	0	0.00	3	5.08
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	1.52	2	1.98	0	0.00	0	0.00	2	3.39
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	0	0.00	0	0.00	9	29.03	8	12.12	6	5.94	6	6.82	6	10.71	8	13.56
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	0	0.00	1	100.00	4	12.90	10	15.15	18	17.82	17	19.32	15	26.79	12	20.34

เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง															
	ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อื่น ๆ	0	0.00	0	0.00	6	19.35	17	25.76	23	22.77	16	18.18	12	21.43	11	18.64
รวม	0	0	1	100	31	100	66	100	101	100	88	100	56	100	59	100

7. ค่าใช้จ่ายกับประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

เมื่อพิจารณาเฉพาะค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันกับเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะเรื่องที่ดินและเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉล พบว่าในกลุ่มผู้ที่มีรายได้เพียงพอ และไม่มีหนี้สินพบว่าส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องที่ดิน ในขณะที่ผู้ที่มีรายได้เพียงพอแต่มีหนี้สินเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉล รายละเอียดดังตารางที่ 6.10

ตารางที่ 6.10 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง						มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด					
	มีรายได้เพียงพอ และไม่มีหนี้สิน		มีรายได้เพียงพอ แต่มีหนี้สิน		ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย		มีรายได้เพียงพอ และไม่มีหนี้สิน		มีรายได้เพียงพอ แต่มีหนี้สิน		ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เรื่องที่ดิน	21	67.74	17	32.69	10	43.48	36	48.00	46	49.46	15	51.72
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	10	32.26	35	67.31	13	56.52	39	52.00	47	50.54	14	48.28

เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง						มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด					
	มีรายได้เพียงพอ และไม่ มีหนี้สิน		มีรายได้เพียงพอ แต่มีหนี้สิน		ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย		มีรายได้เพียงพอ และไม่ มีหนี้สิน		มีรายได้เพียงพอ แต่มี หนี้สิน		ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รวม	31	100	52	100	23	100	75	100	93	100	29	100

8. เพศหญิงและรายได้กับประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

เมื่อพิจารณาเฉพาะเพศหญิงจำแนกตามรายได้พบว่ารายได้ของเพศหญิงมีความสัมพันธ์กับเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยผู้หญิงที่มีรายได้น้อยส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องหย่าร้าง/การแยกทางและความรุนแรงในครอบครัว ในขณะที่ผู้หญิงที่มีรายได้ปานกลางส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉล และผู้หญิงที่มีรายได้สูงจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องที่ดินเป็นหลัก รายละเอียด ดังตารางที่ 6.11

โดยสรุปในส่วนนี้จะพิจารณาให้เห็นถึงคุณลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเพื่อนำไปสู่การให้ความรู้ในด้านกระบวนการยุติธรรมสำหรับกลุ่มต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ความต้องการความรู้ และการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของคดีแต่ละประเภท มีความแตกต่างกันตามอายุ และฐานะมากกว่าปัจจัยด้านคุณลักษณะอื่น เพราะประสบการณ์การพบเจอคดีความสัมพันธ์กับสองปัจจัยนี้เป็นหลัก เช่น โดยในเรื่องฉ้อโกงและยาเสพติดสามารถให้ความรู้กับกลุ่มคนได้ในทุกกลุ่ม ในขณะที่ในบางเรื่องอาจจะต้องให้ความรู้ที่เฉพาะเจาะจง เช่น เรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรงอาจจะเน้นไปในกลุ่มผู้ชาย และกลุ่มผู้มีรายได้น้อย และเรื่องที่ดินอาจจะเน้นให้ความรู้ในกลุ่มผู้หญิง และกลุ่มผู้มีรายได้สูง

ตารางที่ 6.11 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและรายได้ของเพศหญิง

เรื่องที่เคยเข้าสู่กระบวนการ ยุติธรรม	ผู้หญิง															
	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง															
	ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การหย่าร้าง/ การแยกทางกัน	2	28.57	2	20.00	6	18.18	6	8.33	4	9.30	3	21.43	0	0.00	0	0.00
เรื่องที่ดิน	0	0.00	1	10.00	4	12.12	9	12.50	11	25.58	3	21.43	4	57.14	1	14.29
เรื่องมรดก	0	0.00	0	0.00	0	0.00	6	8.33	3	6.98	3	21.43	1	14.29	1	14.29
ความก้าวร้าว/ ความรุนแรง	0	0.00	1	10.00	1	3.03	11	15.28	7	16.28	0	0.00	0	0.00	1	14.29
ความรุนแรงในครอบครัว	2	28.57	1	10.00	4	12.12	4	5.56	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
การคุกคามทางเพศ/การล่วง ละเมิดทางเพศ	0	0.00	1	10.00	0	0.00	1	1.39	1	2.33	0	0.00	0	0.00	1	14.29
การโจรกรรม/ การลักทรัพย์	0	0.00	1	10.00	5	15.15	8	11.11	1	2.33	2	14.29	0	0.00	0	0.00
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	2	28.57	1	10.00	4	12.12	15	20.83	11	25.58	1	7.14	0	0.00	2	28.57
อื่น ๆ	1	14.29	2	20.00	9	27.27	12	16.67	5	11.63	2	14.29	2	28.57	1	14.29
รวม	7	100	10	100	33	100	72	100	43	100	14	100	7	100	7	100

6.2 Inequality in Justice Need

ในส่วนนี้จะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำจากคุณลักษณะประชากรที่มีความสัมพันธ์กับระบบยุติธรรม โดยเฉพาะสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม จากการสำรวจพบประเด็นสำคัญของคุณลักษณะประชากรที่มีความสัมพันธ์กับสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีรายละเอียดดังนี้

1. อายุกับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

เมื่อพิจารณาอายุกับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม พบว่าอายุมีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยผู้ที่มีอายุน้อยส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ถูกฟ้องร้อง ในขณะที่เมื่อกลุ่มอายุเพิ่มมากขึ้นเข้าสู่ในสถานะผู้ฟ้องร้อง รายละเอียด ดังตารางที่ 6.12

ตารางที่ 6.12 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอายุ

สถานะการเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง									
	18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ฟ้องร้อง	15	34.09	31	42.47	34	43.04	31	40.79	46	47.42
ผู้ถูกฟ้องร้อง	21	47.73	24	32.88	25	31.65	18	23.68	30	30.93
ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม	5	11.36	6	8.22	4	5.06	9	11.84	6	6.19
พยาน	3	6.82	12	16.44	16	20.25	18	23.68	14	14.43
อื่น ๆ อาทิ ศาลนัด	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	1.03
รวม	44	100	73	100	79	100	76	100	97	100

2. เพศกับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

เมื่อพิจารณาเพศกับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม พบว่าเพศก็มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยผู้ชายเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องและผู้ถูกฟ้องร้องในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ในขณะที่ผู้หญิงมีความแตกต่างกับผู้ชายอย่างชัดเจน โดยส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้อง และผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม รายละเอียด ดังตารางที่ 6.13

ตารางที่ 6.13 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและเพศ

สถานะการเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง							
	ชาย		หญิง		LGBTQ+		ไม่ระบุ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ฟ้องร้อง	74	38.95	82	46.59	0	0.00	1	100.00
ผู้ถูกฟ้องร้อง	78	41.05	40	22.73	0	0.00	0	0.00
ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม	10	5.26	19	10.80	1	50.00	0	0.00
พยาน	28	14.74	34	19.32	1	50.00	0	0.00
อื่น ๆ อาทิ ศาสน์	0	0.00	1	0.57	0	0.00	0	0.00
รวม	190	100	176	100	2	100	1	100

3. ระดับรายได้กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

เมื่อพิจารณาระดับรายได้กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม พบว่ารายได้มีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยผู้มีรายได้น้อยส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ถูกฟ้องร้อง ในขณะที่กลุ่มผู้มีรายได้สูงส่วนใหญ่เข้าสู่ในสถานะผู้ฟ้องร้อง โดยสัดส่วนผู้ฟ้องร้องเพิ่มสูงขึ้นและสัดส่วนสถานะผู้ถูกฟ้องร้องลดลงเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น ดังตารางที่ 6.14

ตารางที่ 6.14 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้

สถานะการเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง															
	ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ฟ้องร้อง	6	31.58	7	36.84	33	41.77	56	43.41	36	45.00	7	35.00	6	50.00	6	54.55
ผู้ถูกฟ้องร้อง	7	36.84	8	42.11	31	39.24	43	33.33	17	21.25	7	35.00	3	25.00	2	18.18
ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม	3	15.79	1	5.26	3	3.80	7	5.43	9	11.25	3	15.00	2	16.67	2	18.18
พยาน	2	10.53	3	15.79	12	15.19	23	17.83	18	22.50	3	15.00	1	8.33	1	9.09
อื่น ๆ อาทิ ศาลนัด	1	5.26	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	19	100	19	100	79	100	129	100	80	100	20	100	12	100	11	100

4. ระดับการศึกษา กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

เมื่อพิจารณาระดับการศึกษา กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม มีลักษณะที่คล้ายกับระดับรายได้จากการเก็บข้อมูล พบว่าระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยผู้ที่มีระดับการศึกษาที่ค่อนข้างต่ำส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ถูกฟ้องร้อง ในขณะที่กลุ่มผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงส่วนใหญ่เข้าสู่ในสถานะผู้ฟ้องร้อง โดยสัดส่วนผู้ฟ้องร้องเพิ่มสูงขึ้นและสัดส่วนสถานะผู้ถูกฟ้องร้องลดลงเมื่อระดับการศึกษาเพิ่มขึ้น รายละเอียด ดังตารางที่ 6.15

ตารางที่ 6.15 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับการศึกษา

สถานะการเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง											
	ต่ำกว่าประถมศึกษา		มัธยมศึกษาตอนต้น		มัธยมศึกษาตอนปลาย/ ปวช.		ปวส./อนุปริญญา		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ฟ้องร้อง	17	43.59	20	28.99	44	43.56	16	39.02	53	50.00	7	53.85
ผู้ถูกฟ้องร้อง	18	46.15	34	49.28	35	34.65	11	26.83	18	16.98	2	15.38
ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม	0	0.00	4	5.80	12	11.88	1	2.44	11	10.38	2	15.38
พยาน	3	7.69	11	15.94	10	9.90	13	31.71	24	22.64	2	15.38
อื่น ๆ อาทิ ศาลนัด	1	2.56	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	39	100	69	100	101	100	41	100	106	100	13	100

5. อาชีพกับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

เมื่อพิจารณาอาชีพกับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม พบว่าอาชีพมีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยในกลุ่มที่มีสัดส่วนผู้ฟ้องมากกว่าผู้ถูกฟ้องจะอยู่ในอาชีพ รับราชการ พนักงานเอกชน ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว และเจ้าของกิจการ ในขณะที่กลุ่มที่มีสัดส่วนผู้ถูกฟ้องมากกว่าผู้ฟ้องร้องจะอยู่ในผู้ที่ไม่ประกอบอาชีพ อาชีพรับจ้างทั่วไป เกษตรกร และผู้ใช้แรงงานทางด้านการเกษตรและประมง รายละเอียด ดังตารางที่ 6.16

ตารางที่ 6.16 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและอาชีพ

สถานะการเคย เข้าสู่ กระบวนการ ยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง																					
	ไม่ประกอบ อาชีพ/ว่างงาน		นักศึกษา		รับราชการ/ พนักงาน ราชการ/ รัฐวิสาหกิจ		พนักงาน/ลูกจ้าง เอกชน		ค้าขาย/ธุรกิจ ส่วนตัว		เจ้าของกิจการ		รับจ้างทั่วไป		เกษตรกร		ผู้ใช้แรงงาน ทางด้าน การเกษตรและ ประมง		ผู้ใช้แรงงาน ทางด้าน อุตสาหกรรม		อื่น ๆ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ฟ้องร้อง	3	15.00	7	36.84	25	52.08	25	43.10	48	56.47	11	42.31	28	35.00	10	33.33	0	0.00	0	0.00	0	0.00
ผู้ถูกฟ้องร้อง	13	65.00	6	31.58	7	14.58	14	24.14	24	28.24	5	19.23	36	45.00	11	36.67	2	66.67	0	0.00	0	0.00
ผู้เสียหาย หรือเหยื่อ อาชญากรรม	2	10.00	4	21.05	6	12.50	5	8.62	4	4.71	2	7.69	4	5.00	2	6.67	1	33.33	0	0.00	0	0.00
พยาน	1	5.00	2	10.53	10	20.83	14	24.14	9	10.59	8	30.77	12	15.00	7	23.33	0	0.00	0	0.00	0	0.00
อื่น ๆ อาทิ ศาลนัด	1	5.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	20	100	19	100	48	100	58	100	85	100	26	100	80	100	30	100	3	100	0	0	0	0

6. อายุกับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

เมื่อพิจารณารายได้ครัวเรือนกับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม มีลักษณะที่คล้ายกับระดับรายได้จากการเก็บข้อมูล พบว่ารายได้ครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับสถานะการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยผู้ที่มีรายได้ครัวเรือนน้อยส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ถูกฟ้องร้อง ในขณะที่กลุ่มผู้มีรายได้ครัวเรือนสูงส่วนใหญ่เข้าสู่ในสถานะผู้ฟ้องร้อง โดยสัดส่วนผู้ฟ้องร้องเพิ่มสูงขึ้นและสัดส่วนสถานะผู้ถูกฟ้องร้องลดลงเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น รายละเอียด ดังตารางที่ 6.17

ตารางที่ 6.17 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและระดับรายได้ครัวเรือน

สถานะการเคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง															
	ไม่มีรายได้		ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 20,000 บาท		20,001 – 30,000 บาท		30,001 – 40,000 บาท		40,001 – 50,000 บาท		มากกว่า 50,000 บาท	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ฟ้องร้อง	0	0.00	0	0.00	16	51.61	24	38.71	31	34.83	34	42.50	27	51.92	25	46.30
ผู้ถูกฟ้องร้อง	0	0.00	0	0.00	7	22.58	25	40.32	29	32.58	28	35.00	14	26.92	15	27.78
ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม	0	0.00	1	100.00	0	0.00	2	3.23	11	12.36	8	10.00	4	7.69	4	7.41
พยาน	0	0.00	0	0.00	7	22.58	11	17.74	18	20.22	10	12.50	7	13.46	10	18.52
อื่น ๆ อาทิ ศาลนัด	0	0.00	0	0.00	1	3.23	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	0	0	1	100	31	100	62	100	89	100	80	100	52	100	54	100

โดยสรุปจากข้อมูล พบว่า การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องจะมีลักษณะบางอย่างที่เหมือนกัน คือรายได้สูง ระดับความรู้สูง และข้าราชการหรือพนักงานเอกชน ซึ่งจากคุณลักษณะนี้แสดงให้เห็นถึงระบบหรือกระบวนการยุติธรรมที่มีต้นทุนสูง และมีความยุ่งยากซับซ้อน จนทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม หรือผู้ที่ไม่มีคุณลักษณะเหล่านี้สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ยาก ดังนั้นการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจึงควรเน้นที่สองประเด็นนี้

7. ผู้หญิงกับเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม

เมื่อทำการพิจารณาเฉพาะกลุ่มผู้หญิงที่มีประสบการณ์ในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยตรงกับเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม พบว่า ในกลุ่มผู้หญิงที่มีสถานะเป็นผู้ฟ้องร้องส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉลเป็นหลักถึง ร้อยละ 25.69 รองลงมาเป็นเรื่องโจรกรรม/การลักทรัพย์ และเรื่องที่ดินร้อยละ 17.43 และ 16.51 ตามลำดับ ในขณะที่กลุ่มผู้หญิงที่มีสถานะผู้ถูกฟ้องร้องส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องอื่น ๆ ถึงร้อยละ 48.39 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับสินเชื่อ และยาเสพติด รองลงมาเป็นเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉลและความก้าวร้าว ความรุนแรงอยู่ที่ร้อยละ 14.52 และ 11.29 ตามลำดับ

หากพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มผู้หญิงในกลุ่มผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องพบว่าทั้ง 2 กลุ่มมีการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรง เรื่องความรุนแรงในครอบครัว และเรื่องที่ไม่แตกต่างกัน ในขณะที่เรื่องการคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ จากกลุ่มตัวอย่างผู้หญิงจะเข้ามาเป็นผู้ฟ้องร้องทั้งหมด

จากการพิจารณาสัดส่วนเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของผู้หญิงพบประเด็นที่น่าสนใจเรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรง และความรุนแรงในครอบครัว เมื่อรวมสัดส่วนกันมีสัดส่วนอยู่ที่ประมาณร้อยละ 15 ของเรื่องทั้งหมด สะท้อนว่าในปัจจุบันผู้หญิงเข้าไปมีส่วนในเรื่องที่เกี่ยวกับความรุนแรงค่อนข้างเยอะพอสมควร รายละเอียด ดังตารางที่ 6.18

ตารางที่ 6.18 ผู้หญิงกับเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม

เรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	หญิง			
	ผู้ฟ้องร้อง	ผู้ฟ้องร้อง (%)	ผู้ถูกฟ้องร้อง	ผู้ถูกฟ้องร้อง (%)
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	10	9.17	3	4.84
เรื่องที่ดิน	18	16.51	4	6.45
เรื่องมรดก	6	5.50	3	4.84
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	13	11.93	7	11.29
ความรุนแรงในครอบครัว	4	3.67	2	3.23
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	2	1.83	0	0.00
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	19	17.43	4	6.45
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	28	25.69	9	14.52

เรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	หญิง			
	ผู้ฟ้องร้อง	ผู้ฟ้องร้อง (%)	ผู้ถูกฟ้องร้อง	ผู้ถูกฟ้องร้อง (%)
อื่น ๆ	9	8.26	30	48.39
รวม	109	100	62	100

8. ผู้มีรายได้น้อยกับเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม

เมื่อทำการพิจารณาเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อย (รายได้ 0 - 10,000 บาท) มีประสบการณ์ในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยตรงกับเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม พบว่าในกลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่มีสถานะเป็นผู้ฟ้องร้องส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องฉ้อโกง/ฉ้อฉลเป็นหลักถึง ร้อยละ 21.82 รองลงมาเป็นเรื่องที่ดิน และเรื่องโจรกรรม/การลักทรัพย์ ร้อยละ 20.00 และ 18.18 ตามลำดับ ในขณะที่กลุ่มผู้หญิงที่มีสถานะผู้ถูกฟ้องร้องส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องอื่น ๆ ถึงร้อยละ 48.65 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับยาเสพติด รองลงมาเป็นเรื่องความก้าวร้าว ความรุนแรงอยู่ที่ ร้อยละ 27.03 รายละเอียด ดังตารางที่ 6.19

หากทำการพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มผู้มีรายได้น้อยในกลุ่มผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้อง พบว่าผู้มีรายได้น้อยที่อยู่ในสถานะผู้ฟ้องร้องส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องการโจรกรรม ลักทรัพย์และการฉ้อโกง/ฉ้อฉล มากกว่ากลุ่มผู้ถูกฟ้องร้อง ในขณะที่ผู้มีรายได้น้อยในกลุ่มผู้ถูกฟ้องร้องส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องอื่น ๆ โดยเฉพาะยาเสพติดและเรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรง ซึ่งจะเห็นได้ว่าทั้ง 2 กลุ่มมีเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแตกต่างกัน

ตารางที่ 6.19 ผู้มีรายได้น้อยกับเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม

เรื่อง que เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม	ผู้มีรายได้น้อย (รายได้ 0 - 10,000 บาท)			
	ผู้ฟ้องร้อง	ผู้ฟ้องร้อง (%)	ผู้ถูกฟ้องร้อง	ผู้ถูกฟ้องร้อง (%)
การหย่าร้าง/การแยกทางกัน	6	10.91	4	10.81
เรื่องที่ดิน	11	20.00	1	2.70
เรื่องมรดก	4	7.27	0	0.00
ความก้าวร้าว/ความรุนแรง	7	12.73	10	27.03
ความรุนแรงในครอบครัว	1	1.82	0	0.00

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม	ผู้มีรายได้น้อย (รายได้ 0 - 10,000 บาท)			
	ผู้ฟ้องร้อง	ผู้ฟ้องร้อง (%)	ผู้ถูกฟ้องร้อง	ผู้ถูกฟ้องร้อง (%)
การคุกคามทางเพศ/การล่วงละเมิดทางเพศ	2	3.64	0	0.00
การโจรกรรม/การลักทรัพย์	10	18.18	1	2.70
ฉ้อโกง/ฉ้อฉล	12	21.82	3	8.11
อื่น ๆ	2	3.64	18	48.65
รวม	55	100	37	100

6.3 Knowledge in Justice Needs

โจทย์สำคัญของกระบวนการยุติธรรมที่กระบวนการยุติธรรมมีความ “แพง” และ “ยาก” ทำให้คนที่มีรายได้น้อยกว่ากับคนที่มีความรู้มากกว่าใช้ประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมได้ดีกว่า ดังนั้น ประเด็นด้านความรู้ น่าจะมีความสำคัญซึ่งอธิบายได้ดังต่อไปนี้

พิจารณาได้จากตารางที่ 6.20 ถึง 6.23 พบว่า ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์ จะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงสูงกว่า คนที่มีประสบการณ์ผ่านคนใกล้ชิดและไม่มีประสบการณ์อย่างชัดเจน และเช่นเดียวกันผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จะมีสถานะในกระบวนการยุติธรรมโดยการเป็นผู้ฟ้องสูงกว่า การเป็นผู้ถูกฟ้อง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาแบ่งตามประเด็นทางกฎหมายพบว่า ประเด็นด้านความรุนแรง และฉ้อโกง เป็นประเด็นที่ผู้เกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์เข้าไปเกี่ยวข้องน้อย ซึ่งไม่สามารถสรุปได้ว่าการมีความรู้ด้านนิติศาสตร์ทำให้คนทำผิดน้อยกว่า แต่อาจหลีกเลี่ยงการกระทำผิดได้มากกว่าเพราะเมื่อพิจารณาสถานะในกระบวนการยุติธรรมพบว่า มีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ฟ้องร้องหรือผู้เสียหาย/เหยื่อ ในสัดส่วนที่สูงกว่าการเป็นผู้ถูกฟ้อง ระบ่อนว่า การมีความรู้ด้านนิติศาสตร์ทำให้สามารถใช้ประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมในการเรียกหาความยุติธรรมได้ดีกว่าการไม่มีความรู้ ดังนั้นจึงเป็นการสนับสนุนสมมติฐานที่ว่ากระบวนการยุติธรรมมีความ “ยาก” และการทำให้กระบวนการยุติธรรมมีความซับซ้อนที่ลดลงหรือการทำให้มีราคาถูกลง เพื่อให้คนทั่วไปที่ไม่ได้จบสาขานิติศาสตร์ สามารถเข้าถึงและเป็นผู้ฟ้องในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันได้มากยิ่งขึ้น หรือสามารถใช้ประโยชน์ในกระบวนการยุติธรรมเพื่อความยุติธรรมของตนได้มากขึ้นกว่าเดิม

สำหรับมุมมองคนทั่วไป ความรู้ในกระบวนการยุติธรรมพิจารณาได้ผ่านระดับความรู้ความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมต่าง ๆ จากตารางที่ 6.24 ถึง 6.27 พบว่า คนที่เคยมีประสบการณ์โดยตรง จะมีความรู้ต่อสิทธิในด้านต่าง ๆ สูงกว่าคนที่ไม่เคยมีประสบการณ์อย่างชัดเจน ระบ่อนว่าคนจะเข้าใจสิทธิของตัวเองมากขึ้นเมื่อได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หรือกระบวนการยุติธรรมทำให้คนเข้าใจสิทธิของตัวเองมากยิ่งขึ้น แต่กระบวนการยุติธรรมจะไม่ได้ทำให้คนเข้าใจในสิทธิ ก่อนที่จะมีประสบการณ์ และเมื่อพิจารณา

แยกตามประเด็นทางกฎหมาย จะพบว่าประเด็นด้านการคุกคามทางเพศ มีระดับความเข้าใจต่อสิทธิที่สูงกว่าด้านอื่น ๆ จากข้อมูลระบุว่า ส่วนใหญ่ผู้ที่เข้ามาสู่คดีด้านการคุกคามทางเพศจะเป็นผู้หญิงกว่าร้อยละ 79 และเป็นผู้ฟ้องหรือผู้เสียหายกว่าร้อยละ 78 อีกประมาณร้อยละ 18 จะเป็นพยาน ส่วนผู้ที่ถูกฟ้องมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 4 เท่านั้น สะท้อนว่าการให้ความสำคัญกับผู้หญิง และการให้ผู้หญิงเข้าใจสิทธิที่ตนเองพึงได้รับในด้านการคุกคามทางเพศ มีความประสบความสำเร็จในประเทศไทยพอสมควร สำหรับความเข้าใจต่อสิทธิต่าง ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับสถานะในกระบวนการยุติธรรม พบว่า ผู้ฟ้องร้องจะมีความรู้ต่อสิทธิที่สูงกว่าผู้ถูกฟ้องร้องอย่างชัดเจน แสดงว่าผู้ฟ้องจะสามารถใช้ประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมได้ดีกว่าผู้ถูกฟ้อง สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่ ซึ่งไม่ได้มาจากคนในกระบวนการยุติธรรม แต่มาจากตัวกระบวนการยุติธรรมที่เอื้อให้คนที่มีความรู้มากกว่า คนที่มีรายได้สูงกว่า ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ฟ้องใช้ประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมได้ดีกว่า

ทั้งนี้ความรู้ความเข้าใจมีส่วนสำคัญมาจากปัจจัยทางประชากรศาสตร์ด้วยเช่นกัน โดยผู้ที่มีอายุมาก (50 ปีขึ้นไป) ผ่านกระบวนการยุติธรรมมานานและมีประสบการณ์สูง มีความรู้ต่อสิทธิที่สูง แต่ที่น่าสนใจคือกลุ่มที่อายุน้อย (18-25 ปี) ก็มีระดับความรู้ต่อสิทธิที่สูงเช่นเดียวกัน ดังนั้นคนรุ่นใหม่ น่าจะกลายเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการให้ความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมในสังคม

เพราะฉะนั้นในด้านความรู้จะเห็นได้ว่า การให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนทั่วไปยังเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะการให้ความรู้ทางกฎหมายเฉพาะทางในช่วงเวลาที่เหมาะสมกับอายุและฐานะ และควรทำให้คำอธิบายกฎหมายและกระบวนการใช้กฎหมายเป็นเรื่องง่ายที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าใจได้ นอกจากนี้การมีความเกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์ หรือจบด้านนิติศาสตร์มีความสำคัญ และในส่วนของมุมมองคนทั่วไป ความรู้ในด้านความเข้าใจต่อสิทธิในปัจจุบัน เรื่องการคุกคามทางเพศ เป็นด้านที่มีระดับความเข้าใจต่อสิทธิสูงกว่าด้านอื่น ๆ สะท้อนถึงความสำเร็จด้านการให้ความสำคัญกับผู้หญิงในด้านสิทธิในกระบวนการยุติธรรม และผู้ที่ยาวน้อยน่าจะจะเป็นกลุ่มที่มีบทบาทอย่างมากในสังคมต่อการให้ความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมในอนาคต

ตารางที่ 6.20 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตามประสบการณ์

ความเกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์	ประสบการณ์		
	เคย มีประสบการณ์โดยตรง	ไม่เคย แต่มีคนรู้จักที่เคย	ไม่เคย และไม่มีคนรู้จักที่เคย
ไม่เกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์	79.3%	82.4%	89.6%
เกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์	20.7%	17.6%	10.4%

ตารางที่ 6.21 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตาม สถานะในกระบวนการยุติธรรมและ ประสพการณ์

ความเกี่ยวข้องกับ กับนิติศาสตร์	เคยมีประสบการณ์		ความเกี่ยวข้องกับ กับนิติศาสตร์	ไม่เคยมีประสบการณ์	
	ผู้ฟ้อง	ผู้ถูกฟ้อง		ผู้ฟ้อง	ผู้ถูกฟ้อง
ไม่เกี่ยวกับ นิติศาสตร์	53%	47%	ไม่เกี่ยวกับ นิติศาสตร์	53%	47%
เกี่ยวกับ นิติศาสตร์	74%	26%	เกี่ยวกับ นิติศาสตร์	56%	44%

ตารางที่ 6.22 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตาม ประเด็นทางกฎหมาย

ความ เกี่ยวข้องกับ นิติศาสตร์	ประเด็นทางกฎหมาย								
	การหย่า ร้าง/แยก ทางกัน	ที่ดิน	มรดก	ความ รุนแรง	ความ รุนแรงใน ครอบครัว	คุกคาม ทาง เพศ	ลัก ทรัพย์	ฉ้อโกง	อื่น ๆ
ไม่เกี่ยวข้องกับ นิติศาสตร์	76.50%	72.60%	66.70%	84.40%	68.00%	63.20%	77.90%	83.40%	91.80%
เกี่ยวข้องกับ นิติศาสตร์	23.50%	27.40%	33.30%	15.60%	32.00%	36.80%	22.10%	16.60%	8.20%

ตารางที่ 6.23 ความเกี่ยวข้องกับสาขานิติศาสตร์จำแนกตาม สถานะในกระบวนการยุติธรรม

ความเกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์	สถานะ			
	ผู้ฟ้องร้อง	ผู้ถูก ฟ้องร้อง	พยาน	ผู้เสียหาย หรือ เที้ยอ
ไม่เกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์	78.00%	84.70%	82.10%	68.30%
เกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์	22.00%	15.30%	17.90%	31.70%

ตารางที่ 6.24 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประสพการณ์

สิทธิด้านต่าง ๆ	ประสพการณ์		
	เคย มีประสพการณ์ โดยตรง	ไม่เคย แต่มีคนที่รู้จักที่เคย	ไม่เคย และไม่มีคนที่รู้จัก ที่เคย
สิทธิที่จะได้รับคำแนะนำการแก้ต่าง และการมีตัวแทน	3.32	3.27	2.98

สิทธิด้านต่าง ๆ	ประสบการณ์		
	เคย มีประสบการณ์ โดยตรง	ไม่เคย แต่มีคนที่รู้จักที่เคย	ไม่เคย และไม่มีคนที่รู้จัก ที่เคย
สิทธิที่จะได้รับการรับฟังอย่างยุติธรรม และเปิดเผย	3.34	3.34	2.92
สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย	3.28	3.28	2.92
สิทธิที่จะได้รับการเยียวยา อย่างมีประสิทธิภาพ	3.25	3.21	2.87
สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาของศาล	3.13	3.05	2.84

ตารางที่ 6.25 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประเด็นทางกฎหมาย

สิทธิด้านต่าง ๆ	ประเด็นทางกฎหมาย								
	การหย่าร้าง	ที่ดิน	มรดก	ความ รุนแรง	ความ รุนแรงใน ครอบครัว	คุกคาม ทางเพศ	ลัก ทรัพย์	ฉ้อโกง	อื่น ๆ
สิทธิที่จะได้รับ คำแนะนำการแก้ต่าง และการมีตัวแทน	3.38	3.41	3.41	3.21	3.38	3.42	3.36	3.35	3.17
สิทธิที่จะได้รับการรับ ฟังอย่างยุติธรรมและ เปิดเผย	3.33	3.41	3.45	3.26	3.38	3.53	3.43	3.44	3.17
สิทธิที่จะได้รับความ ช่วยเหลือทาง กฎหมาย	3.49	3.38	3.32	3.26	3.40	3.53	3.31	3.35	3.19
สิทธิที่จะได้รับการ เยียวยาอย่างมี ประสิทธิภาพ	3.40	3.37	3.42	3.16	3.26	3.53	3.18	3.29	3.06
สิทธิในการเข้าถึง กระบวนการ พิจารณาของศาล	3.14	3.19	3.23	3.08	3.18	3.47	3.14	3.08	2.94

ตารางที่ 6.26 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม

สิทธิด้านต่าง ๆ	สถานะ			
	ผู้ฟ้องร้อง	ผู้ถูกฟ้องร้อง	พยาน	ผู้เสียหาย หรือเหยื่อ
สิทธิที่จะได้รับคำแนะนำการแก้ต่างและการมีตัวแทน	3.41	3.17	3.26	3.42
สิทธิที่จะได้รับการรับฟังอย่างยุติธรรมและเปิดเผย	3.49	3.20	3.41	3.31
สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย	3.38	3.21	3.28	3.38
สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ	3.37	3.16	3.33	3.28
สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาของศาล	3.18	2.96	3.09	2.87

ตารางที่ 6.27 ระดับความเข้าใจต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามอายุ

สิทธิด้านต่าง ๆ	เคยมีประสบการณ์โดยตรง					ผู้มีประสบการณ์ ผ่านผู้ใกล้ชิด				
	18 - 25 ปี	26- 29 ปี	30- 39 ปี	40- 49 ปี	50 ปี ขึ้นไป	18 - 25 ปี	26- 29 ปี	30- 39 ปี	40- 49 ปี	50 ปี ขึ้นไป
สิทธิที่จะได้รับคำแนะนำการแก้ต่างและการมีตัวแทน	3.29	3.00	3.09	3.15	3.18	3.05	3.05	3.13	3.07	2.92
สิทธิที่จะได้รับการรับฟังอย่างยุติธรรมและเปิดเผย	3.41	3.33	3.19	3.26	3.51	3.22	3.44	3.36	3.38	3.28
สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย	3.34	3.31	3.27	3.20	3.29	3.23	3.29	3.28	3.33	3.24
สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ	3.24	3.34	3.33	3.26	3.36	3.21	3.26	3.31	3.32	3.24
สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาของศาล	3.22	3.25	3.29	3.12	3.34	3.07	3.21	3.28	3.24	3.28

6.4 Attitude in Justice Needs

สำหรับด้านทัศนคติในกระบวนการยุติธรรมพิจารณาจาก ความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ พิจารณาได้จากตารางที่ 6.28 - 6.31

ถ้าเราเทียบประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม แบ่ง 4 กลุ่มออกเป็น พนักงานสอบสวน หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ ทนายความ และศาล พบว่าความเชื่อมั่นในพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจมีระดับความเชื่อมั่นน้อยที่สุด ในขณะที่ศาลมีระดับความเชื่อมั่นสูงสุด และเมื่อแยกตามประเด็นทางกฎหมายพบสิ่งที่น่าสนใจคือ ความเชื่อมั่นในประเด็นความรุนแรง ความรุนแรงในครอบครัว และการคุกคามทางเพศได้คะแนนน้อยที่สุด สะท้อนได้ว่าเป็นประเด็นที่อาจยังไม่มีแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน หรือยังขาดมาตรการ (Protocol) ในการสนับสนุนประเด็นเหล่านี้ที่ไม่ชัดเจนนักซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องการได้ยาก เพราะถ้าเปรียบเทียบกับประเด็นด้านอื่น เช่นการหย่าร้าง หรือ มรดก ที่มีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจนมากกว่า ในส่วนของสถานะในกระบวนการยุติธรรม การเป็นผู้ฟ้องร้องมีคะแนนความเชื่อมั่นเจ้าหน้าที่ที่สูงกว่า การเป็นผู้ถูกฟ้องร้องอย่างชัดเจน ซึ่งมีความเป็นไปได้หลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นการที่ประชาชนเชื่อมั่นในเจ้าหน้าที่ที่จะเข้าไปฟ้องร้อง หรือภายหลังการฟ้องร้องแล้วมีความเชื่อมั่นในเจ้าหน้าที่

สำหรับประสบการณ์ในกระบวนการยุติธรรมกับความเชื่อมั่นกับเจ้าหน้าที่และจำแนกตามอายุ พบว่า คนที่อายุน้อย มีระดับความเชื่อมั่นต่อเจ้าหน้าที่ในกลุ่ม ตำรวจและศาล น้อยกว่ากลุ่มอายุอื่น ๆ มีความเป็นไปได้ที่จะเชื่อมโยงกับการรับรู้ถึงสิทธิที่จะได้รับ ดังนั้นเมื่อคนอายุน้อยรับรู้ถึงสิทธิของตน ก็จะคาดหวังการดำเนินการต่าง ๆ จากกลุ่มเจ้าหน้าที่ ๆ มากขึ้น ทำให้ระดับความเชื่อมั่นอาจลดลงได้

โดยสรุปแล้วสำหรับประเด็นด้านทัศนคติ ประชาชนมีความเชื่อถือระบบยุติธรรมอยู่ในระดับกลาง ๆ (ประมาณ 3 ใน 5 คะแนน) คนที่มีอายุมากเชื่อถือกว่าคนที่อายุน้อย ศาลก็ยังคงได้รับความเชื่อมั่นสูงที่สุดกว่ากลุ่มอื่น ๆ ในขณะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับความเชื่อมั่นน้อยที่สุด

ตารางที่ 6.28 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประสบการณ์

เจ้าหน้าที่	ประสบการณ์		
	เคยมีประสบการณ์โดยตรง	ไม่เคยแต่มีคนรู้จักที่เคย	ไม่เคยและไม่มีคนรู้จักที่เคย
พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ	2.68	2.66	2.60
พนักงานอัยการ	3.39	3.43	3.28
ทนายความ	3.46	3.46	3.23
ศาล	3.69	3.76	3.65

ตารางที่ 6.29 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประเด็นทางกฎหมาย

เจ้าหน้าที่	ประเด็นทางกฎหมาย								
	การหย่าร้าง/แยกทางกัน	ที่ดิน	มรดก	ความรุนแรง	ความรุนแรงในครอบครัว	คุกคามทางเพศ	ลักทรัพย์	ฉ้อโกง	อื่น ๆ
พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ	3.01	2.73	2.86	2.57	2.56	2.58	2.73	2.76	2.42
พนักงานอัยการ	3.56	3.44	3.51	3.40	3.38	3.37	3.40	3.58	3.28
ทนายความ	3.52	3.49	3.32	3.59	3.56	3.79	3.54	3.57	3.34
ศาล	3.84	3.83	3.68	3.75	3.90	3.95	3.73	3.80	3.70

ตารางที่ 6.30 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม

เจ้าหน้าที่	สถานะ			
	ผู้ฟ้องร้อง	ผู้ถูกฟ้องร้อง	พยาน	ผู้เสียหาย หรือเหยื่อ
พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ	2.81	2.46	2.83	2.76
พนักงานอัยการ	3.53	3.33	3.37	3.37
ทนายความ	3.56	3.41	3.49	3.48
ศาล	3.86	3.66	3.49	3.87

ตารางที่ 6.31 ระดับความเชื่อมั่นกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม จำแนกตามอายุ

เจ้าหน้าที่	เคยมีประสบการณ์โดยตรง					ผู้มีประสบการณ์ ผ่านผู้ใกล้ชิด					ไม่เคยมีประสบการณ์ใด ๆ				
	18 - 25 ปี	26-29 ปี	30-39 ปี	40-49 ปี	50 ปีขึ้นไป	18 - 25 ปี	26-29 ปี	30-39 ปี	40-49 ปี	50 ปีขึ้นไป	18 - 25 ปี	26-29 ปี	30-39 ปี	40-49 ปี	50 ปีขึ้นไป
ตำรวจ	2.56	2.70	2.61	2.85	2.66	2.51	2.57	2.76	2.77	2.69	2.54	2.59	2.57	2.61	2.69
พนักงาน อัยการ	3.44	3.46	3.29	3.43	3.36	3.44	3.56	3.38	3.41	3.37	3.26	3.32	3.26	3.27	3.32
ทนายความ	3.66	3.48	3.31	3.46	3.47	3.57	3.49	3.38	3.49	3.37	3.22	3.30	3.19	3.23	3.23
ศาล	3.56	3.66	3.57	3.82	3.78	3.82	3.71	3.87	3.78	3.57	3.63	3.67	3.59	3.73	3.64

6.5 Practice in Justice Needs

ในส่วนนี้จะเป็นการสำรวจกลุ่มตัวอย่างที่เมื่อต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจะไปขอความช่วยเหลือจากใคร โดยจากการศึกษามีรายละเอียด ดังนี้

จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างพบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นบุคคลที่ประชาชนจะเข้าไปขอความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมเป็นอันดับแรก ซึ่งมีสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงถึงร้อยละ 28 เนื่องจากในสังคมไทยส่วนใหญ่สถานีตำรวจจะเป็นด่านแรกที่ประชาชนเข้าไปขอความช่วยเหลือ ดังนั้นการจะสร้างความน่าเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรมให้สูงขึ้นเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงมีส่วนสำคัญอย่างมาก รองลงมา คือ ทนายความ มีสัดส่วนการเข้าไปขอความช่วยเหลือถึงร้อยละ 24 และอันดับที่สาม คือ ประชานชุมชน/ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน มีสัดส่วนการเข้าไปขอความช่วยเหลือที่ร้อยละ 14 หมายความว่า ประชานชุมชน/ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน ยังมีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือเรื่องกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะชุมชนต่างจังหวัด รายละเอียด ดังตารางที่ 6.32

ตารางที่ 6.32 สัดส่วนบุคคล/หน่วยงานที่ถูกขอรับความช่วยเหลือทางกฎหมาย

บุคคล/หน่วยงาน	สัดส่วน
เจ้าหน้าที่ตำรวจ	28%
ทนายความ	24%
ประชนชุมชน/ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน	14%
ศูนย์ดำรงธรรม	7%
หัวหน้า/นายจ้าง	4%
พนักงานอัยการ	4%

หากพิจารณาถึงการใช้บริการบุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ย หรือทนายความ ในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ในกระบวนการยุติธรรมโดยตรงด้วยตัวเอง พบว่ามีเพียงประมาณ ร้อยละ 48.48 ที่ใช้บริการทนายความและ/หรือทนายอาสา ในขณะที่อีกครึ่งหนึ่งไม่ได้ใช้บริการใครเลย เช่นเดียวกับกับกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์ในกระบวนการยุติธรรมผ่านผู้ใกล้ชิดพบว่ามีลักษณะใกล้เคียงกันแต่มีจำนวนผู้ใช้บริการทนายความและ/หรือทนายอาสา สูงถึงร้อยละ 60 รายละเอียด ดังตารางที่ 6.33

ตารางที่ 6.33 การขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

การใช้บริการบุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ย หรือทนายความ	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง		มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้ใช้บริการ	146	44.51	149	29.39
ใช้บริการบุคคลกลาง	17	5.18	40	7.89
ใช้บริการทนายความและ/หรือทนายอาสา	159	48.48	305	60.16
ใช้บริการผู้ช่วยไกล่เกลี่ย	6	1.83	13	2.56
รวม	328	100	507	100

ในส่วนของการใช้บริการบุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ยหรือทนายความ พบว่า อายุมีความสำคัญ โดยในกลุ่มผู้ที่มีอายุน้อยถึงปานกลางมีความเข้าใจในสิทธิ์ของตนเองและจะใช้บริการทนายความและ/หรือทนายอาสาที่ค่อนข้างมาก ในขณะที่กลุ่มผู้ที่มีอายุมากส่วนมากไม่ได้ใช้บริการใด ๆ เลย รายละเอียดดังตารางที่ 6.34 ดังนั้น การเพิ่มบทบาทของทนายความและ/หรือทนายอาสาและพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้นจะเข้ามาช่วยลดต้นทุนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้

ตารางที่ 6.34 ความสัมพันธ์ระหว่างการขอรับความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและอายุ

การใช้บริการบุคคลกลาง ผู้ช่วยไกล่เกลี่ย หรือทนาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง									
	18 - 25 ปี		26 - 29 ปี		30 - 39 ปี		40 - 49 ปี		50 - 59 ปี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้ใช้บริการ	14	34.15	30	44.78	30	42.86	37	56.92	35	41.18
ใช้บริการบุคคลกลาง	4	9.76	1	1.49	2	2.86	2	3.08	8	9.41
ใช้บริการทนายและ/หรือทนายอาสา	23	56.10	34	50.75	37	52.86	24	36.92	41	48.24
ใช้บริการผู้ช่วยไกล่เกลี่ย	0	0.00	2	2.99	1	1.43	2	3.08	1	1.18
รวม	41	100	67	100	70	100	65	100	85	100

เมื่อพิจารณาถึงปัญหาที่พบจากการขอรับความช่วยเหลือด้านกฎหมายพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความกังวลในเรื่องของค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน และความยุ่งยากของขั้นตอนหรือใช้เวลาที่ค่อนข้างนานในการดำเนินการ เป็นอันดับต้นๆ นั้นหมายความว่า การรับรู้ของประชาชนนั้นยืนยันปัญหาเรื่องต้นทุนและความยุ่งยากของกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทย นอกจากนี้ยังมีบางส่วนหรือประมาณ ร้อยละ 10 ที่ไม่รู้

จะขอรับความช่วยเหลือจากที่ไหน รายละเอียด ดังตารางที่ 6.35 และเมื่อพิจารณาถึงผลกระทบที่ได้รับจากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบในเรื่องความเครียด วิตกกังวล และเรื่องสูญเสียเงินทองและทรัพย์สิน เป็นอันดับต้น ๆ รายละเอียด ดังตารางที่ 6.36

โดยสรุปปัญหาที่พบในการดำเนินการทางกฎหมายคือ ความไม่สบายใจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ ความไม่แน่นอน และต้นทุนที่สูงที่รวมทั้งค่าใช้จ่ายและเวลา และมีประชาชนเพียงครึ่งเดียวเท่านั้นที่ใช้บริการทนายความหรือทนายอาสา อีกครึ่งหนึ่งไม่ใช้บุคคลกลาง

ตารางที่ 6.35 ปัญหาที่พบจากการพยายามขอความช่วยเหลือด้านกฎหมายจำแนกตามประสบการณ์การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

ปัญหาเมื่อพยายามขอความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง		มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยขอรับความช่วยเหลือ	57	10.44	115	12.76
ไม่มีปัญหาในการขอความช่วยเหลือ	83	15.20	72	7.99
ไม่รู้จะไปขอความช่วยเหลือจากที่ไหน	61	11.17	94	10.43
ไม่ได้รับความช่วยเหลือตามที่ต้องการ	38	6.96	72	7.99
ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ	117	21.43	235	26.08
ขั้นตอนมีความยุ่งยาก ต้องใช้เวลาในการดำเนินการ	128	23.44	191	21.20
ข้อจำกัดด้านคุณสมบัติในการขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กร เช่น คดีแพ่ง	25	4.58	60	6.66
ถูกตำรวจกลั่นแกล้ง/รังแก/ข่มขู่/เรียกสินบน	5	0.92	14	1.55
รู้สึกว่าเจ้าหน้าที่ไม่เต็มใจช่วยเหลือ	26	4.76	45	4.99
อื่น ๆ	6	1.10	3	0.33
รวม	546	100	901	100

ตารางที่ 6.36 ผลกระทบจากการเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย

ผลกระทบจากการเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย	เคยมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตัวเอง		มีประสบการณ์ผ่านผู้ใกล้ชิด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ความเครียด วิตกกังวล	267	37.66	438	40.37
เกิดปัญหาด้านสุขภาพ ล้มป่วย บาดเจ็บ	40	5.64	113	10.41
ถูกเลิกจ้าง/ต้องออกจากงาน	10	1.41	12	1.11
ถูกไล่ออก/ต้องลาออกจากสถาบันการศึกษา	1	0.14	6	0.55
ถูกคุกคาม ข่มขู่ หรือทำร้าย	39	5.50	28	2.58
สูญเสียเงินทองและทรัพย์สิน	141	19.89	182	16.77
สร้างผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้เกี่ยวข้อง	82	11.57	128	11.80
สูญเสียความมั่นใจ หรือเกิดความหวาดกลัว	108	15.23	160	14.75
หันไปดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือใช้ยาเสพติด	10	1.41	9	0.83
อื่น ๆ	11	1.55	9	0.83
รวม	709	100	1,085	100

6.6 Alternatives in Justice Needs

ทางเลือกอื่นในกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย พิจารณาผ่านความเชื่อมั่นในความยุติธรรมด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย กฎแห่งกรรม กระบวนการยุติธรรมโดยมนุษย์ และความยุติธรรมของสังคมไทย (ในอนาคต) จากตารางที่ 6.37 ถึง 6.41 พบว่า “กฎแห่งกรรม” เป็นความเชื่อที่อยู่เหนือความเชื่อด้านอื่น ๆ อย่างชัดเจนมาก ไม่ว่าจะมึประสบการณ์โดยตรง หรือประสบการณ์ทางอ้อม หรือไม่มีประสบการณ์ กฎแห่งกรรมยังคงอยู่เหนือความเชื่ออื่น ๆ ทั้งหมด และเมื่อแบ่งแยกตามประเด็นทางกฎหมาย ก็ยังคง พบว่า กฎแห่งกรรมยังคงได้รับความเชื่อมั่นสูงสุดในทุกประเด็น แต่ที่น่าสนใจคือประเด็นทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเงินทอง เช่น มรดก ฉ้อโกง มีความแตกต่างระหว่างกฎแห่งกรรมกับความยุติธรรมในสังคมไทย (ในอนาคต) มากที่สุด

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อต่าง ๆ พบว่า กระบวนการยุติธรรมโดยมนุษย์กับความยุติธรรมของสังคมไทย มีความสัมพันธ์กันประมาณร้อยละ 62 สะท้อนว่าความยุติธรรมในสังคมไทยเป็นความยุติธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น แต่จะสัมพันธ์กับกฎแห่งกรรมค่อนข้างน้อยเพียงแค่ ร้อยละ 32 ดังนั้น ถ้าหากสามารถทำให้ความยุติธรรมในสังคมไทยสอดคล้องกับกฎแห่งกรรมได้ จะทำให้กระบวนการยุติธรรมมีความน่าเชื่อถือมากขึ้นในมุมมองของคนไทย แต่เป็นเรื่องที่ทำได้ค่อนข้างยากเช่นเดียวกัน

ในส่วนของสถานะในกระบวนการยุติธรรมกับความเชื่อมั่น สิ่งที่น่าสนใจ คือกฎแห่งกรรม มีความแตกต่างกันไม่มากระหว่างผู้ฟ้องกับผู้ถูกฟ้อง แต่กระบวนการยุติธรรมโดยมนุษย์กับความยุติธรรมของสังคมไทย มีความแตกต่างกับกฎแห่งกรรมสูงมากเมื่อเปรียบเทียบระหว่างผู้ฟ้องกับผู้ถูกฟ้อง สะท้อนว่าถ้าเป็นผู้ฟ้องจะเชื่อความยุติธรรมโดยมนุษย์กับสังคมไทยไม่ต่างจากกฎแห่งกรรมมาก แต่ถ้าเป็นผู้ถูกฟ้องจะค่อนข้างเชื่อในกระบวนการยุติธรรมโดยมนุษย์กับสังคมไทยน้อย ซึ่งสอดคล้องกับความรู้ ทศนคติ ที่กล่าวมาก่อนหน้านี้

และถ้าหากแบ่งกลุ่มตามอายุ โดยเปรียบเทียบกับความเชื่อต่าง ๆ พบว่า ความเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม มีความใกล้เคียงกันระหว่างกลุ่มอายุ แต่ทว่ากลุ่มอายุน้อยมีแนวโน้มจะเชื่อมั่นลดลง โดยที่กลุ่มอายุน้อยนั้น เป็นกลุ่มที่หมดหวังกับความยุติธรรมแต่ในขณะเดียวกันก็เป็นกลุ่มที่เชื่อมั่นในสังคมไทยอนาคตสูงที่สุด สะท้อนว่าสังคมยังมีความหวังในกระบวนการยุติธรรมอยู่

โดยรวมแล้วภาพรวมความเชื่อในสังคมไทยมีบทบาทสำคัญมาจากกฎแห่งกรรมเป็นหลัก และบทบาทของการเป็นผู้ฟ้องและผู้ถูกฟ้องถูกผูกติดอยู่กับความเชื่อเช่นเดียวกัน ในขณะที่กลุ่มอายุน้อยจะมีความเชื่อในกฎแห่งกรรมน้อยลงกว่ากลุ่มอื่นและมีความหวังต่อความยุติธรรมในอนาคตอยู่ จึงอาจทำให้มีการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันที่ต่ำเกินจริง และไม่มีแรงกดดันให้กระบวนการยุติธรรม สร้างความไม่แน่นอนของกระบวนการ และลดต้นทุน

ตารางที่ 6.37 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามประสบการณ์

ประเภทความยุติธรรม	ประสบการณ์		
	เคยมีประสบการณ์โดยตรง	ไม่เคยแต่มีคนที่รู้จักที่เคย	ไม่เคยและไม่มีคนที่รู้จักที่เคย
ความยุติธรรมของโลก	2.88	2.79	2.73
กฎแห่งกรรม	3.59	3.59	3.48
กระบวนการยุติธรรมโดยมนุษย์	3.05	3.04	2.88
ความยุติธรรมของสังคมไทย	2.95	2.93	2.87

ตารางที่ 6.38 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามประเด็นทางกฎหมาย

ประเภทความยุติธรรม	ประเด็นทางกฎหมาย								
	การหย่าร้าง/แยกทางกัน	ที่ดิน	มรดก	ความรุนแรง	ความรุนแรงในครอบครัว	คุกคามทางเพศ	ลักทรัพย์	ฉ้อโกง	อื่น ๆ
ความยุติธรรมของโลก	2.96	2.89	2.87	2.77	3.04	2.84	2.99	2.92	2.77

ประเภทความ ยุติธรรม	ประเด็นทางกฎหมาย								
	การหย่า ร้าง/แยก ทางกัน	ที่ดิน	มรดก	ความ รุนแรง	ความรุนแรง ในครอบครัว	คุกคาม ทางเพศ	ลัก ทรัพย์	ฉ้อโกง	อื่น ๆ
กฎแห่งกรรม	3.64	3.59	3.48	3.38	3.74	3.37	3.60	3.74	3.59
กระบวนการ ยุติธรรมโดย มนุษย์	3.35	3.10	3.10	3.02	3.20	3.16	3.21	3.21	2.85
ความยุติธรรม ของสังคมไทย	3.27	3.17	2.86	2.93	3.32	3.21	3.25	3.08	2.56

ตารางที่ 6.39 ความสัมพันธ์ของระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรม

ประเภทความ ยุติธรรม	ความยุติธรรม ของโลก	กฎแห่ง กรรม	กระบวนการยุติธรรม โดยมนุษย์	ความยุติธรรมของ สังคมไทย
ความยุติธรรมของโลก	1	0.32***	0.57***	0.52***
กฎแห่งกรรม	0.32***	1	0.35***	0.23***
กระบวนการยุติธรรม โดยมนุษย์	0.57***	0.35***	1	0.62***
ความยุติธรรมของ สังคมไทย	0.52***	0.23***	0.62***	1

ตารางที่ 6.40 ระดับความเชื่อมั่นในประเภทความยุติธรรมจำแนกตามสถานะในกระบวนการยุติธรรม

ประเภทความยุติธรรม	สถานะ			
	ผู้ ฟ้องร้อง	ผู้ถูก ฟ้องร้อง	พยาน	ผู้เสียหาย หรือ เหยื่อ
ความยุติธรรมของโลก	3.01	2.55	3.05	3.08
กฎแห่งกรรม	3.69	3.51	3.53	3.49
กระบวนการยุติธรรมโดยมนุษย์	3.18	2.88	3.12	3.06
ความยุติธรรมของสังคมไทย	3.18	2.68	3.01	3.10

ตารางที่ 6.41 ประเภทของความเชื่อถือ (เชื่อมั่น) กับ อายุ

ความเชื่อ	กลุ่มอายุ				
	18-25	26-30	31-40	41-50	51-60
เชื่อในความยุติธรรมในโลก (Nature)	4.7%	3.0%	4.5%	5.2%	5.3%
เชื่อในกฎแห่งกรรม (Religion)	37.9%	39.9%	43.8%	42.3%	41.5%
เชื่อในกระบวนการของมนุษย์ (Human)	5.5%	5.0%	4.5%	4.5%	5.8%
เชื่อในความยุติธรรมในสังคมไทยในอนาคต (Country)	10.0%	8.5%	7.6%	8.7%	5.5%
กลุ่มผู้หมดหวังในความยุติธรรม (Desperate)	6.0%	5.2%	5.7%	5.5%	3.5%
กลุ่มที่มีความหวังในความยุติธรรม (Hopeful)	2.2%	2.7%	2.6%	1.5%	3.3%
กลุ่มทั่วไป (Neutral)	33.7%	35.7%	31.3%	32.3%	35.3%

6.7 Hiil in Justice Needs

เมื่อลองเทียบกับงานศึกษาของ Hiil จากภาพที่ 6.2 - 6.7 ประเด็นแรกในเรื่องของสถานะในกระบวนการยุติธรรม เพื่อต้องการวัดว่าสถานะในกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันเป็นอย่างไรเปรียบเทียบระหว่าง ดำเนินการเสร็จแล้ว (Completely resolved) กำลังดำเนินงานและคาดว่าจะเสร็จในอนาคต (Resolution expected in the future) และไม่ได้รับการแก้ปัญหา (No resolution expected in the future) ในงานศึกษาของต่างประเทศพบว่า สัดส่วนคดีที่ดำเนินการเสร็จแล้วอยู่ที่ร้อยละ 49 อยู่ระหว่างดำเนินการร้อยละ 22 และไม่ได้รับการแก้ปัญหาหรือไม่รู้ว่าจะเสร็จเมื่อใดร้อยละ 29 เมื่อลองเปรียบเทียบของประเทศไทย พบว่า สัดส่วนคดีที่ดำเนินการเสร็จแล้วจะอยู่ที่ร้อยละ 86 อยู่ระหว่างดำเนินการร้อยละ 10 และไม่ได้รับการแก้ไขมีเพียงร้อยละ 5 เท่านั้น ซึ่งอาจไม่ได้หมายความว่าคดีของไทยดำเนินการเสร็จได้เยอะกว่าของต่างประเทศ แต่อาจหมายถึงมีคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมน้อยกว่า และสำหรับประเทศไทยเมื่อลองเปรียบเทียบกับประเภทของคดีจะเห็นว่า คูกคามทางเพศและฉ้อโกงมีสัดส่วนเรื่องที่เสร็จสิ้นแต่ไม่ได้รับการแก้ไขสูงกว่าประเภทอื่น ๆ

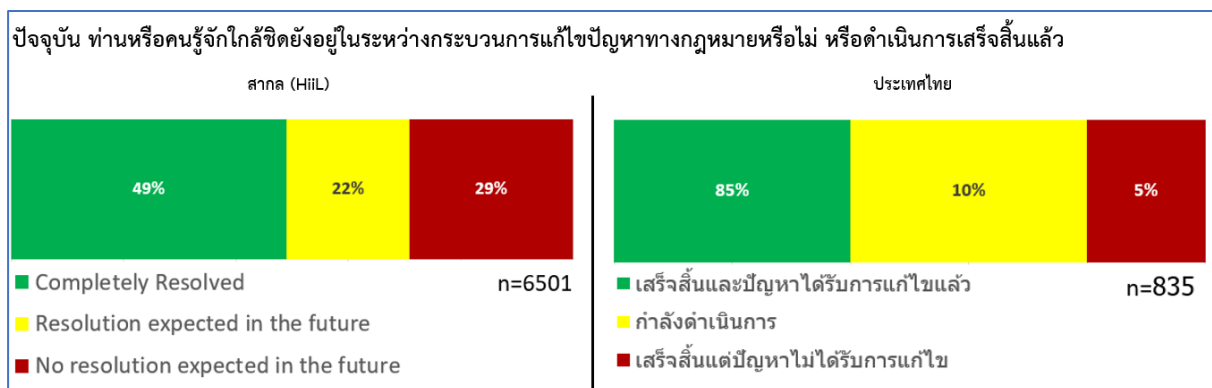
ช่องทางในการขอรับความช่วยเหลือมีความแตกต่างกันเล็กน้อย โดยต่างประเทศ ทนายความและครอบครัวจะเป็นกลุ่มที่ให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดีมากที่สุด ในขณะที่ประเทศไทยตำรวจจะมีบทบาท

สำคัญ และเมื่อคดีเข้าสู่กระบวนการมีระยะเวลาการดำเนินการที่แตกต่างกันระหว่างของไทยกับต่างประเทศ โดยต่างประเทศจะมีระยะเวลาการดำเนินการในแต่ละประเภทที่น้อยกว่าอย่างชัดเจน

การขอรับความช่วยเหลือในการดำเนินคดีมีความคล้ายคลึงกันโดยส่วนใหญ่เกินร้อยละ 50 ขอรับความช่วยเหลือในการดำเนินคดี และเมื่อพิจารณาการขอรับความช่วยเหลือกับสถานะของคดีมีความน่าสนใจ เนื่องจากในกรณีของไทย ผู้ที่ขอรับความช่วยเหลือจะมีสัดส่วนคดีที่เสร็จสิ้นและได้รับการแก้ไขที่สูง สะท้อนว่าการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ช่วยให้คดีเสร็จสิ้นและได้รับการแก้ไข ดังนั้นการได้รับความช่วยเหลือจะมีผลอย่างมากต่อการดำเนินเรื่องในกระบวนการยุติธรรม เพราะอาจช่วยให้คนที่ได้รับความช่วยเหลือรู้สึกถึงความยุติธรรมที่ได้รับจากกระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้น แต่ในกรณีของต่างประเทศนั้น การขอรับความช่วยเหลือหรือไม่ได้ขอรับความช่วยเหลือ มีสัดส่วนเรื่องที่ดำเนินการเสร็จสิ้นไม่แตกต่างกัน

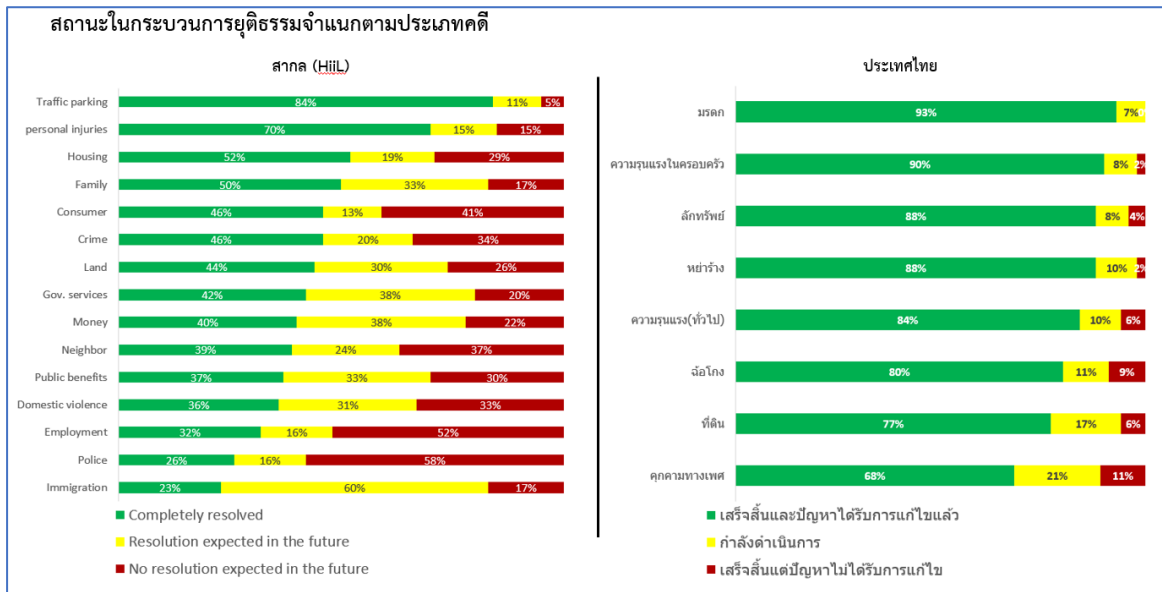
ดังนั้น จึงอาจบอกได้ว่าในกรณีของไทยการขอรับความช่วยเหลือจะมีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดี ซึ่งบ่งบอกอย่างชัดเจนว่ากระบวนการยุติธรรมมีความ “ยาก” และ “แพง” จึงต้องขอรับความช่วยเหลือ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำจากการที่คนที่มีรายได้น้อยกว่า มีความรู้มากกว่าได้เปรียบกว่าโดยทันที

ภาพที่ 6.2 สถานะในกระบวนการยุติธรรมเปรียบเทียบกับงานของ HiilL

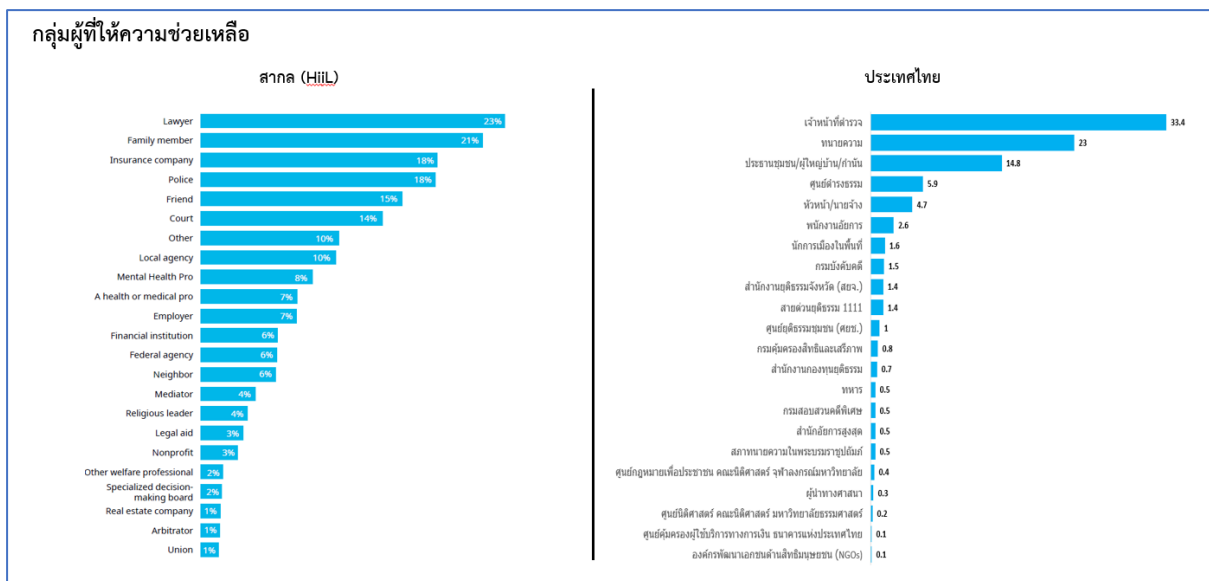
(ที่มา: คณะผู้วิจัย, 2565)

ภาพที่ 6.3 สถานะในกระบวนการยุติธรรมจำแนกตามประเภทคดีเปรียบเทียบกับงานของ HiIL

(ที่มา: คณะผู้วิจัย, 2565)

ภาพที่ 6.4 กลุ่มผู้ให้ความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมเปรียบเทียบกับงานของ HiIL

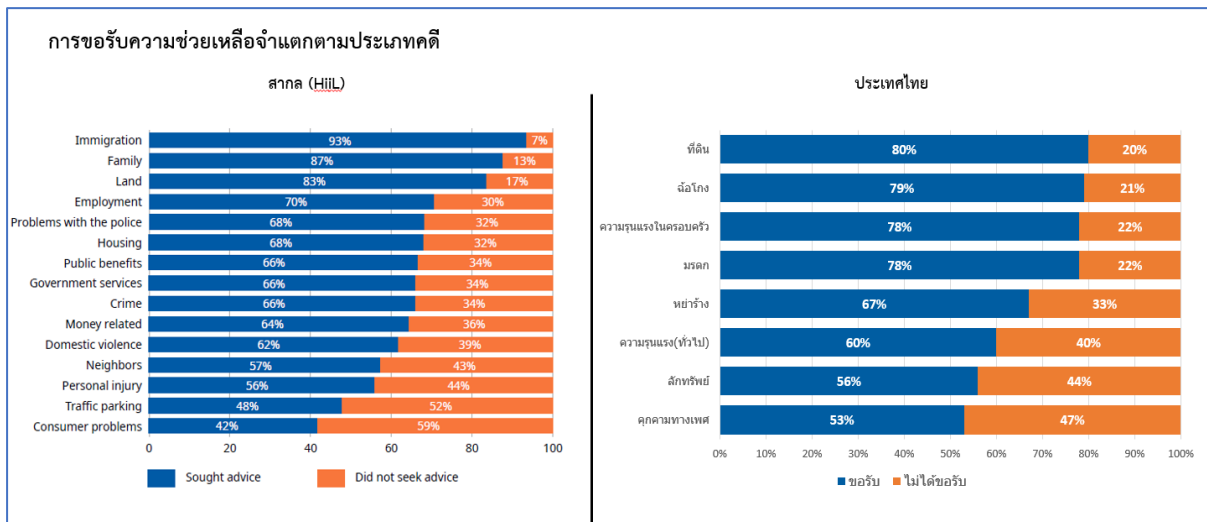
(ที่มา: คณะผู้วิจัย, 2565)

ภาพที่ 6.5 ระยะเวลาของการดำเนินการขบวนการยุติธรรมเปรียบเทียบกับงานของ Hiil

สากล (Hiil)		ประเทศไทย	
Problem type	Time (mean number of days spent to resolve problem, median number of days in brackets)	Problem type	Time (mean number of days spent to resolve problem, median number of days in brackets)
Traffic /parking	38(1)	คุกคามทางเพศ	874(261)
Consumer problems	45(6)	มรดก	675(219)
Gov. services	43(5)	ฉ้อโกง	513(399)
Personal Injury	68(10)	ที่ดิน	482(366)
Neighbors	86(5)	ลัทธิพร่ำ	436(72)
Crime	62(5)	ความรุนแรง (ทั่วไป)	316(98)
Land	166(30)	หย่าร้าง	238(72)
Money related	115(15)	ความรุนแรงในครอบครัว	60(49)
Housing	56(15)		
Public benefits	110(20)		
Employment	97(15)		
Immigration	218(33)		
Problems with the police	145(20)		
Family	195(30)		
Domestic violence	228(60)		

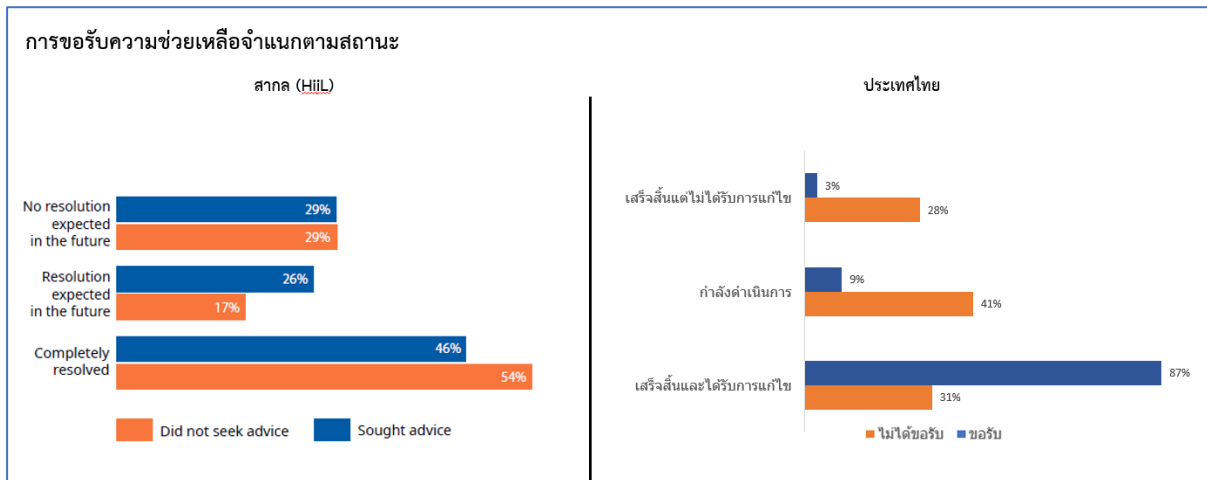
(ที่มา: คณะผู้วิจัย, 2565)

ภาพที่ 6.6 ประเภทของคดีที่ขอรับความช่วยเหลือเปรียบเทียบกับงานของ Hiil

(ที่มา: คณะผู้วิจัย, 2565)

ภาพที่ 6.6 สถานะในกระบวนการยุติธรรมกับการได้รับคำแนะนำเปรียบเทียบกับงานของ HiIL

(ที่มา: คณะผู้วิจัย, 2565)

6.8 Help in Justice Needs

การขอความช่วยเหลือ อธิบายผ่านการขอรับความช่วยเหลือผ่านศูนย์ยุติธรรมชุมชน และกองทุนยุติธรรม ในประเด็นแรก พิจารณาว่า เคยได้ยินชื่อศูนย์ยุติธรรมชุมชนกับกองทุนยุติธรรมหรือไม่ และมีความคิดที่จะเข้าไปขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือไม่ พบว่าถ้าคนเคยได้ยินชื่อกองทุนยุติธรรมมีแนวโน้มที่จะเข้าไปขอความช่วยเหลือกับกองทุนยุติธรรมเป็นอันดับต้น ๆ ในขณะที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนไม่ได้อยู่ในอันดับต้น ๆ ของแหล่งที่จะเข้าไปขอความช่วยเหลือ

เมื่อพิจารณาถึงการใช้บริการศูนย์ยุติธรรมชุมชนของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า การใช้บริการศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีจำนวนที่ค่อนข้างน้อยหรือประมาณร้อยละ 3 ทั้งในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงและทางอ้อม โดยบริการที่เข้าไปขอรับจากศูนย์ยุติธรรมชุมชนส่วนใหญ่ในด้านการรับคำปรึกษาทางกฎหมายและไกล่เกลี่ยประณอมข้อพิพาทซึ่งเป็นหน้าที่หลักของศูนย์ยุติธรรมชุมชน จะเห็นได้ว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีความสำคัญกับการรับรู้ของประชาชนในแง่ของกระบวนการทางกฎหมาย นอกจากนี้เหตุผลที่ขอรับบริการศูนย์ยุติธรรมชุมชนคืออยู่ใกล้ที่พัก เดินทางสะดวก และประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ

เมื่อพิจารณาถึงการใช้บริการกองทุนยุติธรรมของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า การใช้บริการกองทุนยุติธรรมมีจำนวนที่ค่อนข้างน้อยหรือประมาณร้อยละ 3 ทั้งในกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงและทางอ้อม โดยบริการที่เข้าไปขอรับจากกองทุนยุติธรรมส่วนใหญ่ในด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ค่าทนายความ ค่าธรรมเนียมศาล รวมถึงค่าใช้จ่ายสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับหน้าที่หลักของกองทุนยุติธรรม นอกจากนี้เหตุผลที่ขอรับบริการกองทุนยุติธรรมคือประหยัดค่าใช้จ่าย

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนและกองทุนยุติธรรมจะสามารถเข้ามาแก้ไขปัญหการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ ซึ่งศูนย์ยุติธรรมชุมชนจะสามารถแก้ไขปัญหาในเรื่องความยุ่งยากในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และกองทุนยุติธรรมจะสามารถแก้ไขปัญหาในเรื่องต้นทุนในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชนได้ ดังนั้นการสร้างประสิทธิภาพให้กับองค์กรเหล่านี้ของภาครัฐจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการแก้ไขปัญหาการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชนได้

สรุปข้อค้นพบของการสำรวจ

จากภาพรวมทั้งหมดของการสำรวจอธิบายได้ ดังต่อไปนี้

ในด้านความหลากหลาย (Diversity) จะแสดงให้เห็นถึงภาพรวมของการสำรวจที่มีความหลากหลายทั้งด้านประชากรและประเภทคดี ที่มีความแตกต่างกันตามอายุ และฐานะมากกว่าปัจจัยด้านคุณลักษณะอื่น เพราะประสบการณ์การพบเจอคดีมีความสัมพันธ์กับสองปัจจัยนี้เป็นหลัก

นอกจากนี้หากพิจารณาเฉพาะกลุ่มผู้หญิงที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้องพบว่า ผู้หญิงจะมีสถานะเป็นผู้ฟ้องร้องอย่างเดียวในกรณีของประเด็นด้านการคุกคามทางเพศ แต่ในประเด็นอื่น ๆ มีโอกาสเป็นได้ทั้งผู้ฟ้องร้อง และผู้ถูกฟ้องร้อง เช่น คดีฉ้อโกงและการโจรกรรม นอกจากนี้กลุ่มผู้หญิงไม่ว่าจะเป็นผู้ฟ้องร้องหรือผู้ถูกฟ้องร้อง จะมีสัดส่วนของเรื่องความก้าวร้าว/รุนแรง และความรุนแรงในครอบครัว ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน

ในด้านความเหลื่อมล้ำ (Inequality) แสดงให้เห็นถึงการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีความเหลื่อมล้ำจากฐานะ ความรู้ทางกฎหมาย และความเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือก็คือความเหลื่อมล้ำของกระบวนการยุติธรรมเกิดขึ้นจากระบบที่มีความยาก กับ ความแพง อย่างชัดเจน คนที่มีความรู้มากกว่า มีรายได้มากกว่า สามารถใช้ประโยชน์จากระบบการยุติธรรมได้ดีกว่า ทั้งนี้ น่าจะสะท้อนถึงต้นทุนที่สูงและความซับซ้อนของกระบวนการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจึงควรเน้นที่สองประเด็นนี้

อีกทั้ง หากพิจารณาในกลุ่มผู้ที่มีรายได้น้อยจะพบว่ามีความแตกต่างกันระหว่างผู้ฟ้องร้องและผู้ถูกฟ้องร้อง โดยกลุ่มผู้ที่มีรายได้น้อยจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสถานะผู้ฟ้อง กรณีที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับเงินทองเป็นหลัก เช่น การโจรกรรมลักทรัพย์และการฉ้อโกง/ฉ้อฉล ในขณะที่ผู้ที่มีรายได้น้อยในกลุ่มผู้ถูกฟ้องร้องส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในเรื่องอื่น ๆ โดยเฉพาะยาเสพติดและเรื่องความก้าวร้าว/ความรุนแรง

ในด้านความรู้ (Knowledge) การให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนทั่วไปยังเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะการให้ความรู้ทางกฎหมายและสิทธิทางกฎหมายเฉพาะทางในช่วงเวลาที่เหมาะสมกับอายุและฐานะ และควรทำให้คำอธิบายกฎหมายและกระบวนการใช้กฎหมายเป็นเรื่องง่ายที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าใจได้

แต่อย่างไรก็ตาม การให้ความสำคัญกับผู้หญิง และการให้ผู้หญิงเข้าใจสิทธิที่ตนเองพึงได้รับในด้านการคุกคามทางเพศ ประสบความสำเร็จในประเทศไทยพอสมควร

ในด้านทัศนคติ (Attitude) แสดงให้เห็นถึงทัศนคติที่มีความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม ซึ่งประชาชนมีความเชื่อถือระบบยุติธรรมอยู่ในระดับกลาง ๆ และคนที่มีอายุมากเชื่อถือกว่าคนที่มีอายุน้อย อีกทั้ง เมื่อพิจารณาถึงตัวบุคคลที่มีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมยังคง พบว่า ศาลได้รับความน่าเชื่อถือมากที่สุด ในหน่วยงานยุติธรรมทั้งหมด

ในด้านการปฏิบัติ (Practice) ปัญหาที่พบในการดำเนินการทางกฎหมาย คือความไม่สบายใจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความไม่แน่นอน และต้นทุนที่สูงที่รวมทั้งค่าใช้จ่ายและเวลา และมีประชาชนเพียงครึ่งเดียวเท่านั้น ที่ใช้บริการทนายความหรือทนายอาสา อีกครึ่งหนึ่งไม่ใช้บุคคลกลาง เนื่องจากกลัวเสียค่าใช้จ่ายในกระบวนการสูง

ในด้านทางเลือก (Alternative) ประชาชนจำนวนหนึ่งมีความคาดหวังกับกระบวนการยุติธรรม ไม่มากนักแต่เชื่อถือกฎแห่งกรรม และหากพิจารณาในกลุ่มคนรุ่นใหม่ นั้นพบว่า มีลักษณะคล้ายกัน คือมีความคาดหวังกับกระบวนการยุติธรรมไม่มากนักแต่ยังคงมีความหวังในกระบวนการยุติธรรมในอนาคต จึงอาจทำให้มีการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันที่ต่ำเกินจริง และไม่มีแรงกดดันให้กระบวนการยุติธรรมสร้างความไม่แน่นอนของกระบวนการ และลดต้นทุน

ในด้านการขอความช่วยเหลือ (Help) ภาครัฐมีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนให้เกิดการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยกองทุนยุติธรรมสามารถให้คำช่วยเหลือเรื่องค่าใช้จ่าย และยุติธรรมชุมชนให้คำแนะนำในเรื่องกระบวนการทางกฎหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจกับประชาชน

ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับผลสำรวจในประเด็น Justice Needs and Satisfaction Survey (JNS) ของ The Hague Institute for Innovation of Law (HiIL) ซึ่งเป็นการประเมินการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน และสำรวจประสบการณ์การเข้าสู่เส้นทางกระบวนการยุติธรรมของประชาชน พบความแตกต่างกันในบางประเด็น ได้แก่ ตำรวจจะมีบทบาทสำคัญสำหรับกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทย การขอรับความช่วยเหลือมีความสำคัญมากในระหว่างที่กระบวนการยุติธรรมยังคงมีความยากอยู่ และการขอรับความช่วยเหลือผ่านหน่วยงานอย่างศูนย์ยุติธรรมชุมชน และกองทุนยุติธรรม ควรที่จะมีรูปแบบการช่วยเหลือที่ชัดเจน ตัวเขตศูนย์ การสร้างประสิทธิภาพให้กับองค์กรเหล่านี้ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการแก้ไขปัญหาการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชนได้

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2550). การพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนในสังคมไทย. ใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, (บ.ก.), *ยุติธรรมชุมชน: บทบาทการอำนวยความสะดวกโดยชุมชนเพื่อชุมชน*. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กองทุนยุติธรรม, สำนักงาน. (ม.ป.ป.). ประวัติกองทุนยุติธรรม. <https://jfo.moj.go.th/page/about.php>

กองทุนยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. (2564, 30 สิงหาคม). ไม่มีเงินประกันตัว... กองทุนยุติธรรมช่วยเหลือได้. <https://www.facebook.com/Justicefundoffice/photos/4831033226959145>

กองทุนยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. (2565, 6 มกราคม). ไม่มีเงินจ้างทนาย... ไม่มีเงินขึ้นศาล. <https://www.facebook.com/Justicefundoffice/photos/440326949640218>

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (ม.ป.ป.). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำตัวชี้วัดประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. <https://www.oja.go.th/TH/wp-content/uploads/2018/01/002-1.pdf>

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2556). ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือก: แนวการวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชญาณิชชุล พลโลก. (2559). การพัฒนาการเข้าถึงความยุติธรรมสำหรับคนยากจน: ศึกษากรณีผู้มารับบริการของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมภาครัฐ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558. (2558, 27 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 132 ตอนที่ 102 ก. หน้า 1-11. <https://bit.ly/3SrY1U9>

ไพโรจน์ วายุภาพ. (2564). คำอธิบายระบบศาลและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม. วิญญูชน.

เพลินตา ตันรังสรรค์. (2560). การปฏิรูปประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยใช้การประเมินเป็นตัวชี้วัด. *วารสารจลนิตี*, 14(1), 59-76. <http://web.senate.go.th/lawdatacenter/includes/FCKeditor/upload/Image/b/s74.pdf>

ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอลดค่าธรรมเนียมผู้ต้องหา หรือจำเลย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2563. (2563, 15 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 137 ตอนพิเศษ 87 ง. หน้า 14. <https://dl.parliament.go.th/handle/lirt/561092>

ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอลดค่าธรรมเนียมผู้ต้องหา หรือจำเลย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2563. (2563, 15 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 137 ตอนพิเศษ 87 ง. หน้า 15. <https://dl.parliament.go.th/handle/lirt/561093>

ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2564. (2564, 2 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 138 ตอนพิเศษ 47 ง. หน้า 4. http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2564/E/047/T_0004.PDF

วรวิทย์ เจนธนากุล. (ม.ป.ป.). หลักนิติธรรมของประเทศไทยในมุมมองของต่างประเทศ. http://elibrary.constitutionalcourt.or.th/document/read.php?bibid=11726&cat=4&typ=4&file=IS7R_620733.pdf

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2564). คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน. สำนักพิมพ์อ่านกฎหมาย.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2559). โครงการศึกษาวิจัย “กรอบแนวคิดและกรอบยุทธศาสตร์ในการพัฒนาดัชนีชี้วัดด้าน หลักนิติธรรม/นิติรัฐ (Rule of Law Index/Indicators) ในประเทศไทย”. <https://knowledge.tijthailand.org/th/publication/detail/40#book/>

สมชาติ เอี่ยมอนุพงษ์. (2550). ยุติธรรมชุมชนคืออะไร? ใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, (บ.ก.), ยุติธรรมชุมชน: บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน. โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สหประชาชาติ. (ม.ป.ป.). เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนข้อที่ 16 สันติภาพ ยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง. <https://thailand.un.org/th/sdgs/16>

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). เกี่ยวกับ SDGs. <https://sdgs.nesdc.go.th/%e0%b9%80%e0%b8%81%e0%b8%b5%e0%b9%88%e0%b8%a2%e0%b8%a7%e0%b8%81%e0%b8%b1%e0%b8%9a-sdgs/>

ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. (ม.ป.ป.). ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ SDGs.

<https://www.sdgmove.com/aboutsdgs/>

อีวอง แคนดูแรนต์, กิตติพงษ์ กิตยารักษ์และ แอลิสัน แม็คเฟล. (2562). แนวทางการจัดทำและการใช้ตัวชี้วัด
ด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย

<https://knowledge.tijthailand.org/uploads/publication/file/20190513/th-afhiknpry147.pdf>

ภาษาอังกฤษ

Best J. W., & Kahn J. V. (2006). *Research in education* (10th ed). Boston: Pearson Education

Chapman, G. B., & Bornstein, B. H. (1996). The More You Ask For, the More You Get: Anchoring
in Personal Injury Verdicts. *Applied cognitive psychology*, 10(6), 519-540.

Donnison, Lauren. (2013). *Clinical Legal Education in Thai Law Schools and Access to Justice*.
Master's thesis, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University.

Gramatikov, M., Barendrecht, M., Laxminarayan, M., Verdonschot, J. H., Klaming, L., & van
Zeeland, C. (2010). *A Handbook for Measuring the Costs and Quality of Access to
Justice*: Maklu Publishers. [https://lawforlife.org.uk/wp-
content/uploads/2013/05/handbook-for-measuring-the-costs-and-quality-of-access-
to-justice-271.pdf](https://lawforlife.org.uk/wp-content/uploads/2013/05/handbook-for-measuring-the-costs-and-quality-of-access-to-justice-271.pdf)

HiiL. (n.d.a). Five pillars of our approach. <https://www.hiil.org/how-we-work/>

HiiL. (n.d.b). Justice in Ethiopia: Dashboard. <https://dashboard.hiil.org/ethiopia/>

HiiL. (n.d.c). Justice in Indonesia: Dashboard. <https://dashboard.hiil.org/indonesia/>

HiiL. (n.d.d). Justice Needs and Satisfaction in the United States of America: Dashboard.
<https://dashboard.hiil.org/US>

HiiL, (2021). *Justice Needs and Satisfaction in the United States of America 2021*. Institute for
the Advancement of the American Legal system. Retrieved from,

<https://iaals.du.edu/sites/default/files/documents/publications/justice-needs-and-satisfaction-us.pdf>

HiiL. (n.d.e). Supporting Justice Innovations. <https://www.hiil.org/what-we-do/the-justice-accelerator/>

HiiL. (n.d.f). The Gamechangers. <https://dashboard.hiil.org/the-gamechangers/>

HiiL. (2014). Justice Needs in Indonesia 2014: Problems, Processes and Fairness. <https://www.hiil.org/wp-content/uploads/2018/09/Justice-needs-in-Indonesia.pdf>

HiiL. (2018). Understanding Justice Needs: The Elephant in the Courtroom. <https://www.hiil.org/wp-content/uploads/2018/11/HiiL-Understanding-Justice-Needs-The-Elephant-in-the-Courtroom.pdf>

HiiL. (2019). Justice Needs and Satisfaction in Fiji. <https://www.hiil.org/wp-content/uploads/2018/07/HiiL-Fiji-JNS-report-web.pdf>

HiiL. (2020a). Charging for Justice. SDG 16.3 Trend Report 2020. <https://www.hiil.org/wp-content/uploads/2020/04/HiiL-report-Charging-for-Justice-3.pdf>

HiiL. (2020b). Justice Needs and Satisfaction in Ethiopia 2020. https://www.hiil.org/wp-content/uploads/2019/09/JNS_Ethiopa_2020-1.pdf

HiiL. (2021a). Delivering Justice, Rigorously. <https://dashboard.hiil.org/trend-report-2021-delivering-justice/overview/>

HiiL. (2021b). Justice Needs and Satisfaction in the United States of America 2021. <https://www.hiil.org/wp-content/uploads/2019/09/Justice-Needs-and-Satisfaction-in-the-US-web.pdf>

IAALS. (n.d.). US Justice Needs. <https://iaals.du.edu/projects/us-justice-needs>

IPSOS. (n.d.). Public Affairs: KnowledgePanel. <https://www.ipsos.com/en-us/solutions/public-affairs/knowledgepanel>

Lundy, P., & McGovern, M. (2008). Whose Justice: Rethinking Transitional Justice from Bottom up. *Journal of Law and Society*, 35(2), 265-292.

<https://chula.idm.oclc.org/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edshol&AN=edshol.hein.journals.jlsocty35.19&site=eds-live>

Nathy-Rass, M. and Virginie R. (2017). Directorate-General for Internal Policies Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs.

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596818/IPOL_STU\(2017\)596818_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596818/IPOL_STU(2017)596818_EN.pdf)

OECD. (2019a). Bringing justice closer to the people: Country progress and commitments.

<https://www.oecd.org/gov/session-note-high-level-roundtable-lisbon-2019.pdf>

OECD. (2019b). Legal Needs Surveys and Access to Justice. OECD Publishing

<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/g2g9a36c-en.pdf?expires=1632111931&id=id&accname=guest&checksum=8B9F21761BB6D28378568769A3D458A9>

OECD. (2016). Delivering Access to Justice for All. <https://www.oecd.org/gov/delivering-access-to-justice-for-all.pdf>

OECD. (2015). Government at a Glance 2015. OECD Publishing. https://www.oecd-ilibrary.org/governance/government-at-a-glance-2015_gov_glance-2015-en

Open Government Partnership. (2020). Justice Policy Series, Part II: Open Justice.

<https://www.opengovpartnership.org/documents/justice-policy-series-part-ii-open-justice/#intro>

Open Government Partnership. (2019). Justice Policy Series, Part I: Access to Justice.

<https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2019/09/Justice-Policy-Series-Access-to-Justice.pdf>

Ssebunya, A. K. (2014). Why local realities matter for Citizens' Voice and Accountability. *Field Actions Science Reports* (11).

<https://journals.openedition.org/factsreports/3569?lang=en#tocto2n2>

- The Task Force on Justice. (2019). Justice for All: The Task Force on Justice. https://bf889554-6857-4cfe-8d55-8770007b8841.filesusr.com/ugd/90b3d6_746fc8e4f9404abeb994928d3fe85c9e.pdf
- UNDP. (n.d.). Supporting Citizens Access to Justice. United Nations Development Programme European Commission
https://info.undp.org/docs/pdc/Documents/MOZ/Supporting_Citizens-_Prodoc.pdf
- UNDP. (2004). Access to Justice: Practice Note. United Nations and the Rule of Law.
<https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/access-to-justice-practice-note/>
- UNDP. (2006). Doing Justice: How informal justice systems can contribute.
<https://www.un.org/ruleoflaw/files/UNDP%20DoingJusticeEwaWojkowska130307.pdf>
- UNDP. (2015a). Informal Justice Systems: Charting a course for human rights-based engagement.
<https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/Informal-Justice-Systems-Summary.pdf>
- UNDP. (2015b). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development
https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E
- Victorian Council of Social Service. (2016). Narrowing the justice gap: VCOSS submission to the Access to Justice Review. https://s3.ap-southeast-2.amazonaws.com/hdp.au.prod.app.vic-engage.files/7814/8609/4210/Submission_48_Victorian_Council_of_Social_Service_VCOSS.pdf
- WEVORCE. (n.d.). Our 5-Step Process to Ruling Your Own Life. <https://www.wevorce.com/>
- World Voices Uganda. (2011). What about the Bataka Courts?
<http://www.worldvoicesuganda.org/bataka.html>
- World Voices Uganda. (2020). Capacity Assessment of Informal Justice Actors in Delivering Justice: Compliance with Constitutional Requirements and International Human

Rights Standards.

<https://www.dgf.ug/sites/default/files/resrcr/wvu%20report%20on%20informal%20justice%20systems%20%202020.pdf>

ภาคผนวก ก กลุ่มเหตุผลที่พบในข้อพิจารณาที่อนุวัติและไม่อนุวัติ

ตารางที่ 1 กลุ่มเหตุผลที่พบในข้อพิจารณาที่อนุมัติ

กลุ่มเหตุผล	คำในกลุ่มเหตุผล	คำอธิบายกลุ่มเหตุผล	จำนวน ข้อพิจารณา
กฎหมายเกี่ยวกับ กองทุนยุติธรรม	กอง หลักเกณฑ์ ประชาชน ดำเนิน คณะ ระเบียบ มาตรา วิธี เงื่อนไข กรรมการกอง พิจารณา พระราชบัญญัติ เท็จ จริง กรณี สิทธิ ฐานะ กระบวนการ เศรษฐกิจ ภาระ หลัก	การอ้างถึงกฎหมายเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม เช่น พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม หรือระเบียบ คณะกรรมการกองทุนยุติธรรม (คำว่า “กรรมการ กอง”)	261
การบรรยายฟ้องคดี แพ่งทั่วไป หรือ การ บังคับคดีแพ่ง	สิทธิ กรณี ศาล เท็จจริง พิจารณา ดำเนิน คู่ ร้อง ฐานะ ทำ แพ่ง บังคับ เสียหาย จำ พิพากษา ประมวล ฟ้อง ทนายความ เศรษฐกิจ ตกลง	อนุมัติคำขอที่เกี่ยวกับคดีแพ่ง บางส่วนในกลุ่มนี้อาจ เป็นกลุ่มคำเกี่ยวกับการบรรยายฟ้องคดีแพ่งกว้าง ๆ ในรายละเอียดคดี เพราะมีคำทั่ว ๆ ไป เช่น “ฟ้อง” “ดำเนิน” “ข้อเท็จจริง” “พิพากษา” หรืออาจเป็น เรื่องการขอให้ศาลบังคับคดีแพ่งที่ได้มีคำพิพากษา ตัดสินแล้ว เพราะมีคำว่า “บังคับ” “พิจารณา” “พิพากษา” (กล่าวคือ ศาลตัดสินไปแล้วให้ฝ่ายหนึ่ง ชดใช้ค่าเสียหาย แต่ไม่ยอมทำ อีกฝ่ายจึงต้องมา บังคับคดี)	191
คำขอปล่อยตัว ชั่วคราว-ยุ่งเหยิงกับ พยานหลักฐาน	หา ปล่อยชั่วคราว พฤติการณ์ หลักฐาน พยาน พิจารณา จำเลย หลบหนี ประกัน ตัว ชั้น ยุ่งเหยิง เท็จจริง โด หลัก กอง ประวัติ สอบสวน ก่อ	อนุมัติเกี่ยวกับคำขอปล่อยตัวชั่วคราว ต่างจากกลุ่มที่ 8 ตรงที่ กลุ่มนี้มีเหตุผลเรื่อง การไปยุ่งเหยิงกับ พยานหลักฐานเพิ่ม	188

กลุ่มเหตุผล	คำในกลุ่มเหตุผล	คำอธิบายกลุ่มเหตุผล	จำนวน ข้อพิจารณา
กฎหมายครอบครัว	บุตร ภรรยา สามี มาตรา เลี้ยงดู สิทธิ หย่า อุปการะ ศาล ทะเบียน แท้จริง ประมวล คู่ แพร่ สมรส พาณิชย์ ฟ้อง ชอบ เด็ก บิดา	การอนุมัติคำขอที่เกี่ยวกับกฎหมายครอบครัว เช่น การสมรส หย่า การเป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมาย การฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู อำนาจปกครอง ฯลฯ	153
เหตุผลประกอบการพิจารณา	เดือน อาชีพ คน อายุ บุตร ใช้จ่าย จำนวน พิจารณา ฐานะ บ้าน ตก สิทธิ ทำ หนี้สิน กระบวนการ เนือง คราวเรือน ภาระ อาศัย มาตรา	เหตุผลประกอบการพิจารณาอนุมัติคำขอ เพราะมีคำที่ใช้อธิบายลักษณะ/คุณสมบัติทั่ว ๆ ไป เช่น ฐานะ อาชีพ ค่าใช้จ่าย ภาระ	152
รายละเอียดคดีแพ่ง	กระบวนการ จำง ภาระ เศรษฐกิจ ภรรยา อาชีพ ใช้จ่าย โอกาส ทั่วไป เกษตรกร ก่อสร้าง เหมมา จังหวัดกาฬสินธุ์ วัสดุ อำเภอเมือง กาฬสินธุ์ ปู่ ถ่าย ภาพ ตำบลหลุบ	กลุ่มนี้มีคำที่หลากหลาย ค่อนข้างระบุดูยาก แต่ คาดว่าเป็นรายละเอียดทั่วไปของคดีหรือของคู่ความ โดยเฉพาะสัญญาจ้างแรงงานหรือสัญญาจ้างทำของ เป็นหลัก แต่มีข้อสังเกตว่ากลุ่มนี้มีการกระจุกตัวใน คดีใดคดีหนึ่ง เพราะมีคำเฉพาะมาก คือ ตำบลหลุบ จังหวัดกาฬสินธุ์ และอาจเป็นกลุ่มที่ใช้เป็นเหตุผลประกอบการพิจารณาอนุมัติคำขอได้ด้วย	137
กฎหมายว่าด้วยทรัพย์	ที่ดิน ครอบครอง สิทธิ ทำ โฉนด พินาท เลข บ้าน แปลง กรรมสิทธิ์ แท้จริง เจ้าของ ประโยชน์ ภรรยา แพร่ มาตรา เนื้อที่ ประมวล ทะเบียน เจตนา	การอนุมัติคำขอที่เกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยทรัพย์ ซึ่งเป็นข้อพิพาททางคดีแพ่ง ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นแทบจะทั้งหมดจะเป็นเรื่องอสังหาริมทรัพย์ คือ ที่ดินและ/หรือบ้าน และเกี่ยวกับทรัพย์สิน เช่น กรรมสิทธิ์ (ความเป็นเจ้าของตัวทรัพย์) สิทธิครอบครอง (เจ้าของที่ดินมือเปล่า เช่น ส.ค.1, น.ส.3, น.ส.3ก.)	120

กลุ่มเหตุผล	คำในกลุ่มเหตุผล	คำอธิบายกลุ่มเหตุผล	จำนวน ข้อพิจารณา
		หรือบุคคลสิทธิ์ เช่น สิทธิการเช่าระหว่างผู้เช่า-ผู้ให้เช่า)	
คำขอปล่อยตัว ชั่วคราว	ปล่อย ชั่วคราว พฤติการณ์ เดือน หลบหนี ประพฤติ ประกัน ภาระ พนักงาน ใช้จ่าย กอง ดี บุคคล หา ตัว บ้าน พิจารณา เสียหาย บริษัท ลักษณะ	การอนุมัติเกี่ยวกับคำขอปล่อยตัวชั่วคราว	103
เอกเทศสัญญาที่มีวัตถุประสงค์ แห่งนี้เป็นหนี้เงิน	ชำระ หนี้ สัญญา กู้ยืม จำนวน ชาย กู้ เดือน ดอกเบี้ย ตก ลง ทำ ฟ้อง ชื้อ ผ่อน จำกัด บริษัท หนังสือ คำประกัน ต้น เช่า	การอนุมัติคำขอเกี่ยวกับเอกเทศสัญญาในคดีแพ่ง เฉพาะที่มีวัตถุประสงค์แห่งนี้เป็นหนี้เงิน เช่น สัญญาซื้อขาย คำประกัน เช่าทรัพย์ กู้ยืมเงิน หรือเป็นเรื่องลูกหนี้ไม่ ชำระหนี้	59
โครงการให้ความรู้ทาง กฎหมายแก่ประชาชน	ประชาชน รู้ โครงการ พิพาท โกล่เกลี่ย สนับสนุน คณะ พระราชบัญญัติ สิทธิ ระเบียบ เสรีภาพ ศูนย์ งาน ใช้จ่าย หลักเกณฑ์ วิธี เงื่อนไข อบรม กรรมการกอง วิทยาการ	การอนุมัติโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ ประชาชน โดยพิจารณาหลักเกณฑ์ตาม ระเบียบ คณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอรับความช่วยเหลือและ การให้การสนับสนุนการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ ประชาชน พ.ศ. 2559	50
การอุทธรณ์คดีอาญา	จำเลย โจทก์ พิพากษา ศาล ยื่น หมายเลข พิจารณา โทษ คุก ฟ้อง เดือน ให้การ จำนวน อุทธรณ์ อาญา ต้น แดง สิ่ง ชั้น ดำ	การอนุมัติเรื่องคำขออุทธรณ์ในคดีอาญา เรื่องการ ขอให้ศาลสูงพิจารณาคดีที่ศาลชั้นต้นเคยพิพากษา ตัดสินไปแล้ว กล่าวคือ คดีนั้นต้องเคยขึ้นสู่ศาลแล้ว	43

กลุ่มเหตุผล	คำในกลุ่มเหตุผล	คำอธิบายกลุ่มเหตุผล	จำนวน ข้อพิจารณา
		วิเคราะห์ที่ได้จากการที่มี “หมายเลข” คดี “แดง” หรือหมายเลขคดี “ดำ” และคำว่า ศาลชั้น “ต้น”	
ฟ้องละเมิด/อาญา	รถ บ้าน เสียหาย ยนต์ จำนวน คน ติด จักรยาน ทา ทำ ขับ บริเวณ เจ้าหน้าที่ เสพ ตัว ทำร้าย ทราบ พัก หน้า เนื่อง	การอนุมัติคำขอที่เกี่ยวกับการฟ้องคดีที่มีความ เสียหาย หรือมีการทำร้าย เป็นไปได้ทั้งคดีทางแพ่ง (คดีละเมิด เช่น ขับรถชนโดยประมาท มุ่งฟ้องเพื่อ เรียกค่าสินไหมทดแทน และคดีทางอาญา เช่น ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ฐานทำให้เสียทรัพย์ มุ่ง ฟ้องเพื่อให้จำเลยรับโทษทางอาญา เช่น จำคุก ปรับ) ส่วนใหญ่น่าจะเป็นคดีที่เกี่ยวกับยานพาหนะ เช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์	35
คดีทางปกครอง	แจ้ง งาน ทำ พนักงาน โจทก์ ภาระ สอบสวน เจ้าหน้าที่ ราชการ ประโยชน์ สอง รัฐ มาตรา ประชาชน ข้อความ หน่วย เอกสาร วรรค ทุจริต ลักษณะ	การอนุมัติคำขอเกี่ยวกับคดีทางปกครอง ซึ่งเป็นข้อ พิพาทระหว่าง เอกชน (ประชาชน) กับรัฐ (เจ้าหน้าที่ ของรัฐหรือองค์กรของรัฐ) โดยวิเคราะห์จากคำว่า “เจ้าหน้าที่” “ราชการ” “รัฐ” “ประชาชน” คดี ปกครองเป็นข้อพิพาทอันเนื่องมาจากหน่วยงานทาง ปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจทางปกครอง ออกกฎหรือคำสั่ง หรือกระทำการอื่นใดโดยไม่ชอบ ด้วยกฎหมาย เช่น ประชาชนได้รับความเสียหายจาก การก่อสร้างถนนโดยรัฐ	29

กลุ่มเหตุผล	คำในกลุ่มเหตุผล	คำอธิบายกลุ่มเหตุผล	จำนวน ข้อพิจารณา
เอกเทศสัญญา	รถ ยนต์ สาม ล้อ สหกรณ์ ทะเบียน บริการ จำกัด คู่มือ ขับ ชำระ ธนาคารออมสิน จ้าง โจทก์ ใบ กู้ ทราบ ชื้อ เดือน ทำ	เนื่องจากไม่มีกลุ่มคำที่โดดเด่น กลุ่มนี้จึงน่าจะ เกี่ยวกับเอกเทศสัญญาประเภทต่าง ๆ ในคดีแพ่ง ยกตัวอย่างเช่น จ้างแรงงาน ชื้อขาย กู้ยืมเงิน หุ้นส่วน และบริษัท	26
วัตถุประสงค์ของ โครงการ	ชุมชน งาน หน่วย ชีวิต ปัญหา สำนักงานยุติธรรม จังหวัด ประจำ คณะ บ้าน เด็ก องค์กร ตำบล พัฒนา ประโยชน์ รัฐ โครงการ เยาวชน อนุกรรมการ เอกสาร	วัตถุประสงค์ เหตุผล หรือร่างในการเสนอโครงการ แต่ละโครงการ บรรยายว่าถ้าสำนักงานยุติธรรมจัด โครงการนั้น ๆ แล้วจะมีประโยชน์อย่างไร จะช่วย พัฒนาชุมชนอย่างไร กลุ่มนี้น่าจะเป็นคู่ของกลุ่มที่ 4	10

ตารางที่ 2 กลุ่มเหตุผลที่พบในข้อพิจารณาที่ไม่อนุมัติ

กลุ่มเหตุผล	คำในกลุ่มเหตุผล	คำอธิบายกลุ่มเหตุผล	จำนวน ข้อพิจารณา
คำขอปล่อยตัว ชั่วคราว	หา ปล่อย ชั่วคราว พฤติการณ์ ตัว หลบหนี แท้จริง ดี ลักษณะ ประกัน จำเลย ประวัติ กล่าวหา สอบสวน สงบ เรียบร้อย ขึ้น ให้การ ชัด ศีลธรรม หลักฐาน	การไม่อนุมัติเกี่ยวกับคำขอปล่อยตัวชั่วคราว	103
กฎหมายเกี่ยวกับ กองทุนยุติธรรม	วิธี คณะ ระเบียบ กอง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข ประชาชน กรรมการกอง มาตรา ดำเนิน พิจารณา พระราชบัญญัติ กรณี แท้จริง ต้น หลัก วรรค เกณฑ์ ยื่น ฐานะ	การอ้างถึงกฎหมายเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม เช่น พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม หรือระเบียบ คณะกรรมการกองทุนยุติธรรม (คำว่า “กรรมการ กอง”)	86
เหตุผลประกอบการ พิจารณา-แพ่ง	ฐานะ แท้จริง พิจารณา กระบวนการ กรณี เนือง เศรษฐกิจ ครอบครัวเสียหาย พิเคราะห์ ดำเนิน พฤติการณ์ ทรัพย์สิน ภาระ ต้น ใช้จ่าย เตือดร้อน ยากจน ข้อมูล ละเมิด	เหตุผลประกอบการพิจารณาไม่อนุมัติคำขอ เช่น อ้าง คุณสมบัติต่าง ๆ ของผู้ร้องขอ เช่น รายได้ ภาระทาง บ้าน เมื่อเทียบกับกลุ่มที่ 14 แล้ว กลุ่มนี้น่าจะ เกี่ยวข้องกับคดีแพ่งมากกว่า เพราะมีคำว่า “เสียหาย” “ละเมิด”	47
กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน	ที่ดิน สิทธิ ทำ บ้าน กรรมสิทธิ์ อ้าง ขาย แท้จริง กรณี พิพาท ชื่อ สัญญา ชื่อขาย โฉนด เจ้าของ ครอบครัว แปลง ปลุกสร้าง เลข เอกสาร	การไม่อนุมัติคำขอที่เกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน เป็นข้อพิพาททางคดีแพ่งซึ่งข้อพิพาทที่เกิดขึ้นแทบจะ ทั้งหมดจะเป็นเรื่องอสังหาริมทรัพย์ คือ ที่ดินและ/ หรือบ้าน และเกี่ยวกับทรัพย์สิน เช่น กรรมสิทธิ์ (ความเป็นเจ้าของตัวทรัพย์สิน) สิทธิครอบครอง (เจ้าของที่ดินมือเปล่า เช่น ส.ค.1, น.ส.3, น.ส.3ก.)	47

กลุ่มเหตุผล	คำในกลุ่มเหตุผล	คำอธิบายกลุ่มเหตุผล	จำนวน ข้อพิจารณา
		หรือบุคคลสิทธิ์ เช่น สิทธิและหน้าที่ระหว่างผู้เช่า-ผู้ให้เช่า ผู้ซื้อ-ผู้ขาย)	
กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง-ก่อนเข้าสู่ศาล	คู่ กรณี สัญญา ศาล ชำระ ฟ้อง จำนวน แพง หนี้ ตกลง ประมวล มาตรา พิเคราะห์ หา หนังสือ แท้จริง เรื่อง พิพาก พยานิชย์ ประณีประนอม	กลุ่มคำที่เป็นคำเฉพาะอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เทียบกับกลุ่มที่ 15 แล้ว กลุ่มนี้น่าจะเป็นเรื่องก่อนคดีจะเข้าสู่ศาล หรือการฟ้องคดีในศาลชั้นต้น	26
กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง-เข้าสู่ศาลแล้ว	สิทธิ มาตรา ศาล บังคับ ประมวล กรณี บุคคล พิพากษา แพง ดำเนิน พิเคราะห์ โต้แย้ง แท้จริง คู่ วิธี บัญญัติ ทะเบียน คัมครอง ยื่น ทรัพย์สิน	คำเฉพาะอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เทียบกับกลุ่มที่ 3 แล้ว กลุ่มนี้น่าจะเป็นเรื่องหลังจากที่คดีเข้าสู่ศาลแล้ว	23
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	จำเลย โจทก์ ศาล เสียหาย อาญา พิพากษา พิเคราะห์ ฟ้อง หมายเลข พยาน ชั้น แท้จริง อุทธรณ์ คุก โทษ หมาย ความ หลักฐาน สอง ดำ แดง	คำเฉพาะอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นได้ทั้งคดีในศาลชั้นต้นและศาลชั้นอุทธรณ์	23
กฎหมายครอบครัว	สามี บุตร ฟ้อง หย่า แท้จริง ทะเบียน สมรส เลี้ยงดู อ้าง มาตรา อุปการะ ประมวล ชาย ภรรยา ภริยา กรณี คิน พยานิชย์ สอบ แบ่ง	การไม่อนุมัติคำขอที่เกี่ยวกับกฎหมายครอบครัว เช่น การสมรส หย่า การฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู อำนาจปกครอง ฯลฯ	22
เหตุผลประกอบการพิจารณา	เดือน ใช้จ่าย จำนวน อาชีพ บ้าน ภาระ คน บุตร เลข อาศัย หมู่ เวลา พิเคราะห์ ชำระ พัก เศรษฐกิจ อายุ จ้าง ครวเรือน ผ่อน	เหตุผลประกอบการพิจารณาไม่อนุมัติคำขอ เช่น อ้าง คุณสมบัติต่าง ๆ ของผู้ร้องขอ เช่น อาชีพ รายได้ ภาระทางบ้าน	21

กลุ่มเหตุผล	คำในกลุ่มเหตุผล	คำอธิบายกลุ่มเหตุผล	จำนวน ข้อพิจารณา
กฎหมายมรดก	ตก มร ทายาท มรดก คน สิทธิ ทรัพย์ กรณี ที่ดิน ขึ้น โอน พิพาท ศาล แบ่ง ตาย เจ้ามรดก ยื่น ชีวิต คู่ ครอบครอง	การไม่อนุมัติคำขอเกี่ยวกับกฎหมายมรดก มักเป็นข้อ พิพาทว่าทายาทคนใดจะได้รับการแบ่งปันทรัพย์หรือ ที่ดินของเจ้ามรดกอย่างไร	20
การละเมิดสิทธิ มนุษยชน	ละเมิด สิทธิ มนุษยชน คุ่มขัง พิพากษา กรณี ชัง โทษ เจ้าหน้าที่ ปล่อย จงใจ อาญา ศาล ตัว กลั่นแกล้ง หมายถึง จำเลย คู่ก พิจารณา ประชุม	คดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน บางส่วนอาจ เป็นกรณีที่ผู้เสียหายเป็นผู้ต้องขังและอาจถูกละเมิด โดยเจ้าหน้าที่ สำหรับระเบียบที่เกี่ยวข้อง ดูระเบียบ คณะกรรมการกองทุนยุติธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิ มนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิด สิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2559	16
กฎหมายว่าด้วย ละเมิด	รถ ยนต์ เสียหาย ชับ ประมาท จักรยาน คัน ละเมิด ภัย หลักฐาน ประกัน ชน หน้าที่ สิทธิ กระบะ ชับซี่ ชดใช้ ทำ บุคคล ทรัพย์สิน	คดีทางแพ่งเรื่องละเมิด เช่น ชับรถชนโดยประมาท มี การเรียกร้องค่าเสียหาย และส่วนใหญ่เป็นคดีที่มี ยานพาหนะมาเกี่ยวข้อง เช่น รถยนต์ รถกระบะ	15
เอกเทศสัญญาที่มีวัตถุประสงค์ แห่งหนึ่งเป็นหนี้เงิน	เอกสาร ชำระ กู้ยืม จำกัด หนี้ สำเนา ทะเบียน เกี่ยว ค้าง เดือน ทำ เท็จจริง จังหวัดตราด สอง รายละเอียด โฉนด สุจริต สหกรณ์ ลูกค้า จำนอง	การไม่อนุมัติคำขอเกี่ยวกับเอกเทศสัญญาในคดีแพ่ง เฉพาะที่มีวัตถุประสงค์แห่งหนึ่งเป็นหนี้เงิน เช่น สัญญากู้ยืมเงิน สัญญาจำนอง หรือเป็นเรื่องลูกหนี้ไม่ชำระหนี้	14
เยาวชน	เจ้าหน้าที่ เด็ก ตัว งาน รัฐ คน สนับสนุน เยาวชน หน่วย ร่างกาย จำนวน บ้าน อาการ รู้ ทำร้าย พฤติกรรม โครงการ ควบคุม บิดา ชุมชน	กลุ่มนี้มีคำที่หลากหลาย ค่อนข้างระบุดูกลุ่มยาก แต่ คาดว่าเป็นคดีเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน อาจเกี่ยวข้อง กับการใช้ความรุนแรง (เป็นได้ทั้งในและนอก	13

กลุ่มเหตุผล	คำในกลุ่มเหตุผล	คำอธิบายกลุ่มเหตุผล	จำนวน ข้อพิจารณา
		ครอบครัว) หรืออาจเป็นคดีทางปกครองก็ได้ หรือ บางส่วนอาจเป็นคำขอจัดทำโครงการที่ไม่ได้รับการ อนุมัติก็ได้	
การแจ้งความ คดีอาญา	หา พนักงาน สอบสวน ร้อง เสียหาย แจ้ง อาญา อัยการ ฟ้อง ดำเนิน สอง กล่าวหา ทราบ ทุกข์ สั่ง เวลา หลักฐาน เนื่อง ให้การ ยื่น	ขั้นตอนการแจ้งความ หรือเริ่มทำคำฟ้องในคดีอาญา มีเจ้าหน้าที่รัฐมาเกี่ยวข้อง เช่น พนักงานสอบสวน (ตำรวจ) อัยการ	12
อุทธรณ์และฎีกา	พิพากษา พิจารณา ร้อง สั่ง ปัญหา ศาลฎีกา หลัก ศาล อนุญาต ศาลอุทธรณ์ ฎีกา วินิจฉัย ชีพ จำเลย ประเด็น ชั้น วรรค ศาลอุทธรณ์ภาค โจทก์ ประโยชน์	การอุทธรณ์และฎีกาโดยตรง เป็นการขอให้ศาลสูง พิจารณาคำตัดสินของศาลชั้นที่ต่ำลงมาอีกครั้ง เป็นได้ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา	11
ยาเสพติด	ติด เสพ ยา โทษ จับกุม จำหน่าย ครอบครอง จำเลย เมท แอมเฟตามีน ประเภท ของกลาง ตำรวจ อนุญาต ตรวจ เกี่ยว หมายเลข ไอซ์ เจ้าหน้าที่ วงศาเอียด จำนวน	การไม่อนุมัติคำขอเนื่องจากเป็นคดีเกี่ยวกับยาเสพติด	11
เอกเทศสัญญา	เช็ค ทำ สัญญา เสียหาย จำนวน บริษัท มือ จ่าย ทราบ ลาย เข้า ชื่อ ชื่อ เพิกเฉย สั่ง หน้าที่ ฉบับ ห้างฯ หุ้นส่วน มูลค่า	เรื่องเอกเทศสัญญาประเภทต่าง ๆ (คดีแพ่ง) เช่น กฎหมายตัวเงิน (เช็ค) ห้างหุ้นส่วนและบริษัท ชื่อชาย	8
ทนาย	งาน ทำ จ้าง ทนายความ ประเทศ มารดา เดินทาง แจ้ง ว่าจ้าง ข้อความ คน บุคคล ดู ร้าน โจทก์ ตัว สอง ชื่อ ดำเนิน อ่าง	กลุ่มนี้มีคำที่หลากหลาย ค่อนข้างระบุงุ่มยาก แต่ คาดว่าเป็นเรื่องการจ้างทนาย แต่ก็อาจจะเป็น รายละเอียดทั่วไปของคดีก็ได้	6

กลุ่มเหตุผล	คำในกลุ่มเหตุผล	คำอธิบายกลุ่มเหตุผล	จำนวน ข้อพิจารณา
คดีอาญา	อาวุธ ปืน ประกัน ตาย ป่า เมือง กระสุน สังคม มีด ฆ่า เวลา จังหวัดนราธิวาส อนุญาต คีน สาธารณะ เครื่อง ซาติ กลาง ลูกจ้าง ปฏิเสธ	คำเฉพาะที่เป็นฐานความผิดต่าง ๆ ในประมวล กฎหมายอาญา เช่น ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ฐาน ฆ่าผู้อื่น	4

ภาคผนวก ข รหัสข้อหลักเกณฑ์ภายใต้ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรม

ตารางที่ 1 รหัสข้อหลักเกณฑ์ภายใต้ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี พ.ศ. 2559

รหัสข้อหลักเกณฑ์	หลักเกณฑ์
1.9-1	1) ค่าจ้างทนายความ
1.9-2	2) ค่าที่ปรึกษาหรือผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายในการดำเนินคดี หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
1.9-3	3) ค่าฤชาธรรมเนียม
1.9-4	4) ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดี เช่น ค่าตรวจพิสูจน์ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ค่าใช้จ่ายในการจัดเตรียมเอกสาร ค่าใช้จ่ายในการสอบแนวเขตรังวัดที่ดิน ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศหรือทางดาวเทียม การอ่าน แปล ตีความ หรือวิเคราะห์ภาพถ่าย
1.9-5	5) ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดี ตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร
1.10-1	1) พฤติกรรมและข้อเท็จจริง ของผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน
1.10-2	2) ฐานะของผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน
1.10-3	3) โอกาสที่ผู้ได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนจะได้รับความช่วยเหลือ หรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่น
1.10.1-1A	11 (1) เป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หรือมีกฎหมายบัญญัติรับรองสิทธิ และต้องมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมาย หรือจะต้องใช้สิทธิทางศาล
1.10.1-2A	11 (2) เป็นการปกป้องรักษาประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน
1.10.1-3A	11 (3) เป็นการกระทำละเมิดที่กระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม
1.10.1-4A	11 (4) เป็นเรื่องที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือความมั่นคงของประเทศหรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
1.10.1-5A	11 (5) พฤติกรรมข้อเท็จจริงและเงื่อนไขอื่น ๆ ตามสถานการณ์ สภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น เช่น การช่วยเหลือให้พ้นจากการกระทำของผู้มีอิทธิพลหรือการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น

รหัสข้อหลักเกณฑ์	หลักเกณฑ์
1.10.1-1B	11 (1) ต้องไม่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศหรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เว้นแต่มีหลักฐานอันน่าเชื่อถือว่าจะไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด
1.10.1-2B	11 (2) ต้องไม่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เว้นแต่มีหลักฐานอันน่าเชื่อถือว่าจะไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด
1.10.1-3B	11 (3) ต้องไม่มีผลกระทบต่อความเสียหายของประชาชนส่วนรวม เว้นแต่มีหลักฐานอันน่าเชื่อถือว่าจะไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด
1.10.1-4B	11 (4) ต้องมีหลักฐานพอสมควรว่ามีได้เป็นผู้ผิดสัญญาหรือละเมิดสิทธิผู้อื่น และต้องใช้สิทธิโดยสุจริต
1.10.2-1	12 (1) รายได้ หรือความสามารถทางเศรษฐกิจของผู้ขอรับความช่วยเหลือ
1.10.2-2	12 (2) ภาระค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพตามปกติอันควรแก่ฐานะานุรูป
1.10.2-3	12 (3) ภาระหนี้สินของผู้ขอรับความช่วยเหลือ ที่ไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรมเป็นสำคัญ

ตารางที่ 2 รหัสข้อหลักเกณฑ์ภายใต้ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการขอลดยักจั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. 2561

รหัสข้อหลักเกณฑ์	หลักเกณฑ์
2.10-1	1) ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีพฤติการณ์จะหลบหนี
2.10-2	2) ไม่ไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือ
2.10-3	3) ไม่ไปก่อเหตุภัยอันตรายประการใด
2.11-1	1) ลักษณะการกระทำความผิดที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือความมั่นคงของประเทศ หรือการกระทำที่มีผลกระทบต่อประชาชนที่ทำให้ประชาชนได้รับความเสียหายหรือความเชื่อมั่นของกระบวนการยุติธรรม
2.11-2	2) สาเหตุหรือพฤติการณ์น่าเชื่อว่ามีได้กระทำความผิด
2.11-3	3) ฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือ

รหัสข้อหลักเกณฑ์	หลักเกณฑ์
2.11-4	4) ประวัติการกระทำความผิด นิสัย ความประพฤติ และข้อเท็จจริงอื่นที่เกี่ยวข้อง
2.11-5	5) ความคิดเห็นของผู้เสียหาย หรือเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้อง หากมีการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย
2.12-1	1) รายได้ หรือความสามารถทางเศรษฐกิจของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน
2.12-2	2) ภาระค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพตามปกติอันควรแก่ฐานะานุรูป
2.12-3	3) ภาระหนี้สินของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนที่ไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรมเป็นสำคัญ

ตารางที่ 3 รหัสข้อหลักเกณฑ์ภายใต้ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2559

รหัสข้อหลักเกณฑ์	หลักเกณฑ์
3.9-1	1) เป็นผู้เสียหายจากการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย
3.9-2	2) เป็นจำเลยที่ถูกคุมขังตามคำพิพากษาเกินกำหนด
3.9-3	3) เป็นจำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา และถูกคุมขังในระหว่างสอบสวน
3.9-4	4) เป็นผู้ได้รับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือเสรีภาพจากการทำละเมิดของเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐ (แก้ไขเพิ่มเติม 2564)
3.9-5	5) การละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณีอื่นใดตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร
3.10-1	1) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล
3.10-2	2) ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ
3.10-3	3) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ
3.10-4	4) เงินช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ในกรณีที่ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนถึงแก่ความตาย

รหัสข้อหลักเกณฑ์	หลักเกณฑ์
3.10-5	5) เงินช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายอื่นตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร
3.11-1	1) พฤติกรรม และข้อเท็จจริงของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน
3.11-2	2) ฐานะของผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุน
3.11-3	3) โอกาสที่ผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนจะได้รับความช่วยเหลือ หรือบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่น

ตารางที่ 4 รหัสข้อหลักเกณฑ์ภายใต้ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการขอรับความช่วยเหลือและการให้การสนับสนุน การให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน พ.ศ. 2559

รหัสข้อหลักเกณฑ์	หลักเกณฑ์
4.10-1	1) โครงการเผยแพร่ หรือการอบรมความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน เพื่อประโยชน์ในการป้องกันอาชญากรรม การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม
4.10-2	2) โครงการที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับการส่งเสริมสิทธิและหน้าที่แก้ไขปัญหาเรื่องการละเมิดสิทธิเสรีภาพและสิทธิมนุษยชน
4.10-3	3) โครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนที่เป็นนวัตกรรมใหม่
4.10-4	4) โครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนอื่น ที่คณะอนุกรรมการเห็นสมควร
4.11-1	1) ตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการและมีลักษณะของโครงการตามข้อ 10
4.11-2	2) ต้องไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น หรือได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นแล้วแต่งบประมาณยังไม่เพียงพอ
4.11-3	3) ความรู้ทางกฎหมายที่กลุ่มเป้าหมายควรได้รับโดยวิเคราะห์จากความจำเป็นและสภาพปัญหาในพื้นที่ เจ้าหน้าที่อาจสอบถามหรือให้แสดงหลักฐานต่างๆ หรือมีการจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการพิจารณาให้การสนับสนุน หากมีพฤติการณ์น่าสงสัยเกี่ยวกับข้อเท็จจริงของผู้เสนอโครงการ
4.12	ข้อ 12 ในการให้ความช่วยเหลือ คณะอนุกรรมการต้องพิจารณาฐานะทางการเงินของกองทุนประกอบ

ภาคผนวก ค ใบรับรองการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน

ภาคผนวก ง ใบรับรองเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
(แบบสอบถามความต้องการกระบวนกรยุติธรรมและต้นทุน)